

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Tuğba UMUÇ

ETKİLENME ENDİŞESİ BAĞLAMINDA TEVFİK FİKRET VE ŞİİRİ

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Tuğba UMUÇ

ETKİLENME ENDİŞESİ BAĞLAMINDA TEVFİK FİKRET VE ŞİİRİ

Danışman

Doç. Dr. Oğuzhan KARABURGU

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Tuğba UMuÇ'un bu çalışması, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Salim Çonoğlu (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Oğuzhan KARABURGU (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Tarana OKTAN (İmza)

Tez Başlığı: Etkilenme Endişesi Bağlamında Tefik Fikret Ve Şiiri
--

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi :01/07/2021

Mezuniyet Tarihi :29/07/2021

(İmza)
Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Etkilenme Endişesi Bağlamında Tefvîk Fikret Ve Şiiri” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Tuğba UMuÇ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

08 / 07 / 2021

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Tuğba UMUÇ
Öğrenci Numarası	20185242012
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Oğuzhan KARABURGU
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Etkilenme Endişesi Bağlamında Tevfik Fikret Ve Şiiri
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1617088536
Rapor Tarihi	08.07.2021
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %12 Alıntılar dahil: %22
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,	
Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 193 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Unvanı, Adı-Soyadı Doç. Dr. Oğuzhan KARABURGU İmza	

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
TEŞEKKÜR.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEVFİK FİKRET'İN ŞAIRLİĞİ VE ŞİİRLERİ

1.1. İlk Şiir Evreni ve Şiir Denemeleri: Taklit ve Öykünme	6
1.2. Batı ile Temasa Geçilmesi: Yeni Bir Şiir Evreni.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

ETKİLENME ENDİŞESİ BAĞLAMINDA TEVFİK FİKRET VE ŞİİRLERİ

2.1. Etkilenme Endişesi Şiir Teorisi	33
2.1.1. Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması	35
2.1.2. Tessera ya da Tamamlama ve Antitez	36
2.1.3. Kenosis ya da Tekrar ve Süreksizlik	37
2.1.4. Daimonikleşme ya da Karşı-Yüce	39
2.1.5. Askesis ya da Arınma ve Tekbencilik	40
2.1.6. Apophrades ya da Ölülerin Dönüşü	41
2.2. Tevfik Fikret'in Şiirlerinin Etkilenme Endişesi Bağlamında Değerlendirilmesi	42
2.2.1. Klasik Edebiyat/ Divan Edebiyatı Şairleri	42
2.2.1.1. Muallim Feyzi ve Onun Gölgesinde Kalan İki Şair: Recep Vahyi ve Şeyh Vasfi	42
2.2.2. Tanzimat Dönemi Şairleri	47
2.2.2.1. Muallim Nâcî.....	47
2.2.2.2. Abdülhak Hamid Tarhan	61
2.2.2.3. Recâizade Mahmut Ekrem	67
2.2.3. Batı Edebiyatı Şairleri	77
2.2.3.1. François Coppée	77
2.2.3.2. Charles Baudelaire	133
2.2.3.3. Alfred de Musset	160
2.2.3.4. Sully Prudhomme	163
2.2.3.5. Victor Hugo	165

SONUÇ	170
KAYNAKÇA.....	173
ÖZGEÇMİŞ	179

KISALTMALAR LİSTESİ

Age.	: Adı geçen eser
Çev.	: Çeviri
Drl	: Derleyen
Ed.	: Editör
Hzl.	: Hazırlayan

ÖZET

Servet-i Fünûn'un kurucuları arasında sayılan Tevfik Fikret, edebiyatımıza birçok yenilik getirmiştir. Tevfik Fikret, şairliğinin ilk yıllarında Divan edebiyatından, ilerleyen yıllarda ise Batı edebiyatından beslenmiştir. Bu beslenme onun kimliğine ve şiirine yeni bir bakış açısı kazandırmıştır.

Tevfik Fikret, Türk edebiyatının yanı sıra Batı edebiyatından da uzak durmamıştır. O, Türk edebiyatının gelişimine katkıda bulunmak ve onu ileriye taşımak için çaba harcayan önemli bir şairdir. Bu çalışmada Tevfik Fikret'in etkilendiği ve beslendiği şairler ele alınmıştır. Fikret'in şiirleri, etkilendiği şairlerin şiirleri kapsamında, Harold Bloom'un "Etkilenme Endişesi" adlı şiir teorisi ölçüt alınarak incelenmiştir.

Giriş bölümünde Tevfik Fikret ve Etkilenme Endişesi hakkında yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Birinci bölümde Tevfik Fikret'in edebi kimliği üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ilk olarak "Etkilenme Endişesi" teorisinin altı revizyon kategorisi açıklanmış ve bölümün devamında ise Tevfik Fikret'in etkilendiği şair ve yazarlar belirlenmiştir. Dönem kategorisi yapılarak etkilenme endişesi yaşadığı şairlerin şiirleri tespit edilmiş ve revizyon kategorilerine göre değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümünde, incelemenin genel değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışma boyunca faydalanan eserlerin tamamına kaynakça bölümünde yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Tevfik Fikret, Harold Bloom, Şiir, Etkilenme Endişesi, Etkilenme.

SUMMARY

TEVFIK FIKRET AND HIS POEMS IN THE CONTEXT OF ANXIETY OF INFLUENCE

Tevfik Fikret, who is considered one of the founders of Servet-i Fünûn, has brought many innovations to our literature. Tevfik Fikret fed on Divan literature in the early years of his poesy and Western literature in the following years. This nutrition has given a new perspective to his identity and poetry.

In addition to Western literature, Tevfik Fikret did not stay away from the Turkish literature. He is an important poet who strived for contributing to the development of Turkish literature and moving it forward. In this study, the poets from whom Tevfik Fikret was influenced and who he influenced were discussed. Fikret's poems were examined as part of the poems of the poets he was influenced by, considering Harold Bloom's theory of poetry called the "Anxiety of Influence".

In the introduction part, studies on Tevfik Fikret and Anxiety of Influence are included. In the first chapter, Tevfik Fikret's literary identity is emphasized. In the second chapter, initially six revision categories of the "Anxiety of Influence" theory were explained and poets and writers who influenced Tevfik Fikret were determined in the rest of the chapter. By making the period categorization, the poems of the poets from whom Fikret had the anxiety of influence were determined and evaluated according to the revision categories.

In the conclusion part, a general evaluation of the review was made. All of the works used in the study are included in the bibliography section.

Keywords: Tevfik Fikret, Harold Bloom, Anxiety of Influence, Affection.

TEŞEKKÜR

Tez konumun belirlenmesinden itibaren bana her zaman destek olan, bilgilerini esirgemeyen kaynaklara ulaşmamda kolaylık sağlayan ve beni motive ederek her zaman arkamda duran Doç. Dr. Oğuzhan Karaburgu'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Bu zorlu süreçte benden desteklerini esirgemeyen en başta çok değerli, kuzenim, sırdaşım yol arkadaşım Melike Yörüko'ya; istişare yaparak tezimde düzenlemeler yaptığım Merve Karakaya ve Melek Saatci'ye; tezimin düzenlenmesinde bana yardımcı olan Samet Çiçek'e; tezimin eksikliklerini görmemi sağlayan Harun Görücüler'e ve bu stresli dönemde ilgisini ve bilgisini bir an olsun esirgemeyen Alper Erdoğan'a ne kadar teşekkür etsem az kalır. Bu çalışma, bir kez olsun eksikliklerini hissetmediğim canım aileme armağan olsun.

Tuğba UMUÇ
Antalya, 2021

ÖNSÖZ

Tevfik Fikret, Servet-i Fünûn topluluğunun öncülerinden kabul edilmiş ve Türk edebiyatının Batılılaşmasında önemli role sahip olmuştur. Edebiyatımıza hem biçim hem de içerik açısından birçok yenilik getirmiştir. Galatasaray Sultanisinde öğrenci olması onu pek çok açıdan beslemiş ve şairliğinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Öğrencilik yıllarından itibaren şekillenmeye başlayan şiir merakı öğretmenlerinden ve yakın çevresinden etkilenmesine neden olmuştur. Türk edebiyatından etkilenen Fikret'in etkilenme dünyası, Batı edebiyatıyla devam etmiştir. Muallim Feyzi, Fikret'i etkileme konusunda önemli rol oynamıştır. M. Feyzi ile başlayan etkilenme Galatasaray Sultanisinde Recaizade Mahmut Ekrem ve Muallim Naci ile devam etmiştir.

Şairliğinin ilk yıllarında, iyimser tavırlar sergileyen ve şiirlerini de bu yönde meydana getiren şair, 1897 yılından sonra karamsar bir tavır takınmıştır. 1900 yılından sonra yaşadığı ailevî kayıplar, ülkenin durumu; istibdat dönemi ve oğlunun yurtdışına gitmesi gibi sebepler şairin karamsarlığa sevk etmiştir.

Tevfik Fikret'in Batı edebiyatından etkilenmeye başlamasıyla şiiri, başka bir çehreye bürünmüştür. Servet-i Fünûn ve Tanzimat şairlerinin etkilendiği Lamartine, Victor Hugo ve Baudelaire gibi şairlerden Fikret de etkilenir. Ancak onun şiirlerinin çoğunda François Coppée tesiri göze çarpmıştır. Şairin yazdığı *Hasta Çocuk*, *Krizantem*, *Balıkçılar* gibi şiirler F. Coppée'nin izlerini taşımaktadır. Seçme şiirlerini topladığı *Rubâb-ı Şikeste*'de de F. Coppée etkisi oldukça kuvvetlidir.

Tevfik Fikret'in şiirlerindeki dil, üslup, biçimsel özellikler ve şiirlerinin muhtevası şaire yeni şeyler meydana getirme çabasını göstermektedir. Bu nedenle onun şiirlerinde yeni konulara ve biçimlere sıkça rastlamak mümkündür. Pek çok konuda şiir ve yazı yazmış olması şair hakkında birçok araştırma ve inceleme yapılmasına neden olmuştur.

Tevfik Fikret hakkında birçok tez ve inceleme yazısı yazılmış olmasına rağmen, etkilendiği şairler Türk edebiyatı ve Batı edebiyatı bağlamında sistemli bir şekilde ele alınmamıştır. Bu çalışmada, Tevfik Fikret'in etkilendiği şairler Harold Bloom'un *Etkilenme Endişesi* şiir teorisine bağlı kalınarak incelenmiştir.

Tevfik Fikret ile ilgili ilk monografi niteliğinde olan eser, İsmail Hikmet Ertaylan'ın *Tevfik Fikret/Hayati, Şahsiyeti ve Eserleri*¹ adlı kitabıdır. Tevfik Fikret hakkında yazılan ilk

¹ Ertaylan, 1963.

inceleme kitabı ise Mehmed Fuad Köprülü'nün *Tevfik Fikret ve Ahlakı*² adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada, dönemin problemlerine ilişkin çeşitli bilgilere yer verilmiştir.

Mehmet Kaplan'ın, *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser*³ adlı inceleme-biyografi türündeki kitabı, Fikret hakkında geniş bilgiye yer vermesinin yanı sıra etkilendiği ve etkilediği edebiyat çevrelerinden geniş bir şekilde bahsetmiştir.

Fikret hakkında yazılmış diğer bir eser Kenan Akyüz'ün *Tevfik Fikret*⁴ adlı inceleme kitabıdır. Bu eserde Fikret'in çocukluk döneminden itibaren hayatının çeşitli dönemleri anlatılmıştır.

Ruşen Eşref Ünaydın'ın *Tevfik Fikret: Hayatına Dair Hatıralar*⁵ adlı anı türündeki eserinde Tevfik Fikret'in kişiliği, edebi şahsiyeti ve edebi çevresi hakkında geniş bilgilere yer verilmiştir.

Halid Ziya Uşaklıgil'in *Kırk Yıl*⁶ adlı anı türündeki eserinde Tevfik Fikret'in dönemin edebi şahsiyetleri ile anılarına yer verilmiştir. Şairin bilinmeyen birçok yönünü ortaya koymuştur. Uşaklıgil'in Fikret'in etkileşimde olduğu Cenap Şehabeddin, Mehmed Rauf, Rıza Tevfik gibi isimlere yer vermesi, çalışmaya kaynaklık etmesi açısından büyük öneme sahiptir.

Tevfik Fikret'in Türk edebiyatı dışında Batı edebiyatından özellikle Fransız edebiyatından etkilenmesi ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Hilmi Uçan'ın *Batı Şiiri ve Tevfik Fikret*⁷ adlı kitabı çalışmamıza kaynaklık etmesi bakımından önem taşımaktadır. Uçan, Fikret'in şiirlerini Fransız şairlerle metinler arasılık bağlamında değerlendirmiştir.

Fikret'in Fransız şairler ile ilişkisinin incelendiği bir diğer çalışma Gül Mete Yuva'nın *Modern Türk Edebiyatının Fransız Kaynakları*⁸ adlı inceleme kitabıdır. Burada Fikret'in A. Musset'den, S. Prudhomme'dan ne ölçüde etkilendiğini ve şiirlerine nasıl etki ettiği hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Tevfik Fikret ile ilgili birçok yazı yazılmıştır ancak bu çalışmada dikkat edilen husus onun etkilendiği şair ve yazarlardır. Bu doğrultuda yukarıda bahsedilen çalışmalar, bu çalışmanın yolunu aydınlatması açısından önemlidir. Bununla birlikte Tevfik Fikret ile ilgili pek çok tez ve makale de yayımlanmıştır. Ancak Tevfik Fikret ve “Etkilenme Endişesi” teorisi bağlamına değinen çalışma yapılmamıştır. Bu bakımdan “Etkilenme Endişesi Şiir Teorisi” konusuna kaynaklık edecek çalışmalara yer verilmesi yararlı olacaktır.

Etkilenme Endişesi şiir teorisindeki ilk çalışma Oğuzhan Karaburgu'nun *Etkilenme Endişesi bağlamında Namık Kemal ve Abdülhak Hamit Tarhan Üzerine Bir Değerlendirme*⁹

² Köprülüâde, 1918.

³ Kaplan, 1971

⁴ Akyüz, 1947.

⁵ Ünaydın, 1919.

⁶ Uşaklıgil, 2017.

⁷ Uçan, 2018.

⁸ Yuva, 2011.

⁹ Karaburgu, 2013.

adlı makalesinde bu iki ismin haleflik-seleflik çerçevesinde Harold Bloom'un teorisine göre birbirinden etkilenmeleri ele alınmıştır.

Bu şiir teorisine bağlı kalınarak yapılan bir diğer çalışma Mustafa Apaydın'ın *İlhan Berk'in "İskenderiye'de Bir Homeros Yazısı" Şiirine "Etkilenme Endişesi" Merkezli Bir Yaklaşım*'dir.

Bir diğer makale ise Hacer Gülşen'in *Demircilerin Grevi Şiiri ve Tevfik Fikret'te François Coppée Tesiri Üzerine Bir inceleme*¹⁰ adlı makalesidir. Bu makalede Tevfik Fikret'in François Coppée'den geniş ölçüde etkilendiğini ve hangi maksatla ondan etkilenmeye başladığını iki şairin şiirleri çerçevesinde gösterilmiştir. Ancak bu makale, Etkilenme Endişesi Teorisi ile yazılan bir makale değildir. Eser odaklı, karşılaştırmalı şiir incelemesidir.

Tevfik Fikret'in hayatı, edebi kişiliği ve etkilendiği edebî şahsiyetlerin yer verildiği eserlerin yanı sıra, etkilenme endişesi teorisine değinen bir inceleme kitabından da bahsetmek yerinde olacaktır. Gökhan Tunç'un *Etkilenme Endişesi kavramı ve Yahya Kemal'in Türk Şiirine Etkisi Rüzgara Karşı Duran Şair*¹¹ adlı inceleme kitabında Etkilenme Endişesi teorisi hakkında geniş bilgiye yer verilmiştir. Yahya Kemal'in halef-selef ilişkileri Harold Bloom'un Etkilenme Endişesi revizyon kategorilerine göre ele alınmıştır.

Bu çalışma "Giriş", "Birinci Bölüm": Tevfik Fikret'in Edebi Kimliği ve Çehresi, Şiirlerinin Muhteva ve Biçimsel olarak değerlendirilmesi. "İkinci Bölüm" : Etkilenme Endişesi Altı Revizyon Kategorisi ve Kategorilerin Maddeler Halinde Açıklanması ve Fikret'in şiirlerin bu bağlamda incelenmesi. "Üçüncü Bölüm": "Sonuç" ve "Kaynakça" bölümlerinden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, Tevfik Fikret'in edebi kimliğine, şiir dünyasına ve etkilendiği isimlere yer verilmiştir.

İkinci bölümde, Fikret'in etkilendiği isimler teori bağlamında incelenmiş, Harold Bloom'un *Etkilenme Endişesi* şiir teorisinin genel hatlarından bahsedilmiş ve revizyon kategorileri açıklanarak Fikret'in şiirleri incelenmiştir.

Çalışmanın sonuna "Sonuç" kısmı eklenmiş ve çalışma boyunca yararlanılan kaynaklara son olarak "Kaynakça" kısmında yer verilmiştir.

Tuğba UMuÇ
Antalya, 2021

¹⁰ Gülşen, 2013.

¹¹ Tunç, 2018.

GİRİŞ

Tevfik Fikret

Tevfik Fikret, döneminde ses getiren bir şair olmasının yanı sıra, edebiyatımıza uzun soluklu yenilikler de getirmiştir. İlk gençlik yıllarından itibaren şekillenmeye başlayan edebî kimliği, hayatının sonuna kadar birçok değişime uğramıştır. Bu tavırda olması onun şahsiyetini göstermesi, edebî kimliğinin oluşması ve şekillenmesi bakımından önem taşır.

Fikret, bütün hayatınca tek bir mizaç ve karakterin inkişafını göstermekle beraber, tezahür şekilleri birbirinden ayrı olan dört merhale geçiriyor. Yirmi bir yaşına kadar, ileriki şahsiyetinin bazı taraflarını önceden haber veren oldukça sakin, fakat içli bir aile ve mektep devresi yaşıyor. Yirmi birle yirmi dört yaş arasında, kısa bir bahara benzeyen ilk gençlik çağını idrak ediyor. Yirmi dörtle otuz yaş arasında, bütün hayatınca devam edecek olan karakteri kazanıyor. Bu tarihten ölümüne kadar olan devre, aynı şahsiyetin muhtelif şartlar altında gelişen safhalarından ibarettir.¹²

İlk öğrencilik yıllarını Mahmudiye Vali Rüştüyesi'nde geçirmiştir. Bu okulun kapatılması ve Fikret'in Galatasaray Sultanisine gönderilmesi onun edebî kimliğinin oluşmaya başladığı dönem olarak kabul edilmektedir. Bu okulda, Muallim Feyzi, Muallim Naci ve Recaizade Mahmut Ekrem'den dersler alması, Fikret'i pek çok açıdan beslemiş ve etkilemiştir. Ancak kendisine en çok etkisi olan ve bunu ifade etmekten de kaçınmadığı hocası Recaizade Mahmut Ekrem'dir. Galatasaray Sultanisinden birincilikle mezun olan Fikret, bu dönemde hayata karşı iyimser ve heveslidir.

Fikret, yirmi bir ile yirmi dört yaş arasında, hayatının en hareketli, en canlı, hatta diyebiliriz ki, en mesut zamanını geçirir. Delikanlılık çağıdır; genç şair, tabii kuvvetlerini adeta acele ile sarf etmek ister gibidir; karşısında büyük, aydınlık bir ufuk vardır. Fakat bu ufka giden yollardan hangisini takip edeceğini henüz bilmez; temayülleri iyice belirmemiştir. İçinde birbirine zıt, birbiriyle çarpışan veya kaynaşan birkaç kuvvet zuhur eder. Hayatın kapısından bakan taze iradesi, henüz zaruretlerin kayalarına çarpmamıştır. Bu devreye ait şiirlerinden alınan umumi intibaa göre, ona, şu karakteri taşır demek hemen hemen imkânsız olmakla beraber, evvelki devredeki duyuş tarzı, yani iyimserlik, neşe, bir nevi irade sarhoşluğu devam eder.¹³

Okuldan çıktıktan sonra Hariciye İstişare Kalemi'ne kâtip olmuştur. Burada Fikret'te huzursuzluk baş göstermeye başlamıştır. Maaşını alamaması, adaletsiz ve iyi işlemeyen düzenden dolayı muzdarip olan Fikret, çareyi istifa etmekte bulmuştur. Ancak yaşadığı bu düzensizlikler onun hevesini kırmamış, iyimser tavrını sürdürmüştür. Evlilik, onun hayatında

¹² Kaplan, 1993: 62

¹³ Kaplan, 1993: 74

dönüm noktalarından biri olmuştur. Evlendikten sonra aşk şiirleri yazmayı doğru bulmamıştır. Bu nedenle şiirlerinde konu değişikliğine gitmiştir.

Üç yaşında komşusunun kızına aşık olan Fikret'in böyle en harareti çağında, birdenbire evlenivermesinin psikolojisinde uyandırdığı tesir, üzerinde durulması gereken bir noktadır. Bu mesele üzerinde düşünürken, Fikret'in aşırı derecede şerefine düşkün olduğunu göz önünden ayırmamak lazımdır. 1895 yılında doğan Haluk, onu baba yapmıştı. Ve Fikret, gerçekten de çok iyi bir baba olmuştu. Yuvasına pek bağlı olan bu adamın hayatına bundan sonra kadın ve aşk giremezdi. İşte bu hadise Fikret'in duyuş tarzı ve şiiri üzerine tesir etmiştir diye düşünüyorum. Fikret, aşk şiiri yazmamağa kendisini adeta mecbur tutmuş, ilhamını başka yerlerde aramış, açıktan açığa sosyal davaları da müdafaa etmeğe şartlar müsait olmadığından hisleri zaruri olarak, hayattan şikâyet ve tabiat tasviri temlerine inhisar etmiştir.¹⁴

Bu dönemde şair, Divan edebiyatından etkilendiğini şiirlerinde de açıkça belli etmiştir. *Tevhid* ve *Sitayişname* gibi şiirlerinde Divan edebiyatının etkisi göze çarpmaktadır. Fikret'in Divan edebiyatına yönelmesinin nedeni aldığı ilk eğitimidir. Galatasaray Sultanisinde Muallim Feyzi ve Muallim Naci'den ders almıştır. Feyzi ve Naci Klasik Edebiyat ekolüne bağlıdır. Bu nedenle Fikret, kendini yaratma ve gerçekleştirme çabası içinde olduğu yıllarda biçim ve muhteva olarak eskiye bağlı kalmıştır.

Bu dönemden sonra 1894-96 yılları arasında Batı ile temasa geçmesi, tercümelerle ilgilenmesi, şairin yeni bakış açısı kazanmasına zemin hazırlamıştır. Üslubunu şekillendirmeye ve şiirde kimliğini bulmaya başlamıştır. Bu dönem, şiir zeminin olduğu yıllardır.

Onun şiirleri, estetik hazza ve duygulara önem veren şiirlerdir. Resimle ilgilenen şair, şiirin sadece kulağa değil göze hitap etmesine de önem göstermiştir. Recaizade Mahmut Ekrem'in edebî görüşlerinden ve Batı edebiyatından etkilenmeye başlayan şair, şiir evrenini genişletmiştir.

1896 yılında R. M. Ekrem'in desteğiyle daha çok fen konularına yer veren *Servet-i Fünun* dergisinin edebî kısmına geçmiştir. Bu dönem onun için aynı zamanda kendi şiirini ve edebi kimliğini inşa etmeye başladığı dönemdir. *Servet-i Fünun* dergisinin Batı'dan tercümeler yapan şairler çerçevesinde şekillenmesi, dergiyi başka bir kimliğe büründürmüştür.

1895 yılından sonra şiirlerinde ve hayatında kötümserlik ve melankoli hâkim olmaya başlamıştır. İyimser halini devam ettiren şairin, bu yıldan sonra fikirleri ve dünyaya bakış açısı değişmiştir.

¹⁴ Kaplan, 1993:76

Fikret'teki ruhi değişmeyi, eserlerinden daha vazih olarak takip edebiliyoruz. Şairde 1312/1896-97 yıllarında başlayan hüzün, melankoli ve hayatından memnun olmayış duygusu, gittikçe daha koyulaşıp, dal budak salarak ve başka sahalara da yayılarak, hayatının sonuna kadar sürüyor. Zaman zaman bir ümit, bir hayal, onun karanlık dünyasını aydınlatıyorsa da bunların parıltısı pek az devam ediyor; şair, bunlarla hayal kırıklıklarına uğramak suretiyle, bilakis daha kesif, daha ümitsiz bir gece içine gömülüyor.¹⁵

Servet-i Fünûn dergisinin yayın hayatına devam ettiği ve II. Abdülhamit baskısının yoğun hissedildiği dönemde, Fikret ve arkadaşları ülkeden uzaklaşma fikrine tutunmuştur. Yeni Zelanda'ya taşınarak kendilerine özgür, huzurlu ve her türlü baskıdan uzak yeni bir yaşam kurmak istemişlerdir.

II. Abdülhamit döneminde artan baskı ve gözetleme Servet-i Fünun dönemi sanatçılarının psikolojilerini alt üst etmiş, onların bunalımlı bir ruh haline bürünmelerine neden olmuştur. Kendilerini huzursuz, mutsuz ve yalnız hisseden bu yazar ve şairlerin her an izlendikleri hissine kapılmaları ve kendilerini güvende hissetmemeleri onların padişah ve yandaşlarının olmadıkları uzak ülkelere kaçma ve orada yeni bir gökyüzü altında hayata gözlerini yeniden açma hayallerine sürüklemiştir. Bu huzursuzluk ve kaçma isteği topluluğun en önemli ismi olan Tevfik Fikret'in birçok şiirine yansımıştır.¹⁶

Ancak yeterli anlamda maddi güç sağlanamadığı için bu fikirden vazgeçmiş ve Anadolu'da bir yere taşınmaya karar vermişlerdir. Manisa Sarıçam olarak belirlenen bu yer için birçok hazırlık yapılmış, taşınacakları yeri incelemesi için Hüseyin Cahit, Sarıçam'a gitmiştir. Orada inşa edilecek evin planını bile çizen Fikret, tüm bu hayallerden ve fikirlerden sebep belirtmeden vazgeçmiştir. Fikret'in son kaçış ümidi de böylelikle son bulmuştur.

1905 yılından itibaren yaşadığı ailevi kayıplar, özellikle sürgüne gönderilen babasının orada vefat etmesi Tevfik Fikret'i etkilemiş ve bu kayıp onda iktidara karşı bir kızgınlığa dönüşmüştür. Bu kaybın ardından kız kardeşinin ölümüyle Fikret, içe dönük bir şahsiyet haline gelmiştir. Tevfik Fikret'in bu dönemi, onun hem toplumsal hem de bireysel bunalımını yansıtan dönemidir. Yaşadığı kayıpların yanı sıra dönemin bütün sanatçılarını etkileyen İstibdat Dönemi, Tevfik Fikret'i de etkilemiş ve karamsar bir mizaca sahip olan şair, bu buhranını hayatının her alanında göstermeye başlamıştır.

Tevfik Fikret'in kötümserliğinin, dış alemden çekinmesinin, isyankarlığının; aile geçmişi, yaşadığı dönemin sosyal ve siyasi yapısı, kişisel yaşamının eksiklikleri, hastalıkları, psikolojisi gibi sebeplerden kaynaklandığı konusunda pek çok değerlendirme yapılmıştır. Örneğin, İsmail Hikmet Ertaylan, Tevfik Fikret'in geçimsiz, hırçın, halktan kaçan, şiddetli buhranlar yaşayan bir kişiliği olduğunu belirtir ve bunun sebebini şairin hakiki ve samimi idealist olmasına bağlar. İdeal olanın gerçekleşmediğini gören

¹⁵ Kaplan, 1993: 99.

¹⁶ Dağ, 2015: 224-235.

Tevfik Fikret'in isyan ettiğini söyler. Gerçek hayatla uyuşamayan, hayatı idealine uydurmaya çalışan bir idealist kişilik hastalanmaların, çıldırmaların sebebidir.¹⁷

İçine kapanan şair, toplumsal konulara yönelmiştir. Bu yönelimde Meşrutiyet'in ilanı, toplumsal olaylar ve oğlu Haluk'un artık yetişkin olması rol oynamıştır. Şair, oğlunun doğumundan itibaren Haluk'u çalışkan genç neslin temsili olarak görmüştür. "Haluk, Fikret'in ona olan sevgisi ve aşırı düşkünlüğünün sonucu hem birçok şiire ilham kaynağı olmuş hem de şairi yüksek beklentiler içine sokmuştur. Bu beklentiler ideal bir gelecek tasavvurunun yanında siyasi beklentilerin dile getirilmesi için de araca dönüşmüştür."¹⁸ Fikret, Haluk için birçok şiir yazmıştır. Yazdığı şiirler iyimser ve umut doludur. Şair, Haluk üzerinden bütün gençliğe seslenmiştir.

Tevfik Fikret'in 1900 yılında *Servet-i Fünun*'dan ayrılmasıyla birlikte şairde karamsarlık hali görülmeye başlamıştır. Döneminde yaşadığı sıkıntıları "Sis" şiiri ile anlatan şair İstanbul'u kötülemiş ve bir insan olarak tasvir etmiştir. Bu şiir toplumsal ve siyasal bir eleştiri niteliğindedir.

Şairde, önceden meydana gelmeye başlayan kaçış ve yuva arayışı devam etmiştir. Şair ve arkadaşları ile kaçış planı ve yeni yer bulma konusunda birçok planda başarılı olamamışlardır. Kendine yeni bir yer, yeni bir nefes bir bakıma sığınacak bir yuva inşa etmeye karar vermiş ve 1900'lü yılların başlarında Aşiyân'ın planını çizmeye başlamış, kendine kaçış yeri yaratmaya çalışmıştır. Bu kaçış mekânı, 1905'te tamamlanmış; yaşadığı toplumsal ve içsel sıkıntılar onun burada inzivaya çekilmesine sebep olmuştur.

II. Meşrutiyetin ilan edilmesi ile Tevfik Fikret ilk inzivasından çıkmıştır. Şiirleri toplumsal ve ideolojik kimliğe bürünmüştür. Meşrutiyet'in ilanından hemen önce Fikret'ten marş yazılması istenmiş, bunun üzerine Fikret *Millet Şarkısı*'nı yazmıştır. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle coşku içinde ve iyimser olan şair *Sis* şiirindeki düşüncelerinden vazgeçerek *Rücu* şiirini kaleme almıştır. Fikret, II.Meşrutiyet'in ilanı ile bir süreliğine inzivasından çıksa da bu durum uzun sürmemiştir.

II. Meşrutiyet'in ilanı ile Fikret'te esen hürriyet coşkusu bir müddet sonra yerini hayal kırıklığına ve hüsrana bırakır. Çünkü beklenen olmamıştır. Vatanın güzide evlatları, aslan yürekli yiğitleri, vicdanı temiz insanları diyerek alkışladığı darbeciler ümitleri boşa çıkarmıştır. II. Meşrutiyet'in ilk günlerinde görülen her şeyi söyleme hürriyeti, toplantılar, gösteriler, heyecanlı havalar içerisinde Rücu şiirini yazan Fikret, otoriter yavaş yavaş, çıkarıcı, ileri bir görüşten mahrum bir yönetim kadrosu alınca (bilhassa 1911 yılında İtalyanların sömürgeci saldırısıyla Trablusgarp savaşı başlayınca bu bahane edilerek

¹⁷ Özdemir, 2015: 79.

¹⁸ Törenek, 2015: 1-12.

Meclis-i Mebusan geçici olarak kapatıldı) bunu 1878 (1295) yılındaki Meclis'in kapanmasına benzetir ve “*Doksanbeşe Doğru*” manzumesini (1912) yazar.¹⁹

II. Meşrutiyetten de aradığını bulamayan, ümitleri boşa çıkan Fikret, 1911 yılında tekrar Aşîyan'ında inzivaya çekilmiştir. Yurtdışına giden oğlu Haluk'tan da haber alamamıştır. Bu dönemde *Rubâb-ı Şikeste*'yi tekrar basmış, politik şiirlere devam etmiş, çocuklar için de *Şermin*'i yazmıştır.

Fikret'in eğitimle ilgili yeni metodları ve yeni nesil yetiştirme düşüncesi vardır. Bu “Yeni Mektep” kurma fikridir. Bir okul açma gayesinde olan şair, bu düşüncesini de zamanın şartlarından dolayı gerçekleştirememiştir.

Yeni insan tipinin “yeni bir terbiye” metodu ile yetiştirilebileceğine inanan Fikret, “Yeni Mektep” adında bir okul kurmak istemiş, bu idealini gerçekleştiremeyince, fikirlerinden bazılarını Galatasaray Sultanisi'nde tatbika çalışmıştır.

Bu “Yeni insan tipi”, iradeli, şahsiyetinin bütün melekelerini gerçekleştiren, hayatta faydalı ve pratik şeylere ehemmiyet veren “Amerikalı insan tipi”dir. “Yeni Mektep”in programında sık sık tekrarlanan kelime “ameli” kelimesidir.

“Yeni Mektep” in gayesi çocuğun hafızasını geliştirmek değil, ameli hayat hazırlamaktır. Anglo-Sakson memleketlerinde olduğu gibi, bu okulda spora ve el işine mücerret bilgiden daha çok önem verilir. “Yeni Mektep” ilim adamı değil, iş adamı yetiştirmek istediği için çocuğa vücudunu ve elini kullanmağı öğretir. Dünyaya, günlük hayata yönelen bu “yeni insan”ın hayatında mistik duygulara yer yoktur. Onun yerini “Hayat bilgisi” alır. Şermin'deki şiirlerden birçoğuna bu düşünceler hakimdir.²⁰

Hayatının son dönemlerinde sadece Robert Koleji ile ilişkisi olan Fikret, inzivasını ölünceye dek sürdürmüştür. Şiirlerini yazmaya devam etmiş, dostlarını Aşîyan'ında ağırlamıştır. Oğlundan haber alamayan Fikret, oğlu ile ilgili ümidini de kaybetmiştir. Rica üzerine yazılan *Şermin*'de Fikret artık ümidini çocuklara bağlamıştır.

Son zamanlarını Aşîyan'ında geçiren Fikret vasiyeti üzerine 19 Ağustos 1915'te Aşîyan Mezarlığı'na gömülmüştür.

¹⁹ Tarakçı, 2017: 317.

²⁰ Kaplan, 1993: 186.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEVFİK FİKRET'İN ŞAIRLİĞİ VE ŞİİRLERİ

1.1. İlk Şiir Evreni ve Şiir Denemeleri: Taklit ve Öykünme

Tevfik Fikret'in şiir evreni, ilk şiirlerinden son şiirlerine kadar değişiklik göstermiştir. Şairin aile ve çevresi bu değişikliğin oluşumunda etkili olmuştur. Fikret, aynı zamanda her zaman içine kapanık, kendi halinde bir çocukluk yaşamıştır. O her daim kendine özgü bir hayat ve hayal dünyası kurmuştur. Mehmet Kaplan'ın da bahsettiği gibi Fikret'te Aşîyan fikri küçük yaşlardan beri mevcuttur. O hayatının her döneminde kendisine bir Aşîyan belirlemiştir.

Fikret'te otizm (içine kapanma) temayülünün küçüklükten beri mevcut olduğunu muhtelif kimseler söylemişlerdir. Düşünce mecmuasında İsmail Hikmet şöyle diyor: "Fikret çocukluğundan beri uzlet ve sekinete meftun idi. Mektepte de, evinde de aynı meftuniyeti gösterir, kendisini sine-i huzuruna atacak sakın bir köşe, sessiz bir bucak bulur, şefkatinden ayırdığı nine kucağını telafiye çalışırdı... Kendini hakkıyla tanıyan arkadaşları mektep hayatında da yalnızlığı, tabiatla baş başa yaşamağı sevdiğini söylüyorlar."²¹

Fikret'in içine kapanmasının asıl sebebi annesini kaybetmesidir. Annesinin vefatına kadar daha dışa dönük olan şair, annesini kaybetmesiyle içe dönük bir kimliğe bürünmüştür. Hacca giden annesi ve dayısı kolera salgınından hayatlarını kaybetmişlerdir.

Mehmed Tevfik, annesi Hatice Refia Hanım'ın 1879 yılında kızı Sıdika'yı da alıp ağabeyi Hasan Nuri Bey'le birlikte hacca gittiği tarihte henüz on iki yaşındaydı ve Mahmudiye Vali Rüştîye'sinde okuyordu. Hac kafilesi döndüğünde "nine"sinin –annesine her zaman "nine" diye hitap ederdi– öldüğünü öğrenince neler hissettiği tahmin edilebilir. O yıl Hicaz'da çıkan büyük kolera salgını dayısını ve annesini de almıştı. Hasan Nuri Bey'in Vadi'ül-Fatıma'da toprağa verildiği, Hatice Refia Hanım'ın da Medine'ye bir günlük mesafede öldüğü ve çölde defnedildiği biliniyor.²²

Anne ilgisine ve sevgisine ihtiyacı olan küçük yaştaki bir çocuk için bu ölüm oldukça zor bir durumdur. Annesini kaybetmek Fikret'i etkiler ve onun içe dönük bir çocuk olmasına sebep olur. Fikret'in karamsar ve ümitsiz mizacının oluşumunda annesini kaybetmesinin etkisi vardır.

93 Harbi'nden dolayı kaybedilen topraklar sebebiyle Anadolu çok fazla göç almıştır. Fikret'in okulu, gelen muhacirlere kalmaları için tahsis edilmiştir. Bu yüzden Fikret, okulunu

²¹ Aktaran: Kaplan, 1993: 66.

²² Ayvazoğlu, 2019: 55.

değiştirmek zorunda kalmıştır. Mahmudiye Vali Rüştîyesinden Galatasaray Sultanisine yatılı eğitim görmek için kaydolmuştur.

“Galatasaray Sultanisi, onun eğitim hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Memlekette Batı’ya açılmış bir pencere olan bu okulda geçirdiği yıllar düşünsel gelişiminde önemli bir rol oynayacaktır.”²³ Bu bakımdan bu okul, her anlamda onu geliştirmiş ve dönüştürmüştür.

Tanzimat Fermanı’nın ilan edilmesiyle birçok farklı alanlarda yenileşmenin amaç edinildiği gibi eğitimde de yenileşme ve gelişme fikri ortaya çıkmıştır. Bu fikirle birlikte, Batı’ya öğrenci göndermek ve asker yetiştirmek için “Mekteb-i Osmanî” açılmıştır. Yurtdışına gönderilen askerlerin, iyi bir dil eğitimi alması da amaç edinilmiştir. Okulun ömrü uzun sürmemiş, kısa sürede kapanmıştır.

Islahat Fermanı, özellikle gayrimüslimlere hak tanınmasını savunmuştur. Batılı devletler, Tanzimat Fermanı’nda gayrimüslimlere tanınmayan haklar için eşitliği sağlamak istemiş ve Osmanlı Devleti’ne bu yönde baskı uygulamıştır. Batılı devletlerin baskıları doğrultusunda Galatasaray Sultanisi açılmış, okulun birçok etnik ve kültürel çeşitliliği barındırması amaç edinilmiştir.

Tevfik Fikret, kültürel çeşitliliğin olduğu bu okulda eğitim görmüştür. Bu sebeple Galatasaray Sultanisi, onun Batı ve Doğu kültüründen beslenmesine katkıda bulunmuştur. Oluşmaya başlayan edebî kimliğini okuldan aldığı eğitim ile ileri taşımıştır. İlk dönemlerde aldığı Farsça derslerinden dolayı ve hocalarının da etkisiyle Divan edebiyatına ilgi duymaya başlamıştır. R. M. Ekrem’in okula öğretmen olarak gelmesinden sonra Batı edebiyatıyla ilgilenmeye başlamıştır. Fikret’in yenilikçi ve Batıya dönük olmasında Galatasaray Sultanisi büyük rol oynamıştır.

Fikret’in şiir evrenini anlamak için ilk gençlik dönemin önem taşımaktadır.

Batı kültürüyle ilişkisi bakımından memleketteki diğer okullardan farklı bir yeri olan bu okulun, onun, özellikle kişiliğinin gelişmesinde büyük bir rolü olacaktır. Öğrencilik yıllarında disiplini, çalışkanlığı, azmi, otoriter kişiliği ve diğer bazı yetenekleriyle hocalarının dikkatini çekerken bir yandan okul arkadaşlarının ilgi ve sevgisini kazanır.²⁴

Galatasaray Sultanisinde kendini arkadaşlarına ve öğretmenlerine, dahası çevresine hemen fark ettiren Fikret; eğitim hayatı boyunca derslerinde başarılı, dürüst ve çalışkan bir öğrenci olmuştur.

²³ Nayır, 1995: 5.

²⁴ Uçman ve Akay, 2015: 20.

Rıza Tevfik, Mehmed Tevfik'in çok çalışkan, iradesi duygularından üstün, üzerine aldığı vazifeyi en iyi şekilde yerine getiren, üstün bir mizaca sahip biri olduğunu söylüyor ve hemen her yıl her derste birinciliği onun kazandığını, ödül olarak aldığı güzel ciltli kitaplarla yerine oturmadan öteki derslerden de birinci çıktığının yüksek sesle ilan edildiğini, her seferinde geri dönüp ödülleri aldığını, törende hazır bulunan seyircilerin ve velilerin sürekli onu alkışladıklarını, ödül kitaplarından bazılarını sınıf arkadaşlarının taşıyarak yükünü hafiflettiklerini anlatıyor.²⁵

“Tevfik Fikret, şiire Galatasaray Sultanisi'nde iken, 15 ila 16 yaşlarında başlamıştır.”²⁶ Şiir denemeleri hocaları ve çevresi tarafından beğenilmiştir. Kendi yaşına göre olgun şiirler yazmıştır. “Buradan hareketle, Fikret'in Galatasaray Sultanisi'nden önce de şiirle uğraştığı fikrine varılır. Ancak şiir yazmaya ne zaman başladığını bilmiyoruz.”²⁷ Bu yüzden onun şiire başlama zamanını Galatasaray Sultanisi olarak kabul etmek gerekir. Çünkü bu mektepten önce şiir yazdığına dair herhangi bir kayda rastlanmamıştır.

Fikrette şiir kabiliyeti çok erken inkişaf etmiştir. Henüz on dört, on beş yaşlarında Sultaninin de birinci, ikinci sınıflarında idi. Yaratılışındaki şairlik istidadı kendini göstermişti. Mektep arkadaşlarından Cemil Bey “Benim Rüştîye arkadaşlarımdan Recep Vahyi bey vardı. Şimdi Erkanıharb miralaylığından mütekaattir. Mesarburnunda oturur. Onu Fikret'le görüştüm. İkisi de şiire meraklıydı. Vahyi o zaman Harbiyeye devam ediyordu, Fikret'le mektuplaşıp görüşürler, yazdıkları şiirleri birbirlerine gönderirlerdi.” Diyor.²⁸

Tevfik Fikret'in, şiir hakkındaki düşüncelerini öğrenmek ve ilk şiirleri hakkında bilgi edinmek için Recep Vahyi'ye yazdığı mektuplar önemlidir. Bu mektuplarda Fikret'in şiir görüşlerine ve şairler hakkındaki düşüncelerine rastlanmıştır. Bu nedenle Fikret'in şiir evreninin gelişmesinde R.Vahyi'nin de katkısı vardır.

Kendi sanatını kurmaya çalışan Fikret'in yoluna pek çok kişi ışık tutmuştur. Bunların ilki Farsça hocası Muallim Feyzi olmuştur.

Fikret'i Mekteb-i Sultani'de hemen fark eden ve Abdurrahman Şeref Bey'in tabiriyle el üstünde tutan hocaları kendi alanlarında devrin önemli şahsiyetleriydi. Mesela Ulum-ı Arabiyye ve Diniyye hocası Hacı Zihni Efendi, madalyalarla taltif edilmiş ve 1889'da Stockholm'de toplanan Müsteşrikler Kongresi'nde eserlerinin ilmi seviyesi ve Arap dili ve öğretimine yaptığı katkılar dolayısıyla altın madalyaya layık görülmüş kudretli bir ilim adamı ve müderristi. Mekteb-i Sultani'ye 1879 yılında tayin edilen Zihni Efendi'nin bu zeki, kabiliyetli ve vakur öğrencisi üzerinde ne kadar etkili olduğunu bilmiyoruz. Onu asıl etkileyen ve yönlendiren, Farsça hocası Muallim Feyzi'dir.²⁹

²⁵ Ayvazoğlu, 2019: 62.

²⁶ Kaplan, 1993: 70.

²⁷ Ayvazoğlu, 2019: 66.

²⁸ Ertaylan, 1963: 14.

²⁹ Ayvazoğlu, 2019: 65.

Muallim Feyzi, Fikret'i edebi anlamda hem destekleyen hem de yol gösteren kişidir. Fikret'in ilk hocası olan Muallim Feyzi'nin asıl adı Ahmet Feyzi'dir. Uzun seneler öğretmenlik yaptığı için böyle anılmıştır. Feyzi Efendi, birçok yerde görev almış ve kendisini yetiştirmiştir. Galatasaray Sultanisinde göreve başlamadan önce, Mirğun Mektebî Rüşdiyesi'nde ve Robert Koleji'nde öğretmenlik yapmıştır.³⁰

Tebritz civarında bir köyde doğan ve medrese eğitimi gören Feyzi Efendi, hac görevini yerine getirdikten sonra Mısır'a geçer ve Kahire'de Camiü'l-Ezher'e devam eder. Ancak bir müddet sonra tanıştığı Abdurrahman Sami Paşa'yla birlikte İstanbul'a gelerek Osmanlı tabiiyetine geçecek ve çeşitli okullarda İstanbul'a muallim olarak görev alacaktır. Robert Kolej'de çalışırken kendisine İslamiyet aleyhinde yazılmış bazı kitapların tercümesi teklif edilince Feyzi Efendi, Mekteb-i Sultani'nin o sıralarda boşalan Farsça muallimliğine tayin edilir ve bu görevini öğrencisi Tevfik Fikret'in müdürlüğü sırasında emekliye sevk edildiği – ki şiirde yolunu açtığı öğrencisini bu yüzden hiç affetmeyecektir-tarihe kadar otuz yıl sürdürür.³¹

Fikret, Muallim Feyzi'yi kendine örnek almış, ilk şiirlerini de onun etkisi altında yazmıştır. Muallim Feyzi Fikret'e şiirlerinin yayımlanması da destek olmuştur. Tevfik Fikret'in şiirleri, Muallim Feyzi'nin çabaları sonucunda *Tercüman-ı Hakikat*'e gönderilmiştir. O dönemlerde Muallim Naci bu derginin edebî kısmından sorumludur. Ahmet Mithat'ın dergisi olan *Tercüman-ı Hakikat* de Muallim Naci yönetimindedir. Naci kendi köşesinde dil ve edebiyat hakkında yazı yazmıştır. Şairleri ve şiirleri tenkit etmiştir. Yeni ve genç şairlere yol göstermiş ve onları desteklemiştir.

Muallim Feyzi, Muallim Naci'nin oluşturduğu topluluğa mensuptur. Bu topluluk Muallim Naci'nin idealleri doğrultusunda oluşturduğu bir topluluk değildir. M. Naci klasik edebiyat eğitimi alarak büyümüştür. Bu nedenle, edebiyatta biçim güzelliğine önem vermiştir. Bu durum Naci'yi ve etrafındakileri klasik edebiyata yönlendirmiştir. Fikret de, Muallim Naci'den etkilenmiştir. Etkilenmesinin en önemli nedenlerinden biri sevdiği ve ilk etkilendiği hocası Muallim Feyzi'nin de Naci taraftarı olmasıdır.

Muallim Naci eski-yeni tartışmalarına yön veren ve merkezinde olan bir şahsiyettir. Muallim Naci şiirlerinde klasik edebiyatın unsurlarını kullanmıştır. Muallim Naci yetiştiği çevre ve aldığı eğitimden dolayı klasik edebiyatın savunucusu gibi görünmüştür. Onun bu tavrının asıl nedeni biçime ve güzelliğe önem vermesinden dolayıdır. Ancak şiirde güzelliğin ve biçimin yanında içeriğin de anlamlı ve güzel olması kanaatindedir. Naci'yi tamamiyle eski edebiyat taraftarı olarak kabul etmek yanlıştır. O ne tamamen eski ne de tamamen yeniyi

³⁰ Ayvazoğlu, 2019: 64.

³¹ Ayvazoğlu, 2019: 65

kabul etmiştir. Eskinin ve yeninin doğru ve iyi yönlerinin kabul etmenin önemli olduğunu ifade etmiştir.

Tevfik Fikret, şiire yeni başladığı yıllarda Muallim Naci'den etkilenmiştir. Bu durumda Muallim Feyzi'nin Naci etkisinde olmasının oldukça önemli bir payı olmuştur. O dönemde Naci'nin etrafında eskiyle ilgilenen ve eski taraftarı olan kişiler toplanmıştır. Fikret de bu çevreden etkilenmiş ve klasik biçimleri kullanmaya başlamıştır. Bu yüzden de ilk şiirlerinde kaside ve gazel yazması dikkat çekmektedir.

Şekle karşı, hususi bir dikkati olan Fikret, bu denemelerde kelime zevkini tatmış, kelimeleri yoklamasını öğrenmiştir. Divan şiiri belli kelimeler arasındaki sabit münasebetlere dayanır. Onun terbiyesini alan bir istidat, şahsiyetine bazı şeyler katar. Fikret, Divan edebiyatından, vezin hissini, ahenkli kelimeler kullanma ve kafiye sanatını öğrenmiştir. Onun, sonraları, kelimelerle oynama meylinde, belki de bu gençlik devresi denemelerinin tesiri olmuştur.³²

Fikret'in Muallim Naci'yi taklit etmesi ve ona nazireler yazması Naci'nin Galatasaray Sultanisine gelmesinden daha öncedir. Muallim Naci'nin tarafında bulunmasının bir diğer nedeni, Muallim Naci'nin genç şairlere desteğidir.

Dergiye gönderilen şiirleri öncelikle Muallim Naci okumuş, genç şair ve yazarlara tavsiyelerde bulunmuştur. Fikret'in ilk şiirlerinden bazılarını da Muallim Naci okumuş ve Fikret'in bir gazeli hakkında şunları söylemiştir:

Bu gazel, Tevfik Beyefendi'nin genç şairler için iftihar vesilesi olabilecek bir kabiliyete sahip olduğunu müjdeliyor. Mekteb-i Sultanî –ki genç zekalar ve kabiliyetler için feyizli bir mekteptir- muallimlerinden seçkin şair Muallim Feyzi'nin gayretiyle daha birçok edip yetiştirerek 'Mekteb-i Sultanî'de Osmanlı lisanı öğretilmiyor! Diyenleri müteşekkirene bir sükûta mecbur ederse garip karşılanmasın.³³

Muallim Naci'nin teşvik edici yazıları, Fikret'in Muallim Naci'den etkilenmesine neden olmuştur. İlk şiirlerinde Naci'ye nazireler yazmış ve onu örnek almıştır. Ancak Fikret, bir müddet sonra klasik edebiyattan vazgeçmiştir. Eski şiirin kendisine yeni bir şey katmayacağını anlayan şair, modern şiirler yazmaya yönelmiştir.

Bu sıralar Galatasaray Sultanisine Recaizade Mahmut Ekrem atanmıştır. Fikret'in arayışına yön vermiştir. Recaizade Mahmut Ekrem de Naci gibi eski edebiyat eğitimi çerçevesinde yetişmiştir. Ekrem, tanınmış ve kültürlü bir aileye mensuptur. İlk eğitimini babasından almıştır. Aldığı ilk eğitim Arapça ve Farsça dersleridir. "Oğlunun iyi bir öğrenim

³² Kaplan, 1993: 70.

³³ Aktaran Ayvazoğlu, 2019: 67.

görmesini isteyen Recaî Efendi , onu ilkin “Beyazıt Rüşdiyesi”ne sonra da “Mekteb-i İrfâna” verir.Bu okullarda iyi yetişen Ekrem, daha sonra Harbiye İdadisi’ne gönderilir.”³⁴

Doğu kültürüyle yetişen Ekrem’in, Batı edebiyatına yönünü dönmesi “Hariciye Mektubi Kalemî”nde oluşmuş ve gelişmiştir. Batı edebiyatında ise özellikle Fransız edebiyatına yönelmiştir.

İlk şiirleri Ahmet Mithat Efendi’nin *Dağarcık* dergisinde yayımlanmıştır. İlk şiirleri birçok şairin içinde bulunduğu duruma benzer ve taklit özellikleri göstermiştir. Onun olgunluk şiirleri, Şinasi’nin *Tasvir-i Efkâr* gazetesindeki şiirleridir. Namık Kemal, Ekrem’in edebiyat yolunda ilerlemesine katkı sağlamıştır. Ekrem’in edebiyatımızda öne çıkmasında ve ilerlemesinde Namık Kemal’in büyük etkisi vardır.

Ekrem’in bu isti’dâd-ı mahsûsunu gören Namık Kemal merhum onu kendi sahabet-i edebiyesine almış, teşvik ve tergidenden geri durmamıştı, hatta Avrupa’ya giden İbrahim Şinasi’nin Namık Kemal’e bıraktığı *Tasvîr-i Efkâr*’a Ekrem de yazı yazmaya başlamıştı. Bilahare Kemal, Ziya Paşa ile beraber İstanbul’dan firar ile Avrupa’ya gideceği sırada 12 Muharrem 1284 (16 Mayıs 1867) tarihinde *Tasvîr-i Efkâr*’ı tamamıyla Recaizade’ye bırakmıştı. Ekrem o zaman yirmi yirmi bir yaşlarında bir gençti. Gazeteyi büyük bir muvakkafiyetle Şinasi Avrupa’dan avdet edinceye kadar idare etmiştir.³⁵

Fikret, Ekrem ile birlikte Batı edebiyatını tanımaya başlar. Ekrem derslerinde Klasik Edebiyat ve Batı edebiyatını birlikte işler. Derslerinde Divan edebiyatından Nef’î, Bâkî, Şeyh Galib gibi şairleri anlatır. Türk edebiyatını Batı edebiyatı ile karşılaştırma yaparak aktarmaya çalışır.

Ekrem’in öğretmenlik yaptığı dönemde, Muallim Naci ile arasında tartışmalar meydana gelir. Önemsiz bir durum gibi görünen tartışmalar ciddi boyutlara ulaşır.

Ekrem, Galatasaray Sultânîsi’nde edebiyat muallimi bulunduğu sıralarda Nâci zümresinin en kuvvetli, en bâriz bir uzvu olan Muallim Feyzî de Galatasaray Sultânîsi’nde Edebiyât-ı Fârisiye muallimi idi. Ekrem Bey’in derslerim hakkında talebeden yalan yanlış malûmat alan Feyzî, gidip Muallim Nâci’ye anlatıyor. Meselâ “Ekrem Bey bugün edebiyat dersinde talebeye ‘falan’ kelimeyi anlatmış.” diyor ve bunun üzerine Muallim Naci’nin çıkardığı mecmuanın o haftaki nüshasında Üstad Ekrem’e karşı istihzâ-kar bir tariz görünüyor. Bu haksız tehâcümlere kat’îyen ehemmiyet bile isnat etmeyen Ekrem, talebesinin tahrîf-i hakikatle yaptığı bu gammazlıklara müteessir oluyor, gençliğin doğruyu yanlış gösterecek kadar alçalmasını hazmedemiyordu.³⁶

Yaşanan olayların sonunda Ekrem, Galatasaray Sultanîsi’nden istifa eder. Onun yerine, bu olaylara sebep olan Muallim Naci atanır. Naci, Ekrem’in karşısında duran “Eski”

³⁴ Parlatır, 1995: 31.

³⁵ Ertaylan, 2011: 259.

³⁶ Ertaylan, 2011: 265.

taftarı olarak görüldüğü için bazı öğrencilerden ve çevrelerden tepki alır. Fikret de tepkili çevrenin tarafındadır. Kendisine üstat olarak seçtiği Ekrem okuldan ayrılmıştır. Bu yüzden de ilk öğrencilik zamanlarında Naci'den etkilenmiş ve ona nazireler yazmış olmasına rağmen Ekrem'in yerine geçen Muallim Naci'nin derslerine ilgi göstermez. Fikret'in bu durumda olmasının diğer sebeplerini de Mehmet Kaplan şöyle aktarır:

Evinde ve hayatında her şeyi yerli yerine koymadan rahat edemeyen bu adam, başkalarında da bir şekil ve görünüş bozukluğu görünce derhal sinirlenir ve hükmünü verirdi. Galatasaray'da hocaları olan Recâizâde Ekrem'le Naci karşısında aldığı tavırlar bu bakımdan dikkate değer. Kendisi anlatıyor: “Recâizâde Ekrem, edebiyat hocamız olmuştu. Bizde memnuniyete nihayet yoktu. Ekrem, saçını, sakalını tarayışı, oturuşu, kalkışı, selam verışı ile canlı bir edebiyat muallimi idi... Yerine Naci Efendi tayin edildi. Hiç unutmam, ilk derse geldiği gündü. Boyunbağı bir tarafa gitmiş, ceket yerine giydiği sof birkaç renk olmuş, sakalı bıyığına karışmış, geniş bir gülümseme ile kapıdan girince soğuk bir duş yapmıştık... Naci Efendi derslerini uzun kağıtlara yazar, sınıfta bize yazdırır, matbaada müretteplere dizdirirdi. Edebiyat dersleri, imlâ ve ezber dersleri olmuştu. Bazan fazla neşelenir, başını kaşır, bir beyit söyler, sonra da ağzını kulaklarına kadar açan bir gülüşle; ‘hoş düştü’ diyerek kendi kendini beğenirdi.”³⁷

Fikret, Ekrem'i daha çok benimsemiştir. Fikret, ilk şiirlerinden son şiirlerine kadar, Ekrem'in etkisini şiirlerinde göstermiştir. Ekrem, şiirde güzellik, tabiat ve resim gibi öğelere önem verir. Şiirleri, Batı edebiyatı akımlarından romantizm, sembolizm ve yer yer de parnasizmin izlerini taşır. Fikret de özellikle şiirinde henüz olgunluğa ulaşmadığı zamanda şiirlerinde bu akımların özelliklerini kullanır. Şiir hayatının özellikle ilk dönemlerinde tabiata ve güzelliğe önem verir. Toplumsal ve lirik konulara olgunluk döneminde yoğunlaşır.

Fikret'in etkilendiği isimler arasında Rezaizade Mahmut Ekrem ile yakın olan diğer bir şahsiyet ise “Abdülhak Hâmit Tarhan”dır. 5 Şubat 1852 yılında İstanbul Bebek'te dünyaya gelmiştir. Dedesi Abdülhak Molladır. Molla, şiirleriyle, rubailerıyla tanınan bir şahsiyettir. Babası Hayrullah Efendi de ilim irfan sahibi devlet adamıdır. Hamit köklü ve soylu bir aileye mensuptur. A.Hamit, ilk eğitimine Mahalle Mektebinde başlamış, sonrasında ise “Hisar Rüşdiyesi”ne gitmiştir. Birçok hocadan özel dersler almış ancak en önemli isimler Hoca Tahsin Efendi ile Bahaeddin Efendi'dir. Henüz on on bir yaşındayken ağabeyi ile babasının yanına Fransa'ya gitmiş, bir müddet orada kalmış ve bir kolejde eğitim almıştır. On üç yaşındayken de babasının görev tayininden dolayı babası ile Tahran'a gitmiştir. Babasının ölümü üzerine İstanbul'a dönmüş ve devlet dairelerinde çalışmaya başlamıştır. Hamit bu vesileyle hem Doğu'yu hem de Batı'yı çok küçükken keşfetmiştir. Bu seyahatler onun üzerinde etki bırakmıştır.

³⁷ Kaplan, 1993: 68.

Abdülhak Hamit'in Doğu ve Batı seyahatleri hem şahsiyetine hem de edebi kimliğine etki etmiştir. İki kültürü birlikte anlamaya ve sentezlemeye çalışsa da Batı Edebiyatından daha fazla etkilenmiştir. Batı'dan özellikle Victor Hugo, Corneille ve Racine'yi okumuştur. İngiliz edebiyatından da W. Shakespeare'i okuma fırsatına sahip olmuştur. Sözü edilen şairlerden yararlanan Hâmit'in şiirlerinde onların izlerine rastlanır.

Hamit'in şiir ve tiyatro konuları çok çeşitlidir. Sık sık seyahat etmesi onun hem düşünce yapısını hem de şiirlerinin biçim ve içeriğini etkilemiştir. Şinasi ile başlayan yenileşme hareketinde Namık Kemal ile birlikte rol oynamıştır. O eski olan ve eski gelenekten gelen biçim ve içeriği yıkmaya çalışır. Onun eserlerinde belli bir disiplin olmadığı için dağınıktır.

Hamit'e göre duygular ve hayaller akıldan önce gelir. Makber'de "Ben bu şiiri kendim okuyayım diye yazdım" cümlesi onun şiir hakkındaki düşüncelerini açıklar niteliktedir. O şiirlerinde toplumsal konuların yerine bireysel konuları tercih eder. Tabiatı konu alan şiirlerinde de tabiatı gördüğü gibi değil duygularıyla aktarma çabasındadır. Şiirlerinde Divan edebiyatı ve Tanzimat edebiyatı sanatçılarındaki görülen konulardan farklı olarak metafizik konular vardır. Şiirlerinde isyankar ve karamsardır. Yas, ölüm ve melankoli şiirlerinin ana temalarıdır. Bu temalar karısı Fatma Hanım'ın ölümüyle birlikte, açığa çıkar.

Ona göre şiir estetik haz vermelidir. Şiirlerinde eskiyi, Divan edebiyatının geleneklerini yıkmaya çabası vardır. Batı'dan aldığı ve öğrendiği biçim ve içeriklerle edebiyatımıza yön vermeye çalışmıştır. Hamid'in şiirleri yaşadığı sıkıntılar ve verdiği kayıplar ile paralellik gösterir.

Abdülhak Hâmid Tarhan, şiire getirdiği yeni düşüncelerle Servet-i Fünûn sanatçılarını etkilemiştir. Bu isimlerden bazıları Tevfik Fikret ve Süleyman Nazif'tir. Süleyman Nazif, yazdığı yazılarda Hamit'ten "Şair-i Azam" olarak bahsettiği için Hamit bu şekilde anılmaya başlanmıştır. Tevfik Fikret de şaire övgü dolu şiir yazmıştır, *Hâmid* adlı şiiri buna örnektir.

Hâmid'in toplumsal konulardan çok ferdiyetçi şiirleri konu edinmesi Fikret'i etkiler. Şairliğinin ilk dönemlerinde Divan şiiri özellikleri taşıyan şiirler yazan Fikret, Batı ile temasa geçme evresinde Ekrem ve Hamid'den etkilenir. Hâmid'in tabiatı farklı anlamlandırması, Fikret'e de etki eder şiirlerinde tabiatı subjektif bir gözle işlemiştir. Fikret ayrıca Hâmid'in kelime ve kafiye kullanımını taklit etmiştir. Divan edebiyatından öğrendiği vezin ve ahenk kullanımını terk etmeye, şiirlerinde vezin kalıplarının dışına çıkmaya başlamıştır. Bu durumun üzerinde Ekrem, Hâmid ve yavaş yavaş oluşmaya başlayan bilgi birikiminin etkisi vardır. Kaplan'ın ifade ettiğine göre Fikret'in *Mesudiyet-i Aşk* ve *Selim-i Evvel Lisanından*

adlı şiirleri Hamid'in şiir görüşünün etkisi altındadır.³⁸ Mehmet Kaplan'ın ifaade ettiği bir düşünceye göre de "Fikret'in *Mirsad*'a yazdığı şiirlerin iyimserlikten sonra ikinci hususiyeti, kuvvetle Hâmid ve Recaizade tesirleri altında bulunmalarıdır. *Gonca* unvanlı neşidesinin mukaddimesi ile *Bir Muhaddere Lisanından* adlı şiirinde ve yalnız iki faslı yazılmış bir manzum faciasının neşrettiği birinci faslında Hâmid'in tesiri barizdir."³⁹ Fikret Abdülhak Hâmid'den biçim konusunda geniş ölçüde etkilense de muhteva olarak Ekrem'e daha yakın durur.

Tevfik Fikret'in çevresinde olan ve etkilendiği diğer bir isim de Şeyh Vasfi'dir. Şeyh Vasfi 1851'de doğmuştur. Farklı türde eserler vererek dönemine katkıda bulunmuştur. O, döneminde çıkan birçok dergide çalışmış; şiirler ve yazılar yazmıştır. Şiirleri ve yazıları *Malumat*, *Tercüman-ı Hakikat*, *Saadet* gibi dergilerde yayımlanmıştır. Şeyh Vasfi geleneksel ve eski usûlde eğitim görmüştür. Eski tarz eğitim almasından dolayı, Arapçayı ve Farsçayı iyi derecede öğrenmiştir. Farsçayı ileri düzeyde okuyup anlamış; İran edebiyatından tercümeler yapmıştır. Kefevi Tekkesinde post-nişin olduğu için Şeyh denmiştir. Muallim Naci mektebine mensup olmuş, Naci'ye nazireler yazmış ve onun takipçisi olmuştur. Şeyh Vasfi'nin nazirelerini beğenen Naci, Vasfi'yi desteklemiştir. Birlikte ortak şiir de yazmışlardır.

Şeyh Vasfi'nin yazdığı şiirler, biçim olarak Divan edebiyatına bağlıdır. Şiirlerini genellikle kaside ve gazel nazım biçimlerinde meydana getirmiştir. İçerik olarak da eski tarza bağlı kalmıştır. İlk dönemlerinde Naci'ye sık sık nazireler ve padişaha da övgü dolu şiirler yazmıştır. Bunların yanında öğrenciler için ders notları hazırlamış, dil bilgisi konuları hakkında makaleler yazmış, tarihî ve felsefî çalışmalar yapmıştır. Şeyh Vasfi, Muallim Naci gibi Doğu ve Batı sentezi yapmaya çalışmıştır.

Şeyh Vasfi, Muallim Naci'yle birlikte tanınmış ve eserleri daha geniş bir çevreye hitap etme fırsatına sahip olmuştur. Şiirlerini her zaman Naci'nin çalıştığı dergilere göndermiştir. Vasfi'nin geniş kitleye hitap etmesinde *Tercüman-ı Hakikat*'in etkisi olmuştur. Naci'nin gazetenin edebi kısmına geçmesi Şeyh Vasfi'nin ilerlemesini sağlamıştır.

Şeyh Vasfi'nin edebiyat tarihimizde belki de en etkili olduğu dönem *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yazdığı yıllardır. Bu yıllar aynı zamanda Servet-i Fünun edebî topluluğu şairlerinin bazılarının ilk şiirlerini yayımlamaya başladıkları dönemdir. Tevfik Fikret başta olmak üzere bazı Servet-i Fünun şairleri Muallim Naci ile Şeyh Vasfi'den etkilenmişlerdir. Nitekim Tevfik Fikret'in 1302-1303 döneminde yazdığı şiirlerde Şeyh Vasfi'ye nazireler yazdığı bilinmektedir. Örneğin, Şeyh Vasfi'nin *Tercüman-ı Hakikat*'in 1893 numaralı ve 18 Zilhicce 1301/9 Ekim 1884 tarihli nüshasında "Meclis-i

³⁸ Kaplan, 1993:71.

³⁹ Kaplan, 1993: 80.

pîr-i meye her ehl-i dil dâhil midir” mısraıyla başlayan bir gazeli yayımlanmıştır. Söz konusu gazeli Tevfik Fikret tahmis etmiştir.⁴⁰

Bunun yanı sıra Fikret’in *Tercüman-ı Hakikat* gazetesindeki ilk şiirleri de Naci ve Vasfi tesirleri altında yazılmış şiirlerdir. Fikret’in Şeyh Vasfi’den etkilenmesinin nedenlerinden biri, M. Naci tarafında görünmesindendir.

Tevfik Fikret’in ilk dönemlerinde yazdığı şiirler nazire ve taklit düzeyindedir. Eğitim gördüğü Galatasaray Sultanisi kendisini yetiştirmesinde ve geliştirmesinde önemli rol oynar. Etkilendiği, sevdiği ve kendisine üstad olarak gördüğü birçok şair ile bu okulda tanışmıştır. Onlar aracılığıyla da yazın hayatına girer. Fikret de hayranlık duyduğu şair ve hocalarına nazireler yazar ve onların şiirlerini taklit eder. Kendisine üstad olarak gördüğü şairlerden hem biçim hem de içerik olarak faydalanır. Bu nedenle ilk şiirlerinde özgün olamamıştır. Ancak Fikret bu yıllarda yazdığı şiirlerle olgunluk dönemi şiirlerinin zeminini oluşturmuştur. İlk dönemde yazdığı şiirleri, *Rûbab-ı Şikeste*’de *Eski Şeyler* bölümüne almıştır.

1.2. Batı ile Temasa Geçilmesi: Yeni Bir Şiir Evreni

Galatasaray Sultanisindeyken aldığı Fransızca derslerin ve Ekrem’in etkisiyle, mezun olduktan sonraki dönemlerde Fikret yeni arayışlara girmiştir. Bu yeniliğin ilk izleri İsmail Safa’nın yönettiği *Malumat*’ta görülmüştür. Bu dönemde Fikret Batı edebiyatı şairlerini tanımaya başlamış aynı zamanda onları anlamaya ve tercümeye çalışmıştır. Avrupa şairleriyle karşılaşmasını, etkilenmesini ve onlar hakkında düşündüklerini Fikret’in *Malumat* dergisinde yayımlanan *Hepimiz Tabi’atın Birer Acemi Şâgirdiyiz* adlı yazısında rastlarız.

Uzandım kitabımı da açtım. Bu eser en meşhur Fransız üdebasının manzum, mensûr eş’âr-ı müntahabesini câmidir. İlk çevirdiğim yaprakta Lamartin’in (Lak) ları mûnderic idi. O şiir-i âbdârı yarı kitaptan, yarı ezber kim bilir kaçınıcı def’a olarak bir kere daha tekrar ettikten sonra Bodler (Boudlaire), Müse (Musset), Hugo, Bonival (Baunivale), Predom (Prodhomme), Kope (Coppée) gibi bedî’a-perverân-ı hayâl u hakîkatten de üçer, beşer sahîfe mütâla’a ettim. Her yaprağı çevirişimde zihnime bir cihân-ı marifet sığdırmış kadar oluyordum. Okuduğum nefâyise Osmanlı âsâr-ı edebiyyesi arasında emsal arıyor, bulabildikçe iftihâr ediyordum. Bazı mısraları, beyitleri Türkçeleştirme istiyor, muvaffak oldukça seviniyordum.⁴¹

Tevfik Fikret’in, Avrupalı şairleri tanımaktan ve tercümeye çalışmaktan zevk aldığı anlaşılmaktadır. Onun Avrupalı şairlere yönelmesinde ve onlara hayranlık derecesinde duygular beslemesinde aldığı eğitimin yanı sıra yeniliğe olan merak ve isteğinin de etkisi olmuştur.

⁴⁰ Özşarı, 2013: 48.

⁴¹ Parlâtır, 1993: 267.

Tanzimat Edebiyatı'nda başlayan Batılılaşma hareketleri Servet-i Fünûn'da hızlanmıştır. Batı'ya yönelik ilk olarak, Osmanlı Devleti'nin gerileme döneminde kendini göstermiştir. Osmanlı, askerî, siyâsî ve kültürel anlamda Batı'dan etkilenmeye başlamıştır. Batı'dan da özellikle ekonomik ve askerî ilişkiler içerisinde bulunan Fransa öne çıktığı için, özellikle ekonomi ve eğitimde Fransa tercih edilmiştir. Fransa'nın ülkemizde açtığı okullar ve kurumlar bu durumu desteklemiştir.

Tanzimat ve Servet-i Fünûn şairleri ve yazarları özellikle Fransız Edebiyatı'ndan etkilenmiştir. Bunun nedeni Osmanlı Devleti'nin ıslahatlarının Fransa merkezli olmasındandır. Batı'nın Osmanlı'dan daha ileride olması ülkenin yenilik yapmasını zorunlu hale getirmiştir. Osmanlı Devleti'nin çok kültürlü ve etnik çeşitliliğe sahip olması Osmanlı'ya Tanzimat ve Meşrutiyet hareketlerini yapma mecburiyetini beraberinde getirmiştir. Batı'dan doğru şekilde yararlanmak ve Batı'yı takip etmek için Avrupa'ya öğrenciler gönderilmiştir. Gönderilen bu öğrenciler döndüklerinde Batı'nın etkilerini ülkede devam ettirmişlerdir. Avrupa'ya giden öğrenciler, ekonomî ve siyasî gelişmelerin yanı sıra edebiyat dünyasının gelişmelerinden de haberdar olmuştur.

Tanzimat Dönemi'nde öne çıkan Batılılaşma hareketi, edebiyat alanında topluma ulaşmak için bir araç olarak kullanılmıştır. Gazeteler ve dergiler topluma yarar sağlamak için çıkarılmıştır. Fransız Edebiyatı'ndan yapılan çeviriler de yine toplumsal konulu metinler olmuştur.

Servet-i Fünûn Dönemi'nde hem içerikte hem de biçimde yenilikler görülmüştür. Toplumsal bir araç olarak görülen edebiyat, bu dönemde yerini “Sanat için sanat” düşüncesine bırakmıştır. Tanzimat döneminin özellikle ikinci dönem şairleri bu edebiyatın oluşmasında rol oynamıştır. Bu dönemin oluşmasında Recaizade Mahmut Ekrem'in katkısı olmuş ancak Servet-i Fünun şiiri, Tevfik Fikret ile birlikte genişlemiş ve kapsamlı hale gelmiştir. Fikret'in *Musâhabe-i Edebiyye* adı altında yazdığı “Lisan-ı Ruh” tanımlaması onun şiirinin mahiyetini ve şiir hakkındaki düşüncesini ortaya çıkarmıştır. “Evet, manzum olsun mensûr olsun, şiirin kendine has bir lisânı, bir tavr-ı bedî-i beyânı vardır; onu ruh söyler, rûh dinler, rûh anlar. Ancak –bir yerde daha dediğim gibi- şiir ka’ide-şiken değildir. Bazen evc-i a’lâ-yı me’ânîye su’ûd için ka’ideyi bir tarafa bırakır; lâkin hiçbir vakit onu pây-mâl-i tahrip etmek istemez!”⁴² Fikret’e göre nasıl insanda bir ruh varsa şiirin de ruhu vardır. İnsanla ilişkili, ruh, tabiat, aşk her ne varsa şiirde de bu vardır. Bunlar da şair yoluyla aktarılır. Bu nedenle şair şiirini icra ederken kurallara bağlı kalmak zorunda değildir. Görüldüğü üzere Tanzimat sanatçılarının oluşturduğu sistemli ve bilinçli bir edebiyatın aksine Servet-i Fünun insanın

⁴² Parlatır, 1993:23.

ruhuna hitap etmeyi amaçlamıştır. Fikret bu tanımlama ile Servet-i Fünun şiirinin bir nevi poetikasını oluşturmuştur. Fikret'in bu düşünceleri Batı edebiyatıyla tanışmasından sonra meydana gelmiştir.

Servet-i Fünûn şairleri Batı edebiyatı akımlarından Parnasizm ve Sembolizmi kullanmıştır. Tanzimat dönemi Klasizminin izleri kaybolmaya başlamış, Romantizm ise Servet-i Fünûn'da yer yer kendini göstermiştir. Tevfik Fikret, Parnasizm ve Sembolizm'in düşünce yapısından etkilenmiş ve şiirlerinde bu akımların unsurlarını kullanmıştır. Bunun yanı sıra Tanzimat döneminin etkilerinin devam etmesinden dolayı Romantizm'e kayıtsız kalamamıştır. Bu yüzden bazı şiirlerinde romantizmin izleri görülmüştür.

Romantizm, klasizmin akılcı ve kuralcı ilkelerine karşı bir akım olarak meydana çıkmıştır. Romantizm'de konular sosyal konulardır. Romantizmin ortaya çıkışındaki ana sebep Fransız İhtilali'dir. Fransız İhtilali'nin getirdiği eşitlik, özgürlük, düşünceleri bu akımın temel yapıtaşını oluşturmuştur.

Tevfik Fikret romantik şair ve yazarlardan Victor Hugo, Alfred de Musset ve Lamartine'i okumuştur. Türk edebiyatından ise Abdülhak Hamit'i okumuş ve ondan etkilenmiştir. Fikret'i, Romantik şair ve yazarlar Parnasyen ve Sembolistler kadar etkilememiştir. Onun asıl etkilendiği ve şiirini şekillendirdiği akımlar Parnasizm ve Sembolizm'dir. Fikret'in etkilendiği romantiklerden biri Victor Hugo'dur. Hugo, romantiklerin öncüsü olarak da görünür. Şiirleri aynı zamanda eleştirel unsurlar içerir. Toplumsal konulara eğilimlidir. Fikret'in *Hân-ı Yağma* şiirinde Hugo tesiri vardır.

Fikret'in etkilendiği isimlerden bir diğeri Alfred de Musset'dir. Fikret, Musset'ten etkilenmekle beraber aynı zamanda ona karşı hayranlık da duymuştur. Fikret'in yazdığı *Musset İçin* şiiri, Musset'in şiirlerine ve şairliğine övgüdür. Musset karşısında kendisini şair olarak bile adlandırmaz. Onun bu tavrı, Musset'e karşı duyduğu hayranlığın göstergesidir.

Musset şiirlerinde, toplumsal konular yerine heyecan uyandıran duygusal ve samimi konulara yer vermiştir. Fikret de kendi şiir evrenine yakın olan Musset'in şiirlerinden etkilenmiştir. Hilmi Uçan, Fikret'in *Perî-i Şi'rime* ile Musset'nin *La Nuit de Mai* ve *La Nuit d'Octobre* şiirleri arasında ilişkinin ve izlek benzerliklerinin olduğunu söyler.⁴³ Kolcu'ya göre Fikret'in *Nesrin* adlı şiiri ile Musset'nin *Rolla* adlı şiiri arasında etkileşim vardır.⁴⁴

Fikret'in etkilendiği bir başka isim Alphonse Lamartine'dir. Fikret'in şiirlerinde Lamartine'nin kullandığı ritm unsurları diğer akımlarla özellikle de Sembolizm akımıyla ilişkilendirilmiştir. Tabiat, ölüm gibi konular Fikret'in de şiirinde yer verdiği konulardır. Ancak Fikret'in bu konulardaki şiirlerinin daha güçlü hale gelmesi Parnasizm akımıyla

⁴³ Uçan, 2018: 204.

⁴⁴ Kolcu, 2007: 78.

birlikte olmuştur. Özmen'e göre Fikret'in "*Bir Sabah idi*" ve "*Haluk'un Veda*" şiirlerinde Lamartine'in izleri görülmektedir.⁴⁵

Tevfik Fikret, Avrupa şairlerinden etkilenmeye başladığı dönemlerde, Musset'nin melankolik ve insanı duygu yönünden etkileyen şiirlerini beğenmiş ve örnek almıştır. Lamartine'in ise tabiat tasvirlerini, hislerini ve duygularını şiirlerinde işlemesinden etkilenmiştir. Fikret özellikle şairliğinin ilk dönemlerinde hayatındaki hüznü ve duygusal düşüncüyü anlatırken romantizm akımından etkilenmiştir.

Fikret'in şiirlerinde sıkça izlerini gördüğümüz diğer Edebiyat akımı ise Parnasizmdir. Parnasizm 19.yyda romantizm akımına karşıt olarak meydana çıkmıştır. Romanda karşımıza çıkan naturalizm ve realizm akımlarının şiirdeki karşılığıdır. Paris'te Çağdaş Parnaslar Dergisi etrafında doğmuş ve gelişmiştir. Realizm ve naturalizm akımlarında olduğu gibi bu akımda da objektiflik en temel özelliktir. Bu akıma göre şair, öznel düşüncelerini ve görüşlerini eserine yansıtmamalı, nesnel olmalıdır. Diğer akımlarda olan gerçekçilik ve akılcılık gibi ilkelerin aksine bu akımda heykel ve resim gibi güzel sanatlara önem verilmiştir. Parnasizm'in diğer bir özelliği, biçime önem vermesidir. Çetişli'ye göre "Parnasyenler, şiirin şekli/yapısı ve bunu teşkil eden unsurlar (nazım şekil, nazım birimi, mısra, kafiye, vezin) üzerinde ısrarla durmuşlar ve şiirin şekil /yapı itibarıyla kusursuz olmasını istemişlerdir."⁴⁶ Fikret de şiirlerinin dış yapısında bu akımın unsurlarını kullanmıştır.

Parnasizm, pek çok Türk edebiyatı şairini etkilemiştir. Bu akımın öncüsü Jose-Maria de Heredia'dır. Diğer temsilcileri de Armand Sully Prudhomme, François Coppée, Banville gibi isimlerdir.

Tevfik Fikret'in şiirlerinin büyük bir kısmında Parnasizm hakimdir. Sanata ve resime olan ilgisi, Fikret'i Parnasizm'e yaklaştırmıştır. Şairin Parnasizmin özelliklerini şiirlerinde kullanmasının nedeni; şairin toplumsal konulara yönelmesidir.

Sanati yalnız güzelliğin peşi sıra koştuktan kurtararak, onu bir topluluğu kuran bütün ferdlerin ortak yaşayışları ile ilgilendirme düşüncesi, 1899 yılında, Fikret'te yerleşmeğe başlar. Bu yıl, Fransız Parnas şairlerinden François Coppée (Fransua Kope) nin "Demircilerin Grevi" adlı bir şiiri için *Servet-i Fünun* (S.425) da çıkan bir yazısında, içinde yaşanan çevrenin olaylarını aks ettiren bir sanat anlayışının değerinin belirtir. Mehmed Emin'e bir mektubunda da (1900), şiiri bir "hayâl oyuncağı" olarak anlamadığını söyleyen şairin dışarlık, kendisinden çok başkaları ile ilgilenebilecek bir yaratılıştaki bulunuşu da, er veya geç, onu bu yola sürükleyecekti. Zâten bu düşünceye değil de, henüz ferdçi bir sanat anlayışına sâhib bulunduğu sıralarda yazdığı "Ramazan Sadakası, Verin Zavallılara, Vagonda, Bir Ayyaşın Karşısında, Nesrin,..." gibi şiirlerinde de bu yaradılışının izleri açıkça sezilmekte idi. 1901 de *Servet-i Fünun*'dan ayrılıp da inzivâsına çekildiği, yâni kendisini tamâmıyla bir yana bırakarak yalnız

⁴⁵ Özmen, 2016: 75.

⁴⁶ Çetişli, 2016: 113.

memleketin derdleriyle haşır-neşir olmağa başladığı zaman, artık, sanatini de –kayıdsız ve şartsız- cemiyetin hizmetine vermiş bulunuyordu. Bunun içindir ki, bu târihten başlayarak, memleketin haklarını, düzenini ve hayâtını tehlikeye düşüren her türlü siyâsi ve sosyal kayıdların; taassubun, bilgisizliğin ve ahlâksızlığın amansız bir düşmanı kesildi. ⁴⁷

Fikret'in bu değişimi, gelişimi ve etkileşimi mizacına, dönemin şartlarına ve şairin düşünce yapısına bağlıdır. Bu akımda en çok etkilendiği isim François Coppée olmuştur.

François Coppée, Paris'te doğmuş, şair ve tiyatro yazarıdır. Şiirlerinde çeşitli konulara yer vermiştir. Kimi şiirlerinde Paris'in sokaklarını, gündelik hayatını, yoksullarını konu edinmiştir. Kimi şiirlerinde ise aşk, tabiat, vatan sevgisi ve felsefî konuları ele almıştır. Kullandığı dil ile halka hitap etmeyi başarmıştır. Fransa'da ikinci dereceden bir şair olarak bilinen Coppée, Türk edebiyatında Fikret'ten ve diğer Servet-i Fünun şairlerinden ilgi görmüştür. Fikret'in ve diğer dönem şairlerinin ve yazarlarının özellikle Coppée'den etkilenmesi konularını sosyal meselelerden almasından kaynaklıdır.

Tevfik Fikret, pek çok şair ve yazardan etkilenmiştir. Bu etkilenmenin izlerine Fikret'in şiirlerinde rastlamak mümkündür. Fikret'i en çok etkileyen, şiirinin seyrini ve şiire bakış açısını değiştiren isimlerden biri François Coppée olmuştur. Bu nedenle Fikret'in pek çok şiirinde Coppeé tesiri görülür.

Fikret'in, bu şairden etkilenmesinin temel sebebi hakiki şiirin, günlük insanın kavgasının şiirde işlenmesidir. Bunun sebebi ise Divan edebiyatından beri Türk şiir geleneğinin süslü unsurlar ve vezinler içermesi ayrıca belli bir kesime hitap etmesidir. Gündelik hayata dair şiirler o dönemde edebiyatımızda yenidir. Böyle ikincil olarak bahsedilen konular edebiyatımızda henüz yerleşmemiştir. Fikret'in gerçekçi tabiat tasviri yaptığı şiirlerinde Parnasizm'in izleri görülmüştür.

Bu akımın diğer bir ismi ise Sully Prudhomme'dir. Tam ve asıl adı Armand François Prudhomme'dir. Pariste doğmuş şair ve yazardır. Parnasizm'in bir araya geldiği Çağdaş Parnaslar Dergisine bilimsel yazılar göndermiştir. 1901 yılında Nobel Edebiyat ödülünü alan ilk isimdir. Prudhomme, bilim ile şiiri sentezlemeyi, ahlakî değer yargılarını en üstte tutmayı ve şiirlerinde de bu konulara yer vermeyi amaç edinmiştir. En ünlü ve bilinen şiir kitabı ise *Stances et Poèmes* (Kıtalar ve Şiirler)'dir.

Fikret parnasizm akımındaki bu isimden etkilenmiştir. Şiirlerinde işlediği ahlakî unsurların Prudhomme ile bir bağlantısı vardır. Mehmet Kaplan'a göre Tevfik Fikret'in *Kılıç ve Çirkin* şiirlerinde Prudhomme'un izleri görülür. ⁴⁸

⁴⁷Akyüz, 1985: 228.

⁴⁸ Kaplan, 1993: 148.

Fikret'in şiirlerinden etkilendiği bir başka isim Rene Leconte de Lisle'dir. Uçan'a göre, Fikret'in *Hande-i Bûm* şiiriyle, Lise'in *Effet de Lune* isimli şiiriyle benzer izlekler vardır.⁴⁹

Bu akımın diğer isimleri ise Theodore de Banville, Theophile Gautier ve Jose Maria de Heredia'dır. Fikret'in, bu isimlerden de etkilenmiş olması muhtemeldir. Ancak Fikret ile ilgili yapılan çalışmalarda ve incelemelerde böyle bir bilgiye rastlanmamıştır.

Fikret'in şiirlerinde görülen diğer bir akım ise Sembolizm'dir. Sembolizm, Realizm ve Parnasizm gibi şiirde objektif olunmasını, nesnel unsurlara yer verilmesini istemez. Parnasizmdeki gerçekçiliğe, dış dünyanın tamamen nesnel olarak tasvir edilmesine karşı çıkar. Onun yerine şiirde mana, ilahi ve tinsel unsurlara yer verilmesini ister. Sembolizme göre şiirde gerçekçilik yerine sezgisellik vardır. Okur, şiire her defasında yeni yorumlamalar getirmelidir, şiiri yeniden anlamlandırmalıdır. Şiirde biçime önem verilmez. Şiir belli bir kalıba girmek zorunda değildir, bu kalıpların yerine ritm ve armoni ön plandadır. Sembolizmin ayırt edici özelliği olan ritm ve armoniye Fikret'in şiirlerinde rastlanır. Kaplan, Fikret'in şiirde müzikaliteye önem vermesini şöyle anlatır: "Bu nesilde, şiiri musikîye yaklaştırma temayülü çok belirlidir. Bilhassa Fikret'te bu hususa dair bol misal bulunur; daha şairin, şiir kitabına bir musikî âleti olan "Rûbab" adını vermesi, şiiri, musikî gibi telakki ettiğine bir delil olabilir."⁵⁰ Fikret kullandığı kelimeler ile şiirde musikîye ulaşmıştır. Sembolizmin bir diğer özelliği olan imgeleştirme ve sembolleştirme Fikret'in şiirlerinde mevcuttur. Sembolistlere göre şiir ancak müziğin unsurlarıyla bir bütün olur. Sembolizm, ilkesi sanata bağlılıktır. Aynı zamanda bu akım sadece şiirde sınırlı kalmamış tiyatro ve resimde de kendini göstermiştir

Sembolizmin birçok temsilcisi vardır. Öne çıkan Türk edebiyatı şairlerinin de etkilendiği bu isimlerden bazıları: Edgar Allan Poe, Charles Baudelaire, Paul Varlerine, Paul Valery, Arhur Rimbaud ve Stephane Mallarme'dir. Türk edebiyatındaki şairlerinin en çok etkilendiği isim ise Charles Baudelaire'dir. Charles Baudelaire'in şiirlerinin pek çoğu dilimize tercüme edilmiş, hakkında pek çok çalışma yapılmıştır.

Charles Baudelaire, 1821 de Paris'te doğmuş yazar, şair ve çevirmendir. Sembolizmin doğmasına zemin hazırlamıştır. Baudelaire aynı zamanda Romantizm ile birlikte ilişkilendirilmiştir. Konuları ve dili kullanması bakımından ise sembolizme bağlı kalmıştır. Baudelaire'in şiir evreninin bir kısmını yaşadığı sıkıntılar ve olaylar oluşturmuştur. Babasının vefatı, annesinin tekrar evlenmesi ve Baudelaire'in yatılı koleje gönderilmesi gibi durumlar onu, yalnızlığa sürüklemiştir. Bu nedenle şiirlerinde genellikle melankolik, karamsar,

⁴⁹ Uçan, 2018: 230.

⁵⁰ Kaplan, 1993: 200.

bunalımlı ve toplumdan dışlanmış insanları işlemiştir. Baudelaire, bazen de şiirlerini karamsarlıktan ve hayatın sıkıntılarından kurtulmak için yazmıştır. Şiirlerindeki konuları işlerken de dilin bütün imkanlarını kullanmaya çalışmıştır. Dilde, alegori, benzetme ve imge aracılığıyla, kapalı bir anlama ulaşmıştır.

Tevfik Fikret, Baudelaire'in şairliğinden ve şiirlerinden etkilenmiştir. Bu etkilenmeye Fikret'in pek çok şiirinde rastlamak mümkündür. Fikret'in 1902 yılında yazdığı *Sis* şiirinde İstanbul kişiselleştirilmiş, bir kadına benzetilmiştir. Benzetmelerle birlikte, Fikret, İstanbul üzerinden, dönemi eleştirmiştir. Baudelaire'nin *Epilogue* adını verdiği şiirinde ise Paris anlatılır ve eleştiri unsurları vardır. Şiirlerde, tasvirler şehirlere kötü özellikler atfedilerek yapılmıştır. Bu iki şiir, yer yer örtüşen birbirinden farklı şiirlerdir. Kemal Özmen bu iki şiirin karşılaştırılmasını şöyle aktarır: "Birbirinden farklı bireysel ve kültürel bir "konuma" karşın, Fikret'in bir "sis" in gerisinden gözlemlediği İstanbul ile, sonsuz bir kederle burulmuş, "günahkar" ruhunu içten, derin, gizemli uyuşumlarla Paris'le birleştiren Baudelaire'in "Epilogue" u arasında ilginç bir şiirsel söylem ve izleksel koşutluk dikkati çeker."⁵¹ Özmen'in de bahsettiği üzere şiirler farklı anlamlar içerse de izleklerde benzerlikler vardır. Fikret'in pek çok şiirinde Baudelaire'in izlerine rastlanır. Kaçış konulu şiirlerinde de Sembolizm'in ve Baudelaire'in etkisi görülmüştür. *Yeşil Yurt* ve *Ömr-i Muhayyel* gibi şiirleri Baudelaire'in *Elevation* şiiriyle benzerlik taşır. Fikret'in yazdığı, *Aveng-i Tesavir*, *Bahar-ı Mağmum*, *Heykel-i Giryân* gibi daha pek çok şiirinde Charles Baudelaire'in etkisine rastlamak mümkündür.

Sembolizm'in önemli temsilcilerinden ve Fikret'i de etkileyen diğer isim de Stephane Mallarme'dir. 1842'te Paris'te doğmuştur. Mallarme, diğer sembolistler gibi şiirlerinde anlamı kapalı kelimeler kullanmıştır. Musikîyi şiirlerinde alışılmış kalıpların dışında işlemiştir. Şiir onun için güzelliği bulma aracıdır. "Fikret'in, *Sevdâ-yı Bedâyi*, *Şiir*, *Muhavere-i Edebiye* şiirleri Mallarme'yi çağrıştırmaktadır."⁵²

Türk şair ve yazarlarına genel olarak bakıldığında Fransız edebiyatından ve şairlerinden geniş ölçüde faydalanmışlardır. Şairlerimiz özellikle: Victor Hugo, Lamartine, Baudelaire, Boileau, Florian, Charles Foster, François Coppée, Musset, Sully Prudhomme, Alphonse Daudet, André Chénier, Madame Boş de Baret, Banville gibi Batılı şairlerden etkilenmiştir. Fikret'in şiirlerinde de Fransız şairlerin izlerine ve etkilerine rastlanır. Fikret'in Batılı şairlerden etkilendiği ve şiirlerinde çok sık izlerine rastlanılan kişi François Coppée olmuş, bu etkilenme Fikret'in bazı şiirlerinde taklit düzeyine çıkmıştır. Fikret, Coppeé'yi tanıdıktan sonra, günlük hayatta karşılaşılan insanların şiirlerini yazmaya başlamıştır. Fikret,

⁵¹ Özmen, 2016: 93.

⁵² Özmen, 2016: 75.

Batı'yla temasta olduğu ve pek çok şairden tercümeler yaptığı için Fransız şairlerin şiirlerini edebiyatımıza sokmayı başarmıştır. Şiirlerinde de etkilendiği şairlerin konularını işleyerek, Batı'nın daha iyi kavranmasına ve edebiyatımızın ilerlemesine, katkı sağlamıştır. Şiirin gelişmesinde ve yenileşmesinde, Tanzimat sanatçılarından sonraki yenilikçi neslin öncülerinden biri olmuştur.

Yeni edebiyatın yayılmaya başladığı dönemlerde, özellikle genç şairler yenilikleri deneme çabasına girmişlerdir. Bir yandan da Divan edebiyatı şiirinden ve şairlerinden etkilenmeye devam etmişlerdir. Fikret de bu dönemde eski ile yeni şiir arasında kalmıştır. Bu nedenle ilk şiirleri teknik bakımdan zayıftır. İlk şiirlerinde nazire geleneğinden öteye gitmekte zorlanmış, kendi şiirini oluşturmak için art arda şiir denemeleri yapmıştır.

Şairin ilk şiirleri Muallim Feyzi'nin aracılığıyla 1884-1885 yıllarında *Tercüman-ı Hakikat* dergisinde yayımlanmıştır. Bu şiirler Divan şiir geleneğinin izlerini taşımaktadır. Fikret, *Hakikat Dergisi*'yle birlikte yayın hayatına adım atmıştır. Ancak onun, şairlik kabiliyetini ortaya çıkaran ilk şiirleri *Mirsad* dergisinde yayımlanmıştır. Bu dergide yayımlanan ilk şiiri *Bahar*'dır. Fikret, bu dergi kapatılınca dek şiirlerini buraya göndermiş ve burada yayımlatmıştır. Bu dergide farklı zamanlarda İsmail Safa ve Ali Ekrem şiir yarışması düzenlemiştir. Yarışmalara katılan Fikret, asıl ününe kavuşacağı iki şiir yazmış; *Sitâyiş-i Hazret-i Pâdişahi* ve *Tevhid*. Şiirler her iki yarışmada da birinci olmuş ve Fikret'in şiirleri geniş bir kitle tarafından duyulmaya başlamıştır.

Tarz-ı Kadim'e bağlı olarak şiirlerini yazmaya devam eden Fikret'in Batı edebiyatına yönelmesi Ekrem'in Galatasaray Sultanisi'ne edebiyat öğretmeni olarak gelmesinden sonra başlamıştır. Bu dönemden sonra Fikret, Ekrem'e nazireler yazmış ve uzun süre onun etkisi altında kalmıştır. Bu etkinin farkında olan şair, kendi şiirini meydana getirmek ve taklitçilikten kurtulmak için şiir denemeleri yapmaya devam etmiştir.

Kenan Akyüz'ün ifade ettiğine göre Fikret'in bu çerçevede ilk şiir denemesi *Subh-i Bahârân yahut Şâm-i Garîbân*'dır.⁵³ Ancak bu şiiri teknik ve içerik bakımından yetersiz kalmıştır. Fikret'in bu şiirinde de Ekrem'in ve Hamit'in izleri görülmektedir. Bu dönemde yazdığı şiirleri bir denemeden öteye gidememiştir. "Bundan sonra yazdığı birçok şiirinde, meselâ «Muhabbet-i şairane» (R.Ş.) (1), «Tulûa Karşı» (R.Ş.) (2), «Âşîyan-ı peder» (R.Ş.) (3), «Nejad'a » (R.Ş.) (4), «Şî'r-i perişan» (R.Ş.) (5)... gibi parçalarda Ekrem'in etkisi yine kuvvetle hâkimdir."⁵⁴ Şairin kendi şiir evrenini oluşturmasında da Ekrem rol oynamıştır.

Tevfik Fikret, Galatasaray Sultanisindeyken Şeker Ahmet Paşa'dan resim dersleri almıştır. Bu derslerin de etkisiyle, resim altına şiirler yazmaya başlamıştır. Ressamlığa

⁵³ Akyüz, 1947: 171.

⁵⁴ Akyüz, 1947: 172.

yeteneğinin olması bu tarzda şiirler yazmasına neden olmuştur. Şairin şiirinde şekil, ahenk ve tasvir geniş ölçüde yer tutmaktadır. Şiirlerinde şekile önem vermesi ve tabiat tasviri yapması, tablo altına yazı ve şiir yazmasını sağlamıştır. Ancak bu durum sadece bununla ilişkili değildir çünkü bu dönemde resim altına şiir yazmak çok yaygındır. Bu şiirlerinin ilki *Hayran*'dır. *Servet-i Fünun* dergisinde yayımlanan bu şiir *Rübâb-ı Şikeste*'ye *Bir Levha İçin* adıyla alınmıştır. İlk yazıldığı dönemde, Fikret'in hareket noktası tablodur. Tabiatın renklerine, hareketlerine yer vererek tabiatı canlı bir şekilde anlatmıştır. Fikret'in, bu şiirlerinin ana teması tabiattır. Bu şiirle birlikte şairin şiirleri *Servet-i Fünun*'da da yayımlanmaya başlamıştır.

Fikret'in, *Servet-i Fünun*'la birlikte eserlerinin mahiyeti de değişmeye başlamıştır. Taklit döneminden geçen Fikret, edebi şahsiyetini gösteren bir şiir yazmıştır. Bu şiirin adı *Hasta Çocuk*'tur. Şiir, *Servet-i Fünun*'da yayımlanmıştır. Günlük hayattan alınan konuları şiirinde işlemiştir. Şiirin dilini ve mahiyetini taklitten kurtarmaya başlamıştır. Kullandığı dil teknik bakımdan kusurlu olmasına rağmen önceki şiirlerine göre dilini geliştirmiştir. Dilini kullanmakta gelişim gösteren Fikret, konu bakımından Fransız şair François Coppeé'nin izlerini taşıdığı için özgünlüğü yakalayamamıştır.

Fikret, *Hasta Çocuk* manzumesinden sonra *Sezâ* şiirini yazar. Şiirde Ekrem ve Hamit etkilerinden kurtulmaya başlamıştır. Bu şiirde dili kullanırken diğer şiirlerine göre daha tutarlı davranmıştır. Tasvirler daha canlı hale gelmiştir. Dili kullanma yetkinliği artmış, kendi fikir ve düşüncelerini de şiirlerine aktarmaya başlamıştır. Akyüz'e göre "Fikret, 1901'e kadar süren bu, kendini buluş döneminde, bize daha çok, kendi ferdî his ve hülyâlarını anlatan şiirler verir."⁵⁵

1901 yılına kadar devam eden bu süreçte, onun ilk şiirlerinin konusu tabiat, aşk ve güzelliştir. Bu konular Divan edebiyatı konularının bir devamı niteliğindedir. Ancak 1896 yılından sonra şiirlerinde bir değişme, gelişme ve farklılık görülmüştür. Batı edebiyatı şairleri ve şiirlerini okumaya ve tercüme etmeye başlamıştır. Bu okuma denemelerinden sonra şair, yeni konularla karşılaşmış ve etkilenmeye başlamıştır. Şairin Batı edebiyatından etkilenmesi, taklitçilikten ziyade kendi şiirini oluşturmaya katkı sağlamıştır.

Tevfik Fikret'in kendi şahsî üslubunu bulmasında Batı, özellikle Fransız şiirinin etkisi vardır. Nitekim sanatla ilgili yazılarında birçok yazarın adını andığı gibi Charles Foster'dan yaptığı şiir çevirisi *Malumat*'ta yayımlanmıştır.(1894) Kendisini bulmakta olduğunu gösteren şiirlerinin bir kısmını *Rübâb-ı Şikeste* adıyla derlediği kitabının "Eski Şeyler" bölümüne alan Tevfik Fikret'in bu dönem şiirlerinde

⁵⁵ Akyüz, 1947: 179.

Mehmet Kaplan iyimserlik, aşk ve tabiata, musikiye olan ilgisinin bulunduğunu, henüz “hayatın acılarına ve sosyal ıstıraplarına” yönelmediğini belirtir.⁵⁶

1901 yılından sonra Fikret, *Servet-i Fünun* Dergisi’nden ayrılarak şiirinde değişim yapmaya başlar. Bu yıllardan sonra toplumsal konulara eğilmiştir. *Hasta Çocuk* manzumesiyle temelini attığı sıradan insanların sıkıntılarını, çaresizliklerini anlatmaya devam etmiştir. Dönemin getirdiği baskıcı yönetime karşı, eleştiri şiirleri yazmıştır. Buna en güzel örneklerden biri ise 1902 yılında yazdığı *Sis* şiiridir. Bu şiirde ve sonrasında yazdığı birçok şiirin içeriğinde ideolojik unsurlara rastlanmıştır. Kaplan’a göre “Fikret, 1900’den bilhassa, 1908’den sonra yazdığı şiirlerine didaktik ve ideolojik mahiyette fikirler sokar.”⁵⁷ Fikret bu yıllardan sonra hayatı boyunca istisnalar dışında karamsar, ideolojik, siyasi ve kaçış şiirleri yazmıştır.

Fikret’in şiiri belli aşamalardan geçerek, kendi şahsiyeti ile paralel olarak birlikte gelişmiş ve şekillenmiştir. Dönemin baskısı ve batı edebiyatı teması ile birlikte Fikret’in şiirlerinde de değişimler meydana gelmiştir. Şiirlerine, karamsar konular girmeye başlamıştır. Şiirlerinin konuları genişlemiş; sıradan insanların sıkıntıları şiire konu olmaya başlamıştır. Bu gelişmelerle birlikte Fikret’in şiiri yetkinliğe ulaşmaya başlamıştır.

1895-1900 yılları şairin, kendi şiirini oluşturduğu olgunluk dönemi olarak nitelendirilen yıllardır. Özellikle bu yıllardan sonra şairin şiirinin temaları değişiklik göstermiştir. Karamsar ve hayattan şikayet eden şiirler yazmaya başlamıştır. Bu yıllardan II. Meşrutiyet’in ilanına kadar şair, karamsar ve şikayet eden tavrını devam ettirmiştir. II. Meşrutiyetin ilanı ile bir süre tekrar ümitli şiirler yazsa da uzun sürmemiştir. Şairin içe dönük, ümitsiz ve karamsar hali birkaç istisna dışında ömrü boyunca devam etmiştir. Fikret’in hayata bakış açısının kötümser olması ve şiirlerine yansımalarının birçok nedeni vardır: Bu nedenlerden biri İstibdat dönemidir. İstibdat dönemi şairleri ve yazarları içe dönük bir anlayışı benimsemek zorunda kalmışlardır. Diğer şair ve yazarlar gibi bu dönemin Fikret üzerindeki etkisi içe dönük ve karamsar şiirler yazmaya başlaması olmuştur.

İstibdat yönetimi ve Osmanlının çöküş içinde bulunması Fikret’in psikolojisi üzerinde en çok etkili olan dış şartlardır. Ayrıca geleneksel ideolojiyi reddettiği için toplumun geniş kesimleriyle ve tarihle bağını koparmış; kişisel geçmişinin çeşitli yönleri ve gelecek kaygısıyla baş başa kalmıştır. Geçmişten kopmak, geçmişte sığınacak bir liman bulamamak, çöküş şartları, ilerlemenin (terakkinin) belirsizlikleri ve herhangi bir konuda hiçbir şey yapamamak Tevfik Fikret’in kötümserliğini artırmıştır.⁵⁸

⁵⁶ Enginün, 2015: 537.

⁵⁷ Kaplan, 1993: 102.

⁵⁸ Özdemir, 2015: 121.

Tanzimat döneminden itibaren şairler Batı Edebiyatı akımlarından geniş ölçüde etkilenmişlerdir. Servet-i Fünun sanatçıları da bu etkilenme devam etmiştir. Bu etkilenmeler şairleri içe dönük bir hale getirmiştir. Şairin bakış açısının oluşumunda akımların da etkisi olmuştur. Karamsarlığının nedenlerine Fikret'in doğuştan gelen mizacını, düşüncesini ve kimliğini de eklemek gerekmektedir. Fikret'in doğuştan gelen, içe karamsar bir yapısı vardır. Kişiliğinde zaten var olan bu karakter dış etkenlerle birlikte ortaya çıkmıştır.

Fikret'i kötümser kılan durum onun toplum içinde istemediği şeyleri yıkma, onlara karşı savunma mekanizmasıdır. "Fikret, sosyal bozukluklardan şikayetçidir. Sosyal bozukluklar, ferdin hayatını da bozar ve sarsar. Bunun için, sosyal şartlardan memnun olmıyan idealistin, o şartların kendi hayatı üzerindeki sonuçlarından da, kendi hayatının o şeklinden de memnun olmayışı normal olarak görülmek icabeder."⁵⁹

Fikret, her ne kadar içe dönük ve karamsar bir yapıda olsa da, olaylara karşı kayıtsız kalmamıştır. Birçok şair gibi yaşadığı olayları şiirlerinde işlemiştir. Onun hayatı ve şiirleri paralel devam etmiştir. Yaşadığı olaylar, sıkıntılar şairin şiirlerinde yer bulmuştur.

Şairin 1895 yılında *Maarif* dergisinde yayımlanan *İktirab* şiiri, kötümser tavrının açığa çıktığı ilk şiiridir. Fikret bu şiiri *Rübâb-ı Şikeste*'nin *Eski Şeyler* kısmına almıştır. Şiirin başlığı şiirin içeriği hakkında ipucu vermektedir. İktirab'ın kelime anlamı korkulu, tasalı, gamlı olma anlamlarına gelmektedir.

*Benzer 'azâb-ı kabre nihâni bir ıztırâb;
Gönlüm harâb, cism-i nizârım kadar harâb...
Müthiş. Memâtdan bile müthiş bu iktirâb!*⁶⁰

Şiirde kullanılan "azâb-ı kabir, ıztırâb, harâb" kelimeleri şiirin mahiyetini ortaya koyması bakımından önemlidir. Fikret, kederli halini ve ıztırabını bitmek bilmeyen kabir azabına benzetir. Bu gamlı hal (iktirab), şaire göre ölümden bile daha zordur. Şiirin genelinde örnekteki son mısra tekrarlanır şair özellikle bu mısraya vurgu yapar. Şiirde şair, tabiatı kendi manzarasından görür ve bu manzara onu karamsarlığa götürür. "Girdâblar açar önüme bir derîn serâb" dizesiyle şair hayatı çöldeki seraba benzetir.

Fikret'in 1896 yılında yazdığı ve bu tavrını devam ettiren bir diğer şiiri ise *Ukde-i Hayat*'tır. Şiir, *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlanmıştır. Ukde kelime anlamı; boğum, düğümdür. Bir başka anlamı ise elde edilemediğinden dolayı içe dert olan şeydir.⁶¹ Hayata

⁵⁹ Akyüz, 1947: 147.

⁶⁰ Akay ve Uçman, 2015: 364.

⁶¹ Parlatır, 2012: 1746.

karamsar bakan şair, bu şiirde umut ifadeleri kullanmaya çalışmış ancak bu ifadelerin yerini yine umutsuzluk almıştır.

Şi'rimle gâh zâhir olur hoşça bir sadâ
Târ-ı şikestesinde rûbab-ı hayâtımın
Ba'zan o târ-ı şi'ri kırar nâhun-ı kazâ
Artık sahâyifinde kitâb-ı hayâtımın⁶²

Fikret, şiirini Rûbab-ı Şikeste'ye, daha anlaşılır bir ifadeyle kırık bir saza benzetmiştir. Şairin yazdığı şiiriyle bazen hoşça bir sadâ (ses) ortaya çıkar/duyulur, ancak kazânın (kader) tınakları şiirin tellerini kırmıştır. Bu yüzden de şairin hayatı sadece sayfalarda kalmıştır. Şiirde şairin karamsarlığı kadar umutsuzluğu da işlenmiştir. O hayatta iyi şeyler yapmak ve görmek için çabalamaktadır. Ancak kader onun karşısına engeller çıkarmaktadır. Şair umutsuzluktan dolayı karamsarlığa sürüklenmiş ve bu karamsarlık da kaçış izleğini beraberinde getirmiştir.

Karamsar tavrını ileri noktaya taşıdığı şiirlerinden biri *Gayya-yı Vücûd*'dur. Şiir 1899 yılında *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlanmıştır. Bu şiirde şair, diğer şiirlerinde olduğu gibi şiirin başlığıyla içerik hakkında bilgi vermiştir. Gayya'nın kelime anlamı cehennemde bir kuyudur.⁶³ Vücut varlık, insan anlamında kullanılmıştır.

İşte gayya-yı vücûd, işte o zulmet, o bataklık;
Beşerin işte, pür-ümmîd ü heves, kıvrınarak
Ka'r-ı târında şînâh ettiği girdâb-ı ufûl!
Rûh-ı sâfi şeb-i a'mâkına ettikçe nüzûl
Çırpınır gayz u teneffürle; fakat bî-âram
Edecektir bu nüzûlünde ebedlerle devâm.⁶⁴

Şair şiirde zulmet, bataklık, girdâb kelimeleri kullanarak, şiiri koyu bir karamsarlığa büründürmüştür. Şair, tabiatı bataklıklarla dolu bir manzara olarak tasvir etmiştir. İnsan da bu girdaba sürüklenir. Ancak insan bu kötü tabiat manzarası karşısında çaresizdir, çaresiz olan insan bu kötü manzaraya bakmaktan kendini alıkoyamaz. “Tevfik Fikret, zamanla insanlığa karşı da bir nefret geliştirir. “*Gayya-yı Vücûd*”ta (1899) o , insanı bir bataklıkta yaşayan, kurtulmak için çırpınan ve çırpındıkça batan böcekler gibi görür. Fikret’in bu çok iyi işlenmiş, etkili şiiri, şairi pençesinde ezen kötümserliği de ifade eder.”⁶⁵

⁶² Parlatır, 2012: 95.

⁶³ Parlatır ve Çetin, 2020: 296.

⁶⁴ Parlatır ve Çetin, 2020: 99.

⁶⁵ Enginün, 2015: 539.

Şairin karamsarlık konulu şiirlerinden bir diğeri ise “*Mükedder*”dir. Mükedder, gamlı, kederli anlamına gelmektedir. Şair, bu şiirinde de dış dünyaya bakışını anlamlandıran ifadelerle yer vermiştir.

“Başka bir dest-i saht içinde elim;
Pek muhakkak, bu ibtihâl-i beşer...
Bana ömr-i alîl ü münfa’îlim
İki ağreb hüviyet arz eyler”⁶⁶

“Şair, çift kutupluluğunun dar çemberinde sıkışmıştır. Çünkü bir yanı “hâb-ı huzûra mâ’il iken; diğeri yanı, didinmekten mahzûz olmaktadır.” Kendi problemini kendi içerisinde bulan özneye, artık kendisiyle uğraşmaktan başka yapacak bir şey yoktur.⁶⁷ Fikret, burada iki kişilikten bahseder. Bu kişiliğin biri çabalamak isterken diğeri sessizliğe gömülmek istemektedir. Bu nedenle şair bocalamış ve karamsar bir ruh haline bürünmüştür.

Tevfik Fikret’in hayata bakışını, karamsarlığını anlatan bir diğeri şiiri ise *Perde-i Teselli*’dir. Bu şiirde Fikret hayata, yaşama karşı tavrını ve fikrini anlatmıştır. Bu şiirde şair, karamsar ve çıkmazdadır.

İşte seksen yaşında bir sâil,
Yaşamış kâinatı görmeyerek.
Yaşamış, mevte olmamış kâil;
Yaşamak ayrı, görmek ayrı demek.
Mütehaşşid mezâhir-i zulemat
Göz açıldıkça rûh perdelenir.
Acı bir levha şüphe yok ki hayât,
Görmemek en büyük tesellidir.⁶⁸

Fikret bu şiirde görmeyen bir dilenciye anlatmıştır. Perde-i Teselli başlığı, gözlerdeki perdenin, körlüğün şans olduğunu, görmenin ızdırap dolu bir durum olduğunu anlatır. Dilenci ölüme boyun eğmeden hayatını yaşamıştır. Onun yaşamak için bir tesellisi vardır: Görmemek. Fikret’e göre görmek insanın manevi duygularını zayıflatmaktadır. Bu yüzden de dilenci görmediği için şanslıdır. Hayatı yaşanacak bir yer olarak görmez; bu hayatı yaşadığı için ızdırap çekmektedir. Şiirde Fikret’in hayata karşı duruşu açıkça ifade edilmiştir. Hayattan ve yaşamaktan mutluluk duymaz; hayat onun için sadece acı bir levha olarak yer etmiştir.

Şairin karamsar tavrını ortaya koyan bir başka şiiri ise *Girye-yi Hüsrân*’dır. Şair burada karamsarlığı buhrana varan bir şekilde göstermiştir. Şiirin başlığında geçen “Girye”

⁶⁶ Parlatır ve Çetin, 2020: 174.

⁶⁷ Özcan, 2015: 44.

⁶⁸ Parlatır ve Çetin, 2020: 342.

kelimesinden şiirin muhtevasına ulaşılmaktadır. Girye kelime anlamıyla ağlayış ve gözyaşı anlamlarına gelmektedir. Şiirin içerisinde de “Ağla” kelimesi sık sık geçmektedir.

Ağla, ey rûh-ı gam-nişân, ağla...
Söndü şi’rimde parlayan hisler;
O alevler, o tûde tûde şerer
Şimdi efsürde bir avuç ahker.⁶⁹

Fikret burada umutsuz bir tavır sergilemiştir. Bu umutsuzluk ona karamsarlık getirmiştir. Kullandığı kelimeler ve şiirin genel düşüncesinden dolayı şiire karamsarlık hakimdir. Şiirinde parlayan hisler sönmüş, alev olarak nitelendirdiği hisler, donuk bir hale dönüşmüştür.

Tevfik Fikret, 1900 yıllarından sonra iyimser olan tavrını kötümser bir hale getirmiştir. Şairin kötümserliği bir anda ortaya çıkmamıştır. Çocukluğundan beri içe dönük olan şair; küçük yaşta annesini ve dayısını hac ziyaretinde kaybetmiştir. Yaşanan bu olay ömrü boyunca şairi etkilemeye devam etmiştir. Şairin, özellikle şiirinin olgunluk döneminde karamsarlığının şiirlerine yansımaya başlaması dış etkenlere bağlıdır. Bu dış etkenler, babasının hükümet tarafından sürgünden sürgüne gönderilmesi ve sürgünde vefat etmesi, kız kardeşini kaybetmesi oğlu Haluk’un yurt dışına gitmesidir. Bu dış etkenlerle birlikte şairin karamsarlığı ve melankolisi kendini şiirlerinde ve sosyal hayatında göstermeye başlamıştır. Mizacının ve ailevi kayıplarının yanı sıra, ülke yönetiminin baskıcı olması, Fikret’i içine dönük bir kişilik olmak zorunda bırakmıştır ve bu içe dönüklük melankoliyi getirmiştir. Fikret’in karamsar olmasının bir diğer nedeni ise Batı edebiyatı akımlarıdır. Fikret’in etkilendiği şairler de şiirlerinde melankoliyi ve karamsarlığı işlemiştir. Fikret’in mizacında var olan melankoli, umutsuzluk, karamsarlık, dış etkenlerle ortaya çıkmıştır.

Tevfik Fikret 1901 yılında *Servet-i Fünun*’dan ayrılmış ve inzivaya çekilmiştir. Fikret, inzivasını Aşîyan’da geçirmiştir. Yeni Zelanda ve Manisa’ya taşınma hayallerinin boşa çıkması, dönemin sosyal ve siyasal bozuklukları, baskı dönemi Fikret’in Aşîyan’ı yapma fikrini güçlendirmiş ve sonunda planını da kendisi hazırlayarak Aşîyan’ına çekilmiştir. Aşîyan kelime anlamı kuş yuvası anlamına gelmektedir. Fikret de kendisine bir bakıma yuva inşa etmiştir.

Fikret’in inzivasını Kenan Akyüz, ilk inziva ve son inziva olarak ayırmıştır . İlk inzivası II. Meşrutiyet’in ilanına kadar olan yıllardır. Fikret bu olayla ümitlenmiş ve umut dolu şiirler yazmış; inzivasından kısa süreliğine olsa da çıkmıştır. Olayların beklediği gibi gitmediğini gören Fikret, iki yılın ardından tekrar inzivasına çekilmiştir.

⁶⁹ Uçman ve Akay, 2015: 419.

İlk inzivasında Fikret, sadece Robert Koleji'nde çalışmıştır. Hiçbir dergide yazı yazmamıştır. Ancak “Tevfik Fikret, *Servet-i Fünûn*'dan ayrıldıktan sonra bir süre Mehmed Ekrem adında biri tarafından 23 Ekim 1900 tarihinde çıkarılmaya başlanan kısa ömürlü olan *Mecmua-i Edebiyye*'de oyalanmış, *Köyün Mezarlığında* , *Şehitlikte*, *Ramazan Sadakası* adlı şiirlerini bu haftalık mecmuada neşretmiştir.”⁷⁰ Fikret, kısa süre bu dergiye yazı gönderdikten sonra *Tanin*'e kadar herhangi bir dergiye yazı göndermemiştir. Bu dönemde yazdığı şiirleri *Rübâb-ı Şikeste*'nin ikinci baskısına almıştır. Fikret'in inziva yıllarındaki şiirinin içeriği bireysel dönük değildir. Onun şiirleri artık topluma hizmet eden, sosyal içerikli şiirlerdir.

Fikret bu yıllarda şehir hayatına ve çevresine uzak kalmıştır. Robert Koleji'ne gidip gelen ve sadece bir yolu tercih eden Fikret, bir gün yoldaki ayak izlerine bakarak 1902 yılında *İzler* şiirini yazmıştır. Fikret, önünde çakıllar, taşlar gibi engeller olsa da sabırlıdır ve inatçıdır bu yolda yürüdüğü için hem mutlu hem de gururludur. Ancak bu yolu başkalarının böyle yürümediğini düşündüğü için de hüznüdür. Bu şiirde Fikret inzivanın karanlık tarafına henüz geçmemiştir kendi halinden memnundur.

Fikret'in memnun ve gururlu hali dönemin baskısına karşı karamsarlığı nefrete dönüşmüştür. Nefretini, hayata bakışını, ruh halini ifade ettiği ünlü şiiri *Sis*'i yazmıştır.

Fikret'in karamsarlığını, ümitsizliğini hayata karşı tutumunu gösteren şiirlerinden bir diğeri *Tarih-i Kadim*'dir. Şiir, geçmiş yüzyıllar, tarihî ve dinî konular hakkında nefret dolu söylemler içerir.

Şaire göre, insanlık tarihinde birbiri ardınca gelen devirler, hep felâket ve acı yığınlarıyla doludur. Asker bölükleri, alaylar, geçtikleri yerlerde kan dökmektedir. Çiğneyen haklı sayılır, çiğnenen ayıplanır; ezmeyen ezilir. Manzume sahibinin o zamanki fikrinde, her şeref sahte, her saadet pi..., her şeyin başı ve sonu hiç, kahramanlığın esası vahşettir. Gelecek çağlar için Rabb'in ve kulların bulunmadığı bir dünya düzeni özleyişini dile getiren şairin, “Yırtılır ey kitâb-ı köhne yarın/ Maktel-i fıkır olan sahîfaların” beytiyle tarih kitabına hitap ediyormuş gibi görünürken, “Kelam-ı Kadîm” adıyla da anılan Kur'an-ı Kerim'i hedef aldığı tahmin edilmektedir. Manzume sahibi, hasreti çekilen böyle savaşırsız bir dünyanın Allah'tan ümit edilemeyeceğini, çünkü tarihteki bütün kavgaların O'nun adına yapıldığını ileri sürer. Yeryüzünden yükselen hiçbir sesin arşa çıkmadığını iddia eden Fikret, hiçbir duanın kabul edilmediğini söyler.⁷¹

Fikret, bu şiirinde nefretinin yönünü yönetim ve rejimden dine ve tarihe döndürmüştür. Şairin nefreti inkara yaklaşmıştır. Özellikle şairliğinin ilk yıllarında, Allah'a peygambere övgü dolu şiirler yazan Fikret bu şiirinde başka bir insana dönüşmüştür. Her şeyi inkar ederek, karamsarlığını da en üst noktaya çıkarmıştır.

⁷⁰ Ayvazoğlu, 2019: 265.

⁷¹ Ceyhan, İslam Sempozyumu.

Fikret II. Meşrutiyet'e kadar yazdığı şiirlerinde *Sis*'teki düşüncelerine devam etmiştir. Bu şiirlerden bir diğeri 1905 yılında yazdığı *Sabah Olursa* adlı şiiridir. Ancak bu şiirinde *Sis*'teki umutsuzluğunun tersine umut dolu ifadeler yer vermiştir. Oğlu Haluk'un üzerinden genç nesillere seslenmeye çalışmıştır. Dönemin durumundan hareketle “Bu memlekette de bir gün sabah olursa Halûk”⁷² diyerek, bir yandan istibdat döneminin buhranlı yapısının devam ettiğini ancak ümidin var olduğunu dile getirmiştir. Ümit ile sabah arasında ilişki kurmuştur.

Tevfik Fikret Abdülhamid'e olan kin ve nefretini gösteren bir şiir daha yazmıştır: *Bir Lahza-i Taahhur*. Şiir “Bir Anlık Gecikme” anlamına gelir. Şiiri 1905 yılında yazan şair, Ermeniler tarafından Abdülhamid'e düzenlenen suikastın başarılı olmamasına üzülmüştür. Yıldız Camii'nde Cuma namazına giden II. Abdülhamid camiinin hocası ile sohbet ettiği için çıkmakta biraz gecikmiş ve bombadan kurtulmuştur. Fikret ise Abdülhamid'e düzenledikleri suikasttan dolayı ermenileri övmüş, ancak Abdülhamid'in ölmediğine ise üzülmüştür.

Fikret umudun ve geleceğin genç nesillerde olacağına inancını devam ettirmiştir. Bu konuda yazdığı diğer bir şiiri *Mâzi ve Âtî*'dir. Şiiri 1906 yılında yazmıştır. Bu şiirinde de umut dolu ifadeler yer vermiştir. Şiirde gelecekteki neslin aydınlık olması ve ilerlemesi için bir şart vardır: “Âti çıkınca ortaya mâzi silinmeli”dir. Geleceğin inşası için geçmiş ile bütün bağlar koparılmalıdır. Âti ile ise beraber olunmalıdır. Ona göre ancak bu şekilde ilerleme mümkündür.

Fikret, döneme içerisinde yaşadığı topluma ve padişaha ümitsiz, kin ve nefret dolu bakmıştır. Onun ümidi gençlikte ve rejimin değişmesindedir. 1908 yılında Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte Fikret de inzivasından çıkmış, umut ve coşku dolu şiirler yazmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanından hemen önce ittihatçıların da isteğiyle *Millet Şarkısı*'nı yazmıştır. *Millet Şarkısı*, ittihatçıların marşı niteliğindedir. Fikret uzun zamandır beklediği bu ihtilali sevinçle karşılamıştır. 24 Temmuz 1908'de *Doğan Güneşe* şiirini yazar. İstibdat döneminin karanlık dönemi sona ermiş; güneş artık doğmuştur. “Sende şevkinla parlıyor her yer”⁷³ diyerek aydınlık günlerin müjdesini vermiştir.

Fikret, aynı yıl meşrutiyetten önce yazdığı *Sis* şiirinde yazdıklarının aksi olan şiiri, *Rücu*'yu yazmıştır. *Rücu*, *Sis*'teki nefret söylemlerinin, kötülenenen İstanbul hakkındaki düşüncelerinden vazgeçtiği şiiridir. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte İstanbul'un üzerindeki sis gitmiş, karamsar Fikret iyimser bir hale gelmiştir. Ancak Fikret'in, beklediği hürriyet gelmediği için iyimserliği de uzun sürmemiştir.

1910 yılında Fikret'in ikinci ve son inzivası başlamış ve vefatına kadar devam etmiştir. Meşrutiyetle ilgili düşünceleri beklediği gibi olmamış, Fikret'e göre ülkenin ve

⁷² Parlatır ve Çetin, 2020: 395.

⁷³ Parlatır ve Çetin, 2020: 468.

yönetimin durumu daha da kötü bir hale gelmiştir. Bu durum Fikret'i inzivasına geri dönmesine sebep olmuştur. Şairin iyimser günleri kısa sürede sona ermiştir.

Fikret, bütün resmî bağlarından sıyrıldıktan sonra, tekrar inzivasına gömüldü. Memleketin büründüğü yeni manzara onu, eskisi kadar, hattâ daha çok üzüyordu. Çünkü, eskiden istibdad adına istibdad yapılırken, şimdi hürriyet adına istibdad yapılmıyordu. Şahsî ihtirasların adı kanun olmuştu ve onun adına bin bir facia işleniyordu. Fikret, bütün bunları görüyor ve hiddetten köpürüyordu.⁷⁴

Tevfik Fikret, Meşrutiyet hakkındaki eleştirilerini 1911 yılında yazdığı *Doksan Beşe Doğru* şiirinde dile getirmiştir. O, hürriyet adı altında yapılanlar için yönetimdekileri eleştirmiştir. Fikret'e göre, yönetimin verdiği sözler tutulmamış, yeminler ve kanunlar çiğnenmiştir. 30 yıl boyunca istibdattan kurtulmak isteyen halk başka bir durumla karşı karşıya kalmış ve halkın hakları görmezden gelinmiştir. Şiirinde bu düşüncelerini ifade etmiştir. Bunun üzerine, Fecr-i Âti'nin kurucuları olan genç şair ve yazarlar Fikret'i desteklemiştir. İttihatçılar Fikret'e karşı tepki göstermiştir. Fikret, *Doksan Beşe Doğru* şiirinde olduğu gibi 1912 yılında *Revzen-i Mahlû* şiirini de 31 Mart Olayı'na, İttihatçılara ve yönetimdekilere tepki olarak yazmıştır. Fikret'in eleştirel kimliği *Han-ı Yağma* şiirinde de görülmüştür. Meşrutiyetten önce istibdat ve II. Abdülhamid yönetimini eleştiren Fikret, Meşrutiyet'ten sonra yukarıdaki şiirlerde görüldüğü üzere İttihad ve Terakki'yi eleştirmeye başlamıştır. *Han-ı Yağma* şiiri de beklediğini bulamayan ve aksine ülkeyi çıkmaza sürükleyen ittihatçılara yönelik bir şiirdir. Fikret, bu şiirde eleştirisine alaycı bir ifade de eklemiştir. “Yiyin, efendiler yiyin; bu hân-ı iştiâ sizin; Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!”⁷⁵ diyerek onların halkın hakkını işgal ettiğini, halkı görmezden gelerek kendi çıkarlarını düşündüklerini dile getirmiştir. Fikret son ümidi olan Meşrutiyet'ten de bir sonuç alamadığı için iki yıl aradan sonra inzivasına geri dönmüştür.

Fikret, ömrünün son yıllarında *Tarih-i Kadim'e Zeyl* adlı şiirini yazmıştır. Bu şiir onun değerlerinin ve inancının farklı bir düzeye taşıdığı şiiridir. Fikret, bu şiirle birlikte tabiat inancını getirmiş ve tanrıyı, peygamberi, kitapları reddetmiştir. Din hakkındaki görüşlerini *Tarih-i Kadim* şiirinden ileriye taşımıştır. *Tarih-i Kadim*'de şüphe vardır bu şiirde ise inkar ön plana çıkmıştır.

Fikret, ömrünün son günlerinde çocuklar için bir şiir kitabı yazmıştır. Kitabın adı *Şermin*'dir. *Şermin*, eğitimci olarak bilinen Sâti Bey'in açacağı özel bir yuva için yazılmıştır. Çocuklar için bir şiir kitabının hazırlanmasını Fikret'ten rica etmiş ve Fikret de bu ricayı kabul etmiştir. Ömrünün son günlerinde Fikret bu kitabı hasta olarak hazırlamıştır. Fikret'in ümidi

⁷⁴ Akyüz, 1947: 116.

⁷⁵ Parlatır ve Çetin, 2020: 556.

her zaman gençliktedir. Genç nesil insanlığı ve toplumu daha ileriye taşıyacaktır. II. Meşrutiyet öncesi ve sonrasında Fikret çoğu zaman oğlu Haluk üzerinden gençliğe seslenmiştir. Fikret bu şiirinde ise çocuklara seslenir.

Şermin'deki şiirler de aslında şairin daha evvel Haluk kişiliğinde geleceği emanet ettiği gençler yanında çocuklara da dikkat çektiğini, onlara yaptığı telkinleri içerir. Ancak bu telkinler, Haluk'un Defteri'ndeki telkinler gibi değildir. Şair, masal, manzum hikâye anlatır gibi çocuklara, dürüstlüğü, çalışkanlığı, okulu sevmeyi, çevre ile olan ilişkilerde tutarlı olmayı, yaşama becerisi kazanmayı, iyiliği, arkadaşlığı telkin eder. Onlara verilecek eğitimin korkuya ve teoriye dayalı olmaması gerektiğine dair de büyüklerle mesaj verir.⁷⁶

Fikret, *Şermin*'de sadece çocuklara değil aynı zamanda eğitimcilere de seslenmiştir. Eğitime önem veren ve kendisi de bir eğitimci olan şair, eğitimin nasıl olması gerektiğine dair tavsiyeler vermiştir.

Fikret'in yaşadığı sıkıntılar, kendisini toplumdan soyutlamasına sebep olmuştur. Mizaç olarak içe dönük olan şair, toplumsal ve siyasal baskılardan dolayı, planını kendi çizdiği Aşîyan'ına taşınarak ömrünün sonuna kadar orada yaşamayı tercih etmiştir. Bu dönemde yazdığı şiirlerine karamsarlık hakimdir. Karamsarlığının yanı sıra toplumsal konulu şiirler de yazmıştır. Toplumsal konulu şiirlerinde genç nesile ulaşmaya çalışmış, onlardan ümitli olduğunu dile getirmiştir.

⁷⁶ Fedai, 2011: 775.

İKİNCİ BÖLÜM

ETKİLENME ENDİŞESİ BAĞLAMINDA TEVFİK FİKRET VE ŞİİRLERİ

2.1. Etkilenme Endişesi Şiir Teorisi

Etkilenme Endişesi Bir Şiir Teorisi adlı kitap Harold Bloom tarafından 1974 yılında yazılmıştır. Bloom, özellikle şiir teorileri, eleştirisi ve kanonlar üzerinde durmuş ve bu yönde eserler vermiştir. Bu çalışmada kaynak alınan eser *Etkilenme Endişesi*'dir⁷⁷. Bu şiir teorisinde modern şairin (ephebe), selefinden etkilenmesi ele alınmıştır. Esas olarak ele alınan, ephebenin selefinden etkilenirken yaşadığı endişedir. Yaşanılan endişe, kategoriler halinde işlenmiştir. Harold Bloom, subjektif adlandırmalarla altı revizyon kategorisi belirlemiştir. Bu altı revizyon kategorisi, şairin yaşadığı endişeyi yaşarken bu durumdan kurtulma çabasını taşımaktadır.

Harold Bloom'un çalışmasının bir teorisi vardır: Bütün şairler bir kaynaktan gelmiş ve o kaynaktan etkilenmiştir. Bloom'a göre bu kaynak William Shakespeare'dir. Her şairin yolu ona çıkmıştır ve onunla arasında endişe yaşamıştır.

Shakespeare'le gerçek ilişkimiz şudur: Onu tarihselleştirmeye ya da siyasallaştırmaya çalışmak beyhudedir, çünkü bizler Shakespeare'den fazlasıyla etkilendik. Shakespeare'den bu yana hiçbir güçlü yazar onun etkisinden kaçamamıştır- tabii benim "Fransız Shakespeare'i" dediğim ufak tefek ya da pigme tiyatrocuyu bile muhtemelen kabul etmeyecek olan dikkafalı Fransızları yine istisna kabul ediyorum. Frank Kemode, Shakespeare'in tragediyalarının keşfe çıktığı "inanılmaz çeşitlilikte olanaklar"dan bahseder ki bana kesinlikle doğru geliyor bu. Eğer insanın benliğinde herhangi edebi bir gelenek varsa, gerçekten de inanılmaz çeşitlilikte – herhangi birimizin tek başına algılamayı umabileceğinden daha fazla- olan olanaklardan kim kendisini koruyabilir ki? Kanonik edebiyata hınç duyanlar öyle ya da böyle Shakespeare inkarcılarından öte bir şey değildir. Onlar toplumsal devrimci, hatta kültür asileri bile değiller. Onlar Shakespeare'in etkisinin verdiği endişelerden mustarip olanlardır.⁷⁸

Shakespeare etkilenilen kişidir. Bütün şairlerin selefi konumundadır. Kimi şairler etkilenirken endişe yaşamıştır. Onu inkar edenler, onun şairliğini kabul etmeyen modern şairler bile ona karşı bir endişe taşımaktadır. William Shakespeare ise Marlowe'a karşı endişe yaşamıştır ancak onu aşarak kendi erkini kanıtlamıştır.

Ephebe kendi şiir erkini kanıtlamaya çalışırken, selefının şiirini yorumlayarak, şiiri kendisine mal etmeye çalışır. Bunun için de şiiri yanlış okumayı tercih eder.

⁷⁷ Bloom, 2008.

⁷⁸ Bloom, 2008: 16.

Büyük şiir başarılı bir endişedir. “Etkilenme” hepsi de doğası bakımından son kertede savunmacı nitelikte olan bir ilişkiler matrisini- imgeci, zamansal, tinsel, psikolojik- ima eden bir metafordur. En önemlisi ve bu kitabın merkezi konusu da budur: Etkilenme endişesi karmaşık bir güçlü yanlış okuma ediminden, benim “şiirsel yanlış ya da yanlış okuma” adını verdiğim yaratıcı bir yorumdan doğar.⁷⁹

Şair, şiirini belli aşamalardan geçirerek kendi şiirini kurmaya çalışır. Bu aşamalardan geçerken, selefine benzememek ve ondan etkilendiğini göstermemek için endişe yaşar. Şair, bu endişeyi aştığında kendi şiirini oluşturmuş olur. Bu endişeyi aşamayan şairler, özgün olamaz selefinin gölgesinde kalır. Kendi erkini kanıtlamış ve şiirini oluşturmuş şair, artık güçlü bir şairdir. Bloom’a göre, “Güçlü şairler bu tarihi kendilerine hayali bir uzam açmak için, başka bir şairi yanlış okuyarak yaratırlar.”⁸⁰

Daha az yetenekli şairler idealize ederler; tahayyülü güçlü olanlar ise kendine mal ederler. Ama her şeyin bir bedeli vardır. Kendine mal eden şair müthiş bir borçluluk endişesi duyar, zira hangi güçlü yaratıcı kendisini yaratmayı başaramadığını fark etmek ister ki? Etkilenme endişesini aşacak güce sahip olmadığı için şairliği başaramadığını bilen Oscar Wilde etkilenmenin karanlık hakikatlerini de biliyordu.⁸¹

Güçlü şair, kendisine mal ederek, kendi şiirini oluşturur ama endişesi son bulmaz. Endişe yerini borçluluk duygusuna bırakır. Endişeyi aşamayan ve kendinde bu gücü bulamayan şairler ise özgünlükten uzak kalarak şairliğini oluşturamazlar. Ancak özgünlüğü yakaladığını, kendi şiirini oluşturduğunu düşünen her şair de, iyi bir şair olmuş sayılmaz. “Şiirsel etkilenme şairleri her zaman daha az özgün yapmaz; aynı sıklıkla şairleri daha özgün hale getirir, ama “daha özgün” illa ki daha iyi anlamına gelmez.”⁸² Şairin, kendi geçirdiği evreler, kurduğu şiir evreni ve kullandığı imgeler şairin özgünlüğün ele alınmasında önemli bir role sahiptir. Şairin özgünlüğü ele alınırken hepsi bir arada değerlendirilmelidir.

Harold Bloom’un ortaya koyduğu kategoriler, öznellik içerir. Bloom, çalışmasında şairlerin etkilenme sürecinde yaşadığı durumları altı revizyon kategorisinde değerlendirmiştir. Bu kategorileri kendisi isimlendirmiştir. Aynı zamanda, bu kategorileri genişletmek veya azaltmak da mümkündür. “Harold Bloom, adına “Etkilenme Endişesi” dediği teorisinde *Kitab-ı Mukaddes*’ten, Lucretius’un *Evrenin Yapısı* isimli eserinden, Aziz Pavlus’tan, William Blake’ten ve Sokrates öncesi felsefecilerden ödünç aldığı kelimelerle yeni kavramlar türetir.”⁸³

⁷⁹ Bloom, 2008: 20.

⁸⁰ Bloom, 2008: 48.

⁸¹ Bloom, 2008: 48.

⁸² Bloom, 2008: 49.

⁸³ Karaburgu, 2013: 1746.

Burada güçlü şairin yaşam döngüsünde izini süreceğim altı revizyon hareketi, daha da fazla olabilir ve burada olduğundan çok farklı isimler alabilirdi. Ben bunları altıyla sınırlı tuttum, çünkü bir şairin bir diğerinden nasıl uzaklaştığına ilişkin anlayışım açısından asgari ve elzem görünenler bunlar. Verilen adla keyfi olmakla beraber Batı'nın tahayyül yaşamında merkezi yere sahip çeşitli geleneklerden geliyor ve ben yararlı olabileceklerini umuyorum.⁸⁴

Bloom'un söylediklerinden hareketle bu altı kategori, çoğaltılabilir veya farklı isimlendirilebilir ancak Bloom etkilenme düzeyinde şairlerin veya yazarların etkilenirken yaşadığı durumları tespit ettiği önemli maddeleri altı kategoriyle sınırlandırmıştır. Bu maddelerin isimlendirilmesi de Bloom'un kendi tercihi ve isteği doğrultusundadır. Bu çalışmada adı geçen şair, Bloom'un belirlediği ve isimlendirdiği kategorilerden yola çıkarak değerlendirilmiştir. Bloom'un belirlediği altı revizyon kategorisi: Clinamen, Tessera, Kenosis, Daimonikleşme, Askesis ve Apophrades'tir.

2.1.1. Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması

Kelime anlamı ve teoride karşılığı şiirin yanlış okunmasıdır. Bloom bu kelimeyi Lucretius'tan almıştır. Lucretius, Roma döneminde yaşamış şair ve yazardır. Doğa ve materyalist düşüncelerini anlattığı altı kitaptan oluşan bir eseri vardır. Bu kitap, Evrenin Yapısı anlamına gelen *De Rerum Natura*'dır. Bloom'a göre "Lucretius'ta clinamen, atomların evrende değişikliği mümkün kılmak üzere yaptıkları "sapma"yı ifade eder."

Clinamen, Bloom'un şiir teorisinde ephebenin selefinin şiirini yanlış okuması anlamına gelmektedir. Şairin şiiri yanlış okuması bilinçli bir harekettir. Endişe içinde olan şair, şiiri yanlış okuyup yorumlayarak selefinin şiirinden sapmış olur. Bir şair selefinin şiirini, bununla bir clinamen gerçekleştirecek şekilde yanlış okuyarak selefinden sapar. "Bu tutum halefin şiirinde düzeltici bir hareket olarak görünür, bu da demektir ki selefın şiirleri belli bir noktaya kadar gitmiş, ama sonradan tam da yeni şiirin hareket ettiği yönde sapmak zorunda kalmıştır."⁸⁵

Şiirsel etkilenme –iki güçlü, has şair söz konusu olduğunda- her zaman önceki şairin yanlış okunmasıyla, yani gerçekte ve zorunlu olarak bir yanlış yorumlama olan yaratıcı bir düzeltme edimi yoluyla ilerler. Verimli şiirsel etkilenmenin tarihi, bu da demektir ki Rönesans'tan bu yana Batı şiirinin ana geleneği, bir endişe ve kendi kendini kurtarıcı bir karikatür tarihidir, tahrifat tarihidir, modern şiirin varlığını borçlu olduğu sapkın, bilinçli revizyonizmin tarihidir.⁸⁶

⁸⁴ Bloom, 2008: 52.

⁸⁵ Bloom, 2008: 54.

⁸⁶ Bloom, 2008: 69.

Modern şair (şeytan) olarak adlandırılan şair, selefini(Tanrı) aşmak için belli birtakım yollara başvurur. Etkilendiği şairi yanlış okumaya mecburdur. Kendisini yaratma ve güçlü bir şair olma yolunda ilerleyen şair, selefinin şiirini yanlış okur ve yanlış yorumlamalara gider. Selefinden uzaklaşmaya çalışır ve ona benzemekten endişe duyduğu için bu yola başvurur. Yanlış okuma, şairin selefinin konumunu kabullenip onun gibi olmak edimini gerçekleştirirken kendisine farklı bir yol açmasıdır. Selefinin şiirini en ince ayrıntısına kadar inceler, onu çözümler ve selefinin şiirinden kendisine bir şiir yaratır.⁸⁷ Selefinin şiirinden sapan şair, kendisine yeni bir şiir inşa eder ve bu şiiri de kendisine mal eder. Ephebe artık selefini aşmış ve güçlü bir şair haline gelmiştir.

2.1.2. Tessera ya da Tamamlama ve Antitez

Etkilenme Endişesinin bir diğer maddesi şiirin yanlış okumanın devamı niteliğinde olan Tessera'dır. "Tessera bir tamamlama ve antitezdır."⁸⁸ Tessera kelime anlamı itibariyle mozaiklerde kullanılan bir tür çeşitli cam, taş gibi maddelere verilen isimdir. O, bu kelimeyi, hala kullanılan mozaik yapımından değil, tanınma işareti anlamına geldiği antik gizem kültürlerinden almıştır.

Etkilenme endişesi şiir teorisinin temeli, şiiri yanlış okuma kategorisine (Clinamen) dayanmaktadır. Yanlış okuma ilkesinden doğan Tessera'da, ephebe (modern şair) daha ileri giderek, selefinin şiirini tamamlamaya çalışır. Tamamlamayı bilinçli olmadan yapan şair, şiiri selef eksik bırakmış da ephebe tamamlamış gibi görünür. Tamamlamayı antitetik olarak yani birbirinin tersi mahiyetinde yapar. Bloom'un ifadesine göre Antitetik: "Çelişen fikirlerin dengeli ya da paralel yapılarda, değişlerde ya da sözcüklerde yan yana getirilmesi."dir.⁸⁹

Selefinin şiirini aşmaya çalışırken, ona benzeme korkusuyla endişe duyan şair, şiiri farklı yollardan tamamlamaya çalışır. Bu endişe, Freud'un psikanalitik çözümlemesiyle ilişkilendirilebilir. Freud'a göre, çocuklar annelerinden ayrılma korkusuyla endişe yaşarlar. Bloom, Freud'un endişe tanımıyla edebiyat arasında ilişki kurar.

Bir şair şair olarak ete kemiğe büründüğünde, şair olarak onun sonunu hazırlayabilecek her türlü tehlikeye karşı endişe duyması kaçınılmazdır. Etkilenme endişesinin bu denli korkunç olmasının nedeni hem bir ayrılma endişesi olması hem de bir zorlanım nevrozunun ya da kişileşmiş üstben olan ölüm korkusunun başlangıcı olmasıdır. Benzerlik kurarak biz de şöyle akıl yürütebiliriz: Şiirlere (mizahi bir şekilde) etkilenme endişesinin yarattığı heyecan artışına yanıt mahiyetindeki hareketli boşaltımlar diye bakılabilir. Eleştirin her zaman bizi temin ettiği üzere, şiirler haz vermelidir. Ama tüm şiir geleneğinin

⁸⁷ Karaburgu, 2013: 1747.

⁸⁸ Bloom, 2008: 55.

⁸⁹ Bloom, 2008: 98.

ısrarına karşın şiirler hazla yazılmaz, aksine tehlikeli bir durumun büyük bir parçasını etkilenme üzüntüsünün oluşturduğu endişe durumunun verdiği rahatsızlık hissiyle yazılır.⁹⁰

Bloom, Freud'un doğum ve anneden ayrılık endişesi tanımıyla benzerlik kurarak bir edebi eserin meydana getirilirken yaşanan endişeyi tanımlar. Şair, selefinin şiirine benzememeye çalışır ancak bu durumu yaşarken dışlanmaktan, kendi şiirini oluşturamamaktan yani var olamamaktan korkar. Bu nedenle de selefinin şiirine ve selefine karşı endişe duyar. Kendi erkini kanıtlamaya çalışan şair, şiiri meydana getirirken selefinin şiirinde sapmalar yapar. "Tessera'da sonraki şair, tahayyülünün onda diğer türlü "budanmış" kalacak olan selefin şiirini ve selef şairi tamamlayacağını söylediği şeyi sağlar ve bu "tamamlama" revizyonist bir sapma olduğu kadar bir yanlış okumadır da."⁹¹ Bu bakımdan değerlendirildiğinde birbirinden farklı olan bu iki revizyon kategorisi yer yer benzerlikler de gösterir.

Tessera, selefin şiirinin mahiyetinin ileri taşınmasıdır. Clinamen'de, şair selefinin varlığını ve otoritesini kabul ederek şiiri yanlış okur ve şiirde sapmalar meydana getirir. Tessera'da ise ephebe, selefinin varlığını görmezden gelerek ve onun otoritesini yok sayarak kendi şiirini oluşturmaya çalışır. Bir şair selefini antitetik olarak "tamamlar", bunu da ebeveyn –şiiri, terimlerini muhafaza edip başka bir anlama gelecek şekilde, sanki selef bu denli ileri gitmeyi başaramamış gibi okuyarak yapar.⁹² Bunu yaparken de selefinin şiirinde var olan imgeleri, terimleri ve anlamı genişleterek bir şiir inşa etmeye çalışır.

2.1.3. Kenosis ya da Tekrar ve Süreksizlik

Özgün ve güçlü bir şair olmaya çalışan ephebe, selefini aşmaya çalışır. Bu tekrar onu ileriye taşımaz, yerinde saydırır. Bu yüzden ephebenin kendisini ileriye taşımak için adım atması ve bu tekrardan kurtulması gerekmektedir. Bu tekrar şairde endişe yaratır. Freud, bu endişeyi farklı bir tanımlama ile ortaya koyar.

Freud, "endişenin, tekrerrür eden bastırılmış bir şeyden kaynaklandığının gösterilebildiği" tekinsiz kategorisini keşfeder. Fakat Freud bu "tekinsizlik"i "tekin/aşına" (homely) olarak da adlandırılabileceği inancındadır, "zira bu tekinsizlik aslında yeni ya da yabancı bir şey değildir, aksine yalnızca bastırma sürecinin yabancılaştırdığı tanıdık öteden beri yerleşmiş bir şeydir."⁹³

Freud'un belirttiği tekin olma yani aşına olma durumu aynı zamanda sürekliliği de ifade eder. Süreklilik, şairin tekrara düşmesi yeni bir şey elde edememesi anlamına

⁹⁰ Bloom, 2008: 92.

⁹¹ Bloom, 2008: 101.

⁹² Bloom, 2008: 55.

⁹³ Bloom, 2008: 109.

gelmektedir. “Yalnızca sürekliliklerle yaşayanlar şair olamazlar.”⁹⁴ Şairin özgünlüğüne ulaşması için bu süreklilikten kurtulması gerekir. Bunun için şairin sürekliliği kopartması ve şiirde bazı deformeler oluşturması gerekir. Süreklilikli kopartmak, Kenosis’le yani boşaltma ile yapmak mümkündür.

Kenosis, ilk kelime anlamıyla “to empty” (boşaltmak) veya “having nothing”⁹⁵ (hiçbir şeye sahip olmamak) anlamlarını taşır. Bloom, kelime anlamıyla paralel olarak, Kenosis kelimesini Aziz Pavlus’un İsa tanımlamasından almıştır.

Kenosis ya da “boşaltma”, tahayyülün hem “bozma” hem de “yalıtma” hareketi. Kenosis tabirini Aziz Pavlus’un İsa’nın “lütuf gösterip” kendisini Tanrı mertebesinden insan derekesine indirdiğini anlattığı İsa izahından alıyorum. Güçlü şairlerde kenosis, selefle ilişkili olarak bir “boşaltma” ya da “azalma”nın gerçekleştirildiği bir revizyon edimidir. Bu “boşaltma” özgürleştirici bir süreksizliktir ve selefin ilhamının ya da tanrılığının basitçe tekrar edilmesiyle yazılamayacak bir şiiri mümkün kılar. İnsanın selefinin gücünü kendi içinde “bozması” aynı zamanda benliğin kendisini selefin duruşundan “yalıtmasına” da hizmet eder ve sonradan gelen şairi kendi içinde ve kendi kendisi için tabu olmaktan kurtarır. Freud savunma mekanizmalarının tüm tabu alanıyla ilişkisini vurgular. Nitekim biz de kenosis’in dokunma ve yıkanma tabuları bağlamıyla bağlarını kuruyoruz.⁹⁶

Kendisinin içini boşaltan ve değersizleştiren ephebe, selefini de değersizleştirir ve onun da içini boşaltır. Kendisini özgünleştirmeye çalışan şair, selefini bastırmaya ve onun etkisinden kurtulmaya çalışır. “Kenosis aşaması Ödipal Kompleks’te babayı bastırma duygusuna karşılık gelmektedir.”⁹⁷ Babadan yani selefinden kurtulmak için bu yola başvurur. Selefiyle adeta bir çekişme yaşar ve kendisini yükseğe çıkarırken babasını aşağı çekmeye çalışır.

Kenosis kategorisi clinamen ya da tessera’dan daha çiftdeğerli bir harekettir ve zorunlu olarak şiirleri antitetik anlamlar dünyasına daha derinden sokar. Zira kenosis’te sanatçının sanata karşı savaşı kaybedilmiştir ve şair kendisini sınırlayan bir mekâna ya da zamana düşer ya da geriler, tıpkı selefinin modelini kasıtlı, iradi bir süreklilik kaybıyla bozması gibi. Onun duruşu selefinin duruşu gibi görünür (tıpkı Keats’in ilk Hypreion’daki duruşunun Milton’ın duruşuna benzemesi gibi), ama duruşun anlamı bozulmuştur; bu duruşun önceliği, ki bu bir tür tanrılıktır, boşaltılır ve buna sahip olan şair yalnızca diğer şairlerden değil kendi benliğinin sürekliliğinden de yalıtılır.⁹⁸

Selefinden farklı olmak onu taklit ediyor gibi görünmemek için, selefini bilinçli olarak değersizleştirmeye çalışır. Bunu yaparken şairin, şiirini boşaltır ve bir şey ortaya

⁹⁴ Bloom, 2008: 110.

⁹⁵ Caudil, 2014: 2.

⁹⁶ Bloom, 2008: 118.

⁹⁷ Elkatmış, 2018: 208.

⁹⁸ Bloom, 2008: 120.

koyamıyormuş gibi davranır buradan hareketle selefi de ortaya bir şey koyamamış; özgün değilmiş gibi davranır. Bu bir bakıma kendisinden önce yazılanlara karşı da yapılan bir tutumdur. Onlardan farklı özellikle selefinden farklı bir eser meydana getirmeye çalışan ephebe, şairin kullandığı imgeleri, sembolleri ve kalıpları kullanmamaya çalışır. Bu durum da selefin de şiiri değersizleştirilmiş olur.

“Selefi neredeyse ephebe de orada olacaktır, ama bunu kendi ilahiliğini atıyor görünürken aslında selefini kendi ilahiliğinden arındırdığı süreksiz tarzla yapacaktır. Kenosis şiiri ne kadar ağlamaklı, hatta ümitsiz olsa da ephebe yumuşak düşmeye dikkat eder, selefiyse sert bir düşüş yaşar.”⁹⁹

Bu sert düşüş halefin işine yarar niteliktedir. Kendisiyle birlikte düşürdüğü selef değersizleştirilir. Değersizleştirilen selefin şiiri de boşalmış olur. Selefinin şiirinin içi boş ve değersiz olduğu için, ephebe de ondan etkilenmiyor gibi görünür. Ephebenin amacı, babayı bastırmak, onu alt etmek ve bu şekilde başarıya ulaşmaktır.

2.1.4. Daimonikleşme ya da Karşı-Yüce

Bu kategori, halefin (ephebe) baskın olma çabasını içerir. Daimonikleşme Freud’un teorisine göre iblisleşmektir. Yeni şair, güçlü şair olma yolunda iblisleşmeye çalışır. İblisleşme tabiri güçlü şairi karşılar. Daimonik, kelime anlamı gücü eline almaya çalışmak, iktidarlığını ilan etmek anlamlarına gelir. Bloom, daimonikleşmeyi güçlü şair olarak tanımlamaktadır. Bloom’a göre, “bir insanı şair haline getiren güç daimoniktir, çünkü dağıtan ve bölen (daeomai’nin kök anlamı budur) güçtür bu.”¹⁰⁰

Daimonikleşme diğer önceki kategorilerde görüldüğü üzere bastırma, selefi alt etme yolunda verilen çabalardan bir diğeridir. Yalnız şiir, bastırmak için bir görev üstlenmez, aksine şiir bastırmanın tam olarak kendisidir. Şair, selefine Karşı-Yüce oluşturur. Ephebe güçlenince iblisleşir, İblisleşen ephebe, selefini sıradan bir insana dönüştürür.

Daimonikleşmek için ilahi bir güce inanmak da zorunludur. İlahi gücü kabul etmeden ve tanımadan daimonikleşme gerçekleşmez: Şairin de bu ilahi gücün kendi benliğindeki etkisini kabul etmesi mutlak esastır. Çünkü “şiiri oluşturan tahayyüle giden yol bu mutlakiyete teslimiyetten geçer.”¹⁰¹ “Ephebe kabul ettiği bu güç ile beraber tahayyül gücüne de ulaşır. Şair burada tahayyülün tam tamına insani bir şey olduğunu reddederek ulaşmak zorundadır tahayyüle.”¹⁰²

⁹⁹ Bloom,2008: 121.

¹⁰⁰ Bloom, 2008: 129.

¹⁰¹ Gülüm, 2015: 1776.

¹⁰² Bloom, s.131.

Halef, selefinin gücünün farkındadır ve onu kabullenir. Ancak, varlığının sona ermemesi için onu yenmesi, işlevsizleştirilmesi gerekmektedir. Onun karşısında gücünü kanıtlayamaz ve onu sıradan bir insana dönüştüremezse, daimonikleşme gerçekleşmez. Selefini aşamadığı için de varlığı başlamadan bitmiş olur. Daimonikleşmek için babasını (selef) bastırması gerekir.

Daimonikleşme revizyonu Ödipal Kompleks'te baba ile evlat arasındaki iktidar mücadelesine ve babayı bastırarak onun yerini alma arzusuna denk gelmektedir. Ödipal karmaşaya göre çocuk annesini babasıyla paylaşmak istemediği için babasıyla bir iktidar mücadelesine girer ve onun yerini alma dürtüsü besler. Ancak çocuk babasına içten içe de bir hayranlık duymaktadır. Dolayısıyla kafasında idealize ettiği bu yüceye karşılık bir yüce oluşturması gerekecektir ki bu yüce değere sahip tek kişi, bireyin kendi "ben"idir. Aynı şekilde halef şair de ustasına hem hayranlık duymakta hem de onun yerine geçmek istemektedir.¹⁰³

Selefine hayranlık duyan halef iktidar mücadelesine girer ve hayatta kalmak için bu mücadeleyi kazanmak zorundadır. Bu mücadelede ephebe endişe duyar. Bloom'a göre, "şairlerdeki "daimonik" öge etkilenme endişesinden ayırt edilemez ve heyhat, benzeşme filan değil gerçek bir özdeşliktir bu."¹⁰⁴ Yan yana duran ve birbirinin özdeşi olan daimonikleşme ve endişe şairin, güçlü şair olması için atması gereken adımlar bütünüdür.

2.1.5. Askesis ya da Arınma ve Tekbencilik

Askesis kelime anlamı çilecilik, çile çekme anlamlarına gelir. Şiirsel yüceltme bir askesistir (çilecilik), dolaysız hedefi olarak bir yalnızlık durumuna ulaşmaya niyetlenen bir arınma biçimi.¹⁰⁵ Bu yalnızlık ve askesis çilecilik şairin daimonikleşirken kazandığı enerjiyi kendisine yönelterek daha da güçlenme durumudur. Kendini gerçekleştiren, daimonikleşen şair, öldürdüğü selefıyla güçlü bir şekilde mücadelesine devam eder.

Kenosis'te zaferini kazanan şair, bu aşamada şiirini ve kendisini yücelterek selefıyla mücadelesine devam eder. Selefini aşmayı ve tamamen kendi şiirini oluşturmayı amaç edinir. Bunu yaparken yalnızlaşmaya ve içine dönmeye çalışır. "Askesis aşaması, güçlü olan şairin bir nevi kendi kendisini peydahlamasıdır. Bu peydahlama işlemi, selefin benliğinden ve şahsından geçerek şairin kendi gerçek-benliğini ve gerçek-öznesini bulmasını sağlar."¹⁰⁶ Gerçek öznesini bulan şair, selefini aşmış, şiirsel erkini kanıtlamış olur.

¹⁰³ Elkatmış, 2018: 209.

¹⁰⁴ Bloom, 2008: 131.

¹⁰⁵ Bloom, 2008: 143.

¹⁰⁶ Gülüm, 2015: 1777.

Güçlü şair, arındırıcı *askesis* sürecinde, yalnızca kendisini ve en sonunda yok etmek zorunda olduğu Öteki'ni- bu zamana kadar hayali ya da birleşik bir figüre dönüşmüş olması muhtemel olan ama kendilerini her zaman hatırlatan geçmişte yazılmış gerçek şiirlerin oluşturduğu bir figür olarak kalan selefini- tanır. Zira *clinamen* ve *tessera* ölülerini düzeltmek ya da tamamlamak için çabalar, kenosis ve daimonikleşme ölülerin hatırasını bastırmak için yaşar, ama *askesis* gerçek çekişmedir, ölülerle ölümüne bir kapışmadır.¹⁰⁷

Ephebe, şiirini yücelitirken ve selefiyle mücadeleye girişiminde kendini de tehlikeye atmış olur. Selefini aşarak daha ileriye gitmeye çalışan şair, şiirinin anlam çerçevesini de daraltmış, başarısızlığı da göze almış olur. Ancak şairliğini kanıtlamak için bunu yapmak zorundadır ve böylece şair *Askesis* aşamasını gerçekleştirmiş olur.

2.1.6. Apophrades ya da Ölülerin Dönüşü

Apophrades kelime anlamıyla ölülerin geri gelmesi yani dönüşüdür. Son revizyon kategorisi olan Apophrades, bütün revizyon kategorilerinden geçen halefin güçlü selefiyle karşılaştığı son aşamadır. Ancak bu aşamada halefin yapacağı bir şey kalmamıştır, her şey şiirinin gücüne bırakılır.

Bir güçlü şairin eserinin, selefin eserinin kefareti ödediği de söylenebilir ama sonraki vizyonların öncekiler pahasına kendilerini temizlediklerini söylemek daha doğru olabilir. Fakat güçlü ölüler hayatta olduğu gibi şiirde de geri dönerler ve de yaşayanların hayatını karartmadan geri gitmezler. Tümüyle olgunlaşmış güçlü şair ölülerle revizyonist ilişkisinin bu son aşamasında özellikle savunmasızdır. Bu savunmasızlık en çok da nihai bir netlik arayan şiirlerde, salt güçlü şaire olan yeteneğin (ya da bizim onun eşsiz yeteneği olarak hatırlamamızı istediği yeteneğin) kanıtları olmaya, nihai bildirimler olmaya çalışan şiirlerde bariz bir şekilde görülür:¹⁰⁸

Bu kategoride halef, selefinin geri gelmesiyle mücadelesi tekrar başlamış olur ancak bu mücadelenin sonucu kesin bir yargıya da ulaşacaktır. Kendisini selefinden ileriye götüren ephebe, güçlü şair olarak yerini alacaktır. Şiirde gücüne ulaşmış güçlü bir şair bundan etkilenmez ve devamlılığını sürdürmeye devam eder. Bunun yanı sıra halefin selefle olan mücadelesi de başarıya ulaşmış olur.

Apophrades, yani ölülerin eski evlerini işgal etmek üzere geri döndükleri kasvetli ya da şanssız günler en güçlü şairlerde görülür, ama bunların en güçlülerinde bu son akışı bile arındıran büyük ve nihai bir revizyon hareketi vardır. Yirminci yüzyılın en güçlü şairleri olan Yeats ve Stevens ve on dokuzuncu yüzyıl sonlarının en büyük şairi Browning ve Dickinson revizyon kategorilerinin bu en kurnazca olanının canlı örneklerini verebilir. Zira bu şairlerin hepsi seleflerine karşı önceliği ele geçirip bunu

¹⁰⁷ Bloom,2008: 148.

¹⁰⁸ Bloom, 2018: 165.

tuhaf bir şekilde koruyan bir üslup elde etmişlerdir, dolayısıyla zamanın istipdatı neredeyse altüst edilir ve şaşkınlık anlarında *atalarının onları taklit ettiğine* inanabiliriz.¹⁰⁹

Selefini aşarak kendisini şair haline getiren ephebe, bu aşamanın da üstesinden geldiğinde selefiyle neredeyse bir bağlantısı kalmamış olur. Aksine kendi şairliğini en iyi şekilde ilan eden güçlü şairler, selefleri sanki onlardan etkilenmiş derecesine getirir.

2.2. Tevfik Fikret'in Şiirlerinin Etkilenme Endişesi Bağlamında Değerlendirilmesi

2.2.1. Klasik Edebiyat/ Divan Edebiyatı Şairleri

2.2.1.1. Muallim Feyzi ve Onun Gölgesinde Kalan İki Şair: Recep Vahyi ve Şeyh Vasfi

Tevfik Fikret, şiir hayatına başladığı zamanlarda, etkilendiği ilk isim Muallim Feyzi'dir. Muallim Feyzi, Fikret'in Galatasaray Sultanisi'nden Farsça hocasıdır. Fikret şiir yazmaya başladığı ilk yıllarda şiirlerini Feyzi'ye göstermiş ve onunla birlikte aruz çalışmaları yapmıştır. Fikret'in şiir yazmaya başladığı bu yıllarda, ilk selefi de Muallim Feyzi olmuştur. Muallim Feyzi, Fikret'e şiir hayatında teşviklerde bulunmuş ve şiirlerinin yayımlanması için ona destek olmuştur. Fikret'in şiirlerinin *Tercüman-ı Hakikat*'te yayımlanmasına vesile olan kişi yine Feyzi Efendi'dir. Tevfik Fikret, Muallim Feyzi'den etkilendiği zamanlarda divan tarzında şiirler yazmayı tercih etmiştir.

Fikret'in, ilk yazılarını tashih için Muallim Feyzi'ye verdiğini Recep Vahyi beye yazmış olduğu mektuplardan anlıyoruz. O zaman muallimi olan Feyzi'yi, üstad-ı şiir olarak kabul etmiş, onun ve onun dahil olduğu "Muallim Naci" zümre-i edebiyesini taklide başlamış ve o zümrenin mekteb-i edebîsi tesiri altında kalmıştı.¹¹⁰

Bu dönemde hocasını ve onun çevresini takip ve taklit ettiği için, tıpkı onlar gibi ağır bir dil kullanmıştır. Düz yazılarında bile bu süslü dili kullanmayı tercih etmiştir. Bu örneklerden hareketle Fikret'in selefine ve onun ekolüne sıkı sıkıya bağlı olduğu görünmektedir. Fikret'in şiir hakkındaki görüşlerine Recep Vahyi'ye yazdığı bazı mektuplarda ulaşılmaktadır. Fikret'in Muallim Feyzi'den etkilendiği ilk şiirlerden bazılarında da bu mektuplarda rastlanmıştır.

Selefinin etkisiyle Tevfik Fikret'in yayımladığı ilk şiir bir gazeldir. Bu Gazel 1 Rebiülevvel 1301 (31 Aralık 1883)¹¹¹ tarihinde *Tercüman-ı Hakikat*'te yayımlanmıştır.

¹⁰⁹ Bloom, 2008: 167.

¹¹⁰ Ertaylan, 1963: 16.

¹¹¹ Ayvazoglu, 2019: 67.

GAZEL

Hayâl-i zülf-i pîç-â-pîç ile hâtır perîşândır
 Firâk-ı yâr ile bî-çâre gönlüm zâr ü giryândır
 Neden âgûşuma Belkîs-i hüsnüm eylemez râğbet
 Ki sînem şehriyâr-ı aşkına taht-ı Süleymândır

N'ola bâğ-ı cihânda hiç gül ü reyhâna bakmazsa
 Gönül kim şimdi meftûn-ı hat u ruhsâr-ı cânândır
 Tenezzül eylemez mi sînemi seyrâna ol âfet
 Ki kendi açtığı dağlarla zîb olmuş gülistândır

Gam u âlâmdan gönlüm rehâ-yâb olmadı gitti
 Sana düştüğüne ey gül o da! bin kez peşîmândır

Bana mümkün değil cem'iyet-i efkâr ey Nazmî
 Hayâl-i zülf-i pîç-â-pîç ile gönlüm perîşândır¹¹²

Fikret'in, bu şiirde ölçü ve nazım biçimi olarak eski şiire bağlı olduğu görülür. Fikret'in kullandığı kelimeler divan şairlerinin kullandığı kelimelerdir. Kullandığı "gülistân"(gül bahçesi), "Hayâl-i zülf-i pîç-a-pîç" (kıvrım kıvrım saçların hayali) ifadeleri divan şairlerinin kullandığı kalıplaşmış ifadeler olan mazmunlardır. Şiirinde, sevgiliden dolayı oluşan üzüntüyü dile getirmiştir. Akli perişan, gönlü elem ve gam yüklüdür. Son beyitte yine divan şairlerinin yaptığı gibi mahlas kullanmıştır. Yazdığı gazellerinde kullandığı mahlas "Nazmî"dir. Fikret'in bu şekilde divan şiiri özellikleri gösteren şiir yazmasının nedenlerinden biri Feyzi etkisi altında olmasıdır.

Fikret'in bu tarz şiir yazmasının iki nedeni vardır: Bunlardan ilki kendisinin Divan şiirine duyduğu merak ve ilgi, ikincisi ise Feyzi Efendi'nin kuvvetli etkisidir. Ancak şiire yeni başlayan ve kendisini bu alanda geliştirmek isteyen her şair gibi Fikret'in hocasından etkilenmiş olma ihtimali daha güçlüdür. Divan şiirinde, ustasını yani selefini örnek almak, ondan etkilenmek ve onun yolundan gitmek şiire yeni başlayan şairlerde bir gelenektir. Fikret de hem kendisini teşvik eden hem de şiirlerinin yayımlanmasına yardım eden Feyzi'den etkilenmiş ve ilk şiirlerinde ona öykünmüştür. Bu nedenle Fikret'in baba olarak gördüğü ilk selevi Feyzi Efendi olmuştur.

Harold Bloom'un etkilenme endişesi teorisine göre, güçlü bir şair olmak isteyen her şair kendisine bir selev belirler ve onu aşmaya çalışır. Aşmaya çalışırken de endişe duyar. Şair, etkilendiği kişinin aynısı olmamak, ondan etkilenmeyi durdurmak için bazı yöntemlere

¹¹² Parlatır ve Çetin, 2020: 27.

başvurur. Fikret'in selefi olan Feyzi'nin şiirlerine ulaşamadığı için, bu konu hakkında karşılaştırma yapmak zorlaşmaktadır. Ancak şiirin, Farsça tamlamalarla ve divan şiirinin gelenekleriyle dolu olması, Fikret'in selefini taklit ettiği ihtimalini güçlendirmektedir. Ayvzaoğlu'na göre:

Fikret'i Mekteb-i Sultani'de hemen fark eden ve Abdurrahman Şeref Bey'in tabiriyle el üstünde tutan hocaları kendi alanlarında devrin önemli şahsiyetleriydi. Mesela Ulûm-ı Arabiyye ve Diniyye hocası Hacı Zihni Efendi, madalyaya layık görülmüş kudretli bir ilim adamı ve müderristi. Mekteb-i Sultani'ye 1879 yılında tayin edilen Zihni Efendi'nin bu zeki, kabiliyetli ve vakur öğrencisi üzerinde ne kadar etkili olduğunu bilmiyoruz. Onu asıl etkileyen ve yönlendiren, Farsça hocası Muallim Feyzi'dir.¹¹³

Fikret, gazellerinin yanı sıra nazire türünde de yazmıştır. Bu şiirlerde de yine tarz-ı kadim usulü devam etmektedir. Şiirlerinde divan şiirinin özelliklerini görmek mümkündür. Yine bu şiirlerinde, Feyzi'nin etkisi açıkça görülmektedir. Konusu geçen şiirleri, *Şeyh Vasfi Efendi'ye Bir Nazire, Bir Gazel ve Gazel* dir.

Fikret'te Feyzi Efendi izlerinin görüldüğü söz konusu şiirin adı *Gazel*'dir. Fikret, gazelinin başına "Sizinkine bir nazîre ammâ "irâbda mahalli yok" diye bir not düşmüştür. Bu cümleyle "Sizin için bir nazire yazıyorum ama hiçbir önemi yok, sizin şiirlerinizin yanında benimki bir önem arz etmez, ciddiye alınmaz" demek istemiştir.

GAZEL

Sizinkine bir nazîre ammâ

"irâbda mahalli yok!"

Bî-hûde değil mi?

Nâil olmak maksadıyla devlet-i pâbusûna

Baş eğer kalb-i hazînim hançer-i ebrûsuna

Bârek-Allah ne iktidâr!

Eyliyor izhâr-ı acz ü meskenet Hârût'lar

Ol emîr-i mülk-i nâzın gamze-i câdûsuna

Haksız mıdırlar?

Serpilip yatmış çemende subh-dem ol nev-nihâl

Sünbül ü gül reşkedip yanmış ruh u gîsûsuna.

Olmamalı ya!

Öyle bî-ma'nâ figân etmez ma'ânî dosttur

Kim makîs olmaz bahârın bülbül-i pür-gûsuna

¹¹³ Ayvazoglu, 2019: 65

Heyhat!

Etti mâl-â-mâl zehr-i imtinânıyla tabîb
Kalb-i mecrûhunda artık yer mi var dârûsuna

Cevâb isterim?!

Hâl-i ye's ü ıztırâbımda söz anlatmak gibi
Var mıdır düşvâr-ı kâr-ı insân dil-i me'yûsuna

Tuhaf!

Gam zamânı hükm-i takdîri düşünmez levmeder
Baht-ı ma'kûsuyla âdem tâli'-i menhûsuna.¹¹⁴

Yazdığım bir nazire ama, hiçbir önemi yok ifadesiyle Fikret, kendisine bir “Karşı-Yüce” (Daimonik) oluşturmuştur. Daimonik, Bloom’a göre insanı şair yapan güçtür. Yeni şair de selefine başkaldırdığı için Daimonikleşecektir. Bu etki ile üstadını kendisine nazaran zayıf göreceği veya öyle düşüneceği için üstadına karşı bir “Karşı-Yüce” oluşturacaktır. “Yeni şair yani halef Daimonikleştiğinde selef zayıflayacaktır.”¹¹⁵ Selefî gördüğü kişiyi ve şiirini hayranlık derecesinde yücelterek kendisini şair değilmiş gibi, onların karşısında iyi bir şiir yazamıyormuş gibi davranır. Burada şair, hayranı olduğu şairin üstünlüğünü kabul eder ama kendisinin de en az onun kadar hatta daha iyi şiir yazmaya çalıştığını göstermeye çalışır. Fikret, alçak gönüllü davranarak, selefini aşamayacağını ifade ediyor gibi görünür. Aslında nazire yazarak ve özellikle de bir not düşerek kendisinin de iyi bir şair olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Fikret, mektupta olan şiirlerinden birini Şeyh Vasfî’ye birini de Recep Vahyi’ye nazire olarak yazmıştır. İki nazire bir de gazel yazmıştır. Fikret’in üzerinde Recep Vahyi ve Şeyh Vasfî’nin de etkisi vardır ancak onu asıl yönlendiren selefî Muallim Feyzi olmuştur. Ayvazoğlu’na göre: Recep Vahyi’nin bir gazeline nazire olarak yazdığı, beyit aralarında “Bîhude değil mi?”, “Barekallah ne iktidâr!”, “Haksız mıdırlar?”, “Olmamalı ya!” gibi “ifadelerin yer aldığı tuhaf bir şiir de vardır. Üçünde de Fikret’in şiirde üstad olarak tanıdığı Muallim Feyzi’nin tesiri açıkça hissedilmektedir.”¹¹⁶

Tevfik Fikret’in, gençlik şiirleri özellikle *Tercüman-ı Hakikat* dergisinde yazdığı nazire ve tarz-ı kadim şiirlerdir. Bir dönem böyle devam eden Fikret, yavaş yavaş üstadı gördüğü Feyzi’den ayrılmaya başlamıştır. Bu ayrılık aynı zamanda selefini de aşma anlamına

¹¹⁴ Parlatır ve Çetin, 2020: 33.

¹¹⁵ Gülüm, 2015: 588.

¹¹⁶ Ayvazoğlu, 2019: 73.

gelmektedir. Fikret, Recep Vahyi'ye yazdığı mektuplarından birinde "Feyzi Efendi'ye takliden söylediğim bir bahariye" notuyla bir şiirini paylaşmıştır. Bahâriye'den birkaç beyit:

BAHÂRİYE

Safâ-yı rûhuma oldu sebeb bahâr-ı bahâr
Ben olmasam kim olur gayrı bahtiyâr-ı bahâr

Güşâd-ı gonçe-i nev-rûzu fehm ü cezmettim
Geline gûşa seher nağme-i hezâr-ı bahâr

Etekle gülşene saçtı nûkûd-ı ezhârı
Ulûvv-i kadrini gösterdi şehriyâr-ı bahâr ¹¹⁷

Fikret'in yazdığı *Bahâriye* divan şiiri geleneğine göre yazılmış bir şiirdir. Bahariye yazmasının nedenlerinden biri ise o dönemde bahariye yazmanın yaygın olmasıdır. Şiirinin yanına bir not eklemiştir: "Pek Acemânedir ama, her ne ise!..."¹¹⁸. Bu not, Fikret'in selefinin karşısında şairliğini küçültme hareketidir. Halef olan Fikret, acemi olduğunu dile getirir. Selefini yücelterek kendisini de yüceltmış olur. Kendisini her ne kadar küçültüyor gibi görünse de selefine yazdığı şiir aynı zamanda onu da yüceltmektedir. Selefının şiirine benzer bir şiir yazmak, halefin şiir hünerini de ortaya çıkartmıştır. Fikret böyle yaparak aslında selefinin karşısında duyduğu endişeyi aşmaya çalışmıştır.

Fikret'in, Vahyi'ye yazdığı aynı mektubun devamında bir de *Gazel* vardır. *Gazel*'in başına "Bu da efendi-i müşârün ileyhe naziredir" ¹¹⁹ diye bir not daha düşmüştür. Bu not, adı geçen¹²⁰ şaire naziredir anlamına gelir.

GAZEL

Piyâle-i meyi zâhid diler nihân çekelim
Gelin gelin ana rağmen bunu ıyân çekelim

Nesîm-i dil-keş-i nevrûz eser hafîf hafîf
Bahâr mevsimidir sâgar-ı girân çekelim

Râkib cân çekedursun çemende yâr ile biz
Kadeh kadeh mey-i nâbı hemân hemân çekelim

¹¹⁷ Parlatır ve Çetin, 2020: 37.

¹¹⁸ Uçman, 2005: 125.

¹¹⁹ Uçman, 2005: 125.

¹²⁰ Parlatır, 2012: 1206.

Bahâra fikrimizi vakfedip emîn olalım
Ne havf-ı derd edelim ne gam-ı hazân çekelim

Şuâ'-ı âteşin-i mihrin tek etmesin te'sîr
Sehâb-ı âh ile ol serve sâye-bân çekelim

Kapandı mı reh-i âsûdegî-yi penâh-ı bekâ
Neden bu râh-ı fenâ mahbesinde cân çekelim!¹²¹

Feyzi Efendi'ye bağlı olan Fikret, selefının eski usûl yazdığı şiirlerini de dolaylı olarak eleştirmeye başlamıştır. “Feyzi vadisinin pek Acemâne, pek köhne-edâ olduğunu itiraf ediyor...”¹²² Fikret, selefinden ileriye gitmek istemiş ve onun şiirlerinden ileride bir yol bulmaya ve yönünü değiştirmeye başlamıştır.

Fikret'in şiirinde kullandığı ifadelerden hareketle, Fikret selefi olan Feyzi'nin özgün olmadığını eskiye bağlı olduğunu ifade etmiştir. Fikret'e göre, selefi özgün değil tekrar eden şiirler yazmıştır. Bu durum Bloom'un revizyon kategorilerinden, “Kenosis veya Tekrar ve Süreksizlik” maddesine denk düşmektedir. Bu kategori selefın yani babanın bastırılması anlamına gelmiştir. Fikret, öncelikle kendi şiirini boşaltarak selefının şiirinin de içini boşaltmış ve değersizleştirmiştir. Feyzi'nin yani selefının şiirleri, yeni değil eskiye bağlıdır bu sebeple de özgün değildir, tekrara düşmektedir. Fikret de bu durumu farketmiş ve onunla olan sürekliliği kopartmaya çabalamıştır. Fikret, ilk selefi olan Feyzi'yi de bu şekilde aşmaya ve kendi şairliğini de kanıtlamaya çalışmıştır.

2.2.2. Tanzimat Dönemi Şairleri

2.2.2.1. Muallim Nâcî

Fikret'in etkilendiği bir diğer isim Muallim Nâcî'dir. Fikret, Nâcî'den ilk selefi Feyzi aracılığıyla etkilenmiştir. Feyzi, Nâcî'nin ekolüne bağlıdır ve Fikret de dolayısıyla o ekole tabi olmuş ve etkilenmiştir. Muallim Nâcî, o dönemde eski taraftarı olarak bilinmiştir. Fikret'in de şiirlerinin yayımlandığı *Tercüman-ı Hakikat*'in edebiyat kısmında yeni ve genç şairlerin şiirlerini düzeltmiş ve onlara tavsiyeler vermiştir.

Fikret, sevdiği ve beğendiği şairlere nazireler yazmıştır. Bu şairlerden bir diğeri ise Muallim Naci olmuştur. Bu dönem Fikret'in şairliğini geliştirmeye çalıştığı, kendisine güçlü şairler belirleyip onlar kadar iyi şiirler yazma gayreti içerisinde olduğu dönemdir. Fikret'in Muallim Naci'ye yazdığı “*Nazire*”de de divan şiiri özellikleri devam ettirilmiştir:

¹²¹ Parlatır ve Çetin, 2020: 38.

¹²² Uçman, 2005: 126.

Muallim Nâci'ye Nazire
Her yâre dilde sûz-ı muhabbet nişânıdır
Her dâne gözde aşk yem-i bî-kerânıdır

Vech-i eşi'a-bârını ol mâh-ı hüsnümün
Setreyleyen tütük değil âhım dumanıdır

Hiç bakma, anlamazsın a bî-gâne-i elem
Güftâr-ı andelib, belâ dâsitânıdır

Bûs-i dehâna lâyıık, o gül, bir dil istiyor
Mahvol! Gönül ki arz-ı liyâkat zamânıdır

Ey gam merâmın üzre akıt seyl-i eşkimi
Sahrâ-yı derd ü gâile cûy-ı revânıdır

Mecnûna döndüm ey saçı Leylâ gamınla ben
Fevk-i serim tuyûr-ı belâ âşiyânıdır.¹²³

Fikret, Şairliğinin ilk yıllarında henüz genç bir şairken, kendi şiirine yön vermek ve hünerini göstermek için nazireler ve tahmisler yazmıştır. Muallim Naci'ye nazirenin yanı sıra Tahmis de yazmıştır. Tahmis Divan edebiyatı nazım şekillerindendir.

Şairlerin bir şiire nazire ve tahmis yazmaları aynı çabayı içermektedir. Ephebe olan yeni şair, güçlü olan şairle rekabet içerisine girer ve ondan daha iyi şiirler yazmaya çalışır. Özellikle onun yazdığı bir şiire nazire yazmak kendisinin o şairden daha iyi yazdığını da kanıtlamaya çalışmaktır.

Fikret'in, Muallim Naci'nin şiirlerine hem nazire hem de tahmis yazmış olduğu ifade edilmiştir. Tahmis yazmak, nazire yazmaya göre ustalık gerektiren bir nazım şeklidir. Fikret, şiiri bu şekilde yazmayı özellikle seçmiş, şairliğini göstermeye çalışmıştır.

Hazret-i Muallimin

Bir Gazelini Tahmis

1

Zevkimi tezyîd eder câm-ı musaffâlar benim
Şevkimi tahrîk eder rengîn temâşalâr benim
Tab'ıma hoş geldi cûlar, serv-i ra'nâlar benim
“Gördüm âsârın bahârın oldu sahrâlar benim”
“Olmamak mümkün mi en şiddetli sevdâlar benim”

¹²³ Parlatır ve Çetin, 2020: 34.

2

Tâ ezelden mevhib-i Hak'tır selâmet fikrime
 Çoktan olmuştur hurûş-efzâ muhabbet fikrime
 Bahşedip bir kat daha safvet, letâfet fikrime
 “Verdi cevân-ı diğer feyz-i tabî'at fikrime”
 “Aldı ârâmım bu rûh-efzâ temâşâlar benim”

3

Kalb-i rikkat-perverim pür-neşve-i câm-ı safâ
 Fikr-i şiddet-güsterim mest-i rahîk-i i'tilâ
 San nazar-gâhımda Tûr-ı aşk etmiş incilâ
 “Arzeder bir başka âlem şimdi her sahrâ bana”
 “İnşirâhı şerh olunmaz, gayrı dünyâlar benim”

4

Müncelî oldukça her dem sâgarımda aks-i yâr
 Âlemi görmekte çeşm-i intibâhım neşve-zâr
 Oldu işte şimdi dünyâ gönlüme dârü'l-karâr
 “Olmasın da tab'-ı rindânım kim olsun neşve-dâr”
 “Tâze sâkiler benim leb-rîz mînâlar benim!”

5

Seyrolunsun fikr-i şiddet-bârımın ulviyyeti
 Anlaşılsın tâ ki tab'-ı pâkimin mâhiyyeti
 Söyle, gel Allâh için gör de şu mesrûriyyeti
 “Çeşm-i âlem kimde görmüştür bu mes'ûdiyyeti”
 “Bak bütün karşımdaki âyîne-sîmâlar benim”

Mehmed Tevfik

Tercümân-ı Hakikat, 20 Rebiülevvel 1302¹²⁴

Fikret'in tahmis yazdığı Muallim Naci'nin şiiri:

III

Gördüm âsârın bahârın oldu sahrâlar benim
 Olmamak mümkün mü en şiddetli sevdâlar benim

Verdi cevân-ı diğer feyz-i tabîat fikrime

Aldı ârâmım bu rûh-efzâ temâşâlar benim ,

Arz eder bir başka âlem şimdi her sahrâ bana

İnşirâhım şerh olunmaz, gayrı dünyâlar benim

Olmasın da tab'-ı rindânem kim olsun neşvedâr

Tâze sâkiler benim, lebrîz mînâlar benim

¹²⁴ Parlatır ve Çetin, 2020: 46.

Çeşm-i âlem kimde görmüştür bu mes'ûdiyyeti
 Bak bütün karşımdaki âyîne-sîmâlar benim
Hâver,nr., 12 Nisan 1884;
Şerâre, s. 32 33.

Görüldüğü üzere Fikret, Muallim Naci'nin iki dizesinin üstüne üç dize ekleyerek bir şiir oluşturmuştur. Fikret, bu şiiri yazarken, Naci'nin şiirini geniş bir çerçeveye taşımıştır. Fikret, onun şiiriyle de benzerlik kurmuş, şiirdeki vezine, redife bu geleneğin bir özelliği olduğu için dikkat etmiştir. Tahmis yazmasının sebebi ise, kendisinin ustalaşma yolunda olduğunu ve hatta güçlü şair olan Naci'nin şiirlerini bir nevi tamamlamayı ve onu geçmeyi hedeflemiştir. Fikret'in özellikle Naci'ye yazmasının nedeni ise, Naci'nin dönemin bilinen ve gençlere yol gösterici bir şair olmasından kaynaklanmaktadır. Kendisini Naci'ye de kanıtlayarak daha iyi bir şair olmayı hedeflemiştir.

Fikret'in Naci'nin şiirine yazdığı bu Tahmis, Etkilenme Endişesi kategorilerinden “Tessera veya Tamamlama ve Antitez” ile ilişkilendirilebilir. “Bir şair selefini antitetik olarak “tamamlar”, bunu da ebeveyn-şiiri, terimlerini muhafaza edip başka bir anlama gelecek şekilde, sanki selefî bu denli ileri gitmeyi başaramamış gibi okuyarak yapar.”¹²⁵Tessera kategorisi ephebenin selefine karşı girdiği rekabet ve onu yenme arzusuna da denk gelmektedir.

Fikret, selefî olarak gördüğü Naci'ye karşı bir endişe duymaktadır. Bunun için de selefinin şiirlerine nazireden de ileri giderek Tahmis yazmıştır. Naci kendi şiirinde bu kadar ileri gidememiş, Fikret onu tamamlamış ve onun şiirinden daha ileri bir noktaya götürmüş gibi görünür. Ephebe, özgün olmak için, selefîyle bir rekabete girmiştir. Selefini aşamayan yani yerinde sayan şair, özgünlükten mahrum kalır. Fikret de bu endişeyle Tahmis nazım şeklini seçmiştir. Bu şiiri yazması şiirdeki hünerini ve kabiliyetini göstermek içindir. Fikret Naci'nin Gazel'ine bir Tahmis daha yazmıştır.

Tahmîs-i Gazel-i Muallim Nâci
 Meh-i evc-i kemâlim saçtığım envâr âlîdir
 Ma'âlî-âşînâyım yaptığım âsâr âlîdir
 Bana hem-bezm olan ehl-i vefâ her bâr âlîdir
 “Muhibbânımda hem güftâr hem girdâr âlîdir”
 “Te'âlî-perverim neşrettiğim efkâr âlîdir.”

Hemîşe behre-yâb-ı feyz iken hükm-i mürüvvetten
 Nasıl memnûn olur hem-bezm-i ashâb-ı şirretten

¹²⁵ Bloom, 2008: 55.

Çekilmez bir dakika bezm-i feyz-â-feyz-i hikmetten
 “Teberrâ eylemişdir ülfet-i erbâb-ı gafletten”
 “Enîs-i sâfilîn olmaz dil-i bî-dâr âlîdir”¹²⁶

Gazel

Muhibbânımda hem güftâr hem girdâr âlîdir
 Teâli-perverim neşr ettiğim efkâr âlîdir

Teberrâ eylemiştir ülfet-i erbâb-ı gafletten
 Enîs-i sâfilîn olmaz dil-i bîdâr âlîdir¹²⁷

Fikret, bu şiirinde de aynı endişeyi duymaktadır. Naci’ye karşı duyduğu endişeyi onun şiirini tamamlayarak, onun şiirine eklemeler yaparak aşmaya çalışmıştır. Naci’yle rekabet içerisinde olduğu, onu bastırmaya çalıştığı görülmektedir. Güçlü şair olan Naci’yi aşarak kendi gücünü de ilan etmek istemektedir. Edebiyat çevresinde destek gören, kendi şairliğini kanıtlamış olan Naci’yi aşması, Fikret’i de güçlü şair yapacaktır. Fikret bu amaç doğrultusunda Naci’nin şiirine tahmisler ve nazireler yazmıştır.

Fikret’in mektuplarından birinde Naci’nin şiirlerine iki naziresi daha mevcuttur. Ayvazoğlu’nun aktarımına göre: Nâci’ye nazirelerinden biri *Selim-i Evvel Lisanından* ismini taşımaktadır. Bu şiirle *Selimnâme* yazmış şairler kafilesine katılan Fikret’in Vahyi’ye gönderdiği şiirlerden biri de mesnevi tarzında kafiyelendirdiği *Mes’ûdiyet-i Aşk*’tır.¹²⁸

LİSAN-I FATİH’TEN

Mülk-i mevrûsum nedir? Dünyâ değil kâfi bana
 Hangi fikr-i bî-sükûn fikrim kadar cevhlânlıdır
 Şân u cândan istesem dünyâyı tecrîd eylerim
 Feyz-i tecdîdimle millet canlı, devlet şânlıdır
 Kesti sıyt-ı savletim Hünyâd’ların dermânını
 Kahramânlar! Baş kesin şemşîr-i kahrım kanlıdır
 Saf-şikâf, saf-derân unvânlıdır her fârisim
 Her piyâdem saf-şikâf, saf-derân ünvânlıdır
 Etmek mümkün müdür âlem teveccüh gönlüme
 Şark u garbın vâkıf-ı efkârı bir Osmânlıdır
 Bakdığım her yerde bir vech-i hakikat seyreder
 Dîde-i Hayder-nigâhım ol kadar im’ânlıdır
 Keşf-i hikmet san’atımdır, feth-i kişver âdetim

¹²⁶ Parlatır ve Çetin, 2020: 49.

¹²⁷ Hayber ve Özbay, 1997: 175.

¹²⁸ Ayvazoğlu, 2019: 73.

Seyr edin, âsârımı da'vâlarım bürhânlıdır ¹²⁹

Selim-i Evvel Lisanından

“Mülk-i mevrûsum nedir? Dünyâ değil kâfi bana.

Olsa olsa âlem-i bâlâ olur vâfi bana!

İsterim- ruhsat verirse Hazret-i Allâh eğer-

Parlasın her sûda tîğim fikr-i cevvalim kadar!

Kalb-i leşker-gâhı, tezyîn eyledikçe

Vahşet-i reybü'l-menûn salsın adûya heybetim

Nâm-ı satvet-güsterim erdikçe gûş-ı düşmene

Lerze versin savletim sadr-i cüyûş-ı düşmene

Ser-te-ser âfâkı tutsun sıyt-ı hakkâniyyetim!

Gayretimden anlaşılsın rütbe-i ulviyyetim!

İsterim: Düşsün bütün âlem yed-i teshîrime

Kudretim etsin tenâsüb sıyt-ı âlem-gîrime

Fâtihân-ı dehre etmektir tefevvuk matlabım

İrtikâ-yı dâ'imîdir muktezâ-yı meşrebim

Leşkerim dehşet-resân-ı şark u garb olmaktadır

Bin nefer düşmenle cenge bir piyâdem muktedir!

Eylesin maktûl-i tîğ-i şû'le-bârım iftihar

Seyf-i ser-tîz-i hümâyunum kadar ulvî ne var?

Bir zamân ruhsat verirse ey Selîm ömrüm daha;

Hazret-i Mevlâya olsun şimdiden ahdım, ki tâ

Râh-ı Hakta eyleyim ol rütbe ceng ü safderî

Kim senâ-hân eyleyim hakkımda rûh-ı Hayderi.¹³⁰

“Lisan-ı Fatih”ten şiiri Muallim Naci’ye aittir. Şiirinde Osmanlı Devleti’nin gücünü, kahramanlığını, fetihlerini anlatmakta ve övmektedir. Naci’ye göre Osmanlı Devlet’i doğunun ve batının hakimidir. Naci şiirinde kılıcının keskinliğinden, gücünden bahseder ve ona göre

¹²⁹ Tarakçı, 1994: 67.

¹³⁰ Parlatır-Çetin, 2020: 35.

kılıç kahramandır. Fikret'in şiirinde de Osmanlı Devleti'ne ve askerlerine övgü vardır. Onun şiirinde, kılıca daha güçlü özellikler yüklenmiştir: Keskin ve parlak olmasının yanında kılıcı herkese korku saçmaktadır. Bu kılıçla ölen kişi övünmelidir çünkü o sıradan bir kılıç değildir. Osmanlı Devleti hem doğuya hem batıya dehşet saçmaktadır. Ordumuzun bir askeri bin neferle savaşacak güçtedir. Fikret şiirinde Naci'ye göre daha geniş benzetmeler yapmaktadır. Naci'nin şiirinde Osmanlı Devleti'ne ve askerlerine övgü vardır ve devletin yüceliğinden bahsedilir. Fikret'de de devletin yüceliği anlatılır ancak buna ek olarak diğer ülkeleri ürküten askerlerden de söz edilir.

Naci'nin şiirinde geçen

“Şark u garbın vâkıf-ı efkâr-ı bir Osmanlıdır” ifadesiyle Naci, Osmanlı'nın doğuya ve batıya hakim olduğunu ifade eder.

Fikret'in şiirinde geçen

“Leşkerim dehşet-resân- şark u garb olmaktadır” ifadesiyle Fikret, Osmanlı ordusu hem doğuya hem batıya ulaşmakta ancak öte yandan dehşet de saçmaktadır.

Bu iki beyit karşılaştırıldığında Fikret, Naci'den daha geniş benzetmeler yapmış ve ondan ileri adımlar atmaya çalışmıştır. Her iki beyitte de düşünce aynıdır: Doğu ve batıya hükmetmek isteyen Osmanlı Devleti. Naci'nin şiirinde geçen ifade Fikret'in ifadesine göre daha ılımlıdır.

Naci “Bakdığım her yerde bir vech-i hakikat seyreder” der. Buna göre Hakikatin yüzü onun baktığı her yerde (Osmanlı Devleti'nde) dolaşmakta ve tecelli etmektedir. Osmanlı Devleti gücün yanında hakikatin de tanımlayıcısıdır. Bu beyite benzer Fikret'in şiirinde geçen “Ser-te-ser âfâkı tutsun sıyt-ı hakkaniyetimin” ifadesiyle Fikret doğruluğunun hakkaniyetimin sesi bütün afakı baştan başa kaplasın der. Fikret bu beyitte, hem kelime kadrosu hem de mana olarak Naci'den daha ileri gitmeye çalışmaktadır. Kullandığı “Ser-te-ser” ifadesiyle Nâci'nin “Her yerde” ifadesi benzerlik taşımaktadır ancak Fikret, daha şiirsel bir dil kullanarak Naci'nin ötesine geçmeye çalışmıştır.

Fikret, bu şiirde Nâci'nin kullandığı ifadelerden ileriye gitmeye ve bu ifadeleri daha geniş manâda kullanmaya çalışmıştır. Muallim Nâci'nin Osmanlı Devleti'ni ve askerî gücünü övdüğü bu şiirinde, Fikret de nazire dolayısıyla aynı yolu izlemiştir. Ancak Fikret'in şiirinde Nâci'nin kullandığı ifadelerden daha kapsamlı ifadeler vardır. Ona Dünya kâfi gelmemekte ancak alemlerin aleminin yeterli geleceğini ifade etmiştir.

Harold Bloom'un etkilenme endişesine göre bu durum “Tessera” kategorisine denk gelmektedir. Tessera revizyonu şiirde tamamlama ya da antitezdir. Bu aşamada ebhebe selefın şiirindeki terimleri muhafaza eder ve “sanki selef şiirinde bu kadar ileri gitmeyi başaramamış

gibi düşünür ve üstadını yanlış okur.¹³¹ Tessera veya Tamamlama ve Antitez halefin babayı bastırmaya çalıştığı bir kategoridir. Bu revizyon kategorisi, ephebenin (halef) selefin şiirini tamamlamaya çalışmasıdır. Nâcî, daha fazlasını yazamamış da Fikret onu tamamlamış gibi görünür. Bu kategoride, ephebe daha cüretkar davranır ve selefini bastırmayı hedefler. Fikret, şiirinde Nâcî'nin ileri gitmeye cesaret edemediğini düşündürerek Nâcî'nin şiirini tamamlamaya çalışmıştır.

Fikret, *Mesûdiyet-i Aşk* adlı bir de mesnevi yazar. Bu şiirinde de Muallim Nâcî'nin etkisi altındadır. Yalnızca Nâcî'nin değil Şeyh Galip'in de etkisinde yazmıştır. Fikret'in Nâcî'den etkilendiği şiirlerinden de biri *Mes'ûdiyet-i Aşk*'tır:

Mes'ûdiyet-i Aşk

Aşk olduğu anda serde meknûn
Gönlümde değişti re's ü kânun
Pür-zulmet iken gözümde dünyâ
Nûr içre olup o dem hüveydâ
Her bir cihetinde nûr-ı lâmi'
Âlem mi bu matla'-ı levâmi'?
Her sû tarab u nagamla doldu
Bir yerde elem görülmez oldu
Olmakta safâ-yı rûha bâdî
Allah! Nedir bu feyz-i şâdî?
Mevc-i nagâmât-ı bülbulânî
Boğmakta safâ-yı kalb ü cânı
Her zehre kokar meserret-âmîz
Şi'rlere bak ne ferhat-engîz
Rûhum nasıl olmasın safâda
Gezmekte gumûm zîr-i pâda

...

Cânânımı hayli sevdim ammâ
Hüsnünde göründü nûr-ı Mevlâ
Aşkım bana mürşid-i hakîkî
Etmekte irâe Hak tarîki
Ben bu yolu târik olmam
Bir başka tarîka sâlik olmam¹³²

Fikret, bu şiirde şekil özellikleri bakımından Nâcî'ye, şiirin içeriği bakımından ise Şeyh Galib'e bağlı gibi görünür. Fikret, Nâcî'nin şiirlerine nazire yazarken ya da onu taklit

¹³¹ Bloom, 2018: 55.

¹³² Parlatır ve Çetin, 2020: 39.

ederken Nâcî'nin şiirinde kurduğu yapıdan etkilenir ve onu örnek alır. *Mes'udiyet-i Aşk* şiiri de bu şekildedir. Konusu tasavvufidir. Divan edebiyatının şiir özellikleri göze çarpar. Divan şiirinde de tasavvufî şiirin en önemli temsilcilerinden biri Şeyh Galiptir. Şeyh Galip de Fikret gibi şiirde yenilik aramaya çalışan isimlerden biridir. Şiirde kullanılmayan “bıkr-i mana” diye ifade edilen mazmunlara, sözlere yer vermeye çalışır. Fikret de bu şiirde, sık sık mazmunları kullanmıştır. Şiirin genelinde, dini-tasavvufi düşünceler vardır. Özellikle son mısralarda,

“Aşkım bana mürşid-i hakîkî
Etmekte irâe Hak tarîkî
Ben bu yolu târik olmam
Bir başka tarîka sâlik olmam”¹³³

dizelerine yer vermiştir. Onun aşkı ve sevgilisi sadece ilim öğrenmektir, o Hak yolunu terketmeyeceğini başka bir yola da gitmeyeceğini söyler. Bu şiirde, Fikret'in, divan şiirinin muhtevasıyla yeni şiir yazmaya çalışma çabası içerisinde olduğu görülür. Divan şiirine yüzünü dönmemiştir bunun nedeni ise yine Feyzi ve Naci'nin etkisidir. Fikret'in şiirinde Naci izlerine rastlanması şiirin dış yapısından kaynaklıdır. Naci'ye göre şiir belli bir ahenk içerisinde olmalıdır; vezne ve kafiye dikkat edilmelidir. Fikret de bu şiirde kafiye düzenini takip etmiş, şiirde ahenk yakalamaya çalışmıştır. Kelimeler de birbiriyle uyum içerisindedir. Fikret, Naci'nin önem verdiği vuzuh ve sehl-i mümteniye de önem vermiştir. Şiir açık ve akıcıdır. Fikret'in, şiirlerini eski nazım biçimleriyle yazması da Naci'nin düşünce yapısına bağlanabilir. Naci de duygu ve düşüncelerini aktarırken, divan şiirinin gazel, kaside ve mesnevi gibi nazım biçimlerinden sık sık yararlanmıştı. Fikret'in şiiri mesnevi nazım biçiminde yazması da bu bakımdan ele alınabilir.

Fikret, yazdığı bu şiirine bir not eklemiştir: “Bilmem beğenildi mi? Daha bu yolda şiir söylemeğe yeni başladım da!”¹³⁴ Fikret'in bu notu, Şeyh Galib'e değil asıl etkisinin hissedildiği Naci'ye olması muhtemeldir. Fikret'in bu sözü Harold Bloom'un, “Daimonikleşme veya Karşı-Yüce” revizyon kategorisiyle ilişkilendirilebilir. Daimonik, babanın üstünlüğünü kabul edip onu aşmaya çalışmak ve babayı bastırmaktır. Fikret de bu şiirinde bu sözüyle endişesini aşmaya çalışmaktadır. Fikret, ilk önce kendisini ve şiirini aşağıya çekerek, selefini yüceltmıştır. Bu yüceltmeyle birlikte selefini bir baba figürüne dönüştürmüştür. Fikret'in asıl amacı ise, selefi olarak kabul ettiği Naci'nin ötesine geçmektir. Kendi şiirinin içini boşaltmış gibi görünür; kendisi zayıfladığında selefinin gücü de zayıflamaya başlar. Kendi sanki şiir yazamıyormuş gibi görünerek aslında kendisini daimonik

¹³³ Parlatır ve Çetin, 2020: 41.

¹³⁴ Uçman, 2005: 122.

güce dönüştürmeye çalışır. Fikret, bu not ile şiirini zayıflatıyor gibi görünse de aslında güçlendirmek, gücünü göstermeyi amaçlamaktadır.

Fikret, bundan sonra Abdülhak Hâmid ve Recaizade Mahmut Ekrem'e yakın durmaya başlamıştır. Ancak Fikret'in Muallim Naci'den etkilenmesi yüzeysel bir etkilenme değildir. Onun şiirinin derinliklerinde Naci'nin özellikleri devam etmiştir. Fikret, Naci'den aruzu kullanmayı ve şiirin yapısını kurmayı öğrenmiştir. Ekrem'den ve Hamit'ten etkilendiği dönemde de Naci'nin izleri görünmeye devam etmiştir.

Tevfik Fikret'in *Asker Geçerken* şiirinde Naci'nin *Ey Şehsuvar!... Dur!* şiirinin izlerine rastlanır. Bu iki şiirdeki etkilenmeyi ve benzerliği Ahmet Hamdi Tanpınar tespit etmiştir:

Tevfik Fikret, İsmail Safa, Nâbizade Nâzım gibi şairlerin nazmında gördüğümüz olgunluk, hatta ustalık, doğrudan doğruya Naci'de başlar. Fikret'te Naci'yi adım adım takip eden hatta onu tamamlayan mısralar vardır. "Asker Geçerken" şiirini o kadar hünerli kapayan:

Bir seyf-i âmirane parıldar: -Selam dur!

mısraı doğrudan doğruya Naci'nin

Üftâde bir piyâdeyim ey şehsüvar dur!

Mısramdan gelir ve sesi, hareketi itibarıyla Naci'nin dil oyununu tam çerçevesine yerleşir. Fakat asıl tesir aruzu kullanmasındandır.¹³⁵

Asker Geçerken

Nakkâre önde, bir müteharrik cebel gibi

Geçmekte zî-vekâr u tarab mevkib-i zafer;

Sancak, o reng-i âl ile fecr-i ezel gibi

Fark-ı mehâbetinde saçar mevce mevce fer.

Herkes, büyük küçük, birikir reh-güzârına

Bir incizâb-ı rûh ile, pür-şevk u ihtirâm

Gözler dalar güzârîş-i satvet-medârına,

Îsâr eder kudûmuna her nazra bir selâm.

Durmaz yürür ketîbe-i rahşân-ı mefharet;

Her lahza bir nümâyiş-i handân-ı mefharet

Yüzlerde, süngülerde, kılıçlarda berk urur.

Kalmaz gunûde geçtiği yerlerde hiss-i şân;

Ba'zan durur selâmına bir kışla... nagehân

Bir seyf-i âmirâne parıldar: -Selam dur!¹³⁶

¹³⁵ Tanpınar, 2017: 589.

¹³⁶ Parlatır ve Çetin, 2020: 368.

Ey Şehsüvâr!... Dur!

Pek dizgin etme, halk ediyor inkisâr, dur
Kâküllerin aman oluyor pür-gûbar, dur
Âşıktan hiç öyle edilir mi firâr? Dur
Ârâmsız gönül biraz etsin karâr, dur

Üftâde bir piyâdeyim, ey şehsüvâr!... Dur

Pâmâl-ı haybet eyleme ümmîd-vârını
Çekmek kolay mıdır elem-i intizârını
Döndür bu semte rahş-ı Burâk-iftihârını
Yolsuz mu yoksa bekleyişim reh-güzârını

Üftâde bir piyâdeyim, ey şehsüvâr!.. Dur

Düşüm sukût-ı berg-i hazan yollu râhına
Bir kerre bak şu muntazır-ı nazra-hâhına
Değmez miyim bu hâlim ile bir nigâhına
Bakmak güneş mi rûy-ı melâhat-penâhına

Üftade bir piyâdeyim, ey şehsüvâr!.. Dur

Bilmez misin ki câlib-i ta'zîm olur kerem
Ef'âl-ı zâlimâneyi ta'kîb eder nedem
Rahşınla şimdilik olamazsam da hem-kadem
Bir gün gelir süvâr olurum, ol zamân demem

Üftâde bir piyâdeyim, ey şehsüvâr!... Dur¹³⁷

Tanpınar'ın da tespiti üzerine Fikret'in burada etkilendiği asıl mesele şekil özellikleri ve aruz veznidir. Fikret, bu şiirde Naci ve çevresinden öğrendiği aruz veznini geliştirerek kullanmıştır. Naci şiirlerinde şiirin dış yapısına önem vermiştir. Fikret'in şiirlerinde de bu önem göze çarpmaktadır.

Fikret'in *Asker Geçerken* şiiriyle Muallim Naci'nin *Ey Şehsüvâr... Dur!* adlı şiiri Etkilenme Endişesi kategorilerinden “Tessera” ile ilişkilendirilebilir. Fikret, Naci'nin şiirini ilerletmiş bir bakıma tamamlamıştır. Naci'nin şiirde gittiği yeri Fikret tamamlamaya çalışmıştır. Naci'den bir dönem etkilenen Fikret, selefının şiirini ondan ileri bir noktaya

¹³⁷ Hayber ve Özbay, 1997: 161.

taşımıştır. Naci'nin şiirinden sonra yazılan bu şiirde Fikret, kendi şiir hünerini de göstermiş olur.

Muallim Naci'nin *Ey Şehsüvâr... Dur* şiiriyle ayrıca Fikret'in *Ey Şîve-kâr Gül* şiiri arasında benzerlik vardır. Konuları itibariyle birbirinden farklı bu iki şiir, biçim özellikleri bakımından birbirine geniş ölçüde benzemektedir.

Ey Şîve-Kâr, Gül!

Seyret de rûy-ı zerdimi ey şîve-kâr!.. Gül!..

Vechinde nûr-ı Hakk'ı kılıp âşkâr gül!

Zevk-i cihândan et beni de behre-dâr gül!

Ben âşık-ı zebûnunu kıl bahtiyâr gül!

Güldür garîbin ey gül-i revnak-disâr!.. Gül!

Deymûmet-i safâ-yı dilindir merâm-ı dil;

Müştedd olur melâlin ile iğtinâm-ı dil,

Revnak bulur safân ile dârü's-selâm-ı dil

Vâbestedir tebessümüne ibtisâm-ı dil

Güldür garîbin ey gül-i revnak-disâr!.. Gül!

Güldükçe verd-i ârızın ey feyz-bahş-ı cân

Hakkâ ki nûr-ı feyz-i cihândan verir nişân

Tab'ımca bir cihâna döner ol zamân cihân

Başlar tebessüm eylemeğe tıfl-ı dil o ân

Güldür garîbin ey gül-i revnak-disâr!.. Gül!

Dünyâ zalâm içinde olurken keder-nümâ,

Sen parlatınca şevk ile bir hande-i safâ

Eyler önümde Tûr-ı safâ ol dem incilâ;

Handenle tâze rûh gelir hâsılı bana:

Güldür garîbin ey gül-i revnak-disâr!.. Gül!¹³⁸

Fikret, bu şiirinde Naci'nin *Ey Şehsüvâr Dur* şiirinin şekil yapısına benzer bir şiir yazmıştır. Her mısranın sonunda Naci “Dur” redifini kullanırken Fikret “Gül” redifini kullanmıştır. Şiirin kuruluş yapısı da birbirine benzemektedir. Her kıtanın altına bir beyit daha

¹³⁸ Parlatır ve Çetin, 2020: 48.

eklenmiş, vezin ve kafiye düzeni devam ettirilmiştir. Muhtevaları birbirinden farklı-olmasına karşın şiirler şekil bakımından birbirine benzemektedir.

Etkilenme endişesi revizyon kategorilerine göre bu şiir, “Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması” maddesine denk düşmektedir. Clinamen ya da Şiirin yanlış okunması, ephebenin kendisinden önce şair olmuş sefelinin şiirini yanlış okuyarak şiiri kendisine mal etmeye çalışmasıdır. Etkilendiği şairin şiirine benzer bir şiir yazmaya çalışan ephebe, sefelinin şiirini bir kopyası olma endişesine düşerek şiiri yanlış okuma yolunu seçer. “Çünkü Bloom’a göre güçlü bir şair ancak başka bir şairi yanlış okuyarak kendi yolunu açabilmektedir.”¹³⁹ Bloom bu ifadeyi şöyle açıklar: “Şiirsel etkilenme -iki güçlü, has şair söz konusu olduğunda- her zaman önceki şairin yanlış okunmasıyla, yani gerçekte ve zorunlu olarak bir yanlış yorumlama olan yaratıcı bir düzeltme edimi yoluyla ilerler”¹⁴⁰

Fikret, bu şiirinde Clinamen yolunu seçmiştir. Naci’nin şiirini yanlış okuyarak ve anlamlandırarak sefelinin şiirini yanlış anlamış; ondan etkilenmemiş gibi davranmaya çalışmıştır. Bu endişe şiirin başlığından itibaren görünmektedir. Şiirde “Şehsüvar” atlı /binici anlamına gelir. Fikret de ses özellikleri bakımından benzer “Şive-kâr”ı seçmiştir. Şivekar da işveli/cilveli anlamlarına gelmektedir. Her iki kelime, şiirde gitmesi istenilmeyen , üzüntü ve mutluluğun ona bağlı olduğu kişiyi tanımlamaktadır. Fikret başlıkta, Naci gibi “Ey” ifadesini kullanır. Naci’nin kullandığı “Dur” ifadesi Fikret’te “Gül”e dönüşmüştür. Fikret, şiirde yanlış okuma yaparak, sefeliinden ayrılmaya çalışmıştır ancak şiir yapıları birbirine benzemektedir. Her iki şiirde de bir beyit tekrar eder. Naci’nin şiirinde “Üftâde bir piyâdeyim, ey şehsüvâr! Dur” cümlesi Fikret’te “Güldür garibin ey gül-i revnak-disâr!.. Gül”e dönüşmüştür. Ey şehsuvar dur anlamına gelen beyit Fikret’in beytindeki anlamla da benzerlik taşımaktadır. Piyade şehsüvardan durmasını isterken, Fikret’teki garip yani âşık ise sevgilinin gülmesini istemektedir.

Birbiriyle yapı bakımından benzerlik taşıyan bu iki şiir muhteva bakımından birbirinden ayrılmaktadır. Selefini taklit eden ephebe, şiiri kopya etmiş olursa, kendi şairliğine bir şey katamaz ve özgün olamaz. Bu yüzden ephebe, şiiri kendisine mal etmek için şiiri yanlış okumayı tercih eder. Fikret de Naci’ye nazireler yazmış ve bu şiirinden etkilenmiş, kendisine mal etmek için kendi şiiriymiş gibi davranmaya çalışmıştır. Bu yüzden de şiirin genel hatlarında yanlış okumalar yaparak, şiiri değiştirmiştir ve kendi şiirine dönüşmüştür.

Fikret, edebi hayatı boyunca bazı şiirlerinin yapısında ve kurduğu aruz düzeninde Naci’nin izlerini takip etmiştir. Selefini aşmaya çalışan her halef gibi o da kendi şiir evrenini

¹³⁹ Karaburgu, 2013: 1747.

¹⁴⁰ Bloom, 2008: 69.

kurmaya, özgün olmaya çalışmıştır ancak Naci'den etkilendiği dönemden, sonraki dönemlerde de bazı şiirlerinde selevinin etkisi devam etmiştir.

Ateşpare'nin başıboş hasbihâlleri Fikret'in birçok şiirinin başlangıç noktası denebilir. Naci'nin bunlardan başka "Telâki" , "Sakız'da Bir Harâbe-zârda Bir Sevdezâde" (*Ateşpare*) "Küçük Bir Mudhike" , "Vefâ ile Safâ" (*Sünbûle I*) gibi o, bazısı manzum tiyatroyu tercüme eden diyaloglu şiirlerinde, Fikret'in aynı tarzda diyaloglu şiirlerinin ilk örneklerini verecektir.

141

Yukarıda sözü edilen bu diyaloglu şiirler, Fikret'in olgunluk çağına denk gelen şiirlerinde, *Rûbab-ı Şikeste*'de rastlanır. Bu diyaloglu şiirlere *Sühâ ve Pervîn*, *Balıkçılar*, *Nesrin*, *Sezâ*, *Hasta Çocuk* şiirleri örnek verilebilir. Bu şiirlerde Naci'ye karşı bir endişe görünmemektedir. Şiirler birbirinden muhteva olarak farklıdır biçimsel olarak bazı benzerlikler taşır ancak şiirler hem yapı bakımından hem de içerik bakımından birbirinden farklı şiirlerdir. Benzeyen tek nokta: Her iki şairin şiirleri diyaloglar şeklinde kurulmuş olmasıdır. Ancak Fikret'in bu şiirleri Batı edebiyatı etkisindeyken yazdığı şiirlerdir. Bu yüzden şiirlerin biçimini tamamen Naci'ye atfetmek doğru değildir. Fikret, Naci'den şiirle ilgili pek çok şey öğrenmiş ve kendi şiirini kurarken de bu özellikleri şiirinde kullanmıştır. Onun bu şiirleri yazarken asıl etkilendiği şahsiyetler, Batı edebiyatı şairleridir.

Fikret bu durumu bilinçli ya da gayriihtiyari sürdürse de şiirlerinde Naci'nin biçimsel özellikleri yer yer kendisini göstermiştir. Naci'den etkilendiği dönemden sonra Fransız şairlerinden tercüme yaptığı şiirlerinde de şiir yapısı bakımından Naci'nin izlerine rastlanmıştır. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bu konudaki yaptığı tespiti yer vermek yerinde olacaktır:

Naci, Hugo'dan yaptığı tercüme ile – *Ateşpare*'deki "Bir Küçük Çocuğun Kabri Üzerine Muharrerdir" manzumesi – Fikret'e, ayrı bir vezinle olsa bile "Sis" manzumesinin şeklini hazırlamıştır. Filhakika bu tercüme manzumesinin "Ey" hitaplarıyla başlayan her beyitteki ayrı hayali, o geniş çağırma ve toplayış Fikret'in "Sis"teki belagatinin başlangıç noktası sayılabilir. Naci'nin dağınık eserleriyle Fikret'in temas noktaları zannedileceğinden çok daha fazladır. ¹⁴²

Görüldüğü üzere Fikret, Naci ekolünden öğrendiği şiir tekniklerini, kendi şiirlerinde kullanmıştır. Etkilenmeyi, kendi faydasına kullanan Fikret, şiirlerinde özgünlüğü yakalamış ve selevine karşı endişesini aşmıştır. Fikret'in şiirlerinde görülen Naci etkisi devam etse de Fikret onu dönüştürmeyi, kendisine mal etmeyi başarmıştır. Bu dönemden sonra Feyzi ve

¹⁴¹ Tanpınar, 2017: 590.

¹⁴² Tanpınar, 2017: 590.

Naci etkisinden ayrılmaya başlamıştır. Şiirine yenilik getirmek için arayış içine giren Fikret bu dönemden sonra yüzünü Hâmid ve Ekrem'e çevirmiştir.

Ayvazoğlu'nun tespitlerinde Fikret'in Muallim Nâci'den etkilendiği iki şiirinin daha olduğu görülür: “*Nihal*’de neşredilen “Naat” ve “Kıt’a” isimli şiirlerde de Nâci etkisinin baskın olduğu rahatlıkla tespit edilmektedir.¹⁴³ Bu etkilenmeler şiirde söyleyiş bakımından Nâci’ye benzerlik taşır ancak Nâci ekolünden de ayrıldığı şiirler olduğu için etkilenme bağlamında değerlendirilmemektedir.

2.2.2.2. Abdülhak Hamid Tarhan

Tevfik Fikret’in etkilendiği ve etkilenme endişesi yaşadığı bir diğer selefi Abdülhak Hamid Tarhan’dır. Fikret, şiire Naci ve Hamid ile başlayıp, Ekrem ile ustalığa ulaşmıştır.

Abdülhak Hâmid Tarhan, Recaizade Mahmut Ekrem cephesinde anılır. Eski-Yeni tartışmalarının olduğu dönemde Hamid, yeni taraftarı olarak görünmüştür. Fikret, Hâmid’in şiirlerinden ve tiyatrolarından etkilenmiştir. Hamid’in edebiyatımıza sokmaya çalıştığı yenilikleri geliştirmeye çalışmıştır. Murat Uraz’ın aktarımına göre: “Fikret, Hâmid’in nazımda yaptığı konuşma tarzını ve mısraları kırmayı manzumelerinde daha muvaffakiyetle yaptı ve Ekrem’in ortaya attığı bir dâva üzerine; Türk nazmında yerleşen kulak kafiyesini de daha tatminkâr bir ahenkle kullandı.”¹⁴⁴ Fikret Hamid’in oluşturmaya çalıştığı, manzumaları kırma ve konuşma parçaları eklemeyi, ileriye taşımış, şiiri belli ve zoraki kalıplardan çıkarmaya çalışmıştır.

Fikret, şiir cephesinde kendini geliştirmeye ve örnek aldığı şair ve yazarları aşmaya çalışmaktadır. Ekrem cephesinde olan Hâmid’den tabii olarak Fikret de etkilenmiş, yeni şiir ve yeni şeyler arayan Fikret’in trajedi yazması da yeni şeyler arayan bir şair için, farklı bir cephe oluşturmıştır.

A. Hâmid’in tiyatrolarında genel bir tema ve düşünce yoktur. Hâmid, şiirlerinde ve tiyatrolarında belirli bir tavır ve görüş benimsemez. Şiirlerinde var olan belirli özellikler dışında şiirleri de konu bakımından farklılık göstermiştir. Tiyatrolarında da bu durum kendisini göstermektedir. Bu yüzden de Abdülhak Hâmid’in tiyatrolarında genel bir tavırdan bahsetmek mümkün değildir.

Abdülhak Hâmid, kırk kadar eserinin yirmi beşini –yarım kalan Kanuni’nin Vicdan Azabı’nı da ilave ederse- tiyatro eseri olarak yazmıştır. Tiyatro türünde azımsanamayacak sayıda eser veren bir yazarın, muayyen bir tiyatro anlayışı olması beklenir. Hayatını dağınıklık, nizamsızlık ve keyfilik üzerine inşa etmiş bir isim olan Abdülhak Hâmid, edebiyat sahasında kaleminden çıkan her üründe olduğu gibi

¹⁴³ Ayvazoğlu, 2019: 72.

¹⁴⁴ Uraz, 1959: XXII.

tiyatrolarında da keyfi ve nizamdan azade tutumunu sürdürmüştür. Dolayısıyla kendisine muayyen bir tiyatro anlayışı belirleme ihtiyacı duymamış coşkun ilhamı kendisine ne yazmasını, nasıl yazmasını telkin ettiyse o şekilde yazmıştır.¹⁴⁵

Tiyatro ve şiirde farklı bir tavır gösteren Hâmid'in tiyatrolarının içeriği ve konusunda belli bir tavrı ve tutumu olmasa da tiyatrolarının büyük bir kısmı tarihi tiyatrolardan oluşmaktadır. Bunun yanı sıra konusunu günlük hayattan, ideolojik konulardan aldığı tiyatroları da vardır. Tiyatrolarının bir kısmı manzum bir kısmı ise nesir şeklindedir. Fikret, Hâmid'in manzum trajedilerinden etkilenmiş, onun trajedileri gibi bir manzum tiyatro yazmak istemiş, ancak yine kendisi isteyerek yarım bırakmıştır.

Fikret, bu yolu kendine aykırı bulduğu için değil, zevksiz, câzibesiz, yapma bulduğu içindir ki takîbden vazgeçmiştir. Dediği gibi, yazmış olduklarını, yalnız ibtal değil imhâ etmiştir. Çünkü, ölümünden sonra (Evrak-ı Metrûke) sini gözden geçirdiğimiz sırada, bu çeşit yazılardan hiçbir kalıntıya rastlamamıştık.¹⁴⁶

Fikret'in deneme sayılabilecek manzum trajedisi *Şiir Parçaları* başlığıyla sunulmuştur. Trajedi, iki fasıldan meydana getirilmiştir.

Şiir Parçaları

Yalnız iki faslı yazılmış bir manzum facianın birinci faslından:

ELİZABETH (Devamla)

Bir zülf bulunca anberîn bû

Bin cân ile bağlanır gönül bu!

Vâreste-i fikret ü te'emmül

Sevdâ ile kalb eder tevaggul!

Bir rûh-fezâ, civân görürsün.

Bir gamze-i cân-sitân görürsün;

Rûhunda bir incizâab başlar:

Bir hissile ra'se-yâb olur dil,

Aşk oldu- denir- gönülde hâsıl.

(Gâlibane)

Dil mes'elesi rakîk-terdir,

Akl anda akîm ü bî-eserdir!

MARNİYA (*İstihzâ ile*)

Bir felsefedir bu âşikâne.

(Elizabeth)

Bir aşk veya müdekkikane!¹⁴⁷

¹⁴⁵ Karaburgu, 2010: 16.

¹⁴⁶ Ertaylan, 1965: 26.

¹⁴⁷ Parlatır ve Çetin, 2020: 68.

İşte bu bazı parçalarını okumuş olduğumuz facia örnekleri bize Fikret'in edebiyat alanının her sahasında kahramanca at koşturmuş olduğunu gösteriyor. Gösteriyor amma, daha Fikret'in bütün mânasiyle kendi olmadığını da gösteriyor. Fikret, bu parçalarda, artık Naci değildir, hatta Ekrem de değildir. O devrin şiirde en hür, en yılmaz, en cerî ve cesur sanatkarı Hâmid'dir.¹⁴⁸

Bu manzum trajedide Fikret'in Hâmid'i taklit etmesinin nedeni, Fikret'in kendisini yeni yeni inşa etmeye çalışması ve bu nedenle farklı konuları ve türleri deneme merakının olmasıdır. Türk edebiyatına trajediyi ve metafizik gibi farklı konuları sokan kişi Hâmid'dir.

Fikret, bu trajediyi devam ettirmek istemediğini, trajedinin sonuna eklediği kıt'ada belirtmiş ve bu kıt'aya da not şeklinde bir açıklama yapmıştır ve bu deneme sayılan trajedi parçasını sonlandırmıştır. Bu nokta da Ertaylan'ın kayıtlarında rastlanmaktadır: Burada kalan bu parçaya Fikret, şöyle bir kayd ilâve ediyor: “İtmâmını arzu etmediğim ve binâenaleyh nâtamâm bıraktığım bu facia-i târîhiyyenin müsveddesini hâvî evrâkı müahheren şu kıt'a ile ibtâl ettim.”¹⁴⁹

Fikret'in bu iptalini açıkladığı kıtası da şöyledir:

Olmada her kelâm ü her fi'lim
Takviyet-sâz-ı heykel-i aczim;
Bu da nâkıs kalıp sayılsa gerek
Bir delîl-i mükemmel-i aczim!¹⁵⁰

Fikret burada acizliğimin mükemmel bir kanıtı diyerek bir mütevazılık örneği göstererek şiirini sonlandırır. Fikret, bu trajediyi yapamadığı ya da başaramadığı için değil, kendisine bu yolu doğru bulmadığı ve trajediyi günlük hayatın aksine yapmacık bulduğu için yarım bırakmıştır. Tiyatrolarda kullanılan konuşmalar ve taklitler Fikret'e doğal gelmemiş ve bu yolda devam etmemiştir. Fikret, Hâmid'den bu konuda etkilenmiş ancak yoldan vazgeçtiği için herhangi bir endişe taşımamış olduğu kanaatine varılmıştır.

Abdülhak Hâmid'in şiirleri ferdiyetçi şiirlerdir. Şiirinde, lirizm vardır ve sosyal konuların aksine şiirinde bireyin psikolojik çatışmalarını ele almıştır. O şiirinde bireysel acı ve ıztırapları dile getirmiştir. Şiiri ölüm temi etrafında şekillenmiştir. Romantik bir yazar ve şair olan Hâmid, tabiat unsurlarını önemsemiş, şiirlerinde sıkça yer vermiştir.

Hâmid'in duyuş tarzının hâkim vasfı nedir? Servet-i Fünun ile mukayese edilebilmesi için bunu belirtmeğe çalışalım: Fransız klasikleri, Shakespeare ve Hugo ile beslenen Hâmid, büyük ve şiddetli his ve ihtiraslardan hoşlanır. O zamanın deyimi ile Hâmid, “ulvî”dir. Bu bakımdan sakın ve gündelik hisleri

¹⁴⁸ Ertaylan, 1965: 26.

¹⁴⁹ Ertaylan, 1965: 26.

¹⁵⁰ Parlatır ve Çetin, 2020: 74.

terennüm eden, dünyevî hayata daha yakın olan Servet-i Fünûnculardan ayrılır. Belki bütün eserlerine hâkim olan ölüm temi dolayısıyla, o, maverâya ve tabiatüstüne çok bağlıdır.¹⁵¹

Şiirlerinde, his ve duyguları derinlemesine işlemiştir. Şiirlerinde aynı zamanda düşüncüyü de ön planda tutan şairin his ve duyguları düşüncenin arkasında kalmamış, aksine bu duygu ve düşüncelere felsefîk bir bakış açısı kazandırmıştır. Hâmid şiirleri adeta kendisi için yazmış, bu düşüncesine Makber'in önsözünde "Ben bu şiiri kendim okuyayım diye yazdım" diye belirterek şiirinde ferdiyetçi bir duygu hakim kılmıştır. Hâmid'in ferdi duygularını ve ölümü en iyi anlatan şiirlerinden biri *Makber*'dir. Hâmid şiire dair görüşlerini de Makber mukaddimesinde ifade etmiştir.

Makber mukaddimesi klasik Türk şiirindeki yıkılışı çok açık şekilde ortaya koyar ve geneli reddederek özeli ve ferdi şiirini getirir. Fakat Hâmid'in sadece gördüğünü, hissettiğini anlatmakla yetinmemesi, görünen ötesini kurcalaması şiirine yer yer metafizik boyut da katar.

Makber'in önsözünde Hâmit, bütünüyle romantik edebiyatı benimser. Romantizmin özellikle sınır tanımazlığı ve türler arası karışıklıklara cevaz vermesi, yazarın benine fazla bağlanması, Hâmit'i cezbetmiştir. Hâmit eşinin ölümü üzerine yazdığı bu kitabı "fenâ bulmuş bir vücudun bekası" için yazdığını söyleyerek daha ilk satırlarından itibaren tezatlı düşüncesinin örneğini verir.¹⁵²

Hâmid şiirinde ölüm düşüncesini, ölümün karşısındaki insanı düşünür. Ölümün karşısında çaresiz kalan insanı merkeze alan şair, ölümün karşısında bir şey söylenemeyeceğini de ifade eder. *Ölü, Hacle, Bunlar odur* şairin bu düşüncelerinin devam ettiği şiirlerdir.

Fikret, Hâmid'in şiirinden de etkilenmiştir. Hâmid'in şiir hakkında düşüncelerinin yanı sıra, şiirdeki klasik kalıplarda da farklı arayışlara girmiştir. Mısrayı kırıp, parçalayarak şiirdeki kalıpları yıkmaya çalışmıştır. Hâmid, şiiri vezin ve kafiyeden arınmış bir şiir haline de getirmiştir.

Fikret'in "*Girye-i Matem*" şiirinde Hâmid'in "*Makber*"inin izlerine rastlanır. Fikret, Hâmid'in yazdığı Makber'in konusundan ve yazılış tarzından etkilenmiştir. Edebiyatımızda yeni olan bu konu ve düşünüş Fikret'in dikkatini çekmiş olmalıdır.

Girye-i Matem

Seni görmek.. Sana âh etmek için,

Seni ta'kib ederek gitmek için,

Koşarım ye's ile, ammâ nereye?

Koşarım pencereden pencereye!

Çıkamam, kaldım odamda mabûs,

¹⁵¹ Kaplan, 1993: 18.

¹⁵² Enginün, 2015: 505.

Zâr ü giryende.. Melûl ü me'yûs.
 Çıkamam ortaya, 'ıffet mâni',
 Bu kadınlık.. Bu kabâhat mâni',
 Çıkamam, çıkmaya bulsam da tûvân,
 Ne bulur ortada çeşm-i giryân?
 Beste-dem, nâle-fezâ bir tâbût,
 Rûhsuz bir hareket, bir de sükût!
 O tezâhum-geh-i mâtem-perver
 Ne hazîn manzara-i dehşet-eser!
 O ne?.. Tekbîr alıyorlar, feryâd!
 Gidiyor anneciğim, âh imdâd ediniz!
 Geliniz... Rahmediniz, dâd ediniz.
 Gittim elden bana imdâd ediniz!
 Geliniz, kim gelecek? Bî-hûde!
 Gelecek yok, giden ammâ gitti;
 Bence ümmîd-i sa'âdet bitti.¹⁵³

Makber

Eyvâh ne yar ne yâr kaldı
 Gönلüm dolu âh u zâr kaldı
 Şimdi buradaydı gitti elden
 Gitti ebede gelip ezelden

Ben gittim, o hâksâr kaldı,
 Bir köşede târumâr kaldı,
 Bâkî o enîs-i dilden, eyvâh,
 Beyrut'ta bir mezâr kaldı.

Bildir bana nerde, nerde Yarab,
 Kim attı beni bu derde Yarab?
 Nerde arayayım o dil-rübâyı,
 Kimden sorayım bî-nevâyı?

Derler ki unut o âşinâyı,
 Gitti tutarak reh-i bekâyı,
 Sığsın mı hayâle bu hakikat?
 Görsün mü gözüm bu mâcerâyı?¹⁵⁴

Fikret'in şiiriyle, Hâmid'in şiiri karşılaştırıldığında ikisi de ölümden, kaybedilen kişiden bahseder. *Girye-i Matem*'de Fikret, annesinin kaybından dolayı duyduğu üzüntüyü

¹⁵³ Parlatır ve Çetin, 2020: 86.

¹⁵⁴ Apaydın, 2013:183.

dile getirmiştir. Hâmid'in şiirinde ise kaybedilen sevgili bir eş vardır. Kaybettiği eşi Fatma Hanım için yazılan bir şiir olarak kayıtlara geçse de Hâmid'in şiiri ölüm ve metafizik endişesini anlattığı bir şiirdir. Hâmid'in şiirinde isyana varan sorular vardır: “Kim attı beni bu derde Yarab?” dizesiyle Hâmid isyankar bir ruh halindedir. Ölüm karşısında endişeli ve çaresizdir. Fikret de şiirinde Hamid’e benzer sorular sorar: “Koşarım ye’s ile ammâ nereye?”, o da ölüm karşısında çaresiz kalmış ve yardım istemektedir.

Hamid’in şiirinde geçen :

“Şimdi buradaydı gitti elden
Gitti ebede gelip ezelden”

mısraında kaybedilen kişiye karşı üzüntü vardır. Hiç beklemediği bir anda kaybettiği için üzgün ve şaşkındır .

Fikret’in şiirinde geçen

“Daha dün mihr idi.. Mihr-i enver
Ayn-ı hâk oldu bugün ol mâder!”¹⁵⁵

dizeleri Hâmid'in dizeleriyle benzerlik taşımaktadır. İki şiirde de ölüm karşısındaki şaşkınlık ve ölümü kabullenememe, üzüntü ve sorgulama vardır.

Fikret’in şiirinde geçen bir mısra daha dikkat çekicidir:

“Nereye, anneciğim! Sen nereye?
Kim diyor: “Makbereye, Makbereye?””¹⁵⁶

Makber kelimesiyle Hâmid'in şiirine bir gönderme vardır. Fikret'in bunu gönderme mahiyetinde söylememiş olması muhtemeldir, ancak Hâmid'den etkilendiğini ya da esinlendiğini gösterir niteliktedir.

Fikret, Hâmid'in şiirinden etkilenmiş ve aynı zamanda endişe de yaşamıştır. Bu etkilenme, Harold Bloom'un etkilenme endişesi kategorilerinden “Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması” ile ilişkilendirilebilir. Halef olan şair, selefin şiirinden bir şeyler aşırır ya da kopya eder ve bunu da kendisine mal etmeye çalışır ve bu etkilenmeyi örtbas etmek için şiiri yanlış okur ve yorumlar. Fikret de bu şiirde Hâmid'in şiirini yanlış okuyarak kendisine mal etmeye çalışmıştır. Her iki şiirde de benzer tema ve ifadeler mevcuttur. Şiiri farklı yorumlayarak şiiri farklı anlamlandırmaya, etkilenmeyi aşmaya çalışır. Fikret de Hâmid'in şiirinden etkilenmiştir etkilenmeyi açığa çıkarmamak için belli mısraları yanlış okumuş

¹⁵⁵ Parlatır ve Çetin, 2020: 87.

¹⁵⁶ Parlatır ve Çetin, 2020: 87.

kendisine mal etmiştir. Örneğin, her iki şiirde de ana tem ölümdür. Hâmid'in şiirinde eşî kaybetmenin üzüntüsü varken Fikret'te bu durum anneye dönüşmüştür. Fikret, şiiri yanlış okuyup yorumlayarak Hamit'ten uzaklaşmaya ve yaşadığı endişeyi aşmaya çalışmıştır.

2.2.2.3. Recâizade Mahmut Ekrem

Tevfik Fikret'in etkilendiği bir diğer şair Recaizade Mahmut Ekrem'dir. Ekrem, şiirde estetiğe önem veren ve edebiyatımızda bunun zeminini hazırlayan kişidir. Galatasaray Sultanisi'nde ve Mülkiye Mektebi'nde dersler vermiş, bu ders notlarını *Talim-i Edebiyat* adı altında yayımlamıştır. Ekrem aynı zamanda, *Servet-i Fünûn*'u edebiyat dergisi haline getirmiş, yeni yetişen gençlere yol göstermiştir. Tanzimatla birlikte batı cephesine açılan edebiyat, Ekrem'de teorik olarak yerini sağlamlaştırmıştır. Ekrem, şiirde düşünce ve manaya da önem vermiştir.

Tevfik Fikret'in Recaizade Mahmut Ekrem'den etkilenmesi Ekrem'in Galatasaray Sultanisi'ne gelmesinden önce başlamıştır ancak bu dönemde Naci etkisinde olan Fikret'in yazdığı sadece birkaç şiir Ekrem'i hatırlatmaktadır.

Recaizade Mahmut Ekrem'in yazdığı *Zemzeme III* ve *Talim-i Edebiyat*, Fikret gibi diğer yeni yetişen gençleri etkilemiştir. *Zemzeme* mukaddimesiyle birlikte oluşan edebi tartışma Naci ve Ekrem arasında eski-yeni tartışmasına sebep olmuş, gençler de ikiye ayrılmıştır. Fikret de bu olaylardan sonra Ekrem'e ve çevresine yakınlaşmaya başlamıştır. Herkes tarafından üstad olarak kabul edilen Ekrem'i Fikret de üstad olarak kabul etmiştir.

Fikret, şiire Muallim Naci ile Hâmid'i taklit eden manzumelerle, eski ile yeni arasında kalmış gazeller ve musammatlarla başladı. Sonralar *Servet-i Fünûn*'da yazmış olduğu bir musahabede (1304-1312) seneleri arasındaki bu devreyi nazımcılık ile itham eder ve bundan vazgeçmesine Recâizade Mahmut Ekrem Bey'in *Zemzeme* mukaddimesinin sebep olduğunu söyler.¹⁵⁷

Takdîr-i Elhân ve *Zemzeme*'yi takip eden Fikret'in Ekrem'den etkilenmesi, Ekrem'in Galatasaray Sultanisine edebiyat öğretmeni olarak gelmesiyle başlamıştır. Hali hazırda şiirlerine ilgisi olan, Ekrem'e nazireler yazan Fikret, Ekrem'in derslerinde sergilediği tavırlarından ve kendisine ve öğrencilerine verdiği özenden de etkilenmiştir. Fikret'in Galatasaray Sultanisi'nde Ekrem'in edebiyat öğretmeni olmasıyla ilgili düşünceleri önemlidir.

Ekrem bey edebiyat hocamız olmuştu. Bizdeki sevince nihayet olamazdı. Ekrem saçını, sakalını tarayışı, yürüyüşü, oturuşu, kalkışı, selâm verişiyile canlı bir edebiyat muallimi idi.. Nezaket ve nazaheti, rıfk ve zerafeti evzâ ile talim eder bir muallimdi.. Sözlerinden, derslerinden bir tanesini kaçırdığımızı bilmem. Selis, temiz, pürüzsüz söz söylerdi. İzahlarını, tefsirlerini, misallerini intihapta büyük bir kayd-

¹⁵⁷ Tanpınar, 2016: 267.

ı zerafet, derin bir endişe-i edep görülürdü.. Dersleri anlatır, izah eder, açık, güzel misallerle zihnimize hakketmeye çalışırdı. Sınıflarımız canlı ve samimiydi.¹⁵⁸

Fikret'in bu düşüncelerinden hareketle, onun Ekrem'in dış görünüşünden, halinden ve tavrından da etkilenmiş olduğu görülür. Fikret şiirinde dış yapıya önem verdiği gibi hayatında da buna dikkat etmiştir. Fikret, Ekrem'den etkilenirken onun sadece şiirinden ve yazdıklarından değil aynı zamanda şahsiyetinden de etkilenmiş olduğu düşünülebilir. Ekrem, derslerini ve yazılarını da bir o kadar özenle hazırlayan bir şahsiyettir. Ders notlarını *Talim-i Edebiyat*'ta bir araya getiren Ekrem, öğretmenlik yıllarında da öğrencilerine Batı edebiyatından şairlerin şiirlerini okutmuş ve yenilik düşüncesini aşılamaaya çalışmıştır. Fikret, Ekrem ile birlikte Batı edebiyatı şairlerini tanımaya ve şiirdeki eskiliklerden kurtulmaya başlamıştır.

Gençler üzerinde etki yaratan Ekrem bazı cephelerden tepki almış ve okuldan ayrılmak zorunda kalmış bunların yanı sıra eski yeni tartışmalarının da ortasında kalmıştır. Ekrem'in okuldan ayrılmasından sonra da Fikret ile yakınlıkları devam etmiş ve tartışmalar esnasında Ekrem'in yanında yer almıştır. Ekrem, Fikret'in şairliğini ve yazılarını beğenmiş, onu desteklemiştir.

“Üstâdımız, Ekrem merhum, bundan takrîben otuz sene mukaddem, Şûra-yı Devlet dairesinin bir تنها köşesinde genç bir zatla konuşuyordu. Üstad galiba – bu kimdir? Demek istediğimi anladığı için ben sormadan evvel- işte istikbâlimizin büyük şâiri!.. dedi.”

“O genç zat, iki seneden beri bizi ağlatan Tevfik Fikret'ti. Merhûm lâyemuttur.”¹⁵⁹

Recaizade Mahmut Ekrem, Fikret'ten bu şekilde söz etmiş, Fikret'te o istikbali görmüş ve gerçekten de Fikret'i desteklemiştir. *Servet-i Fünûn*'un başına geçen Ekrem, Fikret'i de *Servet-i Fünun*'a yazı işlerine almıştır. Fikret bu noktadan sonra yerini hem sağlamlaştırmış, hem de şiirlerini farklı bir mahiyete büründürmüştür. Fikret, Batı edebiyatıyla artık daha fazla temas haline geçmiş ve şiirlerinde de kendi şahsiyetini kurmaya başlamıştır.

Fikret, sevdiği ve takip ettiği şair ve yazarlara nazire yazmıştır. Bu şairlerden biri de Ekrem'dir. Fikret, Ekrem'e nazireyle işe başlamıştır. Ekrem'i tanıdıktan sonra onu takibe başlamış ve şiirlerinde etkilenmeler görülmüştür.

Fikret'in yazdığı *Ekrem Beyefendiye Nazire* başlığı altındaki şiiri, Ekrem'in *Nağme-i Seher*'deki *Gazel*'ine naziredir. *Mehtapta* redifli bu iki şiir Divan edebiyatının özelliklerini gösterir. Fikret'in bu dönemde, eski şiirle teması hala devam etmektedir. Bu yüzden de, nazire

¹⁵⁸ Ertaylan, 1963 :31.

¹⁵⁹ Bölükbaşı, 2005: 33.

için Ekrem'in *Gazel*'ini tercih etmiştir. Fikret burada, kendi şiir yeteneğini göstermek adına bir nazire yazmıştır. Fikret, bu dönemde Ekrem'e değil Feyzi'ye ve Naci'ye karşı endişe yaşamaktadır.

Fikret'in Ekrem'den etkilendiği asıl şiirlerinden biri, *Şiir Parçaları* adı altında *Bir Mektuptan* başlıklı şiiridir. Bu şiir Ekrem'in *Yâd Et* şiiriyle benzerlik taşımaktadır. Bu şiir de Ekrem'e yazılan bir naziredir. Şiirin başına Fikret bir not düşmüştür: "Üstâd Ekrem'in "Yâdet" manzûmesine bundan dört sene evvel yazdığım nazîrenin bugün okunabilecek parçaları." Fikret, artık Ekrem'i üstad olarak kabul ettiğini de belirtmiş olur. Fikret'in bu dönemden sonra yazdığı nazireler gayriihtiyari yazdığı parçalar değil aksine özgün olma yolunda ilerlediği kılavuzlardır. Şiiri karşılaştırmak ve anlamak için şiiri paylaşmak yerinde olacaktır.

Bir Mektuptan

Bana sizden gelen felâketler,
Sevilir, çünkü aşka â'iddir.

Size benden giden şikâyetler,
Bakmayın sevdiğim- zevâ'iddir!

*Üstâd Ekrem'in "Yâdet" manzûmesine
bundan dört sene evvel yazdığım
nazîrenin bugün okunabilecek parçaları :*

Bir subh idi... Âftâb-i enver
Gül-zâra dökerdi pertev-i âl,

Hüsnünle sen âftâb-i diğer,
Gül-zârı kılardın âsümân-hâl:

Fikrinde midir ki eşk-rîzân
Bir dîde nigâh ederdi?

Yâdında mıdır ki zâr ü giryân
Bir kalb senin'çün âh ederdi?

Hâtırla o kalb-i zârı, yâd et!
Yâd et beni gâh gâh yâd et!¹⁶⁰

¹⁶⁰ Parlatır ve Çetin, 2020: 80.

YÂD ET

Vaktâ ki gelip bahâr.. yekser
 Eşyâda ıyân olur tagayyür..
 Vaktâ ki hezâr-ı aşk-perver
 Yapraklar ile edip te'sîr
 -Bilmem kime karşı hasretinden-
 Başlar nevhâta bî-te'ahhur..
 Kıl gökyüzünün letâfetinden
 Sâfiyyet-i aşkımı tahattur
 Yâd et beni bir dakîka yâd et!

Bir leyl-i sükûn-nümâda tenhâ
 Oldukça nişîmenin serâb..
 Kıl çeşmini atf-ı semt-i bâlâ.
 Sevdâlar içinde nûr-ı mehtâb
 Oldukça derûnuna gam-efzâ!
 Eyle o geçen demi tezekkür.
 Pîş-i nazarında sath-ı deryâ
 Ettikçe temevvüc ü tenevvür
 Yâd et beni sâkitâne yâd et! ¹⁶¹

Fikret, üstadı olarak gördüğü Ekrem'den etkilenererek, ona nazireler yazmış, şiirlerinde de Ekrem'in izleri kendisini göstermiştir. Fikret'in şiirinin başında da ifade ettiği gibi, bu şiir Ekrem'in şiirine naziredir.

Fikret'in sonrasında "Üstâd Ekrem'in "Yâdet" manzûmesine bundan dört sene evvel yazdığım nazîrenin bugün okunabilecek parçaları" diye bir not da düşer. Bu notta Fikret dört yıl önce bir şiir yazmış ancak okuyucuya sunmamıştır. Şimdi okunabilecek parçaları yayımlaması ise kendisinin de artık daha iyi bir şair olduğunu düşünmesinden gelmektedir.

Şiirde, Ekrem'in her bent sonrası farklı şekillerde tekrarlayarak söylediği "Yâd et" kelimesini Fikret'in şiirinde de birkaç kez beyitlerinin sonunda tekrarlamıştır. Ekrem'in şiirinde:

"Yâd et beni bir dakîka yâd et !"

...

"Yâd et beni sâkitâne yâd et!"

...

"Yâd et beni gizli gizli yâd et"

...

¹⁶¹ Parlatır vd., 1997: 378

“Yâd et beni gâh gâh yâd et!”¹⁶²

bu ifadeler yer yer değişkenlik göstermiştir. Fikret’de ise tek bir düzlemde

“Yâd et beni gâh gâh yâd et!”¹⁶³

şeklinde görülmektedir. Fikret Ekrem’in şiirindeki mısrayı aynı bir şekilde kendi şiirinde kullanmıştır. Şiirin genel temasında hatırlanmak istenen bir aşığın üzüntüsünden ve kederinden bahseder. Her iki şiirde de tabiat unsurlarına sıkça yer verilmiştir. Ekrem’in kullandığı ifadeleri Fikret de kullanmaya çalışmıştır. Nazire olması nedeniyle elbette ki şiirlerde benzerlik olması gayet tabiidir.

Şiirler etkilenme endişesi bağlamında incelendiğinde “Daimonikleşme” kategorisinde değerlendirilmelidir. Fikret’in şiirinin başta ifade ettiği ifadeler ile birlikte, halefini yücelterek şiirine başlamıştır böylelikle kendisini de yüceltmış olacaktır. Daimonikleşme, baba ve oğlunun arasındaki güç kavgasıdır. Bu güç iktidar mücadelesidir. Oğul babasının iktidarına ve gücüne sahip olmaya çalışır. Amacı babasının yerine geçmektir. Oğul babasına hem hayrandır hem de onu aşmaya çalışmaktadır.

Nazirecilik geleneğinde de bu daimonik güç mevcuttur. Çünkü ephebe, kendisini güçlendirmek, kanıtlamak için ilk önce güçlü bir şairi selefi olarak belirler ve ona nazireler yazmak ister. Nazire yazmak, selefinin iktidarlığını kabul etmektir. Bu kabullenmenin yanında kendisini de selefine nazire yazabilecek kadar güçlü göstermeye çalışır. Bu durum divan edebiyatında yaygın bir gelenek olarak görülmüştür.

Klasik Türk Edebiyatı incelendiğinde, edebiyatımızda nazîre yazma geleneğinin olduğu görülmektedir. Yani bir şair başka bir şairin yazdığı şiirin bir benzerini aynı şekil ve kalıbı kullanarak yazmaya çalışır. Bir şairin şiirine nazîre yazmak ona karşı duyulan saygıyı, o şairin şiirinin beğenildiğini göstermektedir. Kendisine nazîre söylenen şair ya tanınmış, herkesçe kabul edilmiş baba şairdir ya da tanzir edilen şiir herkesçe beğenilen bir şiirdir. Ayrıca üstat bir şairin şiirine nazîre yazmak demek onun ününe ve onun sanatının derecesine ulaşmayı amaçlamak demektir. Divan edebiyatı şairleri, şiire yeni başladıklarında üstat şairlerin yolunda yürüyerek kişiliklerini bulmaktadırlar. Bu da her şairin şiire ve sanata bir endişe, taklit, öykünme ve araştırma olarak başladığını göstermektedir. Dolayısıyla nazîre söyleme ephebe için bir okul niteliği taşır. Şair önündeki hazır modeli taklit eder, onun bir benzerini yazmaya çalışır ve zamanla ustalık kazanır. Nazîre yazmadaki bir diğer amaç da şairin başka şairlere göre sanatının ve şiirinin üstünlüğünü kanıtlama çabasıdır. Şair bu yolda şiir yazarak üstünlüğünü ya da ustalığa eriştiğini göstermeye çalışır. Bir gazele daha güzel bir nazîre yazmak şairler arasında bir yarışma, bir sınav mahiyetindedir.¹⁶⁴

¹⁶² Parlatır vd., 1997: 379.

¹⁶³ Parlatır ve Çetin, 2020: 81.

¹⁶⁴ Elkatmış, 2018: 209.

Fikret de herkesçe üstad olarak kabul edilen ve herkesin tanıdığı şair olan Ekrem'e nazire yazmıştır. Kendisini şairliğe hazırlarken güçlü şairlere nazireler yazan Fikret, Ekrem için de yazmıştır. Bu yolda nazire yazarak ustalaşmaya ve kendisini göstermeye çalışmıştır.

Fikret de bu şiirinde Ekrem için "Üstad" ifadesini kullanarak selefi olarak gördüğü Ekrem'i yüceltir. Fikret, Ekrem'i sevmiş, saygı duymuş ve etkilenmiştir. Bu saygı, Fikret'te etkilenme endişesine dönüşmüştür. Bu endişeyi de aşmaya çalışmıştır. Fikret, onun gibi şiir yazmaya ve ilk adımda selefi gibi olmaya çalışmıştır. Ancak ikinci adımı onu aşmak, bastırmak olmuştur. Halef, aslında selefini güçlü tutarak, kendisini de güçlendirir. Güçlü bir şair olan halef, ilk fırsatta selefini yenmeye çalışır.

Fikret, Ekrem'in *Yakacık'ta Bir Mezarlık Âlemi* adlı şiirinden etkilenerek *Uzlet-geh-i Mâderi Ziyâret* adlı bir şiir yazmıştır.

Yakacık'ta Bir Mezarlık Âlemi

Bir şebti köyde âzim-i geşt ü güzâr idim
Ahyâya dûr-geşte vü emvâta câr idim.
Metrûk bir mezarlık idi meskenim benim
Yalnızca anda hâk-nişîn-i mezâr idim.
Topraktı her mezâr-ı fakîrâne bî-ruhâm
Fakrıyla ben de zâir-i zî-ibtisâr idim.
Cismimle çün alâmet-i makber sükûn-nümâ
Fikrimle lîk muztarib ü bî-karâr idim.
Vahşetle hâzırûn nazar-endâz idi bana
Zirâ ki içlerinde garîbü'd-diyâr idim.
Etrâf pürdü nâle-yi guûk ü hezâr ile
Lâkin sükût-i mevkîe ben gûş-dâr idim!
Giryân idim... fakat gözüm âzâde-yî dümû!
Yoktu lehimde nâle.. fakat nâle-kâr idim!¹⁶⁵
Çökmüştü ol kadar dîle bâr-ı girân-ı derd
Kim ah çekmeğe bî-iktidâr idim!
Andım o bî-vefâyı garîbâne ağladım
Geldi hayâli dîde-i giryâne ağladım!¹⁶⁶

Uzlet-geh-i Mâderi Ziyâret

Bir şebdi.. Câme-hâb-güzîn-i melâl idim,
Hasretle zâr, hayretile pâyimâl idim:

Vermezdi gam göz açmaya bir dem müsâ'ade,

¹⁶⁵ Akyüz, 1985: 97.

¹⁶⁶ Parlatır vd., 1997: 300.

Göz yummak istedim ama da bî-mecâl idim;

Hîç intizâma girdiği yok gerçi hâlimin
Lâkin bu şeb bütün bütün âşüfte-hâl idim,

Aldımdı pîş-i fikrete hicrân-ı mâderi
Bu fikr ile melûl ü perîşan-hayâl idim;

Pür-güft ü gû-yı hüzn idi âlâm ile derûn
Zâhirde ben tehâcüm-i hayretle lâl idim;

Urdukça hâb-gâhıma, envâr-ı mâhtâb
Allah’a karşı secde-ber-i ibtihâl idim.

Yârab ne oldu – derdim- o demler ki şevk ile
Âğûş-ı mâderîde mekîn-i celâl idim?

Rûhum sıkılma bilmez idi; hâtırım melâl,
Âzâdegî-i mihnede ben bir misâl idim

Titirerdi her dem üstüme bir sâye-i şefik,
Ol sâye-i safâda masûn-ı kelâl idim.

Hicrânı pek dokundu dil-i gam-nihâdıma
Geldikçe ağladım o hazîn hande yâdıma!¹⁶⁷

Fikret, Ekrem’in duygusal ve melankolik şiirinden etkilenmiştir. Ekrem ağlayan, feryat eden, karamsar bir şairdir. Şiirlerinde de bu konuları işlemiştir. Fikret de şair olma yolunda ilerlerken, Ekrem’in bu meşhur manzumesine benzeyen bir şiir yazmıştır.

Ekrem’in şiirinde genel olarak “Ağlama” hakimdir. Her on altı mısranın sonuna

“Andım o bî-vefâyı garîbâne ağladım
Geldi hayâli dîde-i giryâne ağladım!”¹⁶⁸

beyitlerini eklemiştir. Ekrem, o vefasız aklına geldikçe ve onun hayalini düşündükçe ağlamıştır. Fikret de şiirinde her dokuz beyitte bir şu beyti tekrar etmiştir:

“ Hicrânı pek dokundu dil-i gam-nihâdıma
Geldikçe ağladım o hazîn hande yâdıma!”

¹⁶⁷ Parlatır ve Çetin, 2020: 76.

¹⁶⁸ Parlatır vd., 1997: 300.

Ayrılık Fikret'in gamlı gönlüne pek dokunmuş, sevgilinin hüznü gülüşü aklına geldikçe ağlamaktadır. Şiirin hem genel ağlamaklı yapısından ve ölüm temasından, hem de şiirin kuruluş düzeninden etkilenmiştir.

Ekrem'in şiirinde ayrılıktan muzdarip, üzgün ve ağlayan bir sevgili vardır ve onun mezarlığı belirli bir mezarlık değildir. Şiirinde mezarlığı genel bir tema olarak işlemiştir. Şiirdeki matem havasını güçlendirmek için mekan olarak da mezarlığı seçmiştir. Fikret'in şiirinde ise ayrıldığı sevgilisi, kaybettiği kişi annesidir. Şiirin başlığında da "Mâder" ifadesi dikkati çekmektedir. Fikret'in anlattığı mezarlık tek bir yere işaret eder. Bu mezarlık annesinin mezarlığıdır. Sözü edilen şiirlerde mezarlık, karamsarlık, ayrılık, feryat, hüzn, özlem ortak işlenen konulardır. Ancak Ekrem'in şiiri daha Hâmid'in *Makber*'indeki gibi metafizik unsurlar taşımaktadır. Fikret'in şiiri ise yaşadığı ayrılığı, acıyı ve kederi paylaşma endişesini taşır. Bu noktada şiirler farklı yollara ayrılmıştır. Bu konuda Fikret'i yakından tanıyan H. Ertaylan'ın tespitleri önem taşımaktadır.

Bütün bu yazılarda göze çarpan başlıca Recaîzade Ekrem'in te'siridir. Bunlarda Fikret daha mütekâmil, daha sâde, daha tabî'i, daha yeni bir Recâizade'dir.

Bu okuduğumuz son parça: "Uzletgeh i mâderi ziyâret", hemen hemen Recâizade'nin "Yakacıkda akşamdan sonra bir mezarlık âlemi" adlı şi'rinin bir naziresi gibidir.

Şu kadar var ki, ondaki garîb ve mehcûr kelimelerden vârestedir. Yoksa, şekil, vezin, edâ, hâtta mazmûn ve rûh ı mevzû' bile aynıdır. Ressâm Fikret burada da kendini göstermiş, tabî'ati, daha tabîi, daha hakikî olarak tasvir etmiştir. Dili de çok daha yeni ve temizdir. Hocasının kullandığı çetrefil ifadeyi benimsememiş, onun kullandığı çetrefil terkîbleri ve çetrefil kelimeleri kullanmamıştır. Fikret, henüz büyüklerini ustalarını taklîd ve tanzîr ederken bile birçok şeyler aramaktadır. Yenileşmeğe, tabî'leşmeğe, Fikretleşmeğe doğru kararlı adımlarla, azimli kararlarla ilerlemektedir.¹⁶⁹

Fikret'in bu şiirinde Ekrem tesiri görünmektedir. Şiirde kullandığı unsurlar, şiirin hakim havası ve hisleri Ekrem'in şiiri ile örtüşmektedir. Ancak Fikret, şiiri aynı unsurlar çerçevesinde ele alarak farklı bir yorumlama yoluna gitmiştir. Fikret'in yaptığı bu durum etkilenme endişesi bağlamında incelendiğinde "Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okuması" ile değerlendirilebilir. Clinamen, şiirin yanlış okunmasıdır. "Şiirsel etkilenme – iki güçlü, has şair söz konusu olduğunda- her zaman önceki şairin yanlış okunmasıyla, yani gerçekte ve zorunlu olarak bir yanlış yorumlama olan yaratıcı bir düzeltme edimi yoluyla ilerler."¹⁷⁰

Ephebe, selefini yanlış okuyarak ondan ve onun şiirinden sapmaya çalışır. Güçlü şair olmak isteyen şairler, bu yolu tercih etmiştir. Ephebe, selefenden etkilendiğini belli ederse özgün olamaz ve şairlik macerası başlamadan biter. Bu maceranın sonlanmaması için ephebe

¹⁶⁹ Ertaylan, 1965: 32.

¹⁷⁰ Bloom, 2008: 69.

endişe taşır. Bu endişeyi aşmak için de kendisine selef olarak belirlediği şairin şiirini kopya etmek yerine şiiri değiştirerek ve yanlış yorumlama yaparak şiiri kendi şiiri gibi göstermeye çalışır.

Fikret, burada Ekrem'in şiirini yanlış okuma ve yanlış yorumlama yolunu tercih etmiştir. Ekrem'in şiirindeki zemini ve unsurları yanlış yorumlamış, sanki onun şiirinden etkilenmemiş gibi davranmıştır. Ana çerçeve benzer özellikler gösterse de bazı unsurları değiştirerek kullanmıştır. Örneğin; Şiirdeki özne Ekrem için sevgili, Fikret için ise annedir. Her iki şiirde de ayrılığın üzüntüsü vardır. Şiiri yorumlamada sapma gerçekleştirmiş, şiiri kendisine mal etmeye çalışmıştır. Henüz özgün bir şair, unvanına sahip olamayan Fikret (ephebe), herkes tarafından üstad kabul edilen Ekrem'in (selef) gölgesinde kalmaktan korkmuş ve özgün olmak için şiirini yanlış okuma ve yorumlama yaparak yazmayı tercih etmiştir.

Fikret, Ekrem'in şiirlerindeki tabiat karşısındaki hislerinden de etkilenmiştir. Ekrem romantik şairlerin yaptığı gibi resim ile tabiat arasında bağlantı kurmuştur. Tabiatı hissî duygularıyla vermeye çalışır. Ağlamaklı şiirler yazan ve melankolik olan şair, tabiat konulu şiirlerinde de bunun örneklerini vermiştir. Onun tabiatı sadece güzellik için değil aynı zamanda şiirinin de ana zeminini oluşturmuştur.

Fikret'in *Bir Subh-ı Safâ İdi* ve *Bûse-çîn* adlı şiirlerinde bu bakımdan Ekrem'in izlerine rastlanmıştır. Ekrem'in tabiat konulu şiirlerindeki hissî ifadeler bu şiirlerde de mevcuttur. Ekrem şiirlerinde tabiata ait unsurlara bir şahsiyet kazandırmış ve onları kişiselleştirmiştir.

Fikret'in *Bir Subh-ı Safâ İdi* ve *Bûse-çîn* adlı şiirleri, tabiat tasvirleriyle başlar:

Bir Subh-ı Safâ İdi
 Bir subh-ı safâ idi, çemen-zâr
 Olmuştu safâ içinde bîdar
 Gördüm ben o dil-rübâyı anda
 Etrâfa kılarıdı sevk-i enzâr.

Fikret, şiirde bahçeyi mutlu sevinçli bir günün sabahında uyanmış bir güzeli betimler. Uyku mahmuru bu güzelin gönle ferahlık veren gözleri o anda etrafı seyretnmektedir.

Parlaktı yüzü doğan güneşten,
 Bir matla-ı nûr idi o gerden;
 Eylerdi nigâh-ı dil-fürûzu
 Taltîf-i sabâh ü mihr ü gülşen

O sevgilinin yüzü güneşten parlak, gerdanı ise güneşin doğduğu yerdir. Güzelin gönle dokunan sıcak bakışları güneşi, bahçeyi ve sabahı gönendirmektedir.

Şiirde tabiat tasvirleri vardır ve bu tasvirler kişileştirilerek sevgiliye aktarılır. Sevgiliyi betimlerken de doğanın özellikleri kullanır: Sevgilinin yüzünün güneşten daha parlak olması gibi.

Fikret'in bu şiirle benzerlik taşıyan bir diğer şiiri ise *Bûse-çîn*'dir:

Bûse-çîn
Olurdu mâh-tâb-ı leyle-pîrâ
Zemîn-i kalbe pertev-rîz-i sevdâ,

Havâ müstağrak-ı envâr-ı safvet,
Çemen mesrur.. pür-feyz ü tarâvet.

Nesîm üşkûfelerle sohbet-engîz,
Nevâ-yı şevk-ı bülbül rikkat-engîz.

Geceyi aydınlatan mehtap, kalbin zeminine sevda ışıkları saçardı. Hava saflık ve berraklık içinde ışıklara gark olmuş, çimen ise sevinçli ve terütazedir. Rüzgar çiçeklerle sohbet etmekte, bülbülün sesi ise insanın kalbine dokunmaktadır.

Bu şiirde de tabiatın özellikleri anlatılmış ve tasvir edilmiştir. Çimen kişileştirilmiş bir insan gibi mutlu ve sevinçlidir. Rüzgâr çiçeklerle sohbet eder ve bülbülün sesi insanların kalbine bir hüznü vermektedir.

Fikret'in her iki şiiri de Ekrem'in tabiat konulu şiirleriyle benzerlik taşımaktadır. Ekrem, şiirlerinde tabiat unsurlarına şahsiyet kazandırmıştır. Ekrem'in şiirdeki güzellik anlayışı, şiirde tabiat tasvirlerinin yapılmasına zemin hazırlamıştır. Ekrem'in şiir hakkındaki düşünceleri önem taşımaktadır: "Her güzel şey şiirdir: Ormanlarda kuşların hazin hazin ötüşü, derelerde suların latif latif çağlayışı, hatta dağlarda kavalların garip garip aksedişi şiir olduğu gibi, bir suhanverin, bir musiki-perverin akvâl ve nagamât-ı mevzunesi içinde tabiata muvafık... ervaha nâfız ve müessir olanlar da şiirdir."¹⁷¹

Ekrem'e göre her güzel şey şiirdir ve şiir ders vermek için değil güzel hisler uyandırmak için yazılmalıdır. Fikret de bu iki şiirde tabiat unsurlarını Ekrem'in şiirlerine ve şiir disiplinine benzer bir şekilde işlemiştir.

Fikret Ekrem'in kimi şiirlerinin muhtevâsından kimi şiirlerinin ise yazılış biçimlerinden etkilenmiştir. Kullandığı nazım biçimleri de Ekrem'i andırır. Ekrem her ne kadar yeni taraftarı olarak görünse de, şiiri eski nazım biçimlerini kullanarak yazmış ve şiirde

¹⁷¹ Enginün, 2015: 491.

vezne ve ahenge önem vermiştir. Üstad olarak gördüğü Ekrem'den pek çok açıdan etkilenmiş, kendisine örnek almış ve onu aşmaya çalışmıştır. Batı edebiyatından okumalar ve tercümeler yapmaya başlayan Fikret, yavaş yavaş bu etkilenmelerden kopmaya başlamıştır. Batılı şairlerin şiirlerini anlamaya çalışmış ve onlar gibi şiir yazmayı amaç edinmiştir. Kendisine selef olarak gördüğü ilk dönemdeki şairleri aşarak kendi şiirini kurmayı başarmıştır.

2.2.3. Batı Edebiyatı Şairleri

2.2.3.1. François Coppée

Tevfik Fikret, Türk edebiyatındaki şair ve yazarların etkilerinden yavaş yavaş ayrılmaya başlamış ve batı edebiyatından etkilenme dönemine girmiştir. Onun batı edebiyatından etkilenmesinde, Galatasaray Sultanisi'nde gördüğü eğitimin payı vardır. Yeninin peşinde olan Fikret, batı edebiyatıyla da temasa geçmiştir. Fikret'in en çok etkilendiği isimlerden biri de Fransız şair ve yazar François Coppeé'dir.

Coppée, Fransız edebiyatında sosyal konulu ve günlük hayatta karşılaşılan insanların derdini, sıkıntısını anlatan bir şairdir. Her ne kadar kendi toplumunda ikinci sınıf bir şair olarak tanınsa da Servet-i Fünûn şairleri Coppée'den etkilenmiştir. Servet-i Fünûn sanatçıları da küçük insanın çevresini ve hayatını anlatan hikayeler yazmıştır. Bunun üzerinde Coppée'nin de etkisi vardır. Fikret bu dönemde, bu konuları işleyen diğer şair ve yazarlar gibi Coppée'den etkilenmiştir. Fikret'in onu tanıması bir arkadaşının mektubuyla olmuştur. Servet-i Fünûn Dergisi'nde bu mektuptan bahsetmiştir. Kaplan'ın aktarımıyla;

Mevzu-ı bahs etmek istediğim bu şiiri ilk defa bundan yedi sekiz yıl kadar evvel okumuştum. Coppée'yi bu şiiri ile tanıdım. O zaman Avrupa'da tahsilde bulunan bir arkadaşım gayet nefis İngiliz kâğıdı üzerine gayet mükemmel resimlerle tab'olunmuş bir risale göndermişti. Mektubunda diyordu ki: “Şiir ile hâlâ uğraşıyor musun? Öyle ise hediyeinden memnun olacaksın. Bunun içinde, Fransız şuarâ-yı hâzırasından François Coppée'nin, “La Grève des forgerons” ismindeki eser-i manzumunu bilhassa tavsiye ederim. Oku. Pek beğeneceğinden eminim. İşte şiir böyle olur; “Gözüm nuru, ciğer küşem” miskinliklerini mefâilün mefâilün kalıbına sokmaktan usanmayan bir edebiyat, insana vakitsiz uyku getirmekten başka ne işe yarar? Ah ben şair olsaydım, yani buraya ziraat tahsiline gelmiş olsaydım, şu edebiyatımızın başına dertler açardım ki hatıra gelmez..”

Mektup esasen Coppée'nin mufassal bir tercüme-i hâli ile o zamanki Fransız edebiyatı hakkında edebiyata da merak eden bir fenn-i ziraat müntesibi tarafından serdedilmiş mütâlaaları hâvi idi. Sully Prudhomme pek mütefennin olmak üzere itham olunarak, Leconte de Lisle bizim anlayacağımız şeylerden değil, hükm-i kat'îsiyle bir secie kurban edilerek, bugün Fransa'da şiir nâmına okunabilecek François Coppée'nin âsârından başka eser olmadığı iddia olunuyordu. Burhânı o kadar güzeldi ki arkadaşına tereddüd hak verdim. O vakte kadar şiirin bu kadar hakikisini görmemiştım. Vâkıa Victor Hugo'nun La Légende des Siècles'deki manzum hikayeciklerini okumuş, pek de beğenmiş idim; fakat

onlarda bu tabiat, bu samimiyet, bu hayat görülmüyordu. Hâlâ zihnimde François Coppée namıyla “La Grève des forgerons” unvânı birlikte mahkûkdur...”¹⁷²

Fikret, François Coppée’yi bu mektupla birlikte tanımıştır. Bu mektupta geçen şiirin adı ise “*La Grève des forgerons*”tur, Türkçe’ye “*Demircilerin Grevi*” olarak çevrilmiştir. Fikret bu dönemden sonra sosyal konulu şiirlerinde daha çok yer vermiş ve Coppée’nin eserlerini andıran şiirler yazmaya başlamıştır. Fikret, her daim yeniliğin peşinde olan bir şairdir. Bu şiirle birlikte bu düşüncesine de yer bulmuştur. Fikret, etkilenmeyle birlikte merhamet ve sosyal konulu şiirler de yazmaya başlamıştır.

Fikret, yeniliğin peşinde olan bir şairdir. Bu nedenle Coppée’nin konuları dikkatini çekmiştir. Aynı dönemde Türk edebiyatında ağır aruz kalıpları kullanılıyor ve dönemin baskısından dolayı daha çok bireysel konular işleniyordu. Coppée’nin şiirinde ise gerçeklik söz konusudur. Şiirde hayata ve insana dair gerçek olaylar mevcuttur. Fikret de bunu şiirinde kullanmak istemiştir. Tanpınar’a göre:

O, Coppée’de realizmi beğeniyor. Onu Türk şiirine getirmeği istiyordu. Vakıa kendisi de büyük ihtirasların, çılgınca heyecanların, ifratta dolaşan benlik davalarının adamı değildi. Sakin ve mutedil şehirli hazları ve ıztırapları içinde yaşıyordu. Fakat böyle dahi olmasaydı, etrafındakilerden ayrılmak, hüviyyetini ikrar edebilmek için yapacağı şey yine bu idi. ¹⁷³

Görüldüğü üzere Fikret’in amacı yenilik, edebiyatımıza yeni şeyler getirmektir. Diğer batılı şairlerde, romantik özellikler mevcutken Coppée’de realizm vardır. Fikret de bu nedenle edebiyatımıza gerçekliği getirmek istemiştir. Bu konuyla ilgili olarak *Coppée’nin Bir Şiiri* adlı yazısında bahsedilmiştir:

Bunda ne ilâh ve ilâhelerden ne meleklerin, perilerin kanatlarından.. ne gök gürültülerinden, şimşek parıltılarından.. ne bulutların keheşânlarla müsademesinden.. ne dağların, denizlerin mehâbet ve dehşetinden... Hayır, bunların hiç birinden bahis yoktur; sâdece bir hikâye, bir itirâf-ı cinâyet ki katilin kendi lisânıyla mahkeme huzûrunda vukû buluyor.¹⁷⁴

İşte Fikret, bu maksat ile Coppée’nin şiirlerinden etkilenmiş ve onun konularını da edebiyatımıza getirmek ve kazandırmak istemiştir. Fikret’in onunla karşılaşması 1891 yılında olmuştur. Servet-i Fünûn döneminde Coppée’nin şiirlerinden etkilenmeye devam etmiştir. Fikret’in *Rûbab-ı Şikeste*’sinde de onun izleri vardır.

Fikret, Servet-i Fünûn dergisinin yazı işlerine geçince bir hamle yapmıştır. Bu hamlenin adı ise *Hasta Çocuk*’tur. Bu hamlenin sebebi, kendi şairliğini kanıtlamaktır.

¹⁷² Kaplan, 1993: 143.

¹⁷³ Tanpınar, 1944: 6.

¹⁷⁴ Parlatur, 1993: 127.

Ekrem'in etkisi hala devam etmekte ve Fikret bu etkiden ayrılmak istemektedir. Şiirde söyleyiş bakımından Ekrem'in izlerine rastlanır ancak bu şiir artık Coppée'yi hatırlatmaktadır.

Fikret'in *Hasta Çocuk* adlı şiiriyle François Coppée'nin *La Nourrice* ve *La Veillée* adlı şiiri benzerlikler taşımaktadır. Şiirde hasta olan bir çocuğun ateşlenmesini, sayıklamasını ve nöbet geçirmesini anlatır. Sözü edilen şiir:

Hasta Çocuk

-Bugün biraz daha râhattı, çok şükür...

Elbet;

Geçer, bu korkulacak şey değil.

-Fakat nevbet

Zavallı yavrucuğun hâlini harâb ediyor:

Vücûdu ateş içinde, dalıp dalıp gidiyor.

İlaçların da mı te'siri kalmamış acabâ?

Sekiz gün oldu...

-Merak etmeyin hanım, hummâ...

- Hayır, Hudâ'ya, emanet, neden merâk edeyim?

Fakat kuzum, ne kadar olsa da ben de vâlideyim!

Sekiz gün oldu, harâret devâm edip duruyor,

Bakın, nabızları bî-çârenin nasıl vuruyor.

Sarardı, korkuyor insân bakınca ellerine,

-Üzülmeyin siz efendim, gelir çabuk yerine;

Çocuktur o...

-Gece pek çok sayıklıyor.

-Ne zarar!

- İlaç verir misiniz?

-İstemez...

Kadın ağlar...¹⁷⁵

Şiirde hasta bir çocuk ve başında bekleyen bir de annesi vardır. Çocuk için endişelenir, çocuğun hasta olmasından dolayı annesinde onu kaybetme korkusu vardır.

Kılar yetîmi için hâlıkından istimdâd,

Yetîmeler gibi eyler için için feryâd.

Bu dul kadın bir o mahsûl-i ömr için yaşıyor;

Onun kemâline â'id ümîdler taşıyor.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Parlatır ve Çetin, 2020: 250.

¹⁷⁶ Parlatır ve Çetin, 2020: 251.

Anne, çocuk için yardım ister ve çocuğun gelecek ümidiyle yaşamaktadır. Burada asıl dikkati çeken annenin dul bir kadın olmasıdır. Çünkü, François Coppeé'nin şiirlerinde de dul ve anne ifadeleri sıklıkla geçmektedir.

Şiirin devamında

-Sakın hanım, bu fenâ hissi etmeyin tervîç;
Bakın havâ ne güzel açtı, incilâ buldu;
Deminki velvele de şifâlar, olursunuz mesrûr;
Hudâ büyüktür, eder mâtemi mübeddel-i sûr...

Çocuk, o şimdi kavî bir civân, fakat mâder,
Zavallı, üstüne hâlâ bir çocuk gibi titrer.¹⁷⁷

Çocuk iyileşmiş, o şiddetli sancılar yerini aydınlığa bırakmıştır. Hava güneş açmış, çocuk sağlığına kavuşmuştur. Anne ise hâlâ çocuğun üzerine titremektedir. Fikret'in şiiri mutlu sonla biter. Coppée'nin şiirinin sonu ise kötüdür.

F. Coppeé'nin *La Nourrice* (Süt Anne, Dadı) adlı şiirinde çiftliklerde çalışan yetim bir kadın (orpheline) betimlenir. Bu kadın, "gülbüz bir kadındır" (Elle était robuste comme un boeuf); "bir horoz kadar doğru" bir jandarma kadar dürüsttür"tür (Exacte comme un coq, probe comme un gendarme). Bu kadın köyden birisiyle evlenir. Fakat delikanlı alkoliktir. Evde huzur yoktur. Diğer taraftan yoksulluk da diz boyudur. Tefik Fikret'in Hasta Çocuk adlı şiirindeki çocuk iyileşir. "şifalar bulur", "kâvi bir civân" durumuna gelir. *La Nourrice*'deki çocuk ise iyileşemez, ölür. Kadın da öksüzler yurduna gider. Saçları ağarmıştır, sürekli boş beşik sallamaktadır.¹⁷⁸

Her iki şiirde de çocuk hastadır, yetimdir ve anne duldur. Bu izleklerden hareketle iki şiirde de benzer öğeler mevcut olduğu için Fikret'in de Coppée'nin bu şiirinden etkilendiği kanaatine varılmıştır. Ancak Fikret, Coppée'den etkilendiği için endişe duymuştur. Ruşen Eşref'e yazdığı bir mektubunda, oğlu Haluk'un hastalığı üzerine yazdığını söylemiştir. Kaplan'a göre bu durum bu şiir bu şekilde ortaya çıkmamıştır.

Fikret, bu şiiri yazdığı zaman Halûk henüz bir yaşındadır. Şiirdeki çocuk: "Kaldırın şu perdeleri, kefen midir nedir onlar?" diye konuşur. Hikayede bahis konusu olan çocuğun annesi duldur. Bundan başka vak'a çok evvel geçmiş gibi gösterilerek manzumenin sonunda:

Çocuk o şimdi kavî bir civan; fakat mâder
Zavallı, üstüne hâlâ çocuk gibi titrer.

¹⁷⁷ Parlatır ve Çetin, 2020: 252.

¹⁷⁸ Uçan, 2018: 111.

denilmektedir. Bu şartlar Halûk'un durumuna uymaz. Fikret bazı şiirlerinin konusunu kendi hayatından almıştır. Fakat okuduğu ve yabancı örneklerin tesiri altında kaldığı da inkâr edilmeyecek bir gerçektir.¹⁷⁹

Fikret Haluk'un hastalığı üzerine yazdığım diye belirttiği şiirinde tutarsızlıklar mevcuttur. Coppée'nin izlerinin olduğu aşıkardır ancak tamamiyle Coppée'den etkilenmiş demek de mümkün değildir.

Fikret'in Haluk'un hastalığı üzerine yazdım demesi, Coppée'den etkilenmiş olduğunu gizlemeye çalıştığının da bir göstergesidir. Bu durum Fikret'in endişe yaşadığı düşüncesini de beraberinde getirmektedir. Bu endişe, "Etkilenme Endişesi" kategorilerinden "Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması" revizyon kateorisiyle ilişkilendirilebilir. Şiirin yanlış okunması, şairin etkilendiği kişinin şiirini yanlış okuyup yorumlayarak bir bakıma selefenden saparak yeni bir şiir meydana getirmesidir. Şiirde bazı izlekler ortak olsa da halef, selefenden etkilendiğini gizlemek için sapma yolunu seçmiştir. Fikret de bu şiirde Coppée'nin şiirini yanlış yorumlayarak, ondan farklı bir şiir ortaya koymaya çalışmıştır. Şiirde, anne, yetim çocuk, dul kadın gibi ortak izleklerin yanı sıra şiirde farklılıkların olması da bu durumu güçlendirmektedir. Fikret'in şiirinde çocuğun sağlığına kavuşurken, Coppée'nin şiirinde ise çocuk ölmektedir. Coppée'nin şiirinde yoksulluk söz konusuyken, Fikret'in şiirinde yoksulluktan bahsedilmez. İşlenen konulardaki bu farklılıklar şiirin yanlış okunduğu ihtimalini güçlendirmektedir.

Fikret'in Coppée etkisinin görüldüğü bir diğer şiiri *Balıkçılar*'dır. Coppée'nin şiirinin adı ise *L'epave*'dir. Bu kelime birden fazla anlam taşımaktadır:

L'epave sözcüğünün 'enkaz', 'denizlerin karaya attığı eşya', 'yitik eşya' gibi anlamlarının yanında 'çok yoksul kimse' anlamı da var. 'Epave'; dilenecek kadar yoksul olan kimse'; "toplum dışına atılan kişi" anlamlarını da içeriyor. Bu sözcük için Türkçe'mizdeki 'miskin' sözcüğünün tam karşılığıdır diyebiliriz.¹⁸⁰

Bu başlık Fikret'in şiirinin başlığıyla bir benzerlik taşımaz ancak şiirdeki bazı izlekler ile benzerlik söz konusudur. Fikret'in *Balıkçılar* adını taşıyan iki şiiri vardır. Bu iki şiirde de Coppée'nin izlerine rastlanır. Fikret'in 13 Mayıs 1315 tarihli şiiri uzun olduğu için bazı parçaları vermek yerinde ve yeterli olacaktır.

Balıkçılar

-Bu gün açız yine evlâdlarım, diyordu peder,

Bu gün açız yine; lâkin yarın, ümîd ederim,

¹⁷⁹ Kaplan, 1993: 143.

¹⁸⁰ Uçan, 2018: 96.

Sular biraz daha sakinleşir... Ne çâre, kader!

-Hayır, sular ne kadar coşkun olsa ben giderim,
Diyordu oğlu, yarın sen biraz ninemle otur;
Zavalılık yine kaç gündür işte hasta...

-Olur;

Biraz da sen çalış oğlum biraz da sen çabala;
Ninen baban, iki miskin, biz artık ölmeliyiz....
Çocuk düşündü şikâyetli bir nazarla: -Ya biz,
Ya ben nasıl yaşarım siz ölürseniz?...¹⁸¹

...

Fikret bu şiirinde balıkçı bir aileyi konu olarak ele almıştır. Yoksulluk içinde yaşayan bir aile vardır. Şiirde bir baba ve nineyle yaşayan bir çocuk işlenmiştir. Sular biraz sakinleşirse babası denize açılmayı ve bir şeyler kazanmayı, tutmayı istemektedir. Çocuk babasının yerine denize çıkmak ister, babasının da ninesiyle oturmasını söyler. Çocuk tekneyle açılır ve dalgalarla boğuşmak zorunda kalır:

Yürür zavalı kırık teknecek, yürür; “Yürümek”,
“Nasibin işte bu!... Hâlâ gözün kenarda... Yürü!”
Yürür, fakat suların böyle kahr-ı hiddetine
Nasıl tahammül eder eski, hasta bir tekne?...

Deniz ufukta, kadın evde muhtazır... ölüyor:
Kenârda üç gecelik bâr-ı intizariyle,
Bütün felâketini darbe-i hasâriyle,
Tehî, kazâzede bir tekne karşısında peder
Uzakta bir yeri yumrukla gösterip gülüyor
Yüzünde giryeli, muzlim, boğuk şikâyetler...¹⁸²

Şiirin devamında çocuk dalgalarla boğuşurken can verir. Tek istediği aç kalmamak ve ailesine ekmek götürebilmektir. Fikret bu şiirde yoksulluğu ve balıkçılığı ana izlekler olarak ele almıştır.

Fikret’in yazdığı diğer Balıkçılar şiirinde de benzer izlekler vardır ancak şiirler genel itibariyle birbirinden farklıdır:

Balıkçılar
Açık tesâdüm-i emvâc-ı kahra sîneleri,

¹⁸¹ Parlatır ve Çetin, 2020: 242.

¹⁸² Parlatır ve Çetin, 2020: 244.

Birer kayıktan ibâret bütün hazîneleri,
 Birer kayık ve tükenmez bir ihtiyâc-ı sebât;
 Şu kır bıyıklı, yanık yüzlü sâ'iyân-ı hayât
 -Ki titrer ağlarının her telinde zehr-i memât-
 Niçin, sorun, bu tekâzâ-yı ömre katlanıyorlar;
 Nasıl, ne hisle şu girdâb-ı gamda çalkalanıyorlar?...

Hâyır sü'âle mahall yok; sunûf-ı hâr-ı beşer
 Bütün o soytarının aynıdır ki, pâ-ber-ser
 Tuhaflık etmek için yerde elleriyle gezer;
 Tuhaflık etmek için, güldürüp kazanmak için!
 Zavallı soytarı, uğraş hayâta kanmak için...
 Bu böyle işte, için ağlıyor, fakat güleceksin;
 Ya sen hayâtını satmış değil misin?... Öleceksin!¹⁸³

Fikret, bu şiirinde Balıkçıların genel halinden, yoksulluklarından, hayatlarından bahseder. Onların toplumun alt kesimlerinden olduğunu, hayatlarının çok zor ve çetin geçtiğini, kayıklarından başka bir hazinelerinin olmadığını; her zaman ölümle yüz yüze olduklarını ve sonunda yine ölümden kaçamayacaklarını söyler. Fikret bu şiirde balıkçıların sefil ve yoksul hayatını anlatır. Fikret'in bu iki şiiriyle Coppée'nin *Balıkçılar* (L'épave) şiiri konu bakımından ve kullandığı izlekler açısından benzerlik göstermektedir.

F. Coppée'nin şiirinde de bir balıkçı ailesi vardır. Bu ailede de baba, başkalarını bir deniz kazasından kurtarmak için denize açılır. Amer geri dönemez, boğularak ölür. Fikret'in şiirindeki kadın çocuğunun denize gitmesini istemez; "o gelmeden ben ölürsem" der. F.Coppée'nin şiirinde de dul kalan anne, çocuğunun denize gitmesini istemez; denizcilikten kurtulması için papaz olmasını ister:

Başpapaz seni seviyor, ona ayinini sunarsın;
 Sana yazıyı öğretir... Evet bu senin talihin
 Bir papaz olacaksın ve Latince konuşacaksın
 Ve sonra beni korkutan bu dalgalardan uzak,
 Papaz olduğunda senin hizmetçin olacağım.
 Denizcilik yapma!.. Zaten bana söz verdin.
 Ama çocuk babasının yolunu izler ve denizci olur. Bir deniz kazasında insanları kurtarır. Coppée'nin şiirindeki izlek özveridir.¹⁸⁴

Her iki şiirde de işlenen konular balıkçılar etrafında şekillenmiş ve devam etmiştir. Fikret'in ilk *Balıkçılar* şiirinde nine, çocuğun denize gitmesini çok istemez ama çocuk gitmek

¹⁸³ Parlatır ve Çetin, 2020: 309.

¹⁸⁴ Uçan, 2020: 89.

ister. Coppée'nin şiirinde de çocuğun denize gitmesini istemeyen bir dul kalan kadın vardır. O kadın aynı zamanda bu işten kurtulması için çocuğun papaz olmasını ister. Fikret'in şiirinde ise bu durum yoktur, çocuk gider ve ölür. Nine gitme dese de başka bir seçenek de sunmaz ve çocuk gitmeye aslında mecbur kalır. Coppée'nin şiirinde ise çocuk yine denize çıkar ama bu durum onda ölmeyle sonuçlanmaz aksine denizcilik yapması onun birçok hayatı kurtarmasına vesile olur. Fikret'in ikinci *Balıkçılar* şiirinde de yine balıkçıların sefil hayatlarından bahseder. Şiirler birbirine benzese de yer yer farklılıklar söz konusudur. Şiirlerdeki konu benzerliği, deniz ve yoksulluktur.

Fikret, şiirini denize açılan çocuğun ölümüyle sonlandırır. Coppée'nin şiiriyle bu noktada ayrılmaktadır. Fikret Coppée'den etkilendiğini gizleyerek şiirleri kendisine mal etmeye çalışmıştır. Fikret bu şiirde şiiri yanlış okumaya çalışmıştır. Bu durum "Etkilenme e-Endişesi" revizyon kategorilerinden "Clinamen veya Yanlış Okuma" ile ilişkilendirilebilir. Kendisine selef olarak seçtiği halef, şiirinden bir şeyler aşırıldığını gizlemeye, etkilendiğini belli etmemeye çalışır. Fikret'in durumu da bu şekildedir. Şiirdeki ana izlekler aynıdır: Deniz, balıkçılık, yoksulluk, anne/nine. Halef olan Fikret, bu temel unsurları alarak, şiiri yeniden yazmaya çalışmıştır. Fikret, kendi şiirinde Coppée'den farklı bir yolu tercih ederek, şiirin sonunda çocuğu öldürür. Coppée'nin şiiri ise mutlu sonla biter. Benzer unsurlardan ise iki şiirde de anne çocuğunun denize gitmesini istemez. Coppée'nin şiirinde bu daha geniş biçimde ele alınmıştır. Anne, çocuğun denizci değil papaz olmasını ister. Fikret bu noktada Coppée'den ayrılmaya çalışır ayrıca onu taklit etmiyormuş gibi görünmeye çalıştığı düşünülebilir.

Fikret'in F. Coppée etkisinin görüldüğü bir diğer şiiri *Tecdîd-i İzdivâc*'dir. François Coppée'nin *Le Père* adlı şiiriyle benzerlik taşımaktadır. *Le Père* şiiri dilimize "Baba" olarak çevrilmiş ve Malumat dergisinde yayımlanmıştır.

Tecdîd-i İzdivâc

38

Evlendiler, seviştiler ammâ muvakkaten;

Sevdâ sukûta başladı beş hafta geçmeden.

Evlendiler niçin?.. Bunu bir kız nasıl bilir?

Evlenmesiyle mâderi olmuştu müftehir;

Zevcin de verdi neş'e düğün akrabâsına,

Lâkin dokundu kendi hayal ü hevâsına.

Tahdîd idi, onun nazarında, hayâtını

Bir şahsa hasrediv emel ü irtibâtını...

Evlendiler, seviştiler ammâ muvakkaten;

Sevdâ sukûta başladı beş hafta geçmeden!¹⁸⁵

Şiirde evlenen bir çiftten bahseder. Şiire göre bu iki genç mutlu bir şekilde evlenmişler ancak mutlulukları uzun sürmemiştir. Birkaç hafta sonra problemler ortaya çıkmaya başlamıştır. Evlilikten aileler mutlu olmuştur ancak gençlerin birbirine karşı sevgisi sönmeye başlamıştır. Şiir Fikret'in dayısının kızıyla evlenmesine de işaret etmiş olduğunu düşündürmektir. Fikret de evliliğinde bazı problemler yaşamıştır ancak oğlu Haluk doğduktan sonra daha iyi hissetmiştir. Şiirin son bentinde çocuğun eve neşe getirmesini anlatır:

Birkaç zamân da öyle güzâr etti günleri:
Dönmüştü bir mezâra evin gerçi her yeri,
Bir yolcunun kudûmu idi orda muntazar:
“Gün doğmadan meşîme-i şebden neler doğar!...”
Kaç hafta geçti bilmiyorum, bir seher yine
Gösterdi zevce oğlunu, hiddetli zevcine:
“Bak yavrumuz !...” O dem kadının doldu gözleri;
Zevcin de hande-rîz-i gurûr oldu gözleri;
Pîşinde ettiler beşiğin, gark-ı ibtihâc,
Bir bûse-i medîd ile tecdîd-i izdivâc.¹⁸⁶

Ev gençlerin geçimsizliğinden ve hiddetinden dolayı mezara dönmüştür. Bu mezar gibi eve bir çocuk doğmuştur. Mezar ev, çocukla birlikte aydınlanmış, yaşanan öfke ve kırgınlıklar yerini sakinliğe bırakmıştır. Çocukla birlikte evliliklerini de tazelenmiştir. Coppée'nin şiirinde ise bu durum farklılıklarla beraber aynı düşünceleri da taşımaktadır.

Le Père
Eve her zaman sarhoş dönüyor ve eşini dövüyordu
İki içi kararmış demirci, le Vice ve Détresse,
Bu iki mutsuzu birbirine bağlamıştı.
Bu kadın bu adamın evindeydi
Sadece sokakta yatmanın ürkünçlüğü ile
(...)
Akşam adam onu dövüyordu. Çığlıkları ve küfürleri
Çevredeki insanlara vakit bildiriyordu.¹⁸⁷

Coppée'nin bu şiirinde de durum aynıdır ama geçimsizlik daha şiddetlidir. Erkek daha vahşi ve kaba şekilde anlatılmıştır. Fikret'in şiirinde kavga ve dövüş yoktur orada sadece

¹⁸⁵ Parlatır ve Çetin, 2020: 253.

¹⁸⁶ Parlatır ve Çetin, 2020: 254.

¹⁸⁷ Uçan, 2018: 144.

mutluzluk vardır. Coppée'nin şiirinde küfür, sarhoşluk ve şiddet vardır. Şiirin devamında çocukları dünyaya gelir ve tıpkı Fikret'in şiirine benzer bir şekilde ev sakinleşir ve eşler arasındaki gerginlik azalmaya başlar:

Fakat eşikte durunca, elini kaldırmadı hiç
 Karısına, anne olalıdan beri.
 Acı söz ve kinli bakış
 Kadın korkunç sevgilisine döndü
 Hızlıca oğlunu salladığını görüyordu
 (...)
 Ve şefkatli ve şaşkın bakışını oğlluna dikmiş
 Bir suçlunun kendini savunduğu gibi korkak,
 Şöyle mırıldandı:

“Çocuğu uyandırmaktan korkuyorum”¹⁸⁸

Görüldüğü üzere her iki şiirde benzer temalar mevcuttur. Huzursuzluk yaşayan eşler, aynı evde yaşarlar ama mutsuzdurlar. Yaşanılan bu mutsuzluk ve gerginlik doğan çocuklardan sonra yerini huzura, sakinliğe ve mutluluğa bırakır. Fikret'in şiiri oğlu Haluk ile ilişkilendirilebilir ancak şiir Coppée'nin şiiriyle benzerlik göstermektedir. Fikret, Fransız edebiyatından ve özellikle Coppée'den belirli konuları alarak kendi şiirini kurmaya çalışmıştır. Özgün olmak için de yanlış okuma yapma yolunu seçer. Halefi gördüğü kişinin şiirinden sapmaya, o olmamaya çalışır. Fikret bu şiirinde de “Clinamen” yolunu seçtiği görülür. Şiiri tercüme gibi benzer almadığı gibi, etkilendiğini de şiirden başka bir yola saparak gizlemeye çalışır. Ana temalar; evlilik, geçimsizlik, çocuğun doğması ve evliliğin tazelenmesidir. Aynı konuların yanında bazı izlekler ile farklılık yaratmaya çalışmıştır. Coppée'nin şiirinde bahsedildiği gibi şiddet varken Fikret de bu durum yoktur; sessizlik hakimdir. Eşler yani kadınlar da birbirinden farklıdır. Fikret'in şiirinde kadın sessizdir bir şey yapmaz ama Coppée'de kadın da asık suratlıdır ve gülmez. Fikret Coppée'nin şiirinde sapmalar yaparak ondan ayrılmaya ve özgünlüğü yakalamaya çalışmıştır.

Fikret'in *Küçük Aile* şiirinde de Coppée'nin etkisi olduğu düşünülür. Coppée'nin *Petits Bourgeois* adlı şiiriyle benzerlikler taşımaktadır. Dilimize “Küçük Kent Soylular” olarak çevrilmiştir.

Küçük Âile
 Son gonce-i sevdâsını dökmüştü nihâlân,
 Son katre-i gevherle bezenmişdi çemenler...
 Ya'ni bu çocuk doğduğu gün, penbe vü üryân,

¹⁸⁸ Uçan, 2018: 146.

Kış en acı bir fakr ile gelmişti berâber;
Olmuştu küçük â'ilenin kalbi mükedder.

Ev bir yeni mihmâna tahammül edemezdi,
Bir fazla tabak sofrayı bir dağ gibi ezdi.

-Lâkin bu te'essür ne için, ey eb-i müşfik?
Yavrun sana bir hiss-i übüvvet de mi vermez?
Olmaz mı şu dil-ber, şu yumuk dest-i mu'azzez
Tezyîd-i mesâ'îne bugün bir yeni sâ'ik?

Şefkatli peder hiss-i übüvvetle çalıştı,
Bir şevk ile, bir şevk ü hâretle çalıştı...

Son gonce-i sevdâsını dökmüştü nihâlân,
Son katre-i gevherle bezenmişti çemenler...
Lâkin bu sefer kış, o soğuk zâ'ir-i sekrân
Bulmuştu küçük â'ileyi şâd, mübeşşer,
Bir sofrada, birkaç da misafirler berâber.¹⁸⁹

Fikret'in şiiri çekirdek bir aileden bahsetmektedir. Aile yoksulluk içindeyken yeni bir çocukları olur ve o kış da çok sert geçmiştir. Masaya bir tabak daha koymak onlar için sıkıntıya dönüşmüştür. Küçük çocuğun heyecanı ve babalık duygusuyla birlikte daha çok çalışmaya başlamış ve aile kendini toparlamıştır. Ailenin artık yüzü gülmeye başlamıştır. O kış çetin geçse de onları mutlu yakalamıştır.

Coppée'nin *Petits Bourgeois* adlı şiirinde yine bir aile anlatılır. Bu aile Fikret'in anlattığından biraz farklıdır. Şiirde yaşlı karı koca vardır.

Şiirdeki bu yaşlı adam önceleri ticaretle uğraşmış. Sonra, "yaşlı karısıyla" (sa viellile femme) şehrin dışına "bir kenar mahalleye" (au bout du faubourg) çekilmişler. İyi gelirleri (bon rentiers) var. Bahçelerinde "güller" yetiştirmişler; bu güller "güzek kokuyor". "Öğle güneşinde yatmış uyuyan, siyah, hiç de cins olmayan, kendi hâlinde bir köpekleri"leri (Un paisible chien noir, qui n'est guère de race) var. Evin beyi "beyazlar giymiş, hasır şapkalı (Le maître, en vieux chapeau de paille, en habit blanc)" bir efendidir. "Elinde bir bahçıvan makası" (un sécateur) var. "Karısı da korulukta, gölgede oturmuş örgü örüyor". Yanında da bir kedi vardır:

Korulukta hanımı gölgededir ve örgü örüyor
Yanında bir kedi yumakla oynuyor

¹⁸⁹ Uçan, 2020: 255.

Serçeler, asma çardakları, eski usul döşenmiş bir salon betimlemenin diğer öğeleri. Her Pazar, bu iki yaşlı kişinin kızları ve damatları geliyor. Bahçe çocukların gülüşleriyle doluyor:

Her Pazar damatları ve kızları var
Küçük bahçe çocuk gülüşleriyle doluyor¹⁹⁰

F. Coppée Fransız kasabasında yaşayan yaşlı bir çifti anlatmıştır. Önceden ticaretle uğraşmıştır ancak sonra her emeklinin rüyası gibi onlar da bir kenar mahalleye taşınmışlardır. Fikret'in şiirine göre bu şiirde yoksulluk hakim değildir aksine şiirde iyi gelirlerinin olduğundan da bahsedilir. Bu yaşlı çift küçük bir aileden ziyade kalabalık denilecek bir aileye de sahiptirler. Yine Fikret'in şiirindeki çekirdek aileden farklıdır.

Fikret, Coppée'nin şiirini yanlış okuyarak etkilendiğini gizlemeye çalışır. Coppée'nin kalabalık ailesine karşılık o küçük aileyi anlatmıştır. Coppée'nin şiirinde yoksulluğa yer verilmez, gelirleri iyidir; Fikret'te yoksulluk işlenmiştir. Coppée, çiçekleri, bahçeyi anlatır ve adeta bahar tasviri yapar. Fikret'de de dallar vardır, inci taneleriyle bezenmiş çimenler vardır. Bunun yanı sıra her iki şiirde de aileler mutludur ve şiirler de mutlu biter. Fikret, şiirde bazı sapmalara giderek şiirin belli bir kısmını yanlış okumuş (clinamen) ve selefinden farklı bir şiir meydana getirmeye çalışmıştır.

Fikret'in *Verin Zavallılara* şiiri Coppée tesirinin görüldüğü bir şiirdir. Fikret şiirin başında da belirttiği üzere, bu şiiri Balıkesir'deki deprem olayı üzerine yazmıştır. Kaplan'a göre bu şiir Coppée'nin *La Chaumière Incendiée* dir. Dilimize "Ateşe Verilen Köylü Kulübesi" olarak çevrilmiştir.

Verin Zavallılara
-Balıkesir musâbîni için-
Harâb-ı zelzele bir köy... Şu yanda bir çatının
Çürük direkleri dehşetle fırlamış; öteden
Çamur yığıntısı şeklinde bir zemîn katının
Yıkık temelleri manzûr, uzakta bir mesken
Zemîne doğru eğilmiş, hemen sukût edecek;
Önünde bir kadın... Of, artık istemem görmek!

(...)

Derin, iniltili çarpıntılarla sîne-i hâk
Te'essürâtını söyler bu levh-i âlâma;
Sizin kalbiniz elbet acır değil mi? Verin
Verin şu dullara, yoksul kalan şu eytâma,
Verin eninine gâyet, şu bir yığın beşerin!¹⁹¹

¹⁹⁰ Uçan, 2020: 126.

Fikret şiirini, deprem felaketinde zarar görenlere ithaf eder. Şiirde depremden harap olmuş bir köy vardır. Evlerin çürük direkleri fırlamış, binanın zemini de çamur gibidir. Köy kötü bir haldedir ve enkazların önünde bir de beli iki büküm kadın vardır. Fikret, bu dehşet tablosunun karşısında zarar gören, harap olan kişilere yardım edin “Verin zavallılara!” der.

F. Coppée’nin *La Chaumière Incendiée* (Ateşe verilmiş Köylü Kulubesi) adlı şiirinde bir savaş unsurları vardır:

Bu savaş uzamı bir “bela uzamı”dır, her şeyi paramparça eden, “parçalayan” bir uzamdır. “Eski bir ev” (la vieille maison) vardır. Bu evin ocağında “bir çorba” kaynamaktadır (La soupe était sur le feu); “ekmek” ise “tekne”dir (le pain était dans la huche). “Samandan çatı” (un toit de paille) vardır. “Çok loş ve küçük” (bien sombre en bien petit) bir evdir bu ev. “Çok küçük”tür; kümes gibi korkunç bir ev” (un affreux taudis) dir. “adam çiftliklerde çalışmaktadır.”

Adam çiftliklerde çalışıyor,
Ve karısı iki küçük çocuğu
Ağlıyorlar kümes gibi korkunç bir evde
Kirasını ödeyemediği
Bu evin içinde bir de “beşik” bulunmaktadır. Bunun yanında aile içinde “askerden gelen bir erkek kardeş için bir kız seçmek”ten söz edilmektedir:
Ve alçak sesle konuşuluyordu
Cesur bir kızı seçmekten
Ailedeki erkek kardeş için
Askerden gelen
Fakat “şu iblis Almanlardan sonra” (Apres ces Allemands damnées) bu hayaller sönmüştür. F. Coppée de savaştan arda kalan bu “acılı geçmiş” adında bir çağrıda bulunur:
Acılı geçmiş için
Veriniz hepiniz, hemen veriniz
Harap olmuş ev için veriniz
Ve devrilmiş beşik için! ¹⁹²

Her iki şiirde de felakate uğrayan insanlar vardır. Fikret’in şiiri depremden dolayı zarar görmüş insanları anlatırken, Coppée’nin şiiri savaştan dolayı yoksul ve sefil düşmüş insanları anlatır. Şiirlerde evler harabeye dönmüştür. Fikret’in anlattığı evlere insanlar giremez, yıkılmıştır. Önünde boynu ve beli bükük bir kadın görür. Coppée’nin şiirinde evler harabedir ama içlerinde insanlar kötü bir şekilde de olsa yaşamaya çalışırlar. Her iki şiirde de asıl dikkati çeken benzerlik son kıtalardır. Coppée’nin “Veriniz hepiniz, hemen veriniz”

¹⁹¹ Parlatır ve Çetin, 2020: 268.

¹⁹² Uçan, 2018: 157.

dizesiyle Fikret'in "Verin şu yoksul kalan öksüzlere, şu dallara" dizesi benzerlik taşımaktadır. Her iki şair de şiirinde sefil durumda olan insanlar için yardım istemektedir.

Şiirde benzer konuların işlenmesinin yanında farklılık gösteren taraflar da vardır. Fikret, bu şiirde etkilendiği Coppée'den etkisini gizlemek için Clinamen yolunu seçer. Coppée'yi bilinçli olarak yanlış okuyarak kendi şiirini kurmaya çalışır. Coppée'nin bir benzeri olursa kendi olamayacağı için şiiri farklı okumaya çalışır ve sanki kendi şiiriymiş gibi okuyucuya sunar. Halef olan Fikret, duyduğu bu endişeden kurtulmaya çalışır.

Fikret, yağmurlu bir günde bir köprüde karşılaştığı bir dilenciden etkilenerek *Ramazan Sadakası*'nı yazmıştır. Şiire bakıldığında işlenen konu ve kullanılan bazı izlekler nedeniyle Coppée tesirinin olduğu görülür.

Ramazan Sadakası

-Köprüde-

Soğuk, soğuk.. Acı bir nevha-yı teşekkîsi
Yolunda kalb-i hayâtın, gelir enîn-i riyâh;
Soğuk, soğuk... Denizin lerze-dâr-ı girye sesi
Eder yüreklere târî bir ihtirâz-ı cenâh.
Delik paçavralar altında küçük bir seyyah...

"Efendiler, ne olur, ben fakîrim işte..." Sükût;
"Efendiler acıyın..." Pür-vakâr ü bî-ârâm
Efendiler geçiyor; yavrucak soluk, mebhût
Nazarlarında hazîn bir edâ-yı istihâm,
Çolak eliyle verir her geçen hayâle selâm.

"Efendiler, Ramazândır... mübârek akşamdır..."
Zavallı tıfl-ı sefâlet, zavallı ömr-i tebâh!
"Efendiler, acıyın, ben garîbim işte..." Hayır,
Akın akın geçen erbâb-ı i'tizâz ü refâh
Eder bu kirli, bu yırtık sadâdan istikrâh.
Soğuk soğuk... Asâbi darbelerle bir yağmur

Ufukta parçalanan bir sehâba hiddetle
Gelip likâ-yı zelîl-i hayâtı kamçılıyor.
Soğuk, soğuk... Bu tahammül-gezâ bürûdetle
Çocuk harâb olacak; âh ey sa'adette

O süslü hâclelerin sîne-i mu'attarına
Koşanlar! İşte bir insân ki inliyor nefesi;
Bakın şu sıska, şu çıplak, şu eğri kollarına;

Bu artık işleyemez; hisse-i mesâ'îsi
Sizindir işte, verin, susturun bu hasta sesi!¹⁹³

Fikret, şiirinde soğuk bir günden bahseder. Bu soğukluk adeta bir ağlama gibidir. Soğukluktan dolayı deniz de titrer ve onun titremesi gönüllere kuşların kanat çırpması gibi bir titreyiş getirir. Köprüde yırtık giyimli küçük bir yolcu vardır. Bu küçük yolcu, köprüden geçenlere “Ne olur ben yoksulum” diyerek onlardan yardım ister ancak insanlar gelip geçmeye devam eder. Çocuk da yalvarmaya devam eder ve bir Ramazan gününde kendisine yardım beklemektedir. Çocuğa yardım etmeyenler ise süslü gelin odalarına doğru koşmaktadırlar. Fikret, şiirde müdahale eder ve “Verin, susturun bu hasta sesi” der. Çocuğa yardım edilmesini bekler. Şiirde çocuk yalnız, kimsesiz, çelimsiz ve oldukça yoksuldur.

Fikret’in şiiriyle benzerlik taşıyan Coppée’nin şiiri “*Intimite*”dir.

Intimite
Soğuk güneş doluya pembelik veriyordu
Ve kasım göğü adeta bir nisandı.
Bu tatlı soğuktan istifade için
Ben kalınca giyinmiş, sen iyice örtünmüş
Mantonla, tülünle ve eldivenlerinle,
Caddedeki şık çiftlerin arasında,
Beyaz ve mutlu kemerin altından geçerken,
Birden, yarı çıplak ve solgun bir çocuk
Şık kıyafetler ve şatafatlı tuvaletler arasından
Elinde çiçeklerle bize doğru
Yol açıp bir demet menekşe uzatmaya koştu.¹⁹⁴

Coppée’nin şiirinde de soğuk bir gün vardır. İki sevgili hava soğuk olduğu için kalın giyinmişlerdir. Yolda yürürlerken bir kamerin altından geçerler ve orada dilenci bir çocuk ile karşılaşırlar. Buradaki dilenci çocuk da çelimsiz, yarı çıplak ve solgundur. Bu dilenci çocuk, çiçek satmaya çalışmaktadır. Elinde bir demet menekşeyle bu çiftin yanına koşmuştur. Şiirin devamında;

Ben, senin kürklerinin zarif kokusunu duyuyordum,
Başörtüsünün altındaki pembe, beyaz boynunu görüyordum
Ve eldivenin içindeki sıcak eline dokunuyordum.¹⁹⁵

¹⁹³ Parlatır ve Çetin, 2020: 269.

¹⁹⁴ Mete Yuva, 2011: 188.

¹⁹⁵ Uçan, 2018: 135.

Sevgilisin kokusunu duyuyor ve bütün soğuk havaya rağmen eldivenin içindeki sıcak ellerine dokunuyordu.

Sadakamızı verdik, sevgilim ve ben geçip gittik;
Fakat neşe uçup gitmişti, ve ruhlarımız
Akşama kadar acı bir hatırayı korudular.
Sevgilim, bu kış sadakamızı vereceğiz. ¹⁹⁶

İki sevgili sadakalarını vererek oradan uzaklaşırlar ancak çocuğun haline üzüldükleri için içlerini hüznün kaplamış ve neşeleri kaybolmuştur. Sonrasında kendi kendilerine sadakalarını vereceklerini söylerler.

Fikret'in şiiri Coppée'nin şiiriyle geniş ölçüde benzerlik taşımaktadır. Fikret'in şiirinde küçük bir çocuk vardır ve sadaka ister. Coppée'nin şiirinde de dilenci çocuk vardır ve o farklı olarak elinde menekşeyle gelir. Dilenci çocukların tasvirleri de birbirine benzer; solgun, çelimsiz ve zayıf. Fikret'in şiiri köprüde geçerken Coppée'nin şiiri kamerin altında geçer. İki şiirde de iyi giyimli ve şık insanlar vardır. Fikret'in şiirinde çocuğa sadaka veren olmaz, çocuk soğukta çaresiz kalır. Coppée'nin şiirindeki dilenci daha şanslıdır, sevgililer ona sadaka verir.

Fikret'in *Ramazan Sadakası* adlı şiiri Coppée'nin *L'Aumône de Noël* şiiriyle benzerlikler taşımaktadır.

Bu şiirde soğuk bir kış gecesi (La rude nuit de Noël) vardır. Bu soğukta “iyi ısınmamış yataklar” (les lits mal basineés). Bir köyde “kar altında mütevazı bir ev” (Sous la neige un humble toit), “küçük kârlarla yün eğiren bir nine” (Une aïeule, fileuse aux maigres profits) ve bu ninenin “küçük bir erkek torunu” (son arrié-petit-fils) vardır. Yoksullukları ise zirvededir. (Leur indigence est extrême). Yoksulluklarını, açlıklarını giderecek bir şeyleri, dolaplarında yiyecekleri (Rien dans l'armoire en noyer), paraları yoktur (N'ont jamais d'argent sur eux). Melek bu insanlara “altından bir para” écu d'or” hediye eder. ¹⁹⁷

Fikret'in şiiri *Ramazan Sadakası*'dır. Coppée'nin şiiri ise *Noel Akşamı*'dır. Her ikisi de kendi toplumlarına göre kutsal sayılan günlerdir. Muhteva olarak çok benzerlik taşımasa da şiirdeki ana temalardan biri yoksulluktur. Fikret'in şiirinde de bu mevcuttur.

Fikret'in ve Coppée'nin şiirlerinde, fakirler ve zenginler ayrı iki dünyaya aittir. Coppée'de şair, zenginliğiyle taraftır. “Ramazan Sadakası”nda ise, şair gözlemci olarak objektif bir tavır alır. Gelip geçenlerin farkına bile varmadığı dilenciye gözlemler ve onun için merhamet duyar. Coppée'de zenginlik, Fransız şairin diğer şiirlerinde de görülen , klişelerle verilir. Fikret ise, bu ayrı iki dünyayı

¹⁹⁶ Uçan, 2018: 135.

¹⁹⁷ Uçan, 2018: 136.

modern şehre ait imgelerle donatır. İstanbul'un en hareketli yerlerinden biri olan Köprü'den geçenler, yoksuldan, zenginliklerinden çok umursamazlıklarıyla ayrılırlar. Köprü'de, ne Coppée'deki sükûnet ne de bir elitin şıklığı hissedilir. İnsanlar telaşlı, kalabalığın içinde koşarcasına tek başlarına yürümektedir. Fikret'te yoksulun toplum içinde artık yeri yoktur, sesi duyulmaz. Dilencinin cümleleri, onu tanımayan bir dünyada ancak kesik kesik, bir engele çarparcasına çıkabilir. İstanbul, gri soğuk, Tanrı tarafından terk edilmiş bir şehirdir. Kutsal bir gecenin, Kandil'in bile diğer gecelerden farkı yoktur. İnsanlar, başkalarına karşı sıradan bir gündeki kadar kör ve sağırdır.¹⁹⁸

Fikret'in şiiriyle, Coppée'nin sözü edilen iki şiiriyle de benzerlikler vardır ancak *Intimite* şiirinden etkilenme daha fazladır. *L' Aumône de Noël* adlı şiirde muhteva açısından ziyade başlık olarak bir benzerlik mevcuttur. Fikret, Coppée'nin şiirlerini revize ederek kendine mal etmeye çalışmıştır. Bu yüzden de şiiri yanlış okuma yolunu yani Clinamen kategorisini tercih etmiştir. Şiirde geçen dilenci çocuk aynıdır ancak olayın geçtiği yer Fikret'te köprüyken Coppée'de kamerin altıdır. Fikret, kameri kullanmayarak, onun yerine köprüyü kullanarak hem toplumumuzda daha yaygın olan bir yeri tercih etmiş hem de Coppée'den uzaklaşmıştır. Coppée'nin kullandığı kürkün kokusu Fikret'de gelin odalarının kokusuna dönüşmüştür. Çünkü Türk toplumunda kürk yaygın değildir ve şiirdeki izleği böyle kullanması durumunda özgünlükten uzak bir şiir olacaktır. Fikret de bu düşünceler çerçevesinde şiirde kullanılan bazı unsurları yanlış okuyarak şiirden sapmalar yapmış ve özgünlüğü yakalamaya çalışmıştır.

Fikret'te F. Coppée tesirinin görüldüğü bir başka şiir *Âşiyân-ı Dil*'dir. Coppée'nin *Juin* ve *Promenades Intérieures* adlı şiirleriyle benzerlik taşımaktadır. Juin kelime anlamı Haziran'dır Promenades Interieurs da "İç gezinti"¹⁹⁹ anlamına gelmektedir.

Âşiyân-ı Dil

Bir i'tinâ-yı aşk ile, bir zevk-i şî'r ile
Yaptımdı kendi kendime bir lâne-i huzûr;
Ezhâr-ı hâtırât ile -pür-şemme-i visâl-
Âmâl-i zindegî, o müzehheb tuyûr-ı nûr,
Etmışti hep o lâne de teşkîl-i âile.

Ba'zan sürûd-i bûse kadar tatlı bir sadâ,
-Bir şâ'irâne zemzeme-i sâf-ı selsebîl-
Tekrîr ederdi sem'-i hayâlimde bî-mesîl
Bir aks-i cân-rübâ;

"Bazan zılâl içinde, sükût-ı şebâneden

¹⁹⁸ Mete Yuva, 2011: 189.

¹⁹⁹ Uçan, 2018: 81.

Sâkit bir ıttirâd-ı teneffüs, ki, dem-be-dem
İhsâs eder gönüllere bir ra'ş-e-i adem,
Zâhirdi lânedden.

Ben âşık-ı sükûnu idim âşiyânımın,
Ekser bu hâl-i samtına eylerdim intizâr;
Bir gün o kuşlar uçtu, o ezhârı eyledi
Bir dest-i nâzenindeki yelpâze târümâr...
Artık sükûnu yok dil-i sevdâ-nişânımın!²⁰⁰

“Âşiyân-ı Dil” Gönül yuvası anlamına gelmektedir. Şiirde Fikret, kendisine sevgiyle özenerek bir huzur yuvası inşa etmiştir. Anıların çiçekleri ile kavuşmanın kokusu ona bir aile oluşturmuştur. Bazen bir ses öpücük kadar tatlı, suyun sesi ise şiirin nağmeleri gibi gelmiştir. Şair yuvasının huzuruna tutkundur ve bu sessizliği seviyordur. Bir gün bir kadının elindeki yelpaze bu huzurlu yuvayı yerle bir etmiştir. Artık gönlünün ve evinin huzuru kaybolmuştur.

Coppée'nin şiirinde de benzer ifadeler vardır

Ve biraz saman veya kille
Herkes yapmak ister bir gün
Mütevazi bir çatı, sıcak ve narin
Aile için ve sevgi için²⁰¹

Coppée de herkesin kendisine bir yuva yapmak istediğini böyle bir hayalinin olduğunu ifade eder. Onun yuvası aile içindir sevgi içindir. Fikret'in şiirinde kavuşma, anılar ona bir aile oluşturur. “Coppée'nin *Haziran* adlı şiirinde de ‘kuş yuvası’ndan (nid) söz edilir. Şiirlerin bütünü okunduğunda hemen anlaşılacaktır ki her iki şairin de kastettiği yuva, insanın içinde rahat ettiği, mutlu olduğu bir evdir. “Lâne” ve “âşiyân” sözcükleri “nid” sözcüğünün karşılığıdır.”²⁰² Fikret'in son kıtası ile Coppée'nin şiirinin sonu benzerlik taşır.

Fakat fırtınadaki korkunç rüzgar
Bütün tasarılarımı alıp götürdü

Dünyadaki bütün ümitlerim kırıldı
Yuvadan düşen yumurtalar gibi.²⁰³

²⁰⁰ Parlatır ve Çetin, 2018: 277.

²⁰¹ Uçan, 2018: 82.

²⁰² Uçan, 2018: 81.

²⁰³ Uçan, 2018: 82.

Her iki şiirde son mutsuz biter. Fikret'in bu huzurlu yuvası bir yelpazeyle Coppée'ninki felaket getiren bir fırtınayla dağılır. Yuvaların yıkılmasıyla birlikte hayaller de yıkılmış olur.

Fikret'in bu şiiri bir de Coppée'nin "İç Gezinti" olarak çevrilen şiiriyle benzerlik taşımaktadır.

Bu şiirde de şair "Bir mutluluk rüyası düşünür". Bu rüya, şehirden uzakta, "varoşlarda" (Fauborg), "kırlara bakan bir ev sahibi" (avoir un logis donnant sur la campagne) olmaktır. Bu evin kışın "kırğılı beyaz tepelikleri" (coteaux blancs de givre), "yazın büyük bir gökyüzü ve ormanların kokusuyla dolu bir havası"sı (En été, le grand ciel et l'air qui sent les bois) olacaktır.²⁰⁴

Fikret, Coppée'nin şiirlerinde var olan, huzur, yuva, kuşlar, bahçe ve aile izleklerini kendi şiirinde de kullanmıştır. Benzerliği azaltmak ve gizlemek için şiirde Fikret, Coppée'den ayrı ifadeler de kullanmıştır. Fikret yuvasını sevgiyle yapmıştır, etrafında kuşlar, çiçekler vardır. Coppée ise evi daha somut ele alarak saman ve kille yapılacağını ifade eder. Onun şiirinde de sıcak, narin duygular söz konusudur ancak Fikret evin inşa aşamasında daha soyut ifadelerle yer vermiştir. Her iki şiirde mutsuz sonla biter. Fikret bu konuda da ayrılır. Onun şiiri elinde yelpaze olan cilveli bir kadınla mahvolurken Coppée'ninki korkunç bir fırtınayla yerle bir olur. İç Gezinti şiirinde ise hayal edilen yine gürültüden uzak huzurlu bir yuvadır. Kır hayatı, büyük ormanların kokusu, kırğılı beyaz tepelikleri anlatılır. Görüldüğü üzere asıl temalar aynıdır. Bu durum etkilenme endişesi revizyon kategorilerinden "Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması" kategorisiyle açıklanabilir. Fikret, şiirde Coppée'den ayrı ifadeler kullanmıştır ancak onunla aynı düzlemde gitmiştir. Şiirde bazı farklılıklar yaratmaya çalışması da yaşanan endişenin ürünüdür. Fikret, şiirlerde aynı temaları işlese de farklı söylem ve kelimelerle kendi şiirini kurmaya çalışmıştır.

Tevfik Fikret'in *Vagonda* şiiri Coppée'nin etkisinin görüldüğü bir başka şiiridir. Bu şiir, Coppée'nin *Dans un Train de Banlieu* şiiriyle benzerlik taşımaktadır.

Vagonda

Tenhâ, bulunduğum vagonun bir kenârına

Yığmıştı bâr-ı cismini bir hâste-i garâm;

Solgun, çökük yanaklarının ısfırârına

Âid lebinde şübheli, dalgın bir ibtisâm.

Tarz-ı telebbüsündeki reng-i garîb ile

Belliydi şî're, san'ata meyl-i tabî'atı;

²⁰⁴ Uçan, 2018: 83.

Etrâfa atmıyordu fakat bir nazar bile,
Sönmüş demek bütün heves-i şi'r ü san'atı.

Bir lerziş-i alîl ile meyyâl-i intifâ
Enzârı ağlıyordu bakıp kendi kendine;
Bilmem niçin, yakıştıırıyordum hazân-nümâ
Bir çîn-i infîâlî cebîn-i bülendine!,

Hâricde neşve-i ezeliysiyle nev-bâhâr
Serperken âşiyânlar güller, ümîdler,
Bir örtü dizlerinde, bu ma'lûl-i derd-i yâr
Hâr u şikeste müntakil-i hufre-i heder...

Donmuş bütün harâreti cism-i za'ifinin,
Dökmüş olanca berk-i ümîd-i şebâbını,
Solgun bakışlarıyla semâ-yı kesîfinin
Teşyî' eder gibiydi uzak bir sehâbını.²⁰⁵

Şiir vagonda geçmektedir, vagonun bir kenarında aşk acısı çeken bir kişi vücudunu bir yere yığmış gibi oturur. Gönül hastası olan bu kişi, buruk tebessümlüdür, düşüncelidir ve dalgındır. Giyimiyle kuşamıyla sanata ilgili gibi görünür ama bütün o heveslerden de vazgeçmiş gibi bir hâli vardır. Kendisine bakıp bakıp ağlıyor, yüzünde de bir küskünlük havası sezilir. Vagonun dışında ilkbaharın havası vardır ancak o kişi bunların hiçbirine aldırış etmemektedir. Solgun, umutsuz bakışları vardır ve bir bulutu uğurlar gibi göğe bakar.

F. Coppée'nin şiiri de bir tren istasyonunda geçmektedir. Fikret'in karamsar şiirine karşılık, Coppée'nin şiiri iyimser görünür.

Dans un Train de Banlieue adlı şiirde uzamda Sevr istasyonu (station de Sévres) dur. Anlatıcı bu uzamda üç kız kardeş (trois soeurs) görür. Üç kız kardeşin üçü de “neredeys e aynı” (presque pareille) dır:

Aynı çiçekli şapkalar, aynı yazlık giysiler,
Aynı saflık ve iyi mizaçlı bir eda

Gözler sevinçten pırıltılı, kendi aralarında gülüyorlar

Bu çocuklar Paris'ten gelecek olan babalarını (leur père) beklemektedirler. Bu baba hâli vakti yerinde bir tüccar (un commerçant aisé) dir.

Her üç kız da “saf”tır ve “iyi mizaçlı”dırlar. Babaları trenden iner. Bu uzam içinde anlatıcı kendi sanılarını, hayallerini, özelemlerini arzularını da dile getirir: Aile yılın yarısını “ahşap dağ evinde” geçirecektir. Pazar günü “dağ evine gidilecek”tir. Anlatıcı bu istasyonda inmeli miyim diye düşünür. “Hayır. Arzu, sahip olmaktan daha üstündür” der ve inmekten vazgeçer.

²⁰⁵ Parlatır ve Çetin, 2020: 281.

Bu istasyonda inmeli miydim?

Hayır. Arzu, sahip olmaktan daha iyidir,

Ve bugün aklım başımda değil, özlediğimde

Sigaramla birlikte sönen bu rüyayı

Şiirin sonunda okuyucu anlar ki bu bir sevi şiiridir. Anlatıcı aileye olan özlemini dile getirmektedir.²⁰⁶

Fikret'in şiirinde bir adam vardır ve bu adam aşk acısından bitkin düşmüştür. Coppée'nin şiirinde ise bir aile vardır; üç kardeş ve bir baba anlatılmaktadır. Her iki şiirde de bahara özgü tanımlamalar yapılır ancak Fikret'in şiirinde aşk acısı çeken adamdan dolayı bir sonbahar havası da hakimdir. Coppée'nin şiirinde aileye duyulan bir özlem duygusu varken Fikret'in şiirinde bu duygu yerine aşk acısı çeken bir adam anlatılır. Coppée'de adam ailesine kavuşur şiir mutlu sonla biter. Fikret'in tasvir ettiği adam buluta veda eder ve şiir mutsuz bir sonla biter.

İki şiir arasında benzer unsurların olmasının yanı sıra farklı unsurlar da mevcuttur. Bu durum Harold Bloom'un "Etkilenme Endişesi" kategorilerinden "Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması" ile açıklanabilir. Fikret şiirdeki bazı izlekleri yanlış okuma yolunu seçerek, Coppée'nin şiirinden uzaklaşmaya çalışır. Her iki şiirde ilkbahar tasvirleri vardır ancak Fikret Coppée'nin şiirinden saparak şiirini sonbahara yakınlaştırır. Şiirin tren istasyonunda geçmesi ve insan betimlemeleri benzerlik gösterse de Fikret, şiirinin sonunu Coppée'den farklı sonlandırmayı tercih etmiştir. Böylece şiire kendi kimliğine de eklemiştir. Fikret'in karamsar kişiliği şiirde kendini göstermiş ve böylece şiire özgünlük getirmiştir. Fikret'in bu durumu Servet-i Fünûn sanatçılarının da karamsar düşünce yapısıyla ve ruhuyla da benzerlik göstermektedir.

Fikret'in Coppée ile etkisinin hissedildiği şiiri *Berf-i Zerrin*'dir. *Berf-i Zerrin*, altın kar anlamına gelmektedir ve Coppée'nin *Matin D'Octobre* şiiriyle benzerlik taşımaktadır. *Matin D'Octobre* şiirinin kelime anlamı ise Ekim Sabahı'dır.

Berf-i Zerrîn

Beyâz berfi sevâd-ı leyâle mezc ediniz:

Bu reng-i serd ile manzûr olurdu vech-i semâ;

Kadîd ağaçların altında bir nihâyetsiz

Garîblik duyulur, bir şikâf-ı dîde-nümâ

Saçardı giry-e-i âteş kenâr-ı âfâka.

O jeng-i hüzne bürünmüş duran likâ-yı hazân

²⁰⁶ Uçan, 2018: 153.

Sükûn içinde merâret-nümûn-ı hasret iken,
 Serin serin eserek bir nesîm-i pür-halecân
 -Kopup gelir gibi en muztarib gönüllerden-
 Getirdi acı bir lerziş gusûn u evrâka;

Sukûta başladı birden bütün o yapraklar:
 Yağardı pîş-i nigâhımda bir müzehheb kar.²⁰⁷

Fikret'in şiirinde kurumuş ağaçlarla ve düşen yapraklarla bir sonbahar tasviri yapılır. Sonbahar kişiselleştirilerek, yüzü pas rengine dönmüştür. Pasın rengi de sonbaharı çağrıştırdığı için bu ifadeyi kullanmış olmalıdır. Sonrasında sert bir rüzgar eser ve bütün yaprakları düşürür. Fikret, bu düşen yaprakları altın karlara benzettir.

Sabahın eşsiz, nefis vaktidir bu
 Bu vakti birden doğan güneş kızartır
 Bir sonbahar sisinin arasından
 Bahçenin yaprakları düşer²⁰⁸

Coppée'nin şiirinde de Sonbahar tasviri yapılır. Sabah vaktinde doğan güneşin kızılılığı her yeri kaplar ve sisin arasından yaprakların yere düştüğü görülür.

Sonuncuları, en pahlıları
 Çıplak dallardan düşerler;
 Fakat henüz bu kış değildir.²⁰⁹

Kışın gelmesi yakındır yapraklar yerlere düşer ve artık dallar çıplak kalmıştır ancak bu henüz kış değildir.

“Pembelere bürünmüş bir havada” insan neredeyse altın gibi, üzerinde altın bulunan, “altından” , “altın renginde bir kar yağıyor” (on croirait qu’il neige de l’or) zannedecektir.²¹⁰

Coppée'nin şiirinde de karlar yağmaya başlar ve bu kar taneleri tıpkı Fikret'teki gibi altındandır. Şiirde görülen ana tema sonbahardır. Her iki şair de sonbahar tasviri yapmıştır ve yapraklar küfe, pasa benzetilmiştir. “Fikret'in ‘jeng-i hüzne bürünmüş’ dediği dizedeki ‘jeng’ sözcüğü Farsça bir sözcüktür ve ‘pas, küf, kir’ anlamındadır. Coppée de yapraklar için aynı sıfatı, ‘paslı’ (rouilé) sıfatını kullanmıştır.”²¹¹ Coppée'nin şiirindeki gün doğumu Fikret'te farklı bir hale bürünmüştür. Fikret şiirinde “Saçardı girye-i âteş kenâr-ı âfâka.” Diyerek

²⁰⁷ Parlatır ve Çetin, 2020: 283.

²⁰⁸ Uçan, 2018: 100.

²⁰⁹ Uçan, 2018: 101.

²¹⁰ Uçan, 2018: 101.

²¹¹ Uçan, 2018: 101.

güneşin doğumunu ateşten gözyaşına benzetmiştir. Şiirlerde sonbahar kışın habercisi gibi görünmektedir ve düşen yapraklar kara benzetilir. Bu karlar da altınla süslenmiştir.

Fikret'in şiirinde kullandığı imge ve tasvirler ile Coppée'nin şiiri benzerlik göstermektedir. Fikret, Coppée'nin şiirinin ana teması olan "altın karı" kullanmıştır. Coppée'de anlatılan sonbahar tasviri Fikret'de de aynıdır. Şiirlerde yapraklar, paslı ve küflüdür. Fikret, Coppée'nin şiirinden ayrılarak, güneşin kızılığını ateşten gözyaşına benzetmiştir. Fikret, neredeyse tercüme denilecek bu şiiri için bu sapmayı gerçekleştirerek şiiri kendine mal etmeye çalışmıştır. Bu durum da Etkilenme Endişesi kategorilerinden Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması kategorisiyle ilişkilendirilebilir. Şiiri kopya etmek, şairler için özgünlüğünün ve şairlik yeteneğinin tehlikeye girmesine sebep olur. Bu yüzden de Fikret, bu yolu seçmiş olmalıdır.

Fikret'in *Beyaz Yelken* adlı şiirinde de Coppée etkisi görülür. Bu şiir Coppée'nin *Sur la Plage* adlı şiiriyle benzerlikler göstermektedir. Şiirin başlığı sahilde anlamına gelmektedir.

Beyaz Yelken
Bak şu zevrakçe-i dil-ârâmin
Cünbüş-i iltifât-perverine;
Refref-i bâdbân-ı pür-ferine
Pek muvâfık sükûnu akşâmin.
Oh, ey neş'e, sen kanatlansan
Bu kadar belki dil-ber olmazsın!

Yaslanıp şöyle düş-i emvâca
-Sanki meczûb u mest ü müstağrak,
Bir serâb-ı kebûde aldanarak,-
Gidiyor şâ'irâne, tenhâca;
Âh bilsem, götürdüğü halecân
Hangi sevdâlı kalbe â'iddir!

Bu şetâretle işte Marmara'nın
Bir perî-i küşâde-şehperidir;
Şûh pervâne-i müzehheridir
Pâk ü nevvâr olan şu manzaranın.
Gece mersâ-yı nâz olur mutlak
Ona âğuş-ı aşkı bir adamı...

Bir vakitler gönül ederdi hayâl
Sütbeyaz bir deniz, beyâz kayalar,
Mâ'î, lâkin hemân beyâza çalar.

Bir semâ, sonra bir beyâz sandal.
 Biz o sandalya yâr-ı cânımla
 Dolaşırdık beyâz seherlerde!

Şimdi yâd ettirir o hulyâmı
 Ne zaman geçse pîş-i çeşmimden
 Böyle sâf u sefid bir yelken.
 Bana tasvîr eder o sevdâmı
 Bir beyâz kuş ki nevha-perverdir
 Bir beyâz leyl-i mâhperverde!... ²¹²

Fikret şiirde, bir kayık görür, bu kayığın ince bir bezden yapılmış beyaz yelkeni vardır. Fikret, yelkene bakarak hayal kurar. Yelken insanın içini aydınlatır ve içine mutluluk getirmektedir. Şiirde yelken kişiselleştirilir; yelken dalgaların omzuna yaslanmaktadır ve bu dalgalardan dolayı sarhoş, aşık ve dalgındır. Yelken, şâirane bir şekilde usulca gitmektedir. Beyazlığı ona saflık katmıştır ve bu yelken, Marmaranın kanat çırpın bir perisi gibidir. Onun da bir zamanlar böyle bir hayali vardır. Bu hayalde kayalar beyaz, deniz ise sütbeyazdır. O sandalda da yâr-ı canıyla, beyaz (aydınlık) sabahlarda dolaşmak ister. Bu yüzden de ne zaman bir yelken geçse, bu hayallerini anımsar.

F. Coppée'nin şiirinde geri dönmesi beklenen, aranan, ufukta gözlenen bir sevgili vardır. Gece ve gündüzün eşit olduğu günde, bir kış gününde, fırtınalı bir günde, genç bir tayfa, deniz kazalarının çok olduğu bir zaman diliminde, bu yelkenli ile "Ringa balığı" avlamak için denize açılmıştır. Ama dönmemiştir. Sonunda yelkenli döner.

Boynuna konduruyorum, deriyi ürperten
 Denizin yeliyle kirletilmiş kocaman bir öpücüğü²¹³

Şiirlerde asıl unsurlar yelkendir. Bunun yanı sıra her iki şiirde de sevgili özlemi vardır. Fikret şiirinde, yelkenle dolaşmayı ve yanında da "yâr-ı can"ının olmasını ister. Coppée'nin anlattığı sevgili geri döner ve kavuşurlar. Fikret'de kavuşma yoktur hayali ya da anısı vardır. Fikret'in şiirinde yelken süt beyazdır ve tabiat tasvirlerini de beyaz yapar: beyaz sandal, beyaz seherler, beyaz kayalar, beyaz denizler. Coppée'nin şiirinde böyle bir tasvir yapılmamıştır. Coppée'nin şiirinde sevgilinin yokluğu daha gerçekçi anlatılır. Sevgili, balık avlamak için denize çıkmıştır. Fikret'in şiirinde hayalî imgeler mevcuttur.

Fikret'in bu şiiri Coppée'nin şiiriyle genel olarak benzemektedir. Ancak kullanılan unsurlar, yapılan benzetmeler Coppée'nin şiirinden farklıdır. Onun şiirinde hayali öğeler

²¹² Parlatır ve Çetin, 2020: 288.

²¹³ Uçan, 2018: 102.

baskındır. Coppée şiirinde daha gerçekçi davranır. Şiirler birbirine benzese de farklılıklar vardır. Bu durum Etkilenme endişesi kategorilerinden “Clinamen ya da şiirin yanlış okunması” durumuyla açıklanabilir. Fikret, Coppée’nin bu şiirini, kendi şiir kimliğiyle örtüşen bir şekilde revize etmiş olmalıdır. Şiirde ayrımlar vardır bu durum Fikret’in şiirden sapmasıyla ilişkilendirilebilir. Özgün olmak için, şiirde bazı sapmalar yapmış bu yüzden de şiirde farklı öğeler ve betimlemeler kullanmış olmalıdır.

Coppée tesirinin görüldüğü bir başka şiiri *Ufk u Hilâl*’dir. Bu şiir Coppée’nin *Sur la Terasta* şiiriyle benzerlik göstermektedir. Sur la Teras terasta anlamına gelmektedir.

Ufk u Hilâl

Akşam bütün fûrûğ-ı şükûhuyla bir cihân

Bir âlem-i hayât u ziyâ ufka toplanır;

Üstünde âsümân

Bir mâ’î tül yığıntısı hâlinde sallanır.

Nâzik bir ihtizâz-ı havâ: Şimdi kâ’inât

Titrer, kalır dumanların altında müstetir;

Vâdi hayâl eder gibidir nevm içinde bir

Yek-rengî-i hayât.

Leylin emer emer leb-i sâfında toplanan

Nûşâbe-i sükûnu leb-i teşne-i türâb;

Bir kuş, uzakta muhteriz, âvâre, dil-harâb

Bir kuş eder figân.

A’mâk-ı târ-ı leyle birer kimsesiz çocuk

Vaz’-ı mükedderiyle bakar hep sitâreler;

Öksüz kalan ufuk

Süslense bir hilâl ile, mes’ûd olur... Güler.²¹⁴

Şiirde bir akşam vakti anlatılır. Akşam bütün görkemiyle her yeri çevreler ve ardından mavilikler gelir bu mavilik geceyi temsil etmektedir. Hafifçe bir rüzgar eser ve dünya sislerin dumanların altında kalır. Vadinin hayali ise tek renkli bir hayattır. Gecenin dudağında toplanan suyu, toprağın susayan dudağı emer. Bir kuş uzakta öter, bağırır. Yıldızlar kimsesiz çocuklar gibi gökyüzüne bakarlar. Öksüz kalan ufuk, ay ile süslenir ve mutlu olur.

Coppée’nin şiirinde de benzer unsurlar ve tasvirler vardır:

Akşamın temiz, engin gökyüzünde

²¹⁴ Parlatır ve Çetin, 2020: 298.

Daha şimdiden solgun birkaç yıldız ışıldar

Coppée'nin şiirinde akşam vakti pırıl pırıl (pur) dır, gökyüzünde bir enginlik (le vaste ciel du soir) vardır.

(...)

Terasta, boyun atkıları ve şallarıyla

Hepsi bir arada oturmak istemişti.

(...)

Bir vadinin, yaz sonu bir gece

(...)

Sonra bir sessizlik, bir sükûnet, bir duruluk!

Ne bir cır cır böceği şarkısı de de bir yelin ıslığı.

F. Coppée'nin şiirlerinde çocuk imgesi sıkça görülür. Bu şiirinde de 'zayıf', 'çelimsiz', 'titreyen' bir genç kız çocuğu (La jeune fille, faible, faiblement, frileuse) var.

Her iki şiirde de akşam tasviri yapılmıştır. Akşamdan geceye bir geçiş vardır. Bu geçişte Fikret geceyi "mâi tül yığıntısı"na benzettir. Coppée'de akşama geçiş, şal ile birlikte olur. Şal yıldızlarla birlikte oturmaktadır. Coppée'de kullanılan yıldız imgesi Fikret'de de kullanılmıştır.

Coppée'de kullanılan vadi tasviri Fikret'de de kullanılmıştır. Coppée'de "Vadi" soğuktur ve sonu görünmemektedir. Fikret'de vadi vardır ancak Coppée'den farklı olarak vadi kişiselleştirilir. Bu vadi hayal kuruyor ve tek hayali ise renkli bir hayattır. Coppée'nin şiirinde çocuk, zayıftır Fikret'in şiirinde ise öksüzdür. Her iki şiirde de çocuk güçsüz acınası bir halde çizilmiştir.

Fikret, Coppée'nin şiirinden bazı imgeleri alıntılararak kendi şiirinde kullanmıştır. Bu unsurları birebir kullanmayarak şiirde farklılıklar yaratmaya çalışmıştır. Bu durum özgün olamama korkusuyla yaşanan endişedir. Bu etkilenme endişesini aşmak için şiiri farklı bir biçimde ele almaya çalışmıştır ancak asıl temadan uzaklaşamamıştır. Fikret'in bu durumu etkilenme endişesi kategorilerinden "Clinamen ya da şiirin yanlış okunması"yla açıklanabilir. Fikret şiirde örneğin; Coppée'den farklı olarak vadiyi kişiselleştirmiş ve Coppée'deki şalı "mavi tül yığını" farklı işleyerek şiiri farklılaştırmaya çalışmıştır. Şiiri bilinçli bir yanlış okumayla değiştirmiştir. Böyle yaparak da şiirde kendi kimliğini ortaya koymaya ve Coppée'nin etkisinden de kopmaya çalışmıştır.

Fikret'in Coppée'den etkilendiği şiirlerinin arasında *Sarhoş* başlıklı şiiri de vardır. Bu şiir Coppée'nin *Le Cabaret* adlı şiiriyle benzerlikler taşımaktadır. Le Cabaret kelime anlamı meyhane demektir. Şiirin başlığından itibaren şiirde bir yakınlık kurulmuş olduğu görülür.

Serhoş

Bir siyeh-neş'e mest-i lâ-ya'kıl
 Gidiyor, çarpa çarpa kendisini;
 Dinlemek, anlamak değil kâbil
 Bir hırıltıyla inleyen sesini.

Titriyor dest-i nekbetinde hayât
 Bir mülevves paçavra hâlinde;
 Saklı yüzlerce müfteris hevesât
 Alnının çîn-i infi'âlinde...

Gülme bî-çârenin sefâletine;
 Kim bilir, belki bir tabiattır
 Ona yetmiş yıl önceden mevrûs;

Kim bilir, belki – muztarib me'yûs-
 Onu mahkûm eden şu zilletine
 Seni mes'ûd eden muhabbettir.²¹⁵

Fikret, şiirinde yolda yürüyen bir sarhoştan bahseder. Bu sarhoş, yolda kendisini çarpa çarpa yürümeye çalışmaktadır. Adamın sesi hırıltı gibi çıktığı için ne dinlemek ne de anlamak mümkündür. Alnının kırışıklarında pek çok istek gizlidir ve sanki onun elinde hayat titriyordur. Fikret şiirde “Gülme” o bî-çârenin haline der. Bu durum kim bilir belki de yetmiş yıl önceden kalan onun tabiatıdır diye düşünür. Fikret şiirde adamın bu haline bir ihtimal daha getirir ve “Kim bilir belki de onu üzen bizim sevgi dediğimiz şeyden onun mahrum kalmasıdır” der. Şiirde sarhoş bir adamın hal ve hareketlerinden bahseder ve onun neden böylesine sarhoş olduğu hakkında düşünür ve ihtimaller getirir.

Coppée'nin şiirinde de sarhoş adam sokakta değil meyhanededir. Fikret'in şiirinde olduğu gibi sarhoşun hal ve hareketleri anlatılmıştır.

Bu meyhanede dayanılmaz bir uğultu (essaim insupportable) vardır. Ağustos ayıdır, sinekler (mouches) vardır. Coppée'nin şiirindeki sarhoş eyleyenin de ne dediği anlaşılmaz. “Şaşkın”dır (stupide), “ağzını oynatır” (remuait la bouche), “hık, hık” sesleri çıkarır, ağzından sular akar (sedégorgeait avec les hoquets d'un égot!). Ne dediği anlaşılmaz. Şiirdeki anlatıcı, bu sarhoşa yaklaşır. Adamın, “parmağıyla bir kadının adını yazdığını” (II traçait du doigt un nom de femme) görür. Onun da içmesinin nedeni başından geçen bir sevdadır.²¹⁶

²¹⁵ Parlatır ve Çetin, 2020: 308.

²¹⁶ Uçan, 2018: 140.

Coppée'nin şiirinde sarhoş bir adam vardır ve bu adam anlaşılmayan sesler çıkarmaktadır. Adam şaşkındır ve ağzını açıp kapatsa da hiçbir şey anlaşılmamaktadır. Bu sarhoş parmağıyla bir kadının adını yazar ve bu sarhoşluğunun sebebi de o kadına bağlıdır.

Her iki şiirde de sarhoş bir adam anlatılır ve ikisi de konuşsa da ağzılarını açsalar da hiçbir şey anlaşılmamaktadır. Coppée'nin şiirinde adam uzakta değil aksine adama doğru yaklaşılır, Fikret'in şiirinde adam uzaktan görünmektedir. Coppée'de adamın neden böyle sarhoş olduğu bellidir: bir kadın. Kadının adını yazmasıyla adamın bu perişan halinin yani sarhoşluğunun da sebebi ortaya çıkar. Fikret de bu durum şüphelidir. Fikret bazı düşünceler öne sürer. Adamın sarhoşluğunda belki tabiatının etkisi vardır belki de sevgiden yoksun olduğu için böyledir.

Şiirlerde asıl anlatılan konu aynıdır: sarhoş bir adam. Bu kişinin sarhoşluktan konuşamaması, sevgisiz kalması ve aşk acısı çekmesi gibi konular da benzer şekilde işlenmiştir. Fikret, Coppée'den bazı yerlerde sapma gerçekleştirmiştir. Şiirini Coppée'deki gibi meyhanede işlememiş, onun yerine yolu, sokağı tercih etmiştir. Fikret, şiirde adamın haline anlamlar yüklerken, Coppée'de sarhoşun neden sarhoş olduğu açıkça verilmiştir. Fikret'in şiirindeki bu farklılıklar Etkilenme endişesi kategorilerinden "Clinamen ya da Şiirin yanlış okunması" ile ilişkilendirilebilir. Şiirde sapma gerçekleştirerek, Coppée'den uzaklaşmaya ve ona benzememeye çalışır. Bu benzerlikten kaçınma, şairlerde özgün olamamaya sebep olduğu için Fikret de bu yolu tercih etmiş olmalıdır.

Fikret'in Coppée'nin şiirinden tercümeyle varacak bir şekilde etkilendiği şiiri *İle'l-ebed* adlı şiiridir. Bu şiir Coppée'nin *Pour Toujours* şiiriyle benzerlik göstermektedir. İlelebed kelimesi sonsuzluk anlamına gelmektedir. Coppée'nin şiirinin başlığı da sonsuz/sonsuzluk anlamındadır. Fikret'in şiiri Coppée'nin şiirinin başlığından itibaren bir yakınlık içerisindedir.

İle'l-ebed!...

İle'l-ebed!... Bu tahayyül, verirdi neş'e bana;

İle'l-ebed onu sevmek, ile'l-ebed- mü'lim

Fakat hayât-fezâ

Bir ibtilâ ile sevmekti en güzel emelim.

Tasavvur-ı ebediyyet hayât u sevdâda,

Bu bir hayâl idi, lâkin hayâl-i dil-berdi;

Evet, bu ru'yâda

Cinânı görmeye benzerdi, rûh -perverdi!

Yazık! Şu neş'emi tesmîm ederdi hiss-i firâk,

Düşerdi rûhuma her ayrılıştâ bir ahker;

Evet, bu hiss, bu merâk
Verirdi aşkıma bir hadşe-i melâl-âver.

Güler görür de o çeşm-i siyâh-ı ağılardım,
Cihânda bir bu iken rûhumun temennâsı;

Evet, ben anlardım:
O tatlı giryelerin ayrılıktı ma'nâsı.

Geçip tehâşi-yi firkâtle hep leyâl-i visâl
Sabâh olurdu sükûn bulmadan tahassürler;

Evet, geçerdî leyâl,
Büyüdü beslenip ümmîd ile teessürler...

İle'l-ebed... İki rûh-ı mu'âşıkın bu ümîd,
Bu va'd-i muğfil-i sevdâ penâh-ı kalbi idi;

Fakat ne fikr-i ba'id:
Hayât-ı zâ'il içinde muhabbet-i ebedî!...²¹⁷

Fikret şiirinde sonsuza dek sürmesini istediği sevgiden bahsetmektedir. Bu aşk bu sevgi onu üzse de sonsuza dek sevmek onun en büyük dileğidir. Fikret, bu sevgiyi cenneti görmeye benzetir. Ayrılık duygusu ona üzüntü vermekte ve mutluluğunu zehirlemektedir. Her ayrıldığında ise içine bir ateş düşmektedir. Sevgilisinin “çeşm-i siyâhı”nı görünce ağlamaya başlamaktadır ancak bu ağlamanın sebebi de ayrılık düşüncesidir. Sevgilisine her kavuştuğu gece, ayrılığı düşünür, özlemi geçmeden de hemen sabah olmaktadır. Geceler geçtikçe, üzüntüleri umutla beslenip, büyümektedir. Fikret'e göre, iki gönül, iki seven kişi için en büyük umut sonsuza dek süren sevgidir. Ancak bu ölümlü dünyada iki kişinin sonsuza dek birbirini sevmesi ne boş düşüncedir diye düşünür.

Coppée'nin şiirinde de benzer ifadeler vardır. Şiirinde Sevgi, sonsuza dek sevme arzusu ve ayrılık korkusu, üzüntüsü gibi konuları işlemiştir.

Uzun süre sevme umudu, sonsuza kadar sevmek, sevmek

Her gün daha fazla

(...)

Ebedî arzu, düşsel ve duygusal,

Sevgililerin çok arzuladığı

(...)

Bu düş kırıcı arzu, bu aziz, aldatıcı umut

Asla bundan söz etmedik²¹⁸

²¹⁷ Parlatır ve Çetin, 2020: 314.

Coppée'nin şiirinde sevgililer uzun süre sevmeye umudunu taşırlar. Fikret'de de aynı durum vardır. En büyük isteği sonsuza dek sevmektir. Coppée sevmeyi her gün daha fazla, artarak istemekte ancak Fikret de böyle bir ifade yoktur. Her iki şiirde de bu aşk, bu sevgi hayal ile ilişkilendirilir. Fikret'in şiirinde sonsuza dek sevmek bir hayaldir, Coppée'de de sevmeye arzusu aldatici bir umut, aldatici bir hayaldir. Şiirlerde benzer izlekler: sevmek, sonsuza dek sevmek sevgili, ayrılık endişesi ve hayaldir.

Fikret'in Coppée'nin şiirinden etkilendiği açıktır çünkü şiirin genel havası, konusu, benzetme ifadeleri Coppée'yi hatırlatmaktadır. Fikret şiirinde farklılıklar yaparak Etkilenme endişesi kategorilerinden “Clinamen ya da şiirin yanlış okunması”nı gerçekleştirmiştir. Fikret, bu şiirde şiiri yanlış yorumlamamış ancak şiirde bazı imgelerde sapma gerçekleştirmeye çalışmıştır dolayısıyla şiirine farklılık getirmiştir. Fikret'in Coppée'den ayrılmaya çalıştığı bir nokta kullandığı “çeşm-i siyah” ifadesidir. Bu tamlama özellikle divan edebiyatı şairlerinde de sıkça kullanılmıştır. Coppée'de olmayan sevgilinin gözlerine anlam yüklemeyi, Fikret kullanmıştır. Bunun yanı sıra, şiirlerde sevgililer bu sevginin sonsuza dek sürmesini isterken, Fikret buna bir ekleme daha yapmıştır: Fikret bu aşkın sonsuza dek sürmeyeceğini bilmekte ve aslında bunun boş bir hülyadan ibaret olduğunu dile getirmektedir. Coppée'de böyle bir durum söz konusu değildir. Fikret şiirinde bu noktalarda sapmalar ve eklemeler yaparak Coppée'den ayrılmaya, onun şiirinden uzaklaşmaya ve şiiri kendisine mal etmeye çalışmıştır. Bu durum da endişeyi aşmaya çalışmasının bir çabası olarak düşünülmektedir.

Fikret, Coppée'nin şiirinden muktebes bir şiir yazmıştır. Şiirin başına “-Fransuva Kope'den muktebes” notunu düşerek, Coppée'nin şiirinden faydalandığını, ona benzer bir şiir yazdığını dile getirmiş olmuştur. Bu şiirin adı *Baharda*'dır. Coppée'nin şiirinin adı ise *Ritournelle* (Nakarat)'dır.

Baharda

-Fransuvadan Kope'den muktebes-
Pür-sâye hıyâbân-ı hafâ-perver içinde
Hem-pâ vü hem-âvâze vü hem-nazra vü hem-ser,
Perrân ü münevver,
Sayd eyleyelim gel
Ben kâfiyeler, sen de müzehheb kelebekler.

Kırlarda, o tenhâyî-i hüzn-âver içinde
Titrer gibidir hilkatın elhân-ı sürûru;
Terket de gurûru

Gel dinleyelim gel
Ben zemzeme-i şî'ri, sen âheng-i tuyûru.

Âmalimizin hâdim-i bî-minneti eşyâ,
Yollar gibi her yer bize bir tuhfe-i sevdâ;
Mahsûd ü mübeccel;
Gel toplayalım gel
Ben mısra-ı ber-ceste, sen ezhâr-ı mutarrâ,

Pür-zemzeme bir cevî-i ziyâ-dâr ile meşhûn,
Geçsin ebedî günlerimiz fâhîr ü gül-gûn...
Sen şî'r-i mücessem,
Ben şa'ir-i mülhem;
Sen hüsn ü füsûn, ben sana günden güne meftûn!²¹⁹

Fikret, şiiri bahara özgü unsurların yardımıyla anlatır. Şiirde bir sevgili vardır. Fikret bu sevgiliye şiirde sık sık seslenir. Gölgeyi gizli bir orman yolunda yürümektedir. Ayak seslerinin ritmiyle bağlantı kurarak “Gel ben kafiyeleri sen yıldızlı kelekleri avla” der. Kırılarda kuşların ötme sesleri duyulmaktadır. Fikret bunu yaradılışın ezgisi olarak tanımlar ve sevgiliye “Ben şiirin şarkısını sen kuşların ötüşünü dinle” der. Fikret, şiirde sevgilisine “Gel toplayalım gel” diye tekrar seslenir ve sevgilisinden taze çiçekleri toplamasını ister kendisi de seçtiği dizeleri toplayacaktır. Şaire göre, sevgilisi, şiirin vücut bulmuş halidir, o ise ondan etkilenen bir şairdir. Günden güne de ona tutkusu artmaktadır.

Fikret şiirinin girişine düştüğü not ile birlikte bu şiirde Coppée'den esinlendiğini ve taklit ettiğini de belirtmiş olur. Şiir Coppée'nin tecümesi gibidir. Bu nedenle şiirde kullanılan unsurlar, imgeler ve ifadeler birbirine benzemektedir ve bazı mısralar da Coppée'nin birebir aynısıdır.

Şarkı
Sarı ovada ve ağaçlı patikalarda
Yaz günlerini karşılamak için
Gideceğiz, kanatlı ne varsa avlamaya.
Ben, dizeler, sen altın kelek.

Ve çekici yollara sapacağız,
Ezgili ne varsa dinlemek için,
Gri söğütler altında ve sazların yanında,
Ben, ahengi, ve sen kuşların korosunu.

²¹⁹ Parlatır ve Çetin, 2020: 315.

Birlikte büyüdü kıyıları izleyerek
 Derenin mırıldanan dalgalarının vurduğu,
 Kokulu ne varsa bulacağız
 Ben dizeler ararken, sen çiçekler toplarken.

Ve aşk, hayalimizin emrinde,
 Tatlı bir yaz günü sunacak.
 Ben şair olacağım, ve sen şiir
 Sen en güzel, ve ben en seven.²²⁰

Her iki şiirde de şiir ağaçlı bir yolda başlar. Fikret'te bunun yanı sıra bu yol gizlilikler içindedir. Şiirlerde şair, dize avlamak ister, karşıdaki kişinin (sevgili) de yıldızlı, parıltılı kelebekler avlamasını ister. Coppeé ezgili ne varsa dinlemeyi ve bunun için de yollara sapar. Ben ahengi dinleyeyim sen de koroyu dinle der Fikret'de de bu durum aynıdır. Son kıtalar da aynıdır. Her iki şair de şiirdeki sevgiliyi şiire, kendilerini de bundan esinlenen ve etkilenen şair olarak ifade eder.

Fikret, şiirde Coppée'den etkilendiğini belirtir ve şiirinde Coppée'yle aynı ifadeleri kullanır. Bu durum Etkilenme Endişesi kategorilerinden “Daimonikleşme veya Karşı Yüce” ile ilişkilendirilebilir. Daimonikleşme özgün olamamaktan korkan ephebenin bir karşı yüce oluşturma çabasıdır. Kendisinden üstün olduğunu bildiği selefinin şiirine benzer bir şiir yazarak, onunla bir mücadeleye girmiş olur. Bu mücadelede ephebenin amacı ondan daha iyi şiir yazarak ona karşı yüce oluşturmaktır. Şiirin başındaki notu yazmasının nedeni de budur. Ephebe olan Fikret, selefinden etkilendiğini belli ederek onun iyi bir şair olduğunu ancak ondan daha iyi şiir yazdığını göstermeye çalışır. Fikret'in şiirde kullandığı kelimeler, imgeler ve şiirin kuruluş yapısı benzerdir. Ancak şiirde bazı öğelerde ileriye giderek daha iyi yazdığını kanıtlamaya ve bu endişeyi aşmaya çalışmaktadır. İlk kıtada ağaçların gölgesine “gizli” ifadesini eklemiştir. İkinci kıt'ada ise Coppée'den farklı olarak “Terket gururû” ifadesini kullanır. Coppée'de böyle bir ifade yoktur aksine şiiri daha sade bir biçimdedir. Son kıtada ise her iki şair de sevgiliyi şiirin vücut bulmuş hali nitelerken Fikret bir ekleme daha yapar, “Sen hüsn ü füsün, ben sana günden güne meftûn”. Burada Fikret, Coppée'nin şiirine ekleme yapmış gibi görünür. Fikret, şiire kendi yorumunu katarak, şiiri ileri götürmeye ve endişeden kurtulmaya çalışmıştır.

Fikret'in Coppée'den esinlenerek yazdığı bir başka şiiri *Krizantem*'dir. Krizantem Kasımpatı çiçeğidir. Coppée'nin Türkçe'ye “Leylak” olarak çevrilen şiiriyle benzerlik

²²⁰ Mete Yuva, 2011: 196.

taşımaktadır. Kaplan'a göre; "Fikret bu şiirini de Coppée'nin "Le Cahier Rouge"undaki "A un lilas"dan mülhem olarak yazmıştır."²²¹ Kaplan'ın ifadesine ek olarak Hilmi Uçan, Fikret'in bu şiiriyle, Coppée'nin bir şiiriyle daha benzerlik olduğunu tespit etmiştir. Coppée'nin bu şiirinin adı ise *Olivier IX*'dir.

Krizantem

Şafak-âlûde bir hadîka gibi
Nazra-gâhımda ibtisâm eyler
Sarı, fes rengi, penbe, sincâbî,
Bir kucak, bir yığın şükûfe-i ter.

Krizantem, bu hande-i sâfa
Münkalib girye-i yetîm-i hazân...
Nâf-ı zerrîni serper etrâfa
Acı bir nefha, bir şemîm-i hazân.

Krizantem, bu nâmı pek severim,
Önce duydum lisânından;
Bana mûnis bu gün o hâtıradır.

Hep onun yâdigârıdır kederim;
Açılır sonbahar olunca ayân,
Krizantem içimde bir yaradır!²²²

Fikret, şiire şafak rengini tasvir ederek başlar. Şafak, taze çiçeklerle doludur ve bu çiçekler kırmızı, pembe, sarı ve sincab (kül ve kahverengi arası bir renk) renklerindedir. Bu renkli çiçekler güz gelince yerini kasımpatıya bırakır. Kasımpatı güzün de habercisi anlamına gelmektedir. Kasımpatı, sonbaharda gözyaşı döken bir yetime benzetilir. Onun ortasındaki sarılılıklar etrafa serpilir ve bu acı bir esinti getirmektedir. Şair, krizantemi (kasımpatı), ilk sevgilinin ağzından duymuş ve çok beğenmiştir. Bu da hoş bir anı olarak kalmıştır. Kederi de sevgilisinden bir hatıra olarak kalmıştır. Sonbahar gelip, kasımpatılar ortaya çıkınca şairin içini bir hüznün kaplar, kasımpatı onun içinde bir yara olarak kalmıştır.

Coppée'nin şiirinde çiçeğin adı Leylak'tır. Leylak çiçeği, ilkbaharı, mutluluğu temsil etmektedir.

A Un Lilas

Pencereme oturmuş çiçeğin açışını seyrediyorum

²²¹ Kaplan, 1993: 125.

²²² Parlatır ve Çetin, 2020: 321.

Bahçemdeki alçakgönüllü leylak
 Ve onun içeri dolan kokusu
 Sabah rüzgarında ta içime kadar ulaşıyor.

(...)

Fakat haksız bir öfke ile doluyum,
 Zira sevgilim beni sevmeyi bıraktı

(...)

Güneşten ve yelden kendinden geçmiş
 İlkbaharın bu sevinç saçan gözdesi

(...)

Ve evet, telaş dolu ümitlerime rağmen,
 Artık zevk almamalıyım
 Gözyaşlarıyla yanmış gözlerimi dinlendirmekten
 Senin elbisenin serinliğinde²²³

Coppée'nin şiirde kullandığı çiçek, "Leylak"tır. Bu leylak alçakgönüllüdür ve sabahları onun kokusu içine dolmaktadır. Fikret'de kullanılan çiçek ise kasımpatıdır. Şiirlerde çiçekler farklı anlamlara gelmektedir. Leylak ilkbaharı temsil eden bir çiçek iken, Fikret krizantemi tercih etmiştir. Şiirler sabah vaktini anlatmakla başlar. Coppée, sabahı tasvir etmemiştir, Fikret'de şafak vakti renkleriyle birlikte tasvir edilmiştir. Fikret de kasımpatıyla birlikte gelen bir güz havası, kokusu vardır. Coppée'de de aynı durum "keskin koku" olarak ifade edilmiştir. Coppée, sevgilisi onu bıraktığı için içi bir öfkeyle doludur, Fikret de bu durum açıkça işlenmez, sevgilisinden ayrılmış gibi değildir ancak kasımpatıyı ilk onun ağzından duymuş ve onda bir anı olarak kalmıştır. Bu anı artık onun da sevgilisinden ayrıldığını göstermektedir. Fikret, sevgilisinden ayrıldığı için öfkeli veya kızgın değildir aksine anıları ona hoş bir duygu da yaşatmaktadır. Coppée'de mevsim yazdır, Fikret'de ise kasımpatı güzün çiçeği olduğunu ifade eder.

Şiirlerde ana unsurlar benzer olarak ele alınmıştır: Ayrılık, sevgili, sevmeye, çiçek gibi. Ancak Fikret, bu ana temayı aynı bırakarak, şiirde yapılan betimlemeleri, anlatımı ve unsurları değiştirmeye çalışmıştır. Bu durum Etkilenme Endişesi kategorilerinden "Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması" ile bağlantılıdır. Etkilenme endişesi yaşayan ephebel, seleflerinden ayrılmak için şiiri yanlış yorumlama yoluna giderler. Fikret de bu şiirinde, özgün olamama endişesi ile şiiri yanlış okumuş ve yorumlamış, sapmalar gerçekleştirerek de Coppée'den uzaklaşmaya çalışmıştır.

²²³ Uçan, 2018: 122.

Fikret'in Coppée'den etkilenerek yazdığı bir başka şiiri de *Perde-i Teselli*'dir. Coppée'nin adı geçen bu şiiri *Désepérément*'dir. Kelimenin anlamı ise umutsuzca, çaresizce anlamlarına gelmektedir.

Perde-i Teselli

İşte seksen yaşında bir sâ'il,
Yaşamış kâ'inâtı görmeyerek.
Yaşamış, mevte olmamış kâ'il;
Yaşamak ayrı, görmek ayrı demek.

Mütehaşşid mezâhir-i zulemât:

Göz açıldıkça rûh perdelenir.
Acı bir levha şübhe yok ki hayât,
Görmemek en büyük tesellîdir.

Âh, ey pîr-i ser-sefid-i hazîn,
Seni görmekle işte âmâcım
Yine birçok te'essürâta... Sevin

Sen zulmet-fezâ tecelliye;
İşte bak, ben de, ben de muhtâcım
Öyle bir perde-i teselliye!²²⁴

Fikret, şiirde görmeyen bir adamı anlatır. Bu adam dilencidir ve seksen yaşlarındadır. Dilenci, gömeyerek yaşamış, ölüme boyun eğmemiştir. Fikret'e göre görmemek en büyük tesellidir çünkü hayat acı bir tablo gibidir ve görmeye başladıkça ruha perde inmektedir. Fikret, dilenciye seni görünce hayattaki kederlere göğüs gerdim bak senin için bir sevinçtir der. Görmemek en büyük teselli olduğu için Fikret de böyle bir teselliye ihtiyaç duymaktadır.

Coppée'nin şiirinde umutsuzluk ve karamsarlık vardır. Şiirin başlığından da anlaşılacağı üzere, şiirdeki anlatıcı da çaresiz ve umutsuzdur.

Désepérément

Otuz yaşındaki bu ruh, hararetini korudu

(...)

Geleceğimi görüyorum ve oraya atılıyorum

Bir çiçeği olmayan bir çöldeki gibi.

(...)

Ve umut benim için sadece bir göçmen kuş

Yuvasını yapmak için mezar seçmeye giden.

²²⁴ Parlatır ve Çetin, 2020: 342.

Coppée'nin şiirindeki kişi Fikret'inkinden farklıdır. Fikret de bir dilenci vardır ve bu dilenci seksen yaşındadır. Coppée'deki kişinin ne yaptığı bilinmemekle birlikte otuz yaşındadır. “Ama bu ruhun yaşamdan bezmiş gibi bir hâli vardır. Coppée'nin şiirindeki özne kendi yaşamını, geleceğini “Tek bir çiçeği olmayan bir çöle benzetir.”²²⁵ Fikret ise şiirinde görmemenin büyük bir teselli olduğunu dile getirir, onun şiiri de Coppée gibi karamsardır. Coppée'de adam, otuz yaşında hala yaşamak için umutlu ve canlıdır, yaşama isteği vardır ve şair, bu duruma imrenerek bakmaktadır. Fikret'de yaşlı dilenci de yaşamak için çabalamaktadır ve yaşama isteği vardır. Fikret de bu adama bakarak, imrenir onun gibi bir yaşama sevincisinin olmasını diler.

Şiirlerde, şairler karamsardır ve umutsuzdur. Anlattığı kişiler onların aksine, hayat doludur ve onlar da aslında onlar gibi olmak isterler. Bu açıdan bakıldığında konu olarak birbirlerine benzerlik söz konusudur. Ancak Fikret, etkilendiği Coppée'nin şiirinden ayrılmak için, şiire farklı yorumlamalar getirir: Şiirdeki adamın dilenci olması, seksen yaşında olması gibi. Bu durum Etkilenme Endişesi revizyon kategorilerinden “Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması”yla ilişkilendirilebilir. Clinamen, epheblerin seleflerinden etkilendiğini saklamak için seçtikleri bir yoldur. Çünkü selefini tekrar eden bir şair bulunduğu konumdan ileri gidemez, yerinde sayar ve unutulmaya da mahkumdur. Şairler, bu endişeyle şiirlerde seleflerin şiirlerinden farklı yorumlamalar ve anlamlandırmalar yaparak uzaklaşmaya kendi şiirlerini oluşturmaya çalışırlar. Fikret de bu şiirinde etkilendiğini gizlemek ve şiirini ileriye taşımak için bu yolu seçmiş olmalıdır.

Coppée'nin etkisinin hissedildiği başka bir şiir ise *Toprak*'tır. Bu şiir Coppée'nin *La Réponse de la Terre* isimli şiiriyle benzerlik taşımaktadır. Şiirin kelime anlamı ise toprağın yanıtıdır.

Toprak
Tûde-ber-tûde mahşer-i esrâr,
Ona biz “cirm-i bî-haber” diyoruz;
Kitle-i pür kesâfet-i edvâr,
Ona biz “mavtın-ı beşer” diyoruz.

Bırakıp şi're isti'âreleri
Şunu ismiyle yâd edin: Toprak!
Beşerin menşe-i hayât-eseri;
Bu da bir şi'r-i muzlim ü muğlak.

²²⁵ Uçan, 2018: 128.

Seni isminle sâde yâd etmek
 Bana ye's-i fenâ verir... Gerçek
 Besleyen var mı sende hiss-i bekâ?

Bence timsâl-i esfelliyyetsin,
 Kara toprak, mazîk-ı zilletisin;
 Benden efsûs-ı bî-nihâye sana!..²²⁶

Fikret, bu şiirde toprağın üst üste yığılan gizlerden oluştuğunu ve buna habersiz cisim dendiğini ifade eder. Yüzyılların yoğun kitlesine ise, insanın/beşerin yurdu dendiğini söyler. Fikret, burada dünyayı ve insanı anlatmaktadır. Şiirin devamında bu benzetmeleri bırakıp, Toprak'ı hatırlamamız gerektiğini söyler. Ona göre, Toprak da bir şiiirdir ve bu şiir karanlık ve karmakarışıktır. Toprak'ı ismiyle anmak, ona ölümün endişesini getirir ve ona bir soru sorar: “Besleyen var mı sende hiss-i bekâ?” Bu soruda Fikret, ölümsüzlüğün hissi sende var mı demek istemektedir. Şiir karamsarlık ve melankolik ifadelerle doludur ve Fikret şiirin son kıt'asında daha da ileriye giderek toprağa beddua okur. Toprağa, sen yaşamın en basit en aşağılık temsilisin, yerin en dibisin bu yüzden de sana yazıklar olsun diyerek şiirini bitirir. Fikret'in şiirinde isyana varan ifadeler kullanılmıştır.

Coppée'nin şiiri de toprak çerçevesinde şekillenmiştir. Onun şiirinde anlatılan toprak, sadece öldürmez aynı zamanda besler, canlandırır ve verimlidir.

Le Réponse de la Terre
 Ey Toprak!
 Hayat bir bilmecedir ve ölüm bir sırdır,
 Fakat sen, rüzgarlar tarafından sallanan başakların
 Ölümlerle besleniyor yaşayanları beslemek için
 (...)
 Adilim ben ve iddia ediyorum ki ektiği her buğday
 Geri gelir hasat zamanından çiftçiye
 (...)
 Ve şimdi ey Toprak, senin verimliliğin
 Bize pirinç, buğday ve çay veriyor
 Ey anaç Toprak, her yaratık sende
 Arar hayatını ve sonunda sende bulur kabrini
 (...)
 Kang-Hi daha kuvvetli bir çabayla toprağı kazdı,
 Ve topraktan bir kafatası çıkardı.²²⁷

²²⁶ Parlatır ve Çetin, 2020: 346.

Fikret'in şiirindeki karamsarlık, Coppée'nin şiirinde baskın değildir. Fikret, şiiri sadece ölümle ilişkilendirmiş ve ona kötü özellikler yüklemiştir. Coppée'nin şiirinde de toprak ölümü simgeler ama bu özelliği kötü olarak atfedilmemiş, yaşamın ve ölümün bir gereği olarak verilmiştir. Coppée'de toprak, pirinç, buğday ve çay verir, toprağın iyi tarafları da anlatılır. Fikret'in şiirinde toprak kötüdür, ismi bile insana endişe ve korku verir, iyi tarafları betimlenmemiştir. Coppée'nin şiirinin son kıtasında bilge, topraktan bir kafatası çıkarır, bu da ölüme yapılan bir vurgudur. Fikret'in anlattığı toprak ise, karanlık, basit ve aşağılık olarak anlatılır. Fikret, şiirin sonunda toplumsal geleneğimizde de var olan beddua ile şiirini bitirir.

Fikret'in şiiri Coppée'ye göre daha karamsardır. Bunun sebepleri arasında Servet-i Fünûn sanatçılarının, genel ruh yapısının da etkisi vardır. Şiirlerin anlattığı konu aynıdır; toprak. Fikret, şiirde toprağa tamamen kötü özellikler yükleyerek Coppée'nin şiirinden ayrılmıştır. Coppée'den farklı olarak şiire ölüm korkusu, endişe gibi duygular da eklemiştir. Şiirinin sonunu da Coppée'den başka bir formda bitirmiştir. Bu durum "Etkilenme Endişesi" kategorilerinden "Clinamen ya da Şiirin Yanlış okunması" ile ilişkilendirilebilir. Fikret, şiirin ana unsuru olan toprağı ele almış ve şiire farklı betimlemeler ve yorumlamalar getirerek Coppée'nin şiirinden sapmıştır. Bu sapmayla birlikte Fikret, Coppée'nin şiirinden uzaklaşmış ve başka bir şiir meydana getirmiştir.

Fikret'in Coppée'den benzer özellikler gösterdiği bir diğer şiiri *Haluk'un Bayramı*'dır. Coppée'nin *Aux Bains de Mer* şiiriyle benzerlik taşımaktadır. Şiirin başlığının kelime anlamı "Deniz Banyosu" anlamına gelmektedir.

Halûk'un Bayramı

Baban diyor ki: "Meserret çocukların, yalnız

Çocukların payıdır! Ey güzel çocuk, dinle;

Fakat sevincinle

Neler düşündürüyorsun, bilir misin?.... Babasız,

Ümitsiz, ne kadar yavrucukların şimdi

Sıyâh-ı mâteme benzer terâne-i îydi!

Çıkar o süsleri artık, sevindiğin yetişir;

Çıkar, biraz da şu öksüz giyinsin, eğlensin;

Biraz güzellensin

Şu rûy-ı zerd-i sefâlet... Evet, meserrettir

Çocukların payı; lâkin senin sevincinle,

Sevinmiyor şu yetim, ağlıyor... Halûk, dinle!²²⁸

Fikret, oğlu Halûk'a pek çok şiir yazmıştır, onun için Halûk'un yeri çok ayrıdır ve bütün ümidini Halûk'a bağlamıştır. Şiirlerinde de bu konuya sıkça yer değinmiştir. Fikret'in bu şiiri, Halûk'un çocukluk döneminde yazılan bir şiirdir. Şiirde bayram sabahı güzel giysiler giyen Halûk'a öğüt verici sözler vardır. Fikret, Halûk'a “sevinmek, mutluluk sadece çocukların payıdır, Ey! Güzel çocuk dinle” diyerek seslenir. Bayram sabahlarında yetim ve öksüz kalan çocukların sesleri, yas çığlıklarına benzer. Bu nedenle Halûk'tan giysilerini çıkarmasını ve onlarla paylaşmasını ister. Böylece o çocuklar da biraz olsun sevineceklerdir. Fikret, şiirde yoksul ve yetim çocukları anlatır. Onların karşısına da iyi imkanlara sahip olan Halûk'u koyar ve ondan bu çocukları da düşünmesini ister.

Coppée'nin şiiri de zengin ve fakirlik üzerine kurulmuştur. Onun şiirindeki bu izlekler çocuklar üzerinden anlatılmıştır.

Aux Bains de Mer

Aylak aylak yüzen çocuklar, zengin çocukları

Komşu otellerden ve konaklardan gelen

Bu çocuklar neşe içindedirler, plajda koşarlar (courent), eğlenirler; “gözleri güler” (Le rire dans les yeux) ve “mutlu” (bonheur) durlar. Elbiseleri de çok güzel, süslü ve değerlidir. Bu çocuklar aynı zamanda sıhhatlidir:

Sağlıklı ve gösterişlidirler süslü elbiselerin içinde

Böyle bir ortama bir başka grup girer. Bu insanlar; liman muçoları (Moussaillons du port), karides avcıları (Pêcheurs des crevettes), “sepetlerin ağırlığıyla boyunları uzamış” (le cou tendu sous le poids des paniers), “halktan insanların çocukları”, (les fils des gens du peuple) halkın en yoksullarıdır. “Talih bu yoksulların yaşamını çekilmez kılmıştır” (Des pauvres et le sort leur fit rude la vie). Ama yine de bu çocuklar başkalarına karşı kıskanç (sans un regard d'envie) değildir, mutludurlar. F. Coppée, bu iki farklı manzarayı da şöyle bir manzarayı da şöyle bir karşılaştırma ile ortaya koyar: “Çalışan çocuklar/ oynayan çocuklar” (L'enfance qui travaille et l'enfance qui joue).

Her iki şiirde de ana izlek, yoksul çocuklardır. İyi giyimli, zengin çocukların karşısında yoksul çocuklar vardır. Fikret'in şiirinde bu karşıtlık, bir bayram sabahında anlatılır. Coppée'nin şiirinde ise bir deniz kıyısında geçer. Fikret, durumu iyi görünen çocuğu oğlu Haluk üzerinden anlatır. Coppée ise şiirde, tanımadığı çocuklardan yola çıkarak kendi izlenimlerini anlatır. Onun şiirinde sadece çıkarımlar vardır ve o bu görüntüye seyircidir. Fikret, şiirde yoksul çocukların karşısında seyirci kalmak istemez ve çocuğa yardım edilmesini ister.

²²⁸ Parlatır ve Çetin, 2020: 356.

Fikret, şiirinde Coppée'nin ana izleği olan, yoksulluk ve yoksul çocukları işleyerek ondan etkilendiğini gösterir. Ancak şiirde farklı kelimeler ve ifadeler kullanarak onun şiirinden farklı bir şiir meydana getirir. Çocuklara, fakir ve yoksullara yardım etmek özellikle toplumumuzda yaygındır. Şiire böyle bir yorumlama getirerek, şiiri kendisine mal etmeye çalışmış olmalıdır. Bu durum revizyon kategorilerinden, "Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması"yla ilişkilendirilebilir.

Coppée'nin etkisinin hissedildiği bir diğer şiir, *Yarın*'dır. Etkilenilen bu şiirin adı *Lendemain*'dir. Ertesi gün anlamına gelmektedir. Her iki şiirin başlıkları da aynıdır.

Yarın

"Çalış, çalış ki yarın belki istirahat için
Bir istifade edersin bugünkü sa'yinden..."
Bir istifade... yarın... belki... Ben bu elfâzın
Tazammun ettiği va'd-i ba'ide aldanarak

Bugünkü zevkimi bir muhtemel sa'âdet için
Tutup harâb edecek, sonra bir çocukcağızın
Eliyle kırdığı kıymetli bir oyuncağına
Tahassür etmesi tarzında girye-bâr olacak
Kadar bebek değilim; nüsha-i hayâtın ben
Bu gün önümde açılmış duran şu yaprağına
Bugünkü ömrümü kaydetmek isterim; ferda,
O bir cenîn ki bu günden tevellüd eyleyemez.
Nasıl şu hâlimi âtiye eylerim ki fedâ
Geçen şü'ûn -ı hayâtım teceddüd eyleyemez?...
O gün derince düşünmüş, fenâ yorulmuştum,
Ve: "Böyle boş yere koşturmadansa efkârı
"Bütün hakâyıkı pâ-mâl edip atâletime
"Biraz da râhata baksam!..." demiş, bu safsatadan
Başım döner gibi olmuştu, sanki sarhoştum;
Sıcak da ayrıca te'sîr edip rehâvetime
Bulduğum yere bî-tâb düşmek üzere idim
Ki cevî-i gûşuma, pür-neş'e başka bir odadan
Gelip döküldü Halûk'un sadâ-yı bî-dârı...
-Hayır, melek çocuğum, hep yalandı, söylediğim,
Benim olanca huzûrum, sürûrum, işte fedâ,
Çocukça, nazlı küçük bir dakîka şevkin için;
Büyür gözümde seninle hakikat-i ferdâ,

Bugün çalışmalıyım ben yarınki zevkin için.²²⁹

Fikret, yarını düşünmeden sadece bugünü düşünerek yaşamak istediğini anlatır. Bu yüzden de bugünü yaşamayalım, bir kağıda sadece bugünü yazmalıyım diye düşünür. Şimdiyi, bugünü yarına feda etmek istemez, anı yaşamak ister. O gün kenndince bunları düşünen şair, dinlenip keyfine bakmak ister ve çalışmak istemez. Tam rahatlayıp, uzanacakken içeriden bir ses gelir: Bu ses oğlu Halûk’un sesidir. Onun sesini duyunca Halûk’a bu düşüncelerin yalan olduğunu, oğlu için yarını düşüneceğini söyler. Oğlunun yarınki yani gelecekteki zevkleri ve mutluluğu için bugün çalışacağını ifade ederek şiirini bitirir.

Fikret’in şiirinin adı ‘Yarın’, F. Coppée’nin şiirinin adı ‘Ertesi Gün, Yarın’dır. Le lendemain sözcüğünün ‘istikbal’, ‘gelecek’ anlamı da var. Fikret’in şiirinde de ‘Yarın’ sözcüğü ‘gelecek’, ‘istikbal’ anlamındadır. Her iki şiirde de yaşamdan bir haz alma, hazcılık görülür. Fikret “bugün kü ömrümü kaydetmek isterim” der. ‘Yarın’ın bir ‘cenin’ olduğunu ve bugünden doğamayacağını söyler. F. Coppée’de tembellik içinde sevgili ile birlikteliği, ânı yaşamayı yüceltir.

Şiirlerin adları aynıdır. Bunun dışında her iki şiir de kişisel duyguları ve düşünceleri dile getirir. Her iki şairin toplumsal şiirlerini düşündüğümüzde bu iki şiirde diğer birçok şiirlerinden farklı olarak bireysel, hatta, F.Coppée’de tensel duygulara yer verilir. F. Coppée’nin şiirindeki özne sevgili ekseninde içinde bulunduğu günü yaşamak isterken, Fikret’in şiirindeki özne önce içinde bulunduğu ânı yaşamak ister ama çocuğu aklına gelince onun ‘yarın’ını için çalışması gerektiğini düşünür.²³⁰

Fikret’in Coppée ile aynı unsurları kullanması ve şiirin konusunun aynı olması ondan etkilendiğini açıkça göstermektedir. Fikret, her iki şiirde de günü yaşamak, anın tadını çıkarmak ister. Coppée’de bu sevgiliyle birlikte geçirilen vakittir ve o anı daha da kıymetlendirmek için söylenmiştir. Fikret de ise bu durum keyfidir. Çalışmak istemez, dinlenmek ister ve yarını değil bugünü yaşamak ister. Fikret’in Coppée’den asıl ayrıldığı nokta oğlu Halûk için bütün isteklerinden, tembelliğinden vazgeçmesidir. Fikret Coppée’den farklı unsurlar kullanarak şiirde sapma gerçekleştirmiştir. Bu durum Etkilenme endişesi kategorilerinden “Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması” maddesine denk düşmektedir. Fikret, endişeyi aşmak için Coppée’nin şiirine eklemeler yapmış ve onun şiirinden saparak kendisine bir şiir yaratmaya çalışmıştır. Şiirde tekrara düşmekten ve özgünlükten uzaklaşmaktan korkan şair bu yolu tercih etmiş olmalıdır.

Fikret’in Coppée’den etkilendiği bir başka şiiri *Yaşamak Aşkı*’dır. Coppée’nin *Le Lys* adlı şiirinden etkilenmiştir. *Le Lys*, zambak anlamına gelmektedir.

²²⁹ Parlatır ve Çetin, 2020: 360.

²³⁰ Uçan, 2018: 161.

Yaşamak Aşkı

Saf u ma'sûm; sanki bir zambak;
 O kadar saf idim ki fikrimden
 Geçebilseydi bir gün aldanmak,
 Yaşamaz, mahvolur giderdim ben.

O zamânlar bu en kolay şeydi:
 Tıpkı bir zanbağın memâtı gibi
 Soluvermek, fakat bugün şimdi
 Şu soğuk toprağın hayâtı gibi

Solmayan bir hayâta müftakirim;
 “Hâr u muğfil, fakat hayât olsun!”
 Diyorum; şimdi hâtırım, fikrim
 Hep şu müz'ic ümîd elinde zebûn.

Yaşamak... Başka ihtiyâcım yok;
 Yaşamak, hem çocukça aldanarak,
 Öyle yıllarca, dâ'imâ, birçok,
 Zâr ü ma'lûl ü muhtazır yaşamak...

Büyüyor cism-i nev-hayâtiyle
 Sarışın, tatlı bir çocukcağızın;
 Yaşamak aşkı bende her emele
 Olacak melce-i yegâne yarın.²³¹

Fikret, şiirinde kendi düşüncelerini saf ve temiz görmektedir. Fikret'e göre ölmek önceden daha kolaydı tıpkı bir zambağın ölümü gibi ama şimdi ölmek kolay görünmemektedir. Şimdi soğuk bir toprak gibi de olsa yaşamak istemektedir. Hatta yaşamaktan başka bir isteği yoktur. Hasta da olsa, çile de çekse artık yaşamayı dilemektedir. Onda bu yaşamak aşkı, sarışın bir çocuğun büyüyen gövdesiyle eş zamanlı ilerlemektedir. Çocuk büyüdükçe ondaki yaşama isteği de artmaktadır. “*Yaşamak Aşkı*’nda, doğrudan doğruya Halûk’tan bahsedilmemekle beraber, şiirin sonunda kullanılan kelimeler, şairde yaşama aşkının büyüyen çocukla birlikte arttığını telkin ediyor.”²³²

F. Coppée’nin şiirinde de yaşamak aşkından söz edilir. Her iki şiirde “zambak” imgesi ile “yaşam” arasındaki bir koşutluk ortaya konuluyor: (...) F. Coppée’nin şiirinin başlığı da “Zambak” (Le Lys). Şiirdeki bu çiçeğin solması, yaşamın sona ermesi anlamına geliyor:

²³¹ Parlatır ve Çetin, 2020: 361.

²³² Kaplan, 1993: 132.

Noble et pur, un grand lis se meurt dans une coupe

F. Coppée'nin şiirindeki zambak “asil”, “saf”, ve “büyük” bir zambaktır; T. Fikret'in şiirindeki zambak da “saf ve masum” bir zambaktır. Ölüm izleği her iki şiirde de var. T. Fikret “kupadaki zambakla bir ilişki kuruyot. F. Coppée, kupadaki zambağın öldüğünü söylüyor.”²³³

Fikret'in Coppée'den etkilendiği başlığından da bellidir. Fikret, bu şiirinde de Coppée'den bahsedilen bazı izlekleri kullanmış ve şiiri kendisine göre ve kendi toplumuna göre uyarlamıştır. Bu uyarlamalar, Harold Bloom'un Etkilenme Endişesi revizyon kategorilerinden “Clinamen ya da Şiirin Yanlış” okunması ile açıklanabilir.

Fikret'in Coppée'den etkilenerek yazdığı bir başka şiiri *Sabah Ezanında*'dır. Coppée'nin *L'Araignée du Prophète* adlı şiiriyle benzerlik taşımaktadır. Şiir “Peygamber'in Örümceği” anlamına gelmektedir.

Sabah Ezanında

Allâhü Ekber... Allâhü ekber...

Bir samt-ı ulvî: Gûyâ tabî'at

Hâmûş hâmûş eyler ibâdet.

Allahü ekber... Allâhü ekber...

Bir samt-ı nâlân: Gûyâ avâlim

Pinhân ü peydâ, nevvâr ü muzlim;

Etmekte zikr-i Hallâkı dâ'im.

Allâhü ekber... Allâhü ekber....

Bir samt-ı ulvî: Kalb-i tabî'at,

Bir samt-ı ulvî: Kalb-i tabî'at,

Bir samt-ı nâlân: Rûh-ı avâlim,

Etmekte zikr-i Hallâkı dâ'im,

Etmekte ra'sân ra'sân ibâdet. ²³⁴

Fikret, şiirine ezanda da geçen “Allâh-u Ekber” diyerek başlamıştır. Her yerde bir sessizlik vardır, sanki tabiat sessizce allaha ibadet etmektedir. Kainat da gizliden gizliye bazen de açıkça ibadet eder. Bu ibadet karanlıkta ve aydınlıkta durmadan devam eder. Fikret'e göre, dünya, tabiat, varolan her şey Allah'a ibadet etmekte ve onu anmaktadır.

Fikret'de olduğu gibi, Coppée'de de dîni unsurlar vardır. Fikret islamî şiirinde öğeler kullanırken, Coppée de şiirinde islamiyetle ilgili satırlar yazmıştır. Şiirinde Allah'ı, Peygamberi övmüştür.

²³³ Uçan, 2020: 162.

²³⁴ Parlatır ve Çetin, 2020: 363.

L' Araignée du Prophète şiirinde F. Coppée bir Müslüman edasıyla, ya da en azından İslam'a saygılı bir Hristiyan gibi konuşuyor. Hazreti Muhammed'in peygamberliğini kabul ediyor; onun için "dindar ve bilge" sıfatlarını (pieux et sage) kullanıyor. Peygamberimizin "Bir tek olan Allah'ın büyüklüğünü, Kur'an'ın yüce surelerini" düşlediğini söylüyor:

Aklı yüce sûrelerdeydi

Kur'an'ın ve bir tek olan Allah'ın büyüklüğünü düşünüyordu

(...)

Hatice ile evlenen Muhammed,

Hicaz'ın bir kervancısıydı sadece; ama

Nankör putlara tapmayı görmekten d bıkkındı,

Ruhu yüce sureleri düşünüyordu

79 dizelik uzun bir şiir olan bu şiirde Peygamberimiz ve yol arkadaşı Hazreti Ebu Bekir'den ve Hicret'ten söz ediliyor:

Şiirde "insanın çok zalim olduğu"ndan (L'homme, déjà trop plein de cruauté) , Peygamberimiz'in ise merhametli (clément) olduğundan, kolunda yürüten "soğuk ve karnı yağlı kocaman bir örümceği" (Une énorme araignée, au ventre froid et grass) bu merhameti nedeniyle öldürmediğinden söz ediliyor.

"Bilge Muhammed'in bir zamanlar hoş davrandığı" (Du sage Mohammed autrefois épargnée) örümceğin, "Yüce Allah'ın korumasıyla onu koruduğunu" (Par protection du Trées- Haut, "katil çeteyi" (Arrêter la bende meurtrière) durduğunu söylüyor.

Son dize ise hemen hemen kelime-i tevhid'in Fransızcaya çevirisi: Allah birleniyor, "Allah'tan başka ilah yoktur" deniliyor:

Allah! Allah! Il n'est past d'autre Dieu qu'Allah!

"Allah! Allah! Allaht'tan başka ilah yoktur!"²³⁵

Coppée'nin şiirinde bir örümcekte bahsedilir ve Hz. Muhammed'in bu örümceği öldürmediğinden hatta katil çetesine karşı koruduğu anlatılır. Şiirler konu bakımından aynıdır. Her ikisi de dini içerikli bir şiirdir. Fikret'in şiirinde her şeyin ibadet ettiği geçer ve şiir, genel bilgiler içermektedir. Coppée'de konu daha özeldir; peygamber, peygamberin kolundaki örümcek, Allah'ı övücü sözler... Fikret'in şiirinin başında geçen "Allah-u Ekber", Coppée'nin şiirindeki "Allah! Allah!" nidalarıyla benzerlik taşımaktadır. Fikret, Coppée'den etkilenmiş ve şiirini de kendi toplumuna, dinine göre yazmıştır. Bu durum "Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması"yla açıklanabilir. Halef olan şair, selefın şiirinin genel konusunu alır ve yazma sürecinde farklı yollara gitmeyi tercih eder. Etkilendiğini belli etmemek adına, ondan uzaklaşmaya çalışır. Bu durumda da şiirdeki bazı imgeleri, cümleleri değiştirerek, şiiri yanlış okuyarak selefın şiirinden uzaklaşmış olur. Fikret'in de bu şiirde Coppée'nin "Allah! Allah!" nidalarına karşın "Allah-u Ekber" ifadesini kullanmasının sebebi Coppée'nin şiirini kendisine mal etmeye çalışmaktır.

²³⁵ Uçan, 2018: 140.

Fikret'in asker ve orduyla ilgili yazdığı *Asker Geçerken* şiiri de Coppée'nin *Le Défile* şiiriyle benzerlik taşımaktadır. "Le Defile" kelime anlamı geçit törenidir. Şiirlerin başlığı da birbiriyle benzerlik içindedir.

Asker Geçerken

Nakkâre önde, bir müteharrik cebel gibi
Geçmekte zî-vekâr u tarab mevkib-i zafer;
Sancak, o reng-i âl ile fecr-i ezel gibi
Fark-ı mehâbetinde saçar mevce mevce fer.

Herkes, büyük küçük, birikir reg-güzârına
Bir incizâb-ı rûh ile, pür- şevk u ihtirâm
Gözler dalar güzârîş-i satvet-medârına,
İsâr eder kudûmuna her nazra bir selâm.

Durmaz yürür ketîbe-i rahşân-ı mefhâret;
Her lahza bir nümâyiş-i handân-ı mefharet
Yüzlerde, süngülerde, kılıçlarda berk urur.

Kalmaz gunûde geçtiği yerlerde hiss-i şân;
Ba'zan durur selâmına bir kışla... nâgehân
Bir seyd-i âmirâne parıldar: -Selam dur!²³⁶

Fikret, bu şiirinde askerlerin geçit törenini anlatmaktadır. Davul yürüyen bir dağ gibi önde gitmektedir. Bu geçit töreninde herkes sevinçlidir. Büyük ve küçük herkes geçitte yerlerini almıştır. Sancak, etrafa güç saçmaktadır. Herkes geçit töreni için yolda toplanmıştır ve bu törene saygı duymaktadırlar. Bu geçitte bir subayın kılıcı parlar o zaman ona selam dur diyerek şiir bitirilir.

Coppée'nin şiirinde de bir geçit töreni anlatılır. Bu geçit töreninde Fikret'te olduğu gibi insanlar vardır. Bu kişiler çocuk ve halktan oluşmaktadır.

Çocuklar ve halk, Ne yazık! Çocuk da
Onları görmek için yolda dururlar.

(...)

Fakat çelikten ve altından kamaşan göz
Subayları görmeye çalışır çocuk özellikle
Eyerleri üzerinde yarı dönmüş sallayan
Ağızları güneşte parlayan kılıçlarını

(...)

²³⁶ Parlatır ve Çetin, 2020: 368.

Az önce mutlu olan zavallı kadın,
 (...)

Şimdi oğlunun asker olmak istemesinden korkar
 (...)

Ve hatta, bu şüphesi bitmeden önce
 Aklı ürkütücü düşünceyi kavradı
 Kara bir savaş alanı, dökülmüş buğdayların içinde
 Uğursuz ay altında, bazı yaralılar görünüyor
 Kanla ve acı pembelikli ıslı
 Elleri üzerinde sürünüyorlar ve annelerini çağırıyorlar
 Dirsekleri üzerinde doğruluyorlar yine düşüyorlar
 Ve sadece aç olan atlar ayakta
 Uzun suratlarını toprağa doğru eğerek
 Solmuş ölümler arasında siyah çimen yiyorlar... ²³⁷

Coppée çocukların bu geçitte olmasına üzülmemektedir. Ne yazık çocuklar da orada durmaktadır diyerek üzüntüsünü dile getirmiştir. Fikret şiirinde ise büyük, küçük herkes oradadır ve bu durum ona göre gurur verici görünmektedir. Şiirlerde parlayan unsurlar vardır. Coppée'nin şiirinde askerlerin kıyafetleri ve kılıçları parlar bundan dolayı insanın gözleri kamaşır. Fikret'in şiirinde de askerin kılıcı parlar ve buna selam dur demektedir. Coppée'nin şiirinde bir kadın vardır bu kadın bu geçit töreninden sonra karamsarlığa bürünür. Oğlunun asker olmasından, savaşa katılmasından korkar. Aklına savaşın kötü sahneleri gelir. Fikret de böyle bir durum yoktur onun şiirinde gurur verici bir geçit töreni, onurlu, saygıdeğer askerler/subaylar vardır. Kötü olan savaş sahneleri yoktur.

Her iki şiirde de ana konu aynıdır: Askerî Tören Geçidi. Coppée şiirinde bu geçitten savaş sahnelerine geçer ve şiiri karamsar olarak devam ettirir ve bitirir. Fikret de aksine bu geçit töreni şanlı, gurur verici ve askerlere saygı örneğidir. Şiirdeki bu farklılıklar, Etkilenme Endişesi revizyon kategorilerinden “Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunmasıyla” ilişkilendirilebilir. Selefinden etkilenen ephebe şiirde özgün olma endişesiyle şiiri farklı okumaya ve selefinden uzaklaşmaya çalışır. Selefinden uzaklaşamayan şairin şiirleri taklitten öteye gidemez. Taklit olan şiirler de ephebenin özgün bir şair olmasını engeller. Bu nedenle halef olan şairler, seleflerin şiirlerini yanlış okuyarak ondan uzaklaşmaya çalışır. Fikret de bu şiirde özgün olmak için şiiri yanlış okuma yolunu seçmiş olmalıdır. Fikret, şiirin ana temasını ve konusunu almış ve şiiri kendi ferdiyetçi ve toplumsal değerlerine göre yazmıştır. Türk toplumunda asker önemli ve değerlidir. Savaşlar bir karamsarlık değil aksine gurur verici

²³⁷ Uçan, 2018: 77.

sahnelerdir. Şiirini, Coppée'nin şiirinden farklı konumlandırmaya çalışan şair, şiiri farklı okuyarak ve yorumlayarak ondan uzaklaşmıştır.

Fikret'in Coppée'nin şiiriyle benzer özellikler taşıdığı bir başka şiiri *Buda*'dır. Coppée'nin sözü edilen şiiri ise *L'Hirondelle du Bouddha*'dır. Kelimenin anlamı “Buda'nın Kırılancı”dır.

Buda

Büyük hakîkate bir vecd-i pür-tehâlûkle
Koşardı; gözleri ufkun hafâ-yı sâfında,
Koşar giderdi hep âdetlerin hilâfında;
Bütün sunûf onu ithâm ederdi körlükle.

Bu kör, zalâm-ı dehâ-perverinde bir gârın
Büyük hakîkati yıllarca iktinâh ederek,
Onunla yüzyüze yıllarca iştibâh ederek,
Sonunda gördü nedir sırrı hep bu esrârın.

Bütün şükûk o zamân karşısında devrildi,
Uyûn-ı gayzı kamaştırdı hep o körlükle;
Koşan sadâsına en mutma'in tehâlûkle
Sayıklıyor diye tezyîf eden esâfildi!²³⁸

Fikret, şiirinde Buda'yı konu almıştır. Anlatılan bu kişi, büyük gerçekliklerin peşindedir. Geleneklerin, törelerin tersine koşar bu yüzden de herkes tarafından körlükle itham edilmiştir. Bu körün dehasını, bir mağaranın karanlığı beslemiştir. Yıllarca, o karanlıkla yaşamış ve sonunda o gizli gerçeğe, hakikate ulaşmıştır. Bu kişi gerçeğe ulaşınca, herkesin ona karşı önyargıları, tepkileri de yerle bir olmuştur ve onu körlükle itham edenler onun sesine koşar olmuşlardır.

Coppée'nin şiirinde de Buda anlatılır. Şiirde Buda betimlenir ve Budizm'in öğretilerine ve ilkelerine yer verilmiştir.

L'Hirondelle du Buda

Buda, derin ormanına çekilmiş
Artık sadece Nirvanayı düşünerek,
Oturdu, ellerini göğsüne açmış tefekkür etmek için
Bu kutsal durumu sonsuza kadar koruyarak,

Yalnızlık ve vecd içinde yaşadı

²³⁸ Parlatır ve Çetin, 2020: 373.

Sonsuz bir rüyaya ruhunu yoğunlaştırarak
İlahi hiçlik içinde eritilmeden önce
Zaman onu çöp gibi zayıf ve cılız kalmıştı.

Bu şiirde anlatılan Buda, “çileden kemikleşmiş bir beden”e (Le corps ossifié de l’ascète immobile) sahiptir. Bu çile onun “donuk göz kapakları içindeki gözlerini bakışsız” (ses yeux sans regard dans leurs mornes paupières) kılmıştır. Sözü edilen Buda “ulu”dur, “son derece olgun” (Le Bouddha vénérable, absolument parfait) dur. ‘Fena’nın umudu” (L’espoir du néant) içindedir. Hayattan kaçır ve ondan hiçbir şey istemez (fuyait la vie et ne voulait rien d’elle). Buda, o kadar derin bir huşu içindedir ki sadece Nirvana’yı düşünür. “Granit gibi kuru ve gri” olan ellerini göğre doğru açır (Dans sa main sèche et grise ainsi que du granit). “Vecd içinde”dir ve “yalnız”dır. “Bir kırlangıç gelir ve avucuna yuvasını yapar” (Une hirondelle vint, un jour, et fit son nid). Kırlangıç ölür, Buda bir çocuk gibi ağlar (Pleura, comme un enfant, la mort d’une hirondelle). Kendi öğretisini insanlığa sunar ve mağaraya çekilir.

Coppée’nin şiirinde Buda’nın bedeni tasvir edilmiştir. Çileden kemikleşmiştir. Fikret’te Buda’nın bedensel özelliklerine yer verilmemiştir. Coppée’de Buda, olgundur, uludur ve doğrunun farkındadır. Bir ormanda, nirvanaya ulaşmayı beklemektedir. Budizm inancına göre nirvanaya ulaşan kişi, tüm fani isteklerini susturmayı başarak ruhsal bir ululuğa ulaşır. Nirvanaya ulaşmak isteyen Buda, yıllarca derin ormanında yaşayarak sonunda gerçeğe yani nirvanaya ulaşır. Fikret’in şiirinde de bu durum vardır. Karanlık bir mağarada yıllarca gerçeği arar ve sonunda gizli bilgiye yani nirvanaya ulaşır. Fikret’in şiirinde Nirvana kelimesi geçmez, o nirvanayı esrar ve giz olarak tanımlamıştır. Her iki şiirde de Buda, gerçeğe kavuşur ve insanlarla öğretileri paylaşmaya çalışır.

Şiirler birbirine konu itibariyle benzerdir. Fikret, Coppée’nin şiirindeki ana izleği kullanarak bir şiir yazmıştır. Coppée’de beden tasviri vardır ancak Fikret’te bu duruma rastlanmaz. Coppée’nin derinlik ormanı, Fikret’in ise mağarası vardır. Fikret bu durumu peygamberlerin vahiyleriyle bağdaştırmış olmalıdır. İslam dininde peygamberler gerçeğe, gönderilen vahiylerle genellikle mağaralarda ulaşmıştır. Fikret, bu nedenle şiirinde mağara izleğini kullanmış olmalıdır. Fikret’in şiirinde Buda ilk başlarda kimse tarafından kabul görmez bu durum da islamiyeti yaymaya çalışan peygambelerin çektikleri sıkıntıyla ilişkilendirilmiştir. Fikret, şiirde yanlış okuma ve yorumlama gerçekleştirmiştir. Konu ve anlatılan şeyler benzerdir ancak şiirdeki anlatım ve kullanılan izlekler farklılık göstermiştir. Bu durum Etkilenme Endişesi kategorilerinden “Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması” ile ilişkilendirilebilir. Selefinden etkilenen ephebe, özgün olamama endişesi taşır. Bu nedenle selefinin şiirindeki bazı izlekleri değiştirerek yanlış bir okuma ve yorumlama gerçekleştirir böylece şiirinde farklılıklar meydana getirmeye çalışır. Fikret de burada Coppée’nin anlattığı

konuyu aynı şekilde ele almış ancak şiirde farklı izlekler kullanarak (örneğin; mağara, budaya inanılmaması gibi) onun şiirinden uzaklaşmaya çalışmıştır.

Tevfik Fikret'te F. Coppée etkisinin hissedildiği bir başka şiiri "*Âveng-i Şühûr*"dur. Sözü edilen şiir, Coppée'nin "*Les Mois*" şiiriyle benzerlik göstermektedir. Her iki şiirde de aylar anlatılmıştır. Fikret, Coppée'nin şiirini taklit etmiştir. Fikret'in şiirinde tıpkı Coppée'nin şiirindeki gibi tüm ayları tasvir etmiş ve Coppée'nin kullandığı izlekleri kullanmıştır. Coppée, şiirinde ayların isimlerini başlık olarak koymuş, Fikret ise ayları numaralandırarak tasvir etmiştir.

Fikret'in şiiri Mart ayı ile başlar ve şiirini I ile numaralandırmıştır. Kış, donuk bakışlıdır, bir yanı gitmek isterken bir yanı da kalmak ister. Bu nazlanış, bir süre sürer ve ortalığı örtmeye, bulutlarla kaplamaya çalışır. Kuşlar da bu durumdan muztariptir. Onlar da bir yerlere sığınmak isterler. Baharda açan çiçeklerin de içlerini korku kaplamaya başlar. Çirkin olmayan ama acı bir yüz görünür, bu kişi bir kadındır ve sinirli görünmektedir. Fikret Mart ayındaki olayları bu şekilde tasvir etmiştir. Bir yandan kışın belirtileri devam ederken bir yandan da bahar müjdelanmektedir ve kışın sertliği kadının yüz hatlarıyla tasvir edilmiştir.

Coppée'nin şiirinde de benzer şeyler anlatılmıştır. Onun şiiri Mart başlığı adı altında anlatılmıştır. "F. Coppée'nin şiirinde Mart (Mars) ayı "suratını asmış bir sevgiliye" benzetilir. Bu sevgili "kaprıslı"dir. (Un caprice te prend) "somurtkan, asık suratlı" (boudeuse)dir, "surat asar" (Tu me boudes). Bu mart ayı aynı zamanda davranışlarıyla sevgililer arasında zaman zaman yaşanan "kaçak kavgalar"a (fugitives querelles) benzettirir."²³⁹

Her iki şiirde de kadın vardır ve asık suratlı tasvir edilmiştir. Coppée'de kadın sevgiliyken, Fikret'te kadının kimliğinden bahsedilmemiştir. Kaçak kavgalar, Fikret'te dönüşerek ikilemde kalma, kararsızlık olarak işlenmiştir.

Fikret'in ikinci şiiri olan Nisan ayında kanatlı bir hayal vardır ve bu hayal çiçekli bir dala konmuştur. Bir kalem, baharı tasvir etmek ister ancak karşısında dallanan budaklanan filizlerin karşısında resim yapmaktan çekinir. Her yer çiçeklerle dolmuş, kuşlar ötüşmektedir. Sular akar, kuzular oynar. Yağmurları etrafı aydınlatır sanki tebessüm etmektedir. Bu tebessüm baharın habercisidir artık Nisan ayı gelmiştir.

F. Coppée'nin şiirinde de Nisan ayında olan baharın özellikleri anlatılmıştır ve o şiirinde Nisan adını vermiştir. Her iki şiirde de benzer özellikler vardır.

Fikret'in şiirinin diğer kısımlarında da aylar tasvir edilir. Mayıs ayında her iki şiirde de sevgili vardır, Fikret'in sevgilisi Mart ayındaki kadına göre daha ılımlı olarak karşımıza çıkar, Coppée'nin sevgilisi de şiirde cıvıl cıvıldır. Haziran ayında Fikret'te altın başaklı tarla, köylü,

²³⁹ Uçan, 2018: 86.

tarla, sevgili anlatılmıştır. Coppée'nin şiirinde ise farklı olarak, kuş yuvası, aile anlatılmıştır. Temmuz ayında Fikret köyden, aileden, tarladan ve köylü kadından bahseder. Aile ve köylü kadın ailesi için çalışmakta ve evlerine ekmeği bu şekilde götürmektedirler. “F. Coppée ise kavurucu temmuz sıcaklığı ile yakıcı aşk arasında bir koşutluk kurar; aşktan acı çeken kâlp çatlar.”²⁴⁰ Ağustos ayında her iki şairin de şiirlerinde bir durgunluk hâkimdir. Şiirlerde ölüm teması işlenmiştir. Yazın son ayı olduğu için hüznü işlenmiştir. Fikret Eylül ayının can çektiğini, üzüntülü ve hüznü bir ay olduğunu ifade eder. Bu ay bir kızın ölümü esnasında yüzünde oluşan tebessümü gibidir. “Coppée’de Eylül ayı ile olgunlaşan, bozulma vakti gelmiş bir bağ arasında benzerlik kurulurken Fikret ölmek üzere olan sarı yüzlü bir kız arasında benzerlik kurar.”²⁴¹ Her iki şiirde de sarı, sarılık öne çıkmıştır. Fikret, Ekim ayında soluk yapraklı, güz ağacının altında bir kızı tasvir etmiştir. Bu kız ağlamaklı ve acı çekmektedir. Onun yüzünde, hayaller gizlenmiştir. Şairlerin şiirlerinin isimleri dışında bir benzerliğe rastlanmamıştır. Her iki şairin Kasım şiirlerinde Uçan’a göre : “Bîçare kuşlar” ve “kışın titreten donuk nazarlarından incinmişler ve ilkbahar sığınağı” aranmaktadır.” İfadeleri ve imgeleri dışından herhangi bir benzerliğe rastlanmamıştır. Fikret’in Aralık şiirinde, kardan dolayı her yer bembeyaz olmuş ve bu kefeneye benzetilmiştir. Herkes ve her şey karın son bulmasını hayata geri dönmeyi istemektedirler. Kargalar sanki ölümün habercisi gibi beklerler. Coppée’nin Baykuş’u bizde uğursuzluk olarak nitelendirilen “Karga”ya dönüşmüştür. Her iki hayvan da uğursuzluğu, kötü durumları ifade etmektedir.

Fikret’in Coppée’den etkilendiği bu şiiri Etkilenme Endişesi revizyon kategorilerinden “Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması” ile açıklanabilir. Fikret, Coppée gibi ayları tasvir etmiştir. Tasvir ederken de bazı imgeleri benzer, bazılarını ise F. Coppée’den farklı olarak kullanmıştır. Taklitten uzak durmaya çalışan Fikret, şiirde farklı yollar deneyerek Coppée’nin şiirinden farklı bir şiir yazmaya çalışmıştır. Fikret şiirde farklı unsurlar ve imgeler kullanarak şiirde sapma meydana getirmiş ve aynılıktan kurtulmaya çalışarak özgün bir şiir meydana getirmeye çabalamıştır.

Fikret’in “İktirâb” adlı şiiri Coppée’nin “*Désir dans le Spleen*” şiiriyle benzerlik gösterir. İktirâb, gam, keder, üzüntü, sıkıntı anlamlarına gelmektedir. Coppée’nin başlığı da aynı anlamlara gelir. Her iki şiirde de karamsarlık hakimdir.

İktirâb

Girdâblar açılır önüme bir derin serâb,

Rûhum sehâbelerden alır şemme-i türâb,

Tahrîş eder simâhımı bin nevha-i gurâb,

²⁴⁰ Uçan, 2018: 90

²⁴¹ Uçan, 2018: 92.

Benzer azâb-ı kabre nihâni bir ıztırab;
 Gönلüm harâb, cism-i nizârım kadar harâb...
 Müdhiş, memâttan bile müdhiş bu iktirâb!

Bâd-ı sümûmu yaktı nihâl-i sebâtımı,
 Rîg-i revânı boğdu ümîd-i necâtımı;
 Deşt-i cahîme benzetirim kâ'inâtımı,
 Hep garka-i belâ görürüm ben hayâtımı;
 Girdaplar açılır açar önüme bir derin serâb...
 Müdhiş, memâttan bile müdhiş bu iktirâb!

Tevhiş edip hayâlimi bir leyl-i gam-nisar,
 Hasretle eylerim seher-i mevte intizâr;
 Muzlim ziyâlarıyla –derim- kılsam istitâr!
 Çeşmim sehâbelerde arar zulmet-i mezâr,
 Rûhum sehâbelerden alır şemme-i türâb..
 Müdhiş, memâttan bile müdhiş bu iktirâb!

Gâhî uyup hevâ-yı dil-i bî-karârıma
 Çıksam da şöyle kırlara, baksam civârıma:
 Hep serviler vurur nazar-ı iğbirârıma
 Taşlar soğuk soğuk dikilir reh-güzârıma,
 Tahrîş eder, simâhımı bin nevha-i gurâb...
 Müdhiş, memâttan bile müdhiş bu iktirâb!
 Sendin biraz teselli-i vicdânıma sebeb,
 Ey nûr-i dîde, sen de keder-nâksin bu şeb;
 Kimden, nasıl, sa'âdetimi eyleyip taleb:
 Ha'il enîn-i kalbe ciğer-gâh-ı pür-ta'eb,
 Yeksân azâb-ı kabre nihâni bir ıztırâb...
 Müthiş memâttan bile müthiş bu iktirâb!

Tab'ımda bir kelâl ki benzer şebâbete,
 Cânımda bir melâl ki benzer muhabbete,
 Karşımda bir cemâl ki benzer hayâlete,
 Fikrimde bir hayâl ki benzer hakîkate;
 Gönلüm harâb, cism-i nizârım kadar harâb...
 Müdhiş, memâttan bile müdhiş bu iktirâb!²⁴²

Fikret, şiirinde karamsar dolu sözler sarf eder. Her kıtanın sonunda bir mısra tekrar eder. Ona göre, bu keder ölümden bile kötüdür, ıztıraplıdır. Gönلü haraptır, kargaların

²⁴² Parlatır ve Çetin, 2020: 207.

ağlaması kulağını rahatsız eder. Kendi dünyasını, cehennem çölüne benzetir, hayatı belayla doludur. Fikret, hasretle o günün, ölüm gününün gelmesini bekler. Dışarda kırlara, bahçelere baktığında ise servi ağaçları gözüne görünür. Mutluluğunu alıp giden kişiye, sitem eder. Onun çektiği bu acı, kabir azabından bile beter görünür. Gönlü zayıf gövdesi gibi güçsüz ve bitkindir.

Şiirde ölüm çekilen sıkıntı, acı ve keder ölümden daha kötüdür. Her gördüğü yerde ölüm imgelerini görür. Mutlu değildir ve her gün ölmeyi beklemektedir. Kullandığı servi ağacı, soğuk taşlar, karganın sesi ölümü çağrıştıran unsurlardır. Yaradılışından da gelen bu melankolik mizacı, yaşadığı sıkıntılarla güçlenmiş ve dayanılmaz bir hal almıştır. Fikret'in karamsarlığı ve sıkıntısı şiirde açıkça görünmektedir.

Coppée'nin şiirinde de benzer izlekler vardır. O da kederlidir ve sıkıntılıdır. Şiiri karamsardır. O da Fikret gibi sık sık ölmeyi arzulamaktadır. Onun karamsarlığı aşk acısına bağlıdır.

Artık sevemem, ben ki sadece otuz yaşıdayım

Ve yenice ayrıldım sevgilimden pişmanlık duymadan

(...)

Her şey yaşar, herkes sever! Ve ben, kederli ve yalnız, dikilirim

İlkbahar semainda ölen bir ağaç gibi

(...)

Küllenmiş düşünceleri olan bir hasta gibiyim

Ve sıradan odasının üzüntüsüyle dolu

(...)

Gel! Sana her şeyi vaat ediyorum, ruhumu ve kalbimi, kanımı tenimi

(...)

Bazen isterdim ki sonum yakın olsun ²⁴³

Coppée'nin şiirinde ayrıldığı sevgilisinden dolayı acı çeken ve üzülen bir aşık anlatılır. Kendisi de kederlidir, ilkbahar gelir ama o bunu göremez. Herkes birbirini sever ama o bir başına yalnızdır. Sadece sevgilisinin gelmesini ister, gelmeyeceğini bildiği zamanlarda da ölmek ister.

Coppée'nin şiirinde var olan ölüm, keder, sıkıntı Fikret'de de mevcuttur. Fikret de kederlidir ve sıkıntı çekmektedir. Her iki şiirde de ölümü arzulayan kişiler vardır. Coppée'nin neden kederli olduğu bellidir: Aşk acısı. Fikret'de bu durum görünmez, tabiatı böyledir ve hayattan keyif alamamaktadır. Mutluluğunu ondan alan biri vardır ama kimin olduğu açıkça belirtilmemiştir. Her iki şiirde de benzetmeler vardır. Coppée "küllenmiş düşünceleri olan bir

²⁴³ Uçan, 2018: 112.

hasta gibidir” Fikret ise, yaşadığı hayatı ve dünyayı bir cehenneme benzetir. Fikret, Coppée’den farklı olarak gördüğü şeyleri ölümle bağdaştırır. Bunlardan en belirginini servi ağacıdır. Servi ağacı Türk toplumunda genellikle mezarlıklarda olduğu için mezarı ve ölümü çağrıştırır.

Fikret, Coppée’nin şiirinin ana izleğini alarak farklı unsurlarla yeni bir şiir yaratmaya çalışmıştır. Bu durum etkilenme endişesi revizyon kategorilerinden “Clinamen ya da Şiirin Yanlış okunması” ile ilişkilendirilebilir. Fikret, Coppée’den farklı olarak bazı benzetmeler kullanmıştır: Servi ağacı, mezar karanlığı, cehennem çölü, kargaların ötmesi, toprak kokusu”. Bu benzetmeler, Coppée’de yoktur. Ayrıca Coppée’nin ayrıldığı bir sevgilisi vardır, Fikret’de böyle bir durum belirtilmemiştir. Bu açılardan şiirler birbirinden ayrılır. Fikret, etkilendiği selefının şiirini farklı okumalarla ve sapmalarla kendi şiiri yapmaya çalışmıştır. Şiire kendisinden bahsedildiği gibi farklı izlekler getirmiş, Coppée’den uzaklaşmıştır. Bu şekilde yaşadığı endişeyi aşmaya ve ona benzememeye çalışmıştır.

Fikret’in *Eş’ar-ı Muhabbetden* şiiri ile Coppée’nin *Rédemption* şiiri arasında benzerlik vardır. *Eş’arı Muhabbetden* sevgi şiirlerinden demektir. Muhabbet kelimesi, sevgi, sevgiliyle olan bağ ya da konuşma anlamlarına gelir. Eş’ar kelimesi ise şiirin çoğul anlamını taşımaktadır. *Rédemption* kefaret ya da kurtulma anlamlarına gelmektedir. Şiirlerin başlığında bir benzerlik söz konusu değildir ancak işledikleri konu bakımından yakınlık vardır.

Eş’âr-ı Muhabbetden

Hayâta râğbet edersem senin yüzündendir,
Bu dâm-gâha senin saçlarınla merbûtum;
Felekte nûr görürsem senin gözündendir,
Muhabbetinle şu zindân-ı gamda mazbûtum.

Bekâ-yı aşkını gâhî teemmül eyler de
Derim: “Fenâ bulamaz, kâ’inat bâkîdir!”
Seninle katlanırım ben bu çâresiz derde,
Derim o şevk ile hattâ: “Hayât bâkîdir.”

Bakıp cemâline bir dem yumunca gözlerimi
Şehâblar uçuşur manzar-ı siyâhımda;
Yakar fûrûğ-ı nigâhın zalâm-ı ahterimi,
Yüzün güneşler açar pîş-i intibâhımda.

Ma’îşetin o tekâzâ-yı cân-güdâzından
Kaçar, emîn olurum âşiyân-ı ismetine;
Buhâr-ı neş’eye gark olmak ihtirâzından

Melâl yükselemez âsmân-ı ismetine.

Gel, ey nedîme-i cân u cinân u vicdânım!
Gönül şu dem yine muhtâc-ı iltifâtındır
Ey âfitâb-ı sabahat! Fezâ-yı irfânım
Hemîşe teşne-i şevk-i tecelliyâtındır!

Elin elimde, saçın târümâr sînemde,
Gözüm gözünde, lehim la'l-i gül-feşânında...
Kılar bu hâl ile ömrüm karâr sinemde.
Gelir tezelzûle rûhum ser-i benânında²⁴⁴

Fikret, bu şiirinde sevgilisini anlatmaktadır. Sevdği kişiye olan sevgisini, bağlılığını, umudunu dile getirir. Yaşamaya rağbet etmesi yani yaşamayı istemesi sevgilisinin yüzündendir. Gökte parıldayan bir şey görse bu durumu sevgilisinin gözüne bağlar. Sevgisiyle gam zindanında mahkum kalmıştır. Bazen aşkını düşünür ve nasıl hayat devam ediyorsa onun aşkı da devam edecektir. Çaresiz derde sevgilisi sayesinde katlanmaktadır. Sevgilisinin yüzüne bakınca kendi yüzünde kıvılcımlar çakar yani yüzü aydınlanır. Hayat, sevgilisinin varlığıyla anlam bulmakta ve yaşanılır hale gelmektedir.

F. Coppée'nin şiirinin adı da "Kurtuluş"tur. Buradaki özne de bir kadına kavuşmanın kavuşarak kurtulmanın sevincini yaşamak ister. F. Coppée'nin şiirindeki özne, özlediği kadını yüceltir: Onu 'deniz kızı, su perisi' (Siréene, Nixe) olarak niteler. Özlediği kadını, öznenin kalbini kangrene döndürmüştür. Ona kavuşunca duygularının yoğunluğunu atacak, kangrenden kurtulacaktır:

Korkunç su perisi, deniz kızı gücüm yetecek, yetecek
Sonunda bitkinliği silkip atmaya
Duygularımın ve kurtulacağım ey kadın kangrenden
Kalbimi doldurduğun

F. Coppée'nin şiirinde sevgili "ışık saçar, tan vaktinin aydınlandığına sahiptir" (Ela rayonne, elle a la clarté de l'aurore).²⁴⁵

Her iki şiirde de bir sevgili vardır. Şairler, bu sevgililer sayesinde yaşama tutunurlar. Onlar için, yaşamı değerli kılmaktadırlar. İki şiirde de kurtuluş, sevgiliye kavuşmakla mümkündür. Coppée'nin şiirinin başlığından da ifade edilmiştir. Şiirlerde sevgiliye bir özellik atfedilmiştir. Sevgili etrafa ışık ve aydınlık saçmaktadır. Coppée'de sevgili, tan vaktindeki aydınlık gibi parlaktır, Fikret'de ise, gökyüzünün aydınlığı sevgilisinin gözünden dolaydır.

²⁴⁴ Parlatır ve Çetin, 2020: 196.

²⁴⁵ Uçan, 2018: 107.

Fikret, şiirdeki bazı izlekleri değiştirerek kullanmıştır. Sevgiliye atfedilen özelliği Coppée'den farklı kullanmıştır. Bu durum, Harold Bloom'un etkilenme endişesi kategorilerinden "Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması" ile açıklanabilir. Selefinden etkilenen ephebe, özgün olamama endişesi taşır. Bu endişeyi aşmak ve kendi şiirini yaratmak ister. Bu nedenle, şiirde farklı yorumlamalar ve okumalar yapmaya çalışır. Fikret de bu şiirde Coppée'den etkilendiğini gizlemek için, bu yola başvurmuş olmalıdır.

Fikret'in Coppée'den etkilendiği bir başka şiiri *Peri-i Hazan*'dır. Coppée'nin *Tristement* adlı şiiriyle benzerlikler taşımaktadır. *Perî-i Hazan*, Sonbahar perisi anlamına gelmektedir. *Tristement* ise, Ne yazık ki! Anlamındadır.

Perî-i Hazân

Hâbîde-i nâz iken yosundan

Bir bister-i nerm içinde mestûr,

Bir balta sesiyle uykusundan

Bîdâr olarak, lâtif ü mahmûr

Dinler etrâfı pür-tefekkür:

Her yanda sükût, bir boğuk ses

Ağlar gibi tâ uzakta yalnız.

Oldukça bu savta rûhu ma'kes

Ağlar o da giryesiz, figânsız;

Eyler yüzü ân-be-ân tagayyür.

Vechindeki zehr-i iğbirârı

Masseyleyerek olur nümâyân

Her şeyde alîl bir te'essür;

Düşükçe nigâh-ı jâle-dârı

Yerlerde, nizâr ü zerd ü uryân,

Bir hüsn-i melûl eder tezehhür.²⁴⁶

Fikret'in şiirinde, bir kadın vardır. Bu kadın aslında sonbaharı simgelemektedir, sonbahardan dolayı hüznüldür. Ayrıca bu kadın bir periye benzetilir. Yatakta nazlı bir şekilde uykudayken, bir balta sesiyle uyanır. Etrafı üzüntü ve düşünceli dinler. Bu hazan perisi, ses duydukça gözyaşı dökmeden ağlamaktadır. Onun yüzünde hastalıklı bir üzüntü vardır. Gözündeki çiy damlası, toprağa düşer ve toprakta üzgün ve hüznü olan bir çiçek filizlenir.

²⁴⁶ Parlatır ve Çetin, 2020: 229.

Fikret, şiirinde sonbahara özgü unsurları kadına yüklemiş ve sonbaharın olaylarını kadın üzerinden anlatmıştır. Coppée’de de benzer durumlar vardır.

Tristement

Bu sonsuz ve monoton melankoli

Bütün umudu ve sevme arzusunu alıp götüren

(...)

Ve sonbaharla ve dullukla dolu kalbim

(...)

Sürekli uzun bir hıyabanı düşündürüyor

Yarı çıplak dev gibi çınarları olan

İçinde karalara bürünmüş örtülü bir kadın

Sarmış solmuş çimenler üzerinde yürüyor.

(...)

Fark ediyor ki son leylakla birlikte

Dün son kelebek de kayboldu gitti

(...)

Bu kederli imajları dağıtmak için boş yere

Gençliğime ve muhteşem yaza yalvarıyorum.

Güneşten şüpheleniyorum, artık güllere inanmıyorum,

Ve cinli perili bir adam gibi başı öne eğik gidiyorum. ²⁴⁷

Her iki şiirde de sonbahar anlatılır. Şiirler karamsar ve melankoliktir. Şiirlerde kadın anlatılmıştır ve bu kadın, sonbaharı simgelemektedir. Coppée’nin şiirinde, kadın solmuş sararmış çimenlerin üzerinde yürür, Fikret’de kadın toprağa/çimene akıttığı çiy damlasıyla bir çiçek filizlendirir. Coppée şiirlerinde sıklıkla kullandığı “Dul kadın” imajını bu şiirde de kullanmıştır. Fikret de bu kadın sevgili gibi betimlenmiştir. Coppée’nin şiirinde, cinli perili ifadesi geçer. Fikret’de de şiirinin başlığından da anlaşılacağı üzere bir peri vardır.

Fikret, Coppée’nin şiirindeki ana izleği kullanarak bir şiir yazmıştır. Farklı ifadeler kullanarak, sonbaharı anlatmaya çalışmıştır. Onun şiiri divan edebiyatından da izler taşımaktadır. Bunun sebebi, Coppée’nin şiirinden farklı bir şiir yazmak ve kendi şiir yeteneğini ortaya çıkarmaktır. Bu durum Harold Bloom’un Etkilenme Endişesi revizyon kategorilerinden “Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması” ile ilişkilendirilebilir. Ephebe, etkilendiği şairin, tıpkısı olmamak için bazı izlekleri değiştirerek kullanır. Şiiri ya yanlış okuma yolunu seçer ya da şiirden saparak farklı izlekler kullanır ve şiirden uzaklaşmaya çalışır. Fikret de burada, Coppée’nin şiirinde var olan; dul kadın, cin, gül gibi ifadeler yerine;

²⁴⁷ Uçan, 2018: 130.

sevgili, peri, çiçek gibi ifadeler kullanarak Coppée'nin şiirini yanlış okumuştur. Böyle yaparak, Coppée'nin şiirinden farklı bir şiir meydana getirmiştir.

2.2.3.2. Charles Baudelaire

Tevfik Fikret'in etkilendiği ve şiirlerinde de etkilenmelerin sıkça rastlandığı bir diğer isim Fransız şair ve yazar Charles Baudelaire'dir. Fikret şiirlerinde, ya0zılarında Baudelaire'den neredeyse hiç bahsetmemiştir. Ancak Fikret'in şiirlerinde Baudelaire'nin etkisinin olduğu görülmektedir. Baudelaire ile Fikret'in başlangıçta birbirinden iki ayrı düşünceye ve yapıya bağlı iki şair olduğu düşünülür.

Fikret iyi bir aile babası, örnek vatandaş olarak yaşamış, İstanbul'un en tanınmış okullarında çalışmıştır; Baudelaire ise bütün bu kurumlara sırt çevirmesiyle tanınır. Fransız şairin, çalışma masası fikrine bile dayanmadığı söylenir; bir de Fikret'in Aşiyân'da sergilenen masasını düşünün. İlerici şair, fakir savunucusu, örnek insan olarak tanınan Fikret'in, ne Baudelaire'in marjinal hayatıyla ne de eseriyle buluşabileceği nokta görünmez. Belki bu zıt imajların etkisiyle, belki de Fikret'e, Halit Ziya'nın hediyesi, "okumayan şair" önyargısı sımsıkı yapıştığı için şiirlerinde Baudelaire'in izleri ilgi çeken bir konu olmamış. Oysa hayatlarının akışı ve taşıdıkları etkiler farklı olsa da Fikret'in şiirinde zaman zaman Baudelaire'e yaklaştığını görebiliriz.²⁴⁸

Baudelaire, Fikret'in aksine bohem bir hayat sürer. Şiirlerinde başkaldırı hakimdir. Hayata karamsar taraftan bakar ancak o aslında kötülüğün içinde var olan iyilik ve güzelliğin de peşindedir. Şiirlerinde melankoli, karamsarlık ve isyan konularını işlemiştir. Baudelaire ile Fikret'in başlangıçta birbirinden iki ayrı düşünceye ve yapıya bağlı iki şair olduğu düşünülür.

Fikret'in Baudelaire'den etkilenmesi iki şairin hayatında ve düşünsel yapısında herhangi bir benzerliğe rastlanmadığı için mümkün görünmez. Ancak, iki hayatın derinine indildiğinde benzerliklere rastlanır ve Fikret'in etkilenme nedenleri de ortaya çıkmış olur. Fikret'in Baudelaire'den etkilenmesinin nedenleri arasında, Fikret, ruhen ve fikren Baudelaire'i kendisine yakın hissetmiş olabilir. Baudelaire'nin küçük yaşta babasını kaybetmesi ve Fikret'in de küçük yaşlarda annesini kaybetmesi ve babasının sürgüne gönderilmesi bu yakınlığı güçlendirmektedir. Her iki şair de ömrü boyunca yaşayacağı ızdırabı ve melankoliyi küçük yaşlardan itibaren hissetmişlerdir. Baudelaire, annesi ve üvey babası tarafından yatılı okula gönderilmiştir. Bu durum Baudelaire'de dışlanma, toplumdan soyutlanma ve kabullenememe gibi durumlara yol açmıştır. Fikret ise aile bireylerini birer birer kaybetmiş ve yalnız kalmıştır. Bu durum, Fikret'in sosyal hayatta tutunamamasına yalnız hissetmesine ve soyutlanmasına sebep olmuştur. Her iki şairin de hayatında kayıpları,

²⁴⁸ Mete Yuva, 2011: 210.

ailelerinde düzensizliksiz ve parçalanmışlık ve yalnızlık vardır. Baudelaire'nin şiirlerinde işlediği kaçış, ölüm, yalnızlık gibi temalar Fikret'in ruhi mizacıyla ve hayata bakış açısıyla örtüşmektedir.

Fikret'in makalelerinde, Baudelaire'in adı yok denecek kadar azdır. Bu boşluğun arkasında, aynı Victor Hugo için olduğu gibi, derin bir ilişki saklanmaktadır. *Rûbab-ı Şikeste*'yi okurken, Tanpınar'ın işaret ettiği gibi "eklektik yapı"nın içinde karamsarlık fonunun belirli bir bütünlük getirdiğini söylemek mümkün. Fikret'in eserindeki Musset etkisinden bahsederken, Fikret'in ünlü karamsarlığının her şeyden önce şiir yazarken aldığı bir tavır, şair olarak varoluş tercihi olduğunu göstermeye çalışmışım. Eserine bu açıdan yaklaşıp, analiz edersek Musset romantizminin yanı sıra daha değişik bir ton, yeni imgeler, alışılmadık kavramlar görürüz. Fikret'in karamsarlığı kimi yerde Baudelaire'in iç sıkıntısını veya onun kullandığı İngilizce sözcükle "spleen"ini çağrıştırır. Baudelaire şiirinin vazgeçilmez fonu olan sıkıntı, melankoli, karayazgı (le guignon) Fikret'te de aynı işlevdedir. Bu tavır, modern dünya karşısında bireyin bezginliğinde, gerçeğe saldırgan, ümitsiz yaklaşımda ifadesini bulur. Fikret'in çoğu şiirinde bu yaklaşımdan doğan şiddet mevcuttur: Onda da bireyin masumluluğu- çocuk dışında- reddedilir. İkisinin de şiiri, çoğu kez sürüye benzeyen kalabalık ortasında, sanatçının kaçınılmaz yalnızlığından hareket eder. Yaratıcılık anlayışında ise ilham kavramı yerini bilinçli çalışmaya bırakır. Bütün bunlar Fikret'in Baudelaire'e yaklaştığı noktalar. ²⁴⁹

Fikret'in Baudelaire'den etkilenmesinin asıl nedeni dönemin ve şairin ruhi yapısıdır. Servet-i Fünun'un diğer sanatçıları da Baudelaire'den etkilenmiştir. Bu dönemde şiirde karamsarlık da önemli bir yere sahiptir. Fikret'in şiirlerinde de karamsarlık ve melankoli gibi konular yer almaktadır. Fikret, hayatının belli bir döneminden sonra başkaldıran, isyan ve eleştiri dolu şiirler yazar. Bu isyan Baudelaire'in şiirleriyle de örtüşmektedir. Fikret'in Baudelaire'den etkilenmesinin, onun şiirlerine benzer hatta taklit düzeyine varacak şiirler yazmasının nedeni Baudelaire'in karamsar ve melankolik ruh haline sahip olması ve dönemin buhranlı havasıdır.

Fikret'in Charles Baudelaire'den etkilendiğini gösteren şiirlerinden biri *Âveng-i Tesâvir*'dir. Baudelaire'nin *Le Phares* adlı şiiriyle benzerlik taşımaktadır. Şiirin Türkçe karşılığı "Fenerler" anlamına gelmektedir.

Fikret'in *Âveng-i Tesâvir* adlı şiiri, Fikret'in sevdiği şairlerin portresini çizdiği şiirlerdir. Bu portreler, altı şairden ibarettir. Bu şairlerden ilki Divan Edebiyatı'ndan etkilendiği dönemlerde şiirlerini sevdiği ve örnek aldığı isim Fuzûlî'dir. Şiirinde Fuzûlî'yi övücü mısralar yazmıştır. Bu şiirde adı geçen diğer bir isim Cenâb Şehabettin'dir. Şiirine Cenâb adını vermiştir. Cenâb, Fikret'le benzer özellikler de taşıyan bir şairdir ve aynı dönemde yaşamışlardır. Cenâb'ın yurtdışına gitmesi ve kendini yetiştirmesi Fikret'i

²⁴⁹ Mete-Yuva, 2011: 211.

etkilemiştir. Sevdiği ve etkilendiği bir şair olarak bu şiire almayı tercih etmiş olmalıdır. Şiirin diğer bir ismi “Nedîm”dir. Nedim, Fikret’in sevdiği bir şairdir şiirinde Nedim’e güzellemeler yapmıştır. Onun giyinişinden, gülüşünden ve zekiliğinden bahsetmiştir. Bu şairlerden Fikret’in en çok etkilendiği ve kendisine üstad olarak seçtiği isim Recaizade Mahmut Ekrem’dir. Şiirin başlığı da “Üstad-ı Ekrem”dir. Şiirde onu her anlamda övmüştür ve şiirin sonunda onun herkese üstad olduğunu ve verdiği edebiyat derslerinin ve yazdığı kitapların ününü sağlamasında en büyük etken olduğunu yazmıştır. Fikret, şiirine Divan şairi Nef’î’yi de almıştır. Şiirin son kısmına etkilendiği ve sevdiği başka bir şair olan “Hâmîd”i almıştır.

Fikret’in şiirinde şairler, C. Baudelaire’de ise ressamalar anlatılmıştır. Bu ressamalar; “Rubens, Leonarda da Vinci, Rembrandt, Michelangelo, Puget, Watteau, Goya, Delacroix”dir. Bu ressamalar insanlığı aydınlatmıştır, şiirin başlığı da bu anlamdan gelmektedir.

Şiirler başlık ve yapısal olarak birbirine benzemektedir. İçerik olarak ise birbirinden ayrılmaktadır. Fikret, her bir şair için bir şiir yazmış ve bunları Âveng-i Tesâvir adı altında toplamıştır. Baudelaire, her kıtada bir şiir yazarak ressamaları anlatmıştır. Bu açılardan bir benzerlik bulunmamaktadır. Şiirlerin benzeyen tarafları her ikisi şairin önemli gördükleri şahsiyetler hakkında şiir yazmasıdır. Fikret’de bu şair, Baudelaire’de ressam olmuştur. Fikret’in Baudelaire’den hem etkilenip hem de farklı tarzda bir şiir yazması Etkilenme Endişesi revizyon kategorilerinden “Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması” maddesiyle açıklanabilir. Fikret, Baudelaire’in şiirinden etkilenmiş ancak yanlış okuma gerçekleştirmiştir. Şiiri yanlış okuyarak, anlatılan ressam yerine, şairleri getirmiş ve biçim olarak da Baudelaire’den ayrılmıştır. Fikret, şiiri yanlış okuyup yorumlayarak, şiiri kendisine mal etmeye çalışmıştır. Yazılarında ve şiirlerinde Baudelaire’den hiç bahsetmemesi ancak onun şiirlerinden sık sık yararlanması ve etkilenmesi onun endişe yaşadığının göstergesidir.

Fikret’in C. Baudelaire’den etkilendiği şiirlerinden biri *Kâri’lerime* adlı şiiridir. Baudelaire’nin *Au Lecteur* adlı şiiriyle benzerlik taşımaktadır. Başlıklar okura/okuyuca anlamlarına gelmektedir. Fikret bu şiiri *Rûbab-ı Şikeste*’nin girişine almıştır.

Kârilerime

Size, ey bilmediğim, görmediğim kâri’ler;

Size ithaf ile neşreliyorum bunları ben;

Size ithâf ile; zirâ, ne için ketm edeyim,

O sizin görmediğim, bilmediğim gözleriniz,

Safha-i şî’rime ibzâl-i nigâh eylerken

Belki bir noktada birden durarak, velvelesiz,

Gösterişsiz iki üç katrecik îsâr eyler...

Ben bu ümmîd ile teşyî-i hayât etmedeyim.

İki üç katre-i şefkat... Bu teselli yetiştir;
 Şu cedel-gâh-ı mukassîde bütün hüsrânla,
 Bütün âlâm ü fecâyî'le geçen günlerimin
 İki üç katredir ancak silecek mâtemini.
 Siz ki en doğru gören bir nazar-ı vicdânla
 Tâ uzaktan bana bakmakdasınız, müstağnî
 Tuhfe-i mahmidetimden... Ne samîmiyettir;
 O bakış çehre-i eş'ârıma sâkin sâkin!

Hepsi bunlar, bu yazılmış, unutulmuş şeyler
 O samîmiyyete meczûb olarak toplanıyor;
 Kim bilir, belki içinden biri âlâmınızın,
 -Evet, âlâmınızın; çünkü elemden hâlî
 Yaşayan yok... Buna bî-çâre beşer katlanıyor!-
 Belki bir ma'kes-i nâçîzi olur; en âlî
 Yaşayanlar bile hissetmede en müstahkar
 Yaşayanlar gibidir... Aynı çamurdan bu yığın.²⁵⁰

Fikret, şiirinde okurlarına seslenir. Size ithâf ederek yayımlıyorum bu şiirleri der. Yazdığı şiirleri okurlarının okuması onda yaşama sevincidir, bu umut ile yaşar. Bu umut onun için önemlidir çünkü yıllarca yaşadığı sıkıntılı ve kederli günleri bu düşünceyle silebilmektedir. Fikret'in yazdığı bu satırlar bir okuyucunun belki de bir acısına dokunacaktır çünkü acı çekmeden yaşayan bir insan yoktur. Yazdıkları belki de onların hislerine birer ayna olacaktır.

Fikret'in şiiri karamsardır ancak okurlar ona umut vermektedir. Ona göre herkes acı çekmekte hatta ölenler bile bu acıyı yaşamış olanlardır. Baudelaire'nin şiiri de karamsardır. O da okuyucusuna seslenir.

Okura
 Eli sıkılık, sersemlik, günah, yanlış
 Gövdemizi işler, yer tutar içimizde,
 Besleriz o cânım pişmanlıkları biz de
 Bit beslediğince dilencilerin tıpkı.

Günahlarımız inatçı, gevşek tövbemiz;
 İç döker, acısını çıkarırız bol bol,
 Ve dönerken sevinç verir bize batacık yol,

²⁵⁰ Parlatır ve Çetin, 2020: 231.

Kirlerimiz pis yaşlarla yıkanır deriz.²⁵¹

Baudelaire okuyucuyla arasında bir bağ kurmuştur. Bu açıdan şiirlerde bir benzerlik vardır. Fikret de şiirinde okuyucuya seslenmiş ve onunla aynı şeyleri yaşamış gibi hissetmektedir. Baudelaire okuyucuyla işlenmiş günahlar, sersemlik, pişmanlıklar açısından benzerlik kurar. Fikret'in şiirinde bu durum acı çekme ve keder olarak işlenmiştir. Fikret, okuruna yakın durmaktadır ve onu kötülemez teselli etmeye çalışır. Baudelaire şiirinde insanların işlediği günahları gevşek tövbelerle yaptığını ve bu yüzden de tövbelerinin işe yaramadığını ifade eder, insanların kötü taraflarını gösterir.

Bizi oynatan ipleri şeytan tutmada!
Öğürtücü şeylerde ne tat buluruz;
Leş gibi karanlıkları geçip korkusuz,
İneriz cehenneme her gün biraz daha.²⁵²

Baudelaire, şiirinde işlenen günahlarla, geçilen karanlıklarla her gün biraz daha cehenneme yaklaştıklarını ifade eder. Fikret de şiirinde aşağı ifadesini kullanır. Onun aşağısı, cehennem değil toprağın altında önceden yaşamış olan ölülerdir. O okuruna daha ılımlı yaklaşır.

Can sıkıntısı o!- Gözü yaşarır birden,
Çubuğunu yakıp kurar darağaçları.
Onu bilirsin, okur, o nazik canavarı,
-İkiyüzlü okur, -benzerim, -kardeşim sen!²⁵³

Baudelaire, şiirinin sonunda okuru da şiirine dahil eder; onu bilirsin der. Bu okur içinde tüm kötülükleri barındıran vahşi bir varlıktır bu nedenle de iki yüzlüdür. Ancak Baudelaire ile kardeştir onunla benzerdir. Fikret'in şiirinde samimi bir dil kullanarak, okurun acısının herkeste var olduğunu bu acıyı yaşamayanın olmadığını ifade eder.

Her iki şiirde de benzer özellikler vardır ancak Baudelaire daha karamsar ve acımasızdır. Fikret ise daha samimi ve içtendir. Baudelaire bütün insanlığa seslenir, Fikret ise sadece şiirlerini, satırlarını okuyan okurlarına seslenir. İki şiirde de can sıkıntısı işlenmiştir. İnsanlar yaşadıkları hayatta acı çekmektedirler. Fikret şiirinde Baudelaire'in ana izlediği olan karamsarlık, can sıkıntısı ve acıyı ele almıştır. Şiirinde tıpkı Baudelaire gibi okuyucuya seslenmiştir. Ancak ondan bazı noktalarda ayrılmıştır. Bu durum, Etkilenme endişesi kategorilerinden "Clinamen ya da Şiirin yanlış okunması" ile açıklanabilir. Fikret, selefinden

²⁵¹ Maden, 2019: 1.

²⁵² Maden, 2019: 1

²⁵³ Maden, 2019: 2.

şiiir in ana izleklerini almış ama şiiiri farklı işlemiş, şiiirden sapmıştır. Şiiirden saparak, selefinden ve şiiirinden uzaklaşmaya çalışmıştır.

Baudelaire'in izlerinin görüldüğü bir başka şiiir *Bahâr-ı Mağmum*'dur. Baudelaire'in *Recueillement* adlı şiiiriyle benzerlik vardır. Bahâr-ı Mağmum, üzgün, kederli bahar anlamlarına gelir. "Recueillement" ise, içe kapanış, olarak dilimize çevrilmiştir. Başlıklardan da anlaşılacağı üzere her iki şiiirde de melankoli ve karamsarlık hakimdir.

Bahâr-ı Mağmûm

Bahâr olsun, bahâr olsun da gönlüm
Biraz def'-i melâl etsin, diyordum;
Cihân tağyîr-i hâl etsin, diyordum...
Bahâr oldu bütün feyziyle, gördüm:
Cihân pür-hande, cennetten nişândır,
Benim gönlüm fakat vakf-ı hazândır.

Bütün rengiyle, âhengiyle gülşen
Garîk-i neş'e, lâkin bence mağmum;
Tabî'at arzeder karşımda meş'ûm,
Soğuk bir levha, bir tasvîr-i medfen.
Evet, mest-i hayât ammâ şu enhâr,
Benim gönlüm değil bundan haber-dâr.

Ağaçlıklara süslenmiş ufuktan
Gelir bir nefha-i serd ü siyeh-reng;
Semâ çeşmimde bir peygûle-i teng,
Döner nazzâre pür-lerziş ufuktan.
Hazîn bir telhî-i nekbet havâda;
Nedir bilmem, ne vardır, mâ-verâda!...

Uzaktan bir sadâ, bir lahn-i giryân,
Bükâ-yı tıfla benzer bir boğuk ses
Edip ka'r-ı sımâh-ı cânı ma'kes
Ne bülbül farkedir gûşum, ne elhân;
Gelen sesler bütün şekvâ-eserdir,
Çiçekler hep açılmış yârelerdir.

Boğarken rûhumu zulmetle sermâ
Bu leyl artık nehâr olsun, diyordum;
Bahâr olsun, bahâr olsun diyordum;
Bahâr olmaz bu gün bundan mutarrâ...

Niçin eksilmiyor hâlâ melâlim,
Niçin şâd olmuyor gönlüm, hayâlim?...²⁵⁴.

Fikret, şiirde baharın gelmesini beklediğini söylüyor. Bahar gelsin içimdeki sıkıntı azalsın, dünya değişsin diyordum der. Bahar gelir ancak onun içindeki sıkıntılar geçmez, onun gönlü sonbaharda kalmıştır. Renkli, ahenkli bir gül bahçesi vardır ancak üzgündür. Tabiat onun karşısında bir mezar gibi görünmektedir. Irmaklar coşkuyla, yaşama sevinciyle akmakta ancak onun gönlünün bundan haberi yoktur. Uzaklardan bir ses gelir, bir çocuğun ağlamasına benzer. Onun kulağı güzel sesleri seçemez o sadece acı inlemeleri duyabilmektedir. Bahar olsun bahar olsun diyordum bundan daha güzel bir gün olamaz ancak benim gönlümdeki sıkıntı neden eksilmiyor diye kendisine sorar. Niçin mutlu olamıyorum, sıkıntılarım neden azalmıyor diye düşünüp durur.

Fikret'in şiiri melankolik bir tavır içerisinde yazılmıştır. Bu melankoliden dolayı güzel şeyleri görememektedir. Baudelaire'in şiirinde de aynı karamsarlık hakimdir.

İçe kapanış
Uslansana, Acım benim, dinlenip dursana artık.
Akşam gelse derdim hep; geldi bile Akşam; bak, işte:
Bütün kenti kapkara örtüsüyle sarar karanlık,
Kimine kaygı salmış, kimineyse mut getirmiş de.²⁵⁵

Fikret baharın gelmesini beklerken, Baudelaire akşamın gelmesini beklemektedir. Hep akşam olmasını istiyordur ve akşam olur. Bütün şehri gecenin karanlığı sarar bu karanlık kimine mutluluk getirirken kimine de kaygı, üzüntü getirmiştir. Fikret'de de buna benzer söyleyiş vardır. O da bahar olsun bahar olsun da diye düşünmektedir. Bahar gelir dünya güzelleşir ama bu ona güzellik getirmemiştir. Fikret'in şiiriyle Baudelaire'in söyleyişi benzerlik taşır.

Ölümlü kalabalık, dışardaki pis kalabalık
Hazzın, yavuz celladın kırbacına boyun eğmiş de
Devşirmeye koyulmuş rezil bir şölende pişmanlık,
Acım benim, elini elime ver; şöyle gel işte,

Onlardan öteye. Geçmiş yılların, bir gör yakından,
Sarktıgını eski giysilerle gök balkonlarından;
Hüznün gülümseyerek sudan yükseldiğini yer yer;

²⁵⁴ Parlatır ve Çetin, 2020: 284.

²⁵⁵ Maden, 2019: 141.

Dışarısı kalabalıktır ve bu kalabalık pistir. Baudelaire insanları kötü olarak yorumlamıştır. Bu kalabalık pişmanlıklarını toplamaya çalışmaktadır. Onun şiirdeki insanı kötü, pişman, acı çeken ve hüzünlüdür.

Güneşin bir kemerde durduğunu, can vereceği,
Ve, Doğu'ya sürüklenen bir uzun kefene benzer,
Gece'yi dinle, canım, ilerleyen güzel Gece'yi.²⁵⁶

Güneş yorgundur artık dinlenecektir yani gece vakti yaklaşmaktadır. Kefen gibi geceyi sarıp sarmalamaktadır. Şair, bu geceden keyif almakta ve ve geceyi dinlemesini söylemektedir. Baudelaire, acıdan keyif alan karamsar bir şairdir. Şiirinin sonunda da bunu söylemekte karanlıktan, geceden keyif almaktadır. Bu karanlık ve gece acıyı, melankoliyi temsil etmektedir. Fikret'in şiirinde de karamsarlık hakimdir ancak o bahardan ve hayattan keyif alamamasını üzgün bir şekilde dile getirir. Bundan muztariptir. Baudelaire bu durumdan neredeyse keyif almaktadır.

Fikret'in Baudelaire, iç sıkıntısı, melâl, hayattan keyif almama gibi izlekleri almış ve şiirinde farklı bir şekilde işlemiştir. Baudelaire şiirde geceyi tasvir edip yorumlarken, Fikret baharı ele almıştır. Ancak bu farklılıkta söyleyiş benzerliği vardır. Baudelaire; “akşam gelse derdim hep” der, Fikret’de de bu ifade ; “Bahâr olsun, bahâr olsun da gönlüm” şeklindedir. Görüldüğü üzere her iki satırda da vurgular aynıdır.

Fikret, şiirdeki ana unsurları benzer alarak şiirde farklılıklar yapmıştır. Bu durum “Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması” ile ilişkilendirilebilir. Özgün olmak isteyen şair, selefinden etkilendiğini gizlemeye ve şiiri kendisine mal etmeye çalışır. Selefenden ileri gidemeyen ve onun gölgesinde kalan şair özgünlüğü de yakalayamaz. Fikret, bu nedenle şiiri yanlış okuyarak şiiri farklılaştırmaya ve özgün olmaya çalışmıştır.

Fikret’de Baudelaire etkisinin görüldüğü bir başka şiiri *Gayyâ-yı Vücûd*’dur. Baudelaire’nin *Une Charogne* adlı şiiriyle benzerlik gösterir. Une Charogne kelime anlamı “Bir Leş”tir. Fikret’in şiirinde geçen “Gayyâ” ise bir çukurdur. Her iki şiirde de karamsarlık hakimdir.

Gayyâ-yı Vücûd
Ba’zı kırlarda gezerken görülür nefretle;
Bir çukur yerde birikmiş mütekedir bir su,
Solucanlarla, sülüklerle, yılanlarla dolu.

Adacıklar gibi sathında yüzen ebr-i hevâm,

²⁵⁶ Maden, 2019: 141.

Sazların zıll-i kesîfinde o bî-hadd, bî-nâm
Kaynaşan mahşer-i müntin, acı bir haşyetle

Titretir kalbi, fakat kurtulamaz gözleriniz
Nazar etmekten o mir'ât-ı sem-âlûde yine,
Sizi bir câzibe almış gibidir pençesine,

Rûhunuzdan ne kadar gelse nidâ-yı nefret
Oradan ayrılamaz dikkatiniz bir müddet,
Oradan dönmeye kuvvet bulamaz gözleriniz...

İşte gayyâ-yı vücûd, işte o zulmet, o bataklık;
Beşerin işte, pür-ümmîd ü heves, kıvranarak
Ka'r-ı târında şinâh ettiği girdâb-ı ufûl...

Rûh-ı sâfi şeb-i a'mâkına ettikçe nüzûl
Çırpınır gazy u teneffürle; fakat bî-ârâm
Edecektir bu nüzûlünde ebedlerle devam.²⁵⁷

Fikret, bu şiirde tabiatı tasvir eder. Bu tabiat, kötülüklerle doludur. Yerde su birikintisi vardır. Bu birikinti solucanlarla, sülüklerle, yılanlarla doludur. Su birikintisi adacıklar halindedir ve üzerinde börtü böcek vardır bu yüzden de kokmaktadır. Fikret, bu görüntüyü mahşer günü çekilen acıya benzetir. Tabiat bu kötülüklerle her ne kadar dolu olsa da bir cazibesi vardır: insanların gönlünü titretir, buradan gözlerini alamazlar. Bu çukur, bu kuyu cehennem kuyusu olan Gayya'ya benzer. Gayya, bataklık ve karanlıktır. İnsanlar kendilerini ölüme götüren bu çukurda umut ve istekle çırpınmaya ve kıvranmaya devam ederler. Bu çırpınış öfke ve nefretle sonsuza dek sürüp gider.

Fikret'in bu karamsar tasviri Baudelaire'in karamsar mizacıyla örtüşmektedir. Baudelaire'in şiirinde de benzer benzetmeler ve tasvirler vardır.

Bir Leş
Ruhum, anımsa gördüğümüz şeyi, güneş
İçindeki günde, erken:
Çakıldan yatağında öğürtücü bir leş
Bir patikayı dönerken

Bacaklarını dikmiş bir kadınca, azgın,
Ateşli, zehir dökerek,

²⁵⁷ Parlatır ve Çetin, 2020: 296.

Açıyordu buğular kaynaşan bir karın
Öyle edepsizce gevşek²⁵⁸

Baudelaire’in şiirinde bir patika vardır. Patikadan dönerken bir leş görür. Bu leş, kadına benzer ve ateşli ve zehir dökmektedir. “Kadın ve leş; ölüm ve çıplaklık birbiriyle özdeşleştirilir.”²⁵⁹

Ve gök bakıyordu bu yaman iskeletin
Açmasına çiçek gibi.
Bayıldım sanırdınız, çimenlikte etin
Kokusu bir keskindi ki.

Kokmuş karında vızır vızırdı sinekler,
Ordan tabur tabur kara
Kurt akıyordu, bir yoğun sıvıya benzer,
Bu canlı paçavralara.²⁶⁰

Bu leşin kokusu öyle çok ve keskindir ki şiirdeki kişi neredeyse bayılacak hale gelmiştir. Bu kokan karnın üzerinde sinekler dolaşmaktadır. Ve oradan tabur tabur kurtçuklar akmaktadır.

-Siz de bu pisliğin olursunuz bir eşi,
Bu kokuşmaların, iğrenç,
Gözlerimin yıldızı, ömrümün güneşi,
Siz meleğim, tutkum, er geç!

Öyle olursunuz, çok incelikli ece,
Tamamlanıp son duanız
Kemikler içinde çürümeye gidince
Çayır, ot altında, yalnız.

Sizi öper gibi yiyen kurtçuğa, canım!
O zaman şunu söyleyin:
Tanrısal özünü, biçimini sakladım
Dağılan sevgilerimin!²⁶¹

Baudelaire’in şiirine sevgili dahil olur ve sevgiliye seslenir. Sevgilisine “Meleğim”, “Canım” der. Ona hem böyle güzel seslenmelerde bulunur hem de onun er ya da geç bir gün

²⁵⁸ Maden, 2014: 27.

²⁵⁹ Uçan, 2018: 174.

²⁶⁰ Maden, 2014: 27.

²⁶¹ Maden, 2019: 28.

leş olacağını, bu pisliğin bir eşinin olacağını söyler. Bir gün öleceğini ve yapayalnız otların çayırların altında kalacağını söyler. Baudelaire, şiirinin son kıtasında kötülüğü güzelleştirmeye çalışır. Kurtçuğun onu yemesini öpmeye benzetir.

Şiirlerde kullanılan izlekler ve yapılan tasvirler açısından benzerlikler vardır. Baudelaire'in şiiri patikada, Fikret'in şiiri de ormanlık bir alanda geçer. Baudelaire, bu patikada bir leş görür. Leşin üzerinde kurtçuklar, sinekler vardır. Fikret'in şiirinde bir su birikintisi vardır. Bu suyun üzerinde de sinekler, böcekler, yılanlar, solucanlar vardır. Leş kokmaktadır ve bu koku çok keskindir. Su birikintisi ve bataklık da üzerindeki yılanlardan, solucanlardan dolayı kokmaktadır. Baudelaire, şiirinde tek bir kişiye seslenir ve bu kişi de sevgilisidir. Sevgilisi de bir gün ölecek ve leş olacaktır. Fikret'in şiirinde tek bir kişi yoktur bütün insanlığa seslenir. Her iki şiirde de dünyanın kötü, çekilmez ve yaşanmaz bir yer olduğundan bahsedilir. Fikret, insanlığın bu dünyanın her ne kadar kötü bir yer olsa da yaşamaktan vazgeçmediğini bu kuyudan kurtulamadığını ifade eder.

Fikret, Baudelaire'in şiirinde olan ana izlekleri kullanmıştır. Karamsarlık, yaşanmaz bir dünya, sinekler ve böcekler gibi mide bulandırıcı hayvanlar şiirlerdeki ortak izleklerdir. Fikret, şiirinde bazı noktalarda Baudelaire'den ayrılmıştır. Bu ayrılmalar ve şiirdeki farklılıklar Etkilenme Endişesi revizyon kategorilerinden "Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması" ile ilişkilendirilebilir. Clinamen, halefin etkilendiği kişiden yani selefinden etkisini gizlemeye çalıştığı bir yöntemdir. Halef olan şairler, şiirde özgün olmak ve kendi şairlik erkini kanıtlamak için seleflerinden etkilendiklerini gizlemeye çalışırlar. Bu etkilenme yeni şairlerde endişeye dönüşür. Bu endişeyi aşmak için de bazı yollara başvururlar. Şiirde bazı değişiklikler ve yanlış okumalar gerçekleştirerek seleflerinden ayrılmaya çalışırlar. Fikret'in de burada Baudelaire'in şiirindeki ana izlekleri alarak, şiirde bazı noktalarda ondan ayrı bir yola sapması bu durumla açıklanabilir.

Fikret'in Baudelaire etkisi görülen bir diğer şiiri *Zerrişte*'dir. Baudelaire'in *Le Chat* adlı şiiriyle benzerlik taşımaktadır. *Le Chat* Fransızca'da kedi anlamına gelir. *Zerrişte* de Fikret'in şiirdeki kediye verdiği isimdir.

Zerrişte'

"Yaz aşkına dâ'ir" dediniz... İşte: Çocukken

Gâyet afacan bir kedi sevdim ki elimden

Bir lâhza bırakmazdım; uyurken kucağımda

Rûhumdaki şefkat

Hep üstüne titrer; gece ba'zan yatağımda

Birlikte uyurduk. Bırakıp mektebe gitsem

Dil-tengî-yi hasret

Mutlak beni dikkatsiz eder, “Hey, koca sersem!”

Tevbihi tokatlarla güröldeydi başımda.

Ben, âşık-ı şeydâ,

Her kahre tahammülle severdim... O yaşımda

Sevmekteki te’sîr ü tesellîyi bilirdim,

Herkes gibi; hattâ

Ba’zan da sebepsizce olurdum müte’ellim...

Zerrişte, bu ismiydi onun, sanki haber-dâr

Mahfi kederimden,

Yaltaklanır, atlar, sürünür, okşatır, okşar;

Tatyîbime elbette o gün çâre bulurdu;

Lâkin üzerimden

Bir kerre o hüzn oldu mu zâ’îl, kurulurdu:

“Sâyemde bu neş’en!” demek ister gibi mağrûr;

Mağrûr u muhakkîr,

Başlardı vefâsızlığa, ben, âciz ü meshûr,

Her türlü huzûzâtına, her keyfine tâbî;

Bî-çâreliğimden;

Hep tırmalanır, tırmalanır, tırmalanırdım!...

“Yaz aşkına dâ’ir” dediniz... İşte misâli:

Sevdiklerimin ben

Hepsinde bu tırnakları, hepsinde bu hâli,

Hepsinde bu hırçın kedi sîmâsını gördüm...

Bir ömr-i cahîmin bütün evzâkını sürdürdüm! ²⁶²

Fikret, okul çağlarındayken olan kedisi Zerrişte’yi anlatır. Kediyle bazen birlikte uyur onu çok sever. Kedisi uyurken bir an bile kıpırdamaz, ona şefkat gösterir. Zerrişte de onun üzgün olduğu zamanlarda anlar, onu sever, kendisini sevdirebilir ve yaltaklanır; onu neşelendirir. Kedi nankör olarak anılan bir canlı olduğu için bir anda bu durumdan döner mağrur bir hal takınır. Vefâsızlığa bürünür. Çaresiz Fikret de bu durumda bir şey yapamaz. Fikret’in sevdiği

²⁶² Parlatır ve Çetin, 2020: 312.

, değer verdiği insanlar da tıpkı Zerrîşte gibidir. Bazen onu severler, mutlu etmeye çalışırlar bazen de ona üzüntü verirler; bir kedi gibi tırmalarlar. Fikret, sevdiklerinden bazı vefasızlıklar görmüş bunlar da kedinin pençeleri ve hırçın yüzü gibidir ve bütün ömrü boyunca da bu cehennem zevkini yaşamıştır.

Baudelaire'in şiirinde de kedi anlatılır. Bu kedi Fikret'in anlattığından daha farklıdır. Şiirde kedinin nankörlüğüne, vefasızlığına değinilmemiştir.

Kedi

Güzel kedim, geri çekip tırnaklarını, gel

Sevdalı göğsüme benim,

Akik ve metal karışımı o güzel

Gözlerini seyredeyim.

Parmaklarım durup durup okşarken seni

Kıvrak sırtından başına,

Ve elim severken elektrikli gövdeni

Hazdan sarhoş olurcasına,²⁶³

Şiirde kediye sever, okşar. Kediye tırnaklarını geri çekip gel der bu durum bana zarar verebileceğin şeyi ortadan kaldır anlamındadır. Göğsüme gel demesi de kedi ile sevgili arasında da bir bağ kurulması manasına gelir.

Aklıma kadını gelir. Seninkine benzer

Güzel hayvan, soğuk, derin

Bakışı onun da, kesip yaran bir hançer;

Ve, baştan ayağa değin,

Esmer tenini ince bir hava kuşatır

Ve tehlikeli bir ıtır.²⁶⁴

Kediye görünce, onu sevince aklına sevgilisi gelir. Bakışı, tıpkı sevgilisine benzer. Onun gibi soğuk, derin ve hançer gibidir. Onu sevdikçe, bir koku yayılır. Yayılan bu koku hem tehlikeli hem de hoş bir kokudur.

Baudelaire'in şiirinde kedi sevgiliye benzetilirken Fikret'de dosta benzetilir. Baudelaire'de kedi güzel gözlü, sevilesi ve okşanılası bir canlıdır. Fikret de kediye sever, onu okşar kedi de onun derdi olduğunu anlayınca yaltaklanır, sürünür ancak aynı zamanda vefasız ve nankördür. Dostları da böyledir, ona iyi görünürler ama vefasızdırlar, ona üzüntü verirler.

²⁶³ Maden, 2014: 30.

²⁶⁴ Maden, 2019: 30.

Her iki şiirde de kedinin yüzüyle insan arasında ilişki kurulmuştur. Baudelaire kediye bakınca sevgilisini, Fikret ise dostlarını görür. Şiirlerde ana izlek özdeştir.

Fikret, Baudelaire'in şiirindeki ana izlek olan kediye şiirinde işlemiştir. Şiirinde kediye başka anlamlar yükleyerek onun şiirinden ayrılmıştır. Bu ayrılma, şiirdeki etkisini gizlemeye çalıştığının da bir göstergesidir. Bu durum Etkilenme Endişesi revizyon kategorilerinden "Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması" maddesi ile açıklanabilir. Şiirdeki ana izlekler alınır ve etkilenen metin okunurken şiirde sapmalar gerçekleştirilir böylelikle selefın şiirinden uzaklaşılır. Fikret'in de şiirde kediye başka anlamlar ve özellikler vermesi bu madde ile ilişkilendirilebilir.

Fikret, Baudelaire'in bir şiirinden birkaç şiir yazmıştır. Baudelaire'in *Elevation* adlı şiirinden etkilenecek *Ömr-i Muhayyel*, *Bir Ân-ı Huzûr* ve *Yeşil Yurt* adlı şiirleri yazmıştır. *Elevation* yükselme, yükseliş anlamlarına gelir. Gerçeklerden kaçış işlenir. Fikret'in şiirlerinde de kaçış konusu işlenmiştir.

Ömr-i Muhayyel

Bir ömr-i muhayyel... Hani gül-bünler içinde
Bir kuşçağzın ömr-i bahârîsi kadar hoş;
Bir ömr-i muhayyel... Hani göllerde, yeşil, boş
Göllerde, o sâfiyyet-i vecd-âver içinde
Bir dalgacığın ömrü kadar zâ'il ü muğfel
Bir ömr-i muhayyel!

Yalnız ikimiz, bir de o: ma'bûde-i şî'rim;
Yalnız ikimiz, bir de onun zıll-ı cenâhı;
Hâkilere bahşeyleyerek hâk-i siyâhı
Düşünde beyâz bir bulutun göklere âzim.

Her sahn-ı hakîkatten uzak, herkese meçhûl;
Bir safvet-i ma'sûmenin âğûş-ı terinde,
Bir leyle-i aşkın müte'ennî seherinde
Yalnız ikimiz sayd-ı hayâlât ile meşgûl.

Savtındaki eş'âr-ı pür-âheng ile mâlî,
Şî'rimdeki elhân-ı muhabbetle nağam-sâz,
Âh istiyorum, -göklere âmâde-i pervâz
Bir lâne-i âvârede bir ömr-i hayâlî...

Bir ömr-i hayâlî... Hani gül-bünler içinde
Bir kuşçağzın ömr-i bahârîsi kadar hoş;

Bir ömr-i hayâlî... Hani göllerde yeşil, boş
 Göllerde, o sâfiyyet-i vecd-âver içinde
 Bir dalgacığın ömrü kadar zâ'îl ü hâlî
 Bir ömr-i hayâlî!²⁶⁵

Fikret'in bu şiirinde kaçmak, uzaklara gitmek, göklere uçmak ister. Kuş gibi hoş bir yaşam sürmeyi, göllerde saflık temizlik içinde yaşamayı ister. Şiirde şiirin tanrıçası ile uçmak ister. Hayali bir hayatta yaşamak, aldanmak ve mutlu olmak ister. Fikret, gerçeklerden uzaklaşarak, kaçarak kendisine gerçek olmayan hayali bir ömür yaratır.

Bir Ân-ı Huzûr
 Seyreyle yorum çeşm-i hayâlîmle uzaktan
 Bir külbe-i mes'ûd;
 Üstündeki fersûde, herem-dide ocaktan
 Yükselmede bir ince duman, mâ'îl ü memdûd.
 Sâfi, lekesiz karların altında cevânib
 Mahfûf-ı sükûnet;
 Bir köy bu sükûnetle ezilmiş gibi gâ'ib,
 Her yer bu sükûnetle hem-ârâmiş-i cennet...
 Ben sürmedeyim şimdi hayâlîmle bu köyde
 Bir köylü hayâtı;
 Karşımda ocaktan süzülen dûd-ı sefide
 Kalbolmada hep leyl-i hayâtın zulemâtı.²⁶⁶

Fikret, şiirde bir köy hayatını tasvir eder. Uzaktan mutlu bir kulubeyi seyreder. Bu kulübenin bacası eski ve yıpranmıştır. Bu bacadan dumanlar yükselmektedir. Bu evdekiler görünüşe göre mutludurlar. Kulübenin bulunduğu köy, karların sessizliği altında kalmış gibidir. Bu sessizlik cennetteki dinlenişe benzer. Fikret de hayalinde böyle bir yerde yaşamaktadır. Yanan ateşe bakınca köydeki evin bacasını görür. Yaşadığı hayattan kaçıp uzaklaşmak istemektedir.

Yeşil Yurt
 Bahâra benzetilir bir yeşil sa'âdetir
 Gülümseyen ovanın vech-i pür-gubârında;
 Köyün, uyur gibi, müstağrak-ı sükûnettir
 Bütün hayâtı ufak bir çayın kenârında.

²⁶⁵ Parlatır ve Çetin, 2020: 319.

²⁶⁶ Parlatır ve Çetin, 2020: 348.

Uzak yakın bütün âfâka neşreder safvet
 Tabî'atın o samîmi tevekkül-i sâfi;
 Şu yanda bir meşe –dalgın, vakûr, pür-şefkat-
 Kucaklıyor gibidir kollarıyla etrâfi.

Bu köyde her gece birkaç dakîka meksederim
 Oluğ hayâlîme peyrev seyâhat eylerken
 Dühûr-ı muzlimenin sîne-i melâlinde;

Ve bir dakîkacık olsun sükût edip giderim
 Yavaş yavaş duyarım, bir inilti hâlinde,
 Kaval sadâları târ-ı alîl-i şi'rimden.²⁶⁷

Şiirde geçen Yeşil Yurt ova, bahar, çimenler, çayın kıyısını anlatır. Kısacası köy hayatını ifade eder. Her gece bir iki dakika da olsun köy hayatını hayal eder, oraya yolculuk yapar. Onun yaşadığı hayat karanlıktır, orayı hayal edince üzüntüsü biraz olsun son bulur. Üzüntüsü geçince, bir inilti halinde kaval seslerini duymaya başlamaktadır.

Fikret'in adı geçen şiirlerinde ana izlek kaçıştır. Yaşadığı hayattan memnun değildir, oradan kaçıp kurtulmak ister. Kent yaşamından kırsal yaşama geçmeyi hayallerinde yaşatmaktadır. Orayı hayal edince bile üzüntüsü geçmekte, içi huzurla dolmaktadır.

Fikret'in şiirlerindeki anlatılan ve yapılan tasvirler, kullanılan izlekler ile Baudelaire'in şiiri arasında benzerlikler vardır.

Yükselme
 Göklerden yukarı, vadilerden yukarı,
 Dağ, deniz, bulut, orman, hepsinden öte,
 Güneşin, havanın dışındaki bir gökte,
 Yıldızlı boşluğun sınırlarından ayrı,

Ruhum, devinirsin nasıl da yeğin, çevik,
 Ve, suda bayılan yüzücü gibi usta,
 Yol açarsın kendine derin sonsuzlukta
 Dile gelmez ve erkekçe bir hazla, esrik.

Çok yükseğe uç, unut bu iğrenç leşleri,
 Arıt kendini yüce, eşsiz bir uzayda,
 Ve iç, bir tanrısal , katkısız içki say da,
 Saf boşluğu dolduran parlak ateşleri.²⁶⁸

²⁶⁷ Parlatır ve Çetin, 2020: 349.

Baudelaire'in şiirinde kaçış isteği vardır. Kaçmak kurtulmak göğe yükselmek ister. Onun da isteği orman, deniz, dağdır şehir yaşamından uzakta yaşamaktır. Onun yaşadığı yer kötüdür, uzaklaşmak, uçmak ister ve giderken de orada yaşayan leş insanları da unutmak ister.

Fikret, Baudelaire'in ana izleği olan, kaçışı ele almıştır. Fikret'in şiirlerinde kent yaşamının aksine, kırsal yaşama bir özlem vardır. Baudelaire de yaşadığı ortamdan kaçmak kurtulmak ister. Uçan'a göre: "Baudelaire sanayileşmekte olan şehirden, modernizmden kaçmak ister. Fikret ise batılaşmama bunalımı içinde değişim ve dönüşüm sancıları yaşayan şehirden kaçmak ister."²⁶⁹ Fikret'in şiirlerini yazdığı dönemde yaşanan baskıcı yönetim, doğu-batı çatışması içinde kalan aydın buhranı vardır. Bu nedenle şehirden kaçmak uzaklara gitmek istemektedir. Şiirlerde köy yaşamına ait, yeşil, doğa, göl, dağ, bülbül, gül gibi unsurlar vardır. Fikret'in şiirleri ve Baudelaire şiiri bu açılardan benzerlik taşır.

Fikret, etkilendiği Baudelaire'in şiirlerini kendi mizacına, yaşadığı dönemdeki sorunlarına göre yeniden revize etmiş ve aynı düşünceden üç şiir yazmıştır. Etkilenmesini gizlemek için şiirde farklı yorumlamalar kullanmış ve ondan uzaklaşmaya çalışmıştır. Bu durum Etkilenme Endişesi revizyon kategorilerinden "Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması" ile açıklanabilir.

Fikret'in *Şairin Çubuğu* adlı şiiriyle Baudelaire'in *La Pipe* arasında etkilenme vardır. La pipe de çubuk anlamına gelmektedir. Şiirler başlıklardan itibaren benzer özellikler taşımaktadır.

Şairin Çubuğu

-Kahka-i şi'riyye-

Buram buram çubuğundan kopan dumanlarla

Döker dudaklarının ihtizâz-ı handânı

Zemîn-i san'ata bir ince nükte bârânı

Buram buram çubuğundan coşan dumanlarla

Bu nükteler ezeli irtibâtı hâ'izdir,

Bu nükteler o dumanlar sayılsa câ'izdir!

Bakın nasıl tütüyor: Bir amûd-ı mevce-nümûd

Ağır ağır çıkıyor cevî-i bî-tenâhîye,

Temâs edip gülüyor bir ümîd-i vâhîye.

Bulutların leb-i sâfında belki zevk âlûd

Bir ibtisâm arıyor, belki bir melâl arıyor;

Hayır, nüzûl edecek zirve-i hayâl arıyor.

²⁶⁸ Maden, 2014: 9.

²⁶⁹ Uçan, 2018: 172.

Bakın nasıl tütüyor: Şimdi bir şetâretle
Bulutların uçarak sine-i safâsından
Geçer gider kamerin pîş-i i'tilâsından...

Zavallı şâ'ir-i hulyâ-girifte, hayretle
Onun peyinde gezer fikri hep sehâbeleri;
Sukût-ı fikrini hâkîdir en güzel eseri.

Buram buram çubuğundan çıkan dumanlardan
Hayâlî meşk-ı su'ûd eyler, inbisât ederek;
Muhâl olur, o kadar yükselir ki, fark etmek.

Buram buram çubuğundan uçan dumanlardan
Doğar fehâvî-i eş'ârî, irticâlidir;
Gören sanır ki sünûhatı hep ma'âlîdir!...²⁷⁰

Fikret'in, şiirinde bir çubuk vardır. Bu çubuktan dumanlar çıkmaktadır. Çıkan dumanlarla, ortaya çıkan yazılan nüktelerin bir bağlantısı vardır. Hatta o nükteleri duman saysak olur der. Şair, heyecanla okura : Bakın bakın nasıl tütüyor, dalgalanıyor ve sonsuz bir boşluğa yavaş yavaş çıkıyor ve bir umuda temas ediyor, der. Bu duman belki bulutların arasında belki tatlı bir tebessüm belki de bir üzüntü arıyordur ancak o duman bunları değil bir hayal zirvesi aramaktadır. Şair okurun tekrar dumanın tüttüğünü görmesini ister. Bu duman ayın önünden geçip göklere yükselmektedir. Yükselen dumanın karşısında şair, hayallere dalar. Duman gibi o da yükselmeyi, hayal kurmayı öğrenir. Hayali genişler, yükselir hatta o kadar yükselir ki artık görünmez olur. Bu uçan dumanlar şaire, ilham olur birden aklına gelir, şiirlerin anlamları da böyle oluşur. Fikret bu şiirde mizah yapar dumanlar içtiği pipoyla ilham geldiğini, düşündürür ama işin gerçeği o değildir. Okuyucu aslında alaya alır.

Fikret, çubukla içtiği pipoyu tasvir etmiştir. İçtiği piponun dumanları ona ilham olmaktadır. Baudelaire'in şiirinde de bir pipo vardır.

Baudelaire'in şiirinde pipo kişileştiriliyor, canlı bir varlık gibi konuşturuluyor. Modern dönemle birlikte Afrikalı siyahlar, beyazların hizmetçisi olarak görülür. Avrupa'da olduğu gibi Osmanlı'da da Habeşli, Afrikalı hizmetçiler vardır. Siyah denilince 'köle' akla gelir. Pipo da 'kara'dır; yazara, şaire hizmet için vardır. Piponun, tütünün, "yükselen mavi duman"ının dinlendiren, yatıştıran bir özelliği vardır:

La Pipe
Sarılır onun ruhunu sallarım

²⁷⁰ Parlatır ve Çetin, 2020: 377.

Hareketli eve mavi bir ağda
Ateşler içinde ağızından yükselen
(...)

Ve güçlü bir merhem yuvarlıyorum
Kalbi büyüleyen ve gideren
Düşünce yorgunluklarını

İşçi için “ekmek parası, tencerenin kaynaması” (se prépare la cuisine) çok önemlidir; tencere kaynamazsa işçi üzülür. Şair ya da yazar da efkârlandı mı pipo imdada yetişir. “Geyik otu gibi yanar, yazarın “yüreğini büyüler”, “zihnini dinlendirir”.²⁷¹

Her iki şiirde de pipo anlatır. Baudelaire’in şiirinde pipo kişiselleştirilir, Fikret de böyle bir durum yoktur ancak onu sanki ilham perisi gibi düşündürür; benzetme vardır. Baudelaire’in piposu, onun yardımcısı gibidir yani iyidir onu dinlendirir, keyiflendirir. Fikret de bu durum, açık değildir, onun şiirinde mizahi unsurlar olduğu için bu pipo onun için iyi mi kötü mü anlaşılmamaktadır ancak ona keyif de vermektedir. Baudelaire’in dumanı mavidir, Fikret de dumana bir renk atfedilmemiştir. Her iki şiirde de dumanlar yükseğe çıkmaktadır.

Fikret’in Baudelaire’in şiirinden etkilendiği açıktır. Pipoya özellikler yükleyerek şiirinde işlemiştir. Yer yer ondan ayrılrsa da şiirin ana konusu ve temel izlekleri aynıdır. Ancak Fikret’in şiirine yüklediği anlam Baudelaire’den farklıdır. Bu durum Harold Bloom’un Etkilenme Endişesi revizyon kategorilerinden “Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması” ile açıklanabilir. Fikret, ana izlekleri kullanarak, şiirine farklı anlamlar yüklemiştir ve Baudelaire’den ayrılmıştır. Şiirde yanlış okuma ve sapmalar yaparak etkilendiğini gizlemeye çalışmıştır. Etkilenen her şair gibi etki, endişeye dönüşmüş ve bu endişeyi aşmak için bu yola başvurmuştur.

Fikret’in zaman kavramını tasvir ettiği *Kocaman Sâ’ate* şiiri Baudelaire’in *L’Horloge* adlı şiiriyle benzerlik taşımaktadır. *L’Horloge* çalarsaat anlamına gelmektedir. Şiirlerde zamanın akıp gitmesinden saatin geçmesinden yakınılır.

Kocaman Sâ’ate
Her sâniye bir hatve-i raksıyyene pâmâl
Ulu bir sâha-i âmâl;
Cebhende uyur izleri pür-hâtıra, yorgun,
Hiç beklemeyen, hep yürüyen pâ-yı şü’ûnun.

Eyler iki engüşt-i dürüştün bize îmâ
Âtîde, o gayyâ-yı serâ’irde müheyyâ
Girdâb-ı tebâhîye düşen seyl-i revânı

²⁷¹ Uçan, 2018: 195.

Bütün, a'mâr-ı cihânı.

İnler, çıkıyormuş gibi a'mâk-ı zemînden,
Her sâ'ati bir harhare-i muhtazırânen;
Vâkıf mı için saydığın ekdâr-ı hayâta?

Her çınlayışın bir acı, bir sadme-i meş'ûm,
Yalnız biri, son darbe tesellî, o da ma'dûm:
Bin mâteme bir sûr, o da peyveste memâta.²⁷²

Fikret, bir saati anlatır ve onu yer yer kişiselleştirir. Bu saat, her saniye bir ses çıkarır. Bu ses, insanın hayallerini, isteklerini de çiğnemiş olur çünkü zaman akıp gitmektedir. İnsan uyusa da o ilerlemeye, yol almaya devam eder. Saatin akrep ve yelkovanı sanki insanları işaret eder gibidir. Saat, can çekişme inlemesi gibi ses çıkartır, bu ses yeraltından geliyor gibidir; hırıltılıdır. Fikret, hırıltılı ses çıkartan saate sanki benim çektiğim üzüntüleri, sıkıntıları anlıyor musun diye sorar. Saatin çınlayışının sesi, acı bir vuruşa benzer. Bu acılı vuruştan, inlemekten kurtulmanın çaresi saatin son vuruşudur. Son vuruş ise ölümdür ve bu durum insana sevinç getirecektir.

Fikret'in şiirinde saat ürkütücüdür ve ölümü çağrıştırmaktadır. Baudelaire'in şiirinde de saate kötü anlamlar yüklenmiştir.

Çalarsaat

Çalarsaat! Uğursuz, ürkünç, duymaz tanrı,
Der parmağıyla korkutup bizi: "Anımsa!
Korku dolu bağrına saplanır nasılsa
Bir hedef gibi, titreşen Acılar gayrı;

Ufka doğru kaçır buğuyu andıran Haz
Sahne dibindeki bir peri gibi hemen;
Her bir an parça parça koparıp yer senden
Herkese ömrünce verilen zevki biraz.²⁷³

Şiirde saat uğursuz, ürkünçtür. Parmaklarıyla (akrep ve yelkovan) ile insanı korkutur ve anımsa der. İnsanı korkutur ve saatin her titreyişi acı bir his bırakır. Saat aç gözlüdür insanın ömründen her an parça parça koparıp yer.

Anımsa ki Zaman hırslı bir kumarbazdır,
Hilesiz kazanır, her elde! Budur yasa.

²⁷² Parlatır ve Çetin, 2020: 391.

²⁷³ Maden, 2014: 73.

Gün sönüyor; kabarıyor gece; Anımsa!

Saat nerdeyse çalar ve tanrısal Yazgı

Ve yüce Erdem, o daha kız olan karın,

Ve Pişmanlık bile (ah! Sonuncu durağın!)

Derler: Geber, koca ödle! Beklemez yargı!²⁷⁴

Zaman bir kumarbazdır ve her seferinde yener, yani insanı ölüme götürür. Gün bitiyor gece geliyor bunu hatırla der. Saatin geçmesi tanrısal bir yargıya götürür, bu son durak; ölümdür. Pişmanlık bile fayda etmez çünkü artık sona gelinmiştir.

Her iki şiirde de saat ölümle bağdaştırılmıştır. Kötüdür ve insanın hayatını sanki çalmaktadır. Bu nedenle insanların arzuları yarım kalmaktadır. Her iki şiirde de saat geçerken acı bir ses çıkarır. Bu ses, insanın acıdan inleyişi gibi bir sestir. Saatlerdeki akrep ve yelkovan parmağa benzetilir ve bu parmaklar insanı işaret etmektedir. Şiirlerde saatin geçmesi, insanı ölüme yaklaştırır. Ancak bu ölüm onlar için sevinçtir, mutluluktur bu nedenle son vuruşu hevesle beklemektedirler. Şiirlerde benzer öğeler yoğunluktadır. Şiirlerde düşünceler ve kullanılan izlekler benzerdir. Ölüm, ölmek, saat, parmak, inleme, acı öğeleri ortaktır. Baudelaire'in şiirinde zaman kumarbaza, gırtlak demire (konuşmadığı dil yok demir gırtlığının, zaman su saatine benzetilmiştir. Fikret, bu benzetmeleri kendi şiirinde kullanmamış, şiirini Baudelaire'e göre daha yüzeysel bırakmıştır. Şiirde eksik okuma olduğu düşünülebilir ancak bu okuma yanlış okuma ya da sapma değildir çünkü Fikret, Baudelaire'in şiirine çok yakın bir şiir yazmıştır. Bu nedenle bu şiiri etkilenme endişesi bağlamında incelemek doğru olmayacaktır.

Fikret'in Baudelaire etkisi taşıyan bir başka şiiri *Terennüm*'dür. Baudelaire'in *Moesta et Errabunda* adlı şiiriyle benzerlik gösterir. *Terennüm*, kuşların ötmesi anlamına gelmektedir. *Moesta et Errabunda* ise üzgün serseri olarak çevrilebilir.

Terennüm

Çocuktun sen, o hâlin bir zamân çıkmaz hayâlimden;

Melektin, çırpınır yâdında her dem aks-i pervâzın.

Ne demler geçti, bak, hâlâ o tıfl-ı dil-sitânsın sen;

Geçen sûr-ı safânın aksidir gûşumda âvâzın...

-Terennüm-

Çocuktun, bir melektin sen;

Sen, ey ma'sûka-i Fikret;

Bulur el'ân

Dil-i nâlân

²⁷⁴ Maden, 2014: 73.

Gül-i hüsnünde bir nûkhet
Sabâvetten, o cennetten!

Sabâvetten, o cennetten beri çeşm-âşinâyız biz;
Ezelden belki rûhum âşık-ı rûh-ı latîfindir.
Ne anlardım muhabbetten bakâdan âh ben sensiz?
Olurdum, kim bilir, hattâ safâ-yı aşkı da münkir...
-Terennum-

Çocuksun sen, meleksin sen,
Sen, ey ma'şûka-i Fikret!
Bulur el'ân
Dil-i nâlân
Gül-i hüsnünde bir nûkhet
Sabâvetten, o cennetten!²⁷⁵

Fikret, şiirde çocukluğuna dönüş yapar. Çocukluğu hayalinden çıkmaz , hep aklına gelir. Çocuk kendini meleğe benzetir ve o melek kanat çırpır, kanat çırpışı da hep kulağındadır. Günler geçse de kendisi aynıdır, çocukluğunun sesi kulağında yankılanır. Fikret, şiirde çocukluğuna seslenir: Çocuktun, bir melektin sen der, çocukluğu Fikret'in sevgilisidir. O çocuğu yani küçüklüğünü düşündükçe burnuna sanki cennetten hoş bir koku gelir. O çocuğun gönlüne, ruhuna aşıktır. Vefayı, sevmeyi çocukken öğrenmiştir. O saf, masum çocuk olmasaydı bunlardan habersiz olacaktım der. Çocukluğu ona güzel şeyler hatırlatır. Fikret, mutluluğunu çocukluk yıllarında aramaktadır.

Şiirlerinde genellikle karamsar konular işleyen Baudelaire *Moesta ve Errabunda* adlı şiirinde, iyimser bir konu işlemiştir. Çocukluğuna ve anılarına dönmeye, onlarla mutlu olmaya çalışmaktadır.

Moesta ve Errabunda
Söyle, Agathe, yüreğinin uçtuğu varsa,
Kapkara okyanusundan şu iğrenç kentin,
Görkemle parlayan başka bir okyanusa
Erdenlik gibi masmavi, aydınlık, derin.
Söyle Agathe, yüreğinin uçtuğu varsa.

Deniz, engin deniz, avunç getirir bize!
Uğuldayan yellerin sınırsız orgunaa
Uyan boğuk sesli şarkıcıya, denize
Hangi şeytan bu eşsiz ninniye sunan?

²⁷⁵ Parlatır ve Çetin, 2020: 212.

Deniz, engin deniz, avunç getirir bize!²⁷⁶

Baudelaire, şiirde Agathe'ye seslenir. "Agathe, sözcüğü iyi cennet anlamlarına gelir. Agathe, şiirdeki öznenin kendi dünyası, ruhu olarak da düşünülebilir."²⁷⁷ Baudelaire, iğrenç kentten, yaşadığı yerden kaçmak ister. Aydınlık, mavi okyanuslara, denizlere Agathe'nin yanına gitmek ister.

Götür beni, araba! Kaçır beni, gemi!
Uzak! Uzak! Çamur gözyaşından bu yerde!
-Kimi kez Agathe'nin üzgün yüreği der mi:
Son artık suçluluğa, pişmanlığa, derde,
Götür beni, araba, kaçır beni, gemi?

Öyle uzaksın ki sen mis kokulu cennet,
Duru gök altında o sevinçler, sevgiler,
Sevilenin sevmeye değdiği elbet,
Yüreğin dopdolu bir hazza daldığı yer!
Öyle uzaksın ki sen mis kokulu cennet!

Hele çocuksu aşkların yeşil cenneti,
Koşmalar, şarkılar, demetler, öpüşler hele,
Korularda, akşam, şaraplar testi testi,
Belenlerde kemanların titrek sesiyle,
-Hele çocuksu aşkların yeşil cenneti, ²⁷⁸

Baudelaire, arabaya, gemiye kendisini uzaklara kaçırmasını yani götürmesini ister. Agathe'den umut bekler: Bütün bunlar sona erecek, suçluluklar, dertler, pişmanlıklar... Agathe çok uzaktadır ve mis kokan bir cennet gibidir. Onun bulunduğu yer çok güzeldir. O yerde sevilen, sevmeye değmekte, insanın yüreği hazla dolmaktadır. O, çocukların mutlu olduğu bir yerdedir.

Fikret'in şiirinde çocukluğa bir özlem vardır, mutluluğu orda bulabilmektedir. Fikret, "Sen, ey ma'sûka-i Fikret" diyerek direkt kendisine, Baudelaire de mutlu olduğu bir yerler aramakta ve hayali olan bir sevgili Agathe'ye seslenir. Her iki şiirde de kaçış izleği vardır. Bulundukları yerden kaçmak, sığınacakları bir yer aramaktadırlar. Bu yer, Baudelaire'de denizlerin, yeşilliklerin olduğu bir yerdir çocukluk olarak kesin bir bilgiye yer verilmemiştir. Fikret, çocukluğunda mutluluğu, vefayı, aşkı bulmaktadır. Fikret'in kaçışı, sığınmadır. Güzel

²⁷⁶ Maden, 2014: 55.

²⁷⁷ Uçan, 2018: 198.

²⁷⁸ Maden, 2019: 55.

duygular için çocukluğuna sığınır. Baudelaire’de Agathe mis kokulu cennete benzetilir. Fikret’de de çocukluğu cennet kokusuna benzetilmiştir. Fikret’in sevgilisi çocukluğu, Baudelaire’in sevgilisi ise Agathe’dır.

Her iki şiirde de benzer izlekler vardır: Kokulu cennet, sevgili, aşk, kaçış. Fikret, Baudelaire’in izleklerini benimseyerek, şiirinde farklı bir yön seçmiştir. Baudelaire yaşadığı iğrenç kentten kaçmak ister, Fikret de böyle bir durum yoktur o sadece çocukluğuna sığınmaya çalışmaktadır. Baudelaire’in hayali de olsa bir sevgilisi vardır, Fikret’de bu durum çocukluğu olarak işlenmiştir. Fikret, Baudelaire’den farklı okumalar yaparak, şiirini farklılaştırmıştır. Bu farklılaşma Etkilenme Endişesi kategorilerinden “Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması” ile ilişkilendirilebilir. Fikret, Baudelaire’den etkilenecek bir endişe yaşar. Endişe yaşamasının sebebi onun aynısı olmak ve özgün olamama korkusudur. Bu durumu aşmak için Baudelaire’in şiirini yanlış okuyarak onun şiirinden farklı bir şiir meydana getirmeye çalışmıştır.

Fikret’in Baudelaire’den etkilendiği bir başka şiiri *La Dans Serpantin* adlı şiiridir. Baudelaire’in şiirinin adı ise *Le Serpent qui Danse*’dir. Her iki başlık da “Yılan dansı” anlamına gelmektedir.

La Dans Serpantin

Mahmûr u müzehher, mütelevvin, mütenevvir,

Bir fecr-i bahârî gibi zulmetler içinden

Reyyân-ı tebessüm doğuyor; şimdi mu’ayyen

Bir şekl-i sehâbîde melekler gibi tâ’ir,

Derken müteğayyir,

Bin hey’ete birden giriyor, berk-i hırâmı

Hatfeyleyiyor enzâr-ı heves-dâr-ı garâmı,

San’at sarı, mor, penbe, yeşil, kırmızı, mâ’î

Elvân-ı zıyâ’îyyeye bir kudret-i cevân

Bahşeyleyerek; hepsi perîler gibi mahfî,

Mahfî ve sükûnetli adımlarla şitâbân,

Etrâfını birden sarıyorlar; o, semâ’î

Bir tûde-i ezhâr-ı muhayyel gibi lertzân,

Lertzân ü perîşân dönüyor... Bir şeb-i sâfî

Tenvir ediyor sankibir âvîze-i raksân.

Ba’zan sönecekmiş, bitecekmiş gibi nâçâr,

Meyyâl-i tefekkür, mütereddid, süzülürken

Bir darbe-i şeh-bâl ile bir hamlede, birden
 Tecdid-i hayât eyleyerek, aşk-ı füsûnkâr
 Şeklinde bedidâr,
 Bin şi'r ile tehziz ediyor kalb ü hayâlî
 Her cilde-i nâzendesi, her cünbüş-i bâlî.
 Ba'zan kocaman bir kelebektir ki müzehheb
 Pervâz-ı hamûşânesi birlikte sürükler
 Enzâr-ı temâşânızı; ba'zan da mutarrâ
 Bir zanbağa benzer ki değildir mutasavver

Bir mislini görmek şu tabî'atta; mükevkeb
 Tîraje-nüma... Hem bu güzellikle berâber
 Yapraklarının lerziş-i mestinde hüveydâ
 Bir çehre-i pür-va'd-i emel, çehre-i dilber.

Ey sihr-i nazar-perver-i san'at, mütenevvir
 Bir fecr-i bahârî gibi zulmetler içinden

Doğdun, yine zulmetlere döndün; ebediyyen
 Fikrimde seher-hîz olacaktır sana dâ'ir
 Bir leyl-i serâ'îr;
 Bir leyl-i serâ'ir ki bütün şûh u mülevven
 Güllerle, güneşlerle, emellerle müzeyyen!... ²⁷⁹

Fikret, şiirinde dansı anlatır. Ona göre dans bir sanattır. Şiirde, dans eden biri vardır. O dansıyla karanlıkların içinden tebessümle doğar, melekler gibi uçar. Dans ederken birden değişir ve bin kılığa girer. Onun dans ederkenki salınışı, gözleri hayran bırakır. Sanat, sarı mor, pembe, yeşil, kırmızı, mavi gibi ışıkl renklere güç verir. Hepsi de periler gibi gizlenerek, gizli ve sessiz adımlarla koşarlar. Bu renkler, dans edenin çevresini sarar ve o bir çiçek yığını gibi titrer. Titrek ve yorgun bir şekilde dönmeye devam eder ve her yeri dansıyla sanki bir avize gibi aydınlatır. Bazen dansı bitecekmiş gibi davranır ama birden tekrar canlanır. Bazen bir kelebeğe dönüşür bazen de sessizce uçuyor gibi görünür. Fikret, sanata hayranlıkla seslenir. Sanatın büyüğü olduğunu, karanlıklar içinden aydınlık getirdiğini ve güllerle, güneşlerle bezendiğini söyler. Fikret, şiirde dansın üzerinden sanatı anlatır ve sanatın büyüğüne kendini kaptırır.

²⁷⁹ Parlatır ve Çetin, 2020: 331.

Baudelaire'in şiirinde de dans anlatılır. Onda dans eden kişi şehvetlidir, kıvraktır. Fikret de dans edenden ziyade dans sanatı övülür. Baudelaire'de dans eden kişiye hayranlık vardır.

Dans Eden Yılan
Miskinim, görmeye bayılırım ben,
Kıpır kıpır tenini
Oynak bir kumaş gibi sergileyen,
Güzelim bedenini!

Mavi, esmer, dalgalı, burcu burcu,
Başboş bir denize
Benzeyen o derin, buruk kokulu
Saçlarının üstünde.

(...)
Acı, tatlı, hiçbir şey yansıtmayan
İki soğuk mücevherdir
Gözlerin. Şöyle bir baktığın zaman,
Karışır altınla demir.
(...) ²⁸⁰

Şiirde, dans eden kişinin teni kıpır kıpırdır, oynaktır. Bu açılardan yılanla kadın arasında benzerlik kurmuştur. Kadının saçları kıvrık, esmer tenli ve maviz gözlüdür. Saçlarının kokusu, denize benzer. Gözleri keskin bakışlıdır, o bakınca altın ve demir karışır.

Her iki şiirde de başlıklardan itibaren benzerlikler söz konusudur. Fikret'in başlığı Baudelaire'den aldığı açıktır. Baudelaire, şiirde dans eden şehvetli bir kadını anlatır ve onu tasvir eder. Fikret'in şiirinde de dans eden bir kadın vardır ancak dans edenin özelliklerinden daha çok dansın sanat kısmını anlatmaya çalışır. O şiirinde Baudelaire gibi tasvirler kullanmamıştır. Sanatla yakından ilgili olan Fikret, bu şiirde de sanatın büyüüne vurgu yapar. Ana izlekler benzese de şiirler birbirinden farklıdır. Bu durum Etkilenme Endişesi revizyon kategorilerinden "Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması" ile ilişkilendirilebilir. Fikret, başlık da dahil olmak üzere ana izleği şiirinde işlemiş ve kullanmıştır. Ancak şiiri farklı bir biçimde ele almıştır. Baudelaire'in şiirini yanlış okuyarak onun şiirinden ayrılmış ve kendisine başka bir şiir oluşturmuştur. Fikret, Baudelaire'den etkilendiğini gizlemek için bu yola başvurmuştur.

Fikret'in Baudelaire'den etkilenecek yazdığı bir başka şiiri döneminde ses getiren *Sis*'tir. *Sis* şiiri Fikret'in en karamsar şiirlerinden birisidir. İstanbul üzerinden dönemi,

²⁸⁰ Yuva, 2011: 238.

toplumu, yönetimi eleştirir. İstanbul hakkında tarih boyunca güzel şeyler söylenmiş, övücü şiirler yazılmıştır. Fikret ile bu gelenek bozulmuş ve İstanbul'a kötü özellikler atfedilmiştir.

Sis şiirinde Fikret, İstanbul'a tepeden bakar. Şehri kara dumanlar sarmıştır. İstanbul tozlu bir tabloya benzemektedir, sisler altında kalmıştır. Bu karanlık, bu örtünme tam da İstanbul'a layıktır. Şehir, parlak görünse de zulümler, karanlıklar şehridir. Dışarıdan şaşıla görünür ancak faciayı içinde yaşatır. Fikret, şiirde neredeyse her mısra da "Ey" diyerek seslenir. İstanbul dul bir kadına benzetilir. Şirin gibi görünür ama kirli bir kadın gibidir. Dökülen gözyaşlarına umarsız, kayıtsız kalmaktadır. Onda hiçbir duygu yoktur. Bu şehir lanetli, iki yüzlü, kıskanç ve çıkarıcıdır. Fikret, daha da ileri giderek, İstanbul'a "ey, fâcîre-i dehr" diye seslenir. Onu orospuya benzetir. Onun içinde hiçbir iyilik yoktur. Haksız, adaletsiz, insanlara zulüm çektiren, vicdansız, iğrenç bir şehirdir.

Baudelaire'in şiirinde de başkent olan Paris kötülenir. Ona kötü özellikler atfedilir. Şair, dağın tepesine çıkarak tepeden bakar. Hastane, hapisane, kerhane, araf, cehennem şehir tüm genişliğince görünmektedir. Baudelaire de İstanbul kırık umutlarının anası, şeytandır. O da şiirde "Ey" ifadesini kullanır. Onun şehri de yaşlı bir orospudur. Her ne kadar kötü de olsa, o başkenti yine de sevmektedir.

Her iki şiirde de karamsarlık hakimdir. Baudelaire'in şiiri Fikret'in şiirine göre daha kısadır. Her iki şehir de orospuya benzetilmiştir. Kötüdür, iğrençtir. Baudelaire tüm bunlara rağmen şehri sever, Fikret sevmez ona lanetler yağdırır. Fikret Baudelaire olduğu gibi "Ey" diye seslenir ve şiirde gittikçe sesini yükseltir, şehirden nefret eder. Baudelaire'de yaşlı orospu kişiyi gençleştirir, Fikret'de de benzer durum vardır: "yaşlı koca dulun güzelliğinde bir tazelik, canlılık vardır."

Fikret'in, seksen dokuz dizelik şiirinde tam elli sekiz kez yinelenen ve başkent İstanbul'a sitem, suçlama, lanet dolu bir sesleniş olan "Ey!" ünlemi, Baudelaire'in üçlü dize grubundan oluşan yirmi beş dizelik şiirinde, biri "Şeytan"a, biri de "iğrenç başkent" Paris'e sesleniş olmak üzere iki kez yinelenmektedir. "Ô capitale infame!" (Ey rezil başkent!) sesleniş, Fikret'in "Sis"indeki "Ey!"li seslenişlerin dalga dalga yankılanmasıdır sanki. "İnfâme" sözcüğünün Türkçede "lekeli", "alçak", "rezil", "iğrenç", "utanç verici", "utanılacak", "alçakça", "rezilce", "kirli", "pis", "kir pas içinde", vb. anlamlara geldiği düşünülürse, başkent Paris'e yöneltilen bu seslenişin, benzer nitelermeleri İstanbul için kullanan Fikret'in İstanbul'uyla ne denli örtüştüğü daha iyi görünür.²⁸¹

Görüldüğü üzere Fikret'in, Baudelaire'den hem şiirin biçimi açısından hem de kullandığı kelimeler bakımından daha ileriye gittiği görülmektedir. Onun şiiri Baudelaire'e göre daha geniş, daha ayrıntılı ve daha karamsardır. Bu durum Etkilenme Endişesi revizyon

²⁸¹ Özmen, 2016: 94.

kategorilerinden “Tessera veya Tamamlama ve Antitez” maddesiyle açıklanabilir. Halef, selefinden etkilenir ve onun aynısı olmak istemez. Kendisinden daha iyi bir şair olduğu için de onu geçmek ister. Bunun için de selefinin yazdığı şiiri genişleterek o sanki bu deli ileri gidememiş de o eksik kalan yerleri doldurmuş, tamamlamış gibi davranır. Böyle yaparak şiirini özgünleştirir ve selefini de bastırmış olur. Onun gücünü yerle bir ederek kendisini onun yerine koyar. Fikret bu şiirde, Baudelaire’den daha ileriye gitmiş, benzetme unsurlarını genişletmiş ve ondan daha kapsamlı bir şiir yazmıştır. Baudelaire’in eksikliklerini o tamamlamış gibi görünerek, kendi erkini kanıtlamaya çalışmıştır.

2.2.3.3. Alfred de Musset

Fikret’in beğendiği ve etkilendiği şairlerden biri de Musset’tir. Fikret Musset’e olan hayranlığını da dile getirmiştir. “*Hâşâ*” adlı şiirini “*Musset İçin*” olarak değiştirmiştir. Musset hüzün ve melâl şairi olarak kabul edilir. Toplumsal konulara da yer veren şair, bu konularda daha hayalperest davranır. İnsanın hislerini, duygularını ön planda tutar. Fikret, Musset’in şiirlerinden, düşüncelerinden, şiir hakkındaki görüşlerinden etkilenmiştir. Fikret de tabiatı gereği karamsar ve melankolik bir yapıya sahiptir. Bu nedenle Musset ile yakınlık kurmuş olması da tabiidir. Fikret ve Musset’in hayatları ve yaşantıları bakımından benzerlik bulunmamaktadır. Bu nedenle kendisine ruh olarak değil dış etkenler aracılığıyla etkilenmiş olduğu düşünülebilir. Gül Mete Yuva’nın Fikret’in Musset’e yaklaşması ve ondan etkilenmesi hakkında bir tespiti vardır burada buna yer vermek yerinde olacaktır:

Tevfik Fikret esinlendiği şairlerin adlarını ender olarak belirtir. Bu konularda istisnalardan biri olarak, Servet-i Fünun’da yazmaya başladıktan az sonra, 1896’da, Musset üzerine bir şiir yayımlar. Daha önce de gördüğümüz gibi Fransız şair, şiirlerinin tercüme ve onlara yazılmış nazirelerle tanınmış bir isimdir. Özellikle “Geceler” ve “Hatırla” başlıklarını taşıyan şiirleriyle Osmanlı edebiyat dünyasında belirli bir saygınlık kazanmıştır. Diğer taraftan üstat kabul edilen bir şaire, şiir aracılığıyla hayranlık ve saygı belirtme, şekil olarak Osmanlı geleneğinin içinde yer almaktadır. Tercihin Musset oluşu ve üstada duyulanları şiire aksettirme, Fikret’in henüz, geleneğin güven verici çerçevesine yaslandığını gösterir.

282

Musset, Osmanlı şairleri tarafından beğenilmiş ve çevirileri yapılmış bir şairdir. Fikret de şiire yeni başlayan bir genç olduğu için herkes tarafından kabul görmüş bir şaire yönelmeyi tercih etmiştir. Fikret’in Musset ile yakın durması, ondan etkilenmesi ve etkilendiğini de dile getirmesi bu nedenlere bağlanabilir.

²⁸² Yuva, 2011: 172.

Fikret'in Musset'den etkilenecek yazdığı şiirlerinden biri *Perî-i Şi'rime* adlı şiiridir. Musset'nin *La Nuit de Mai* ve *La Nuit d'Octobre* adlı şiirleriyle benzerlik taşımaktadır. *La Nuit d'Octobre*, Ekim gecesi anlamına gelir. Fikret bu şiirden sadece bazı izlekleri almış ve birebir etkilenme ve endişe yaşamamıştır. Ayrılık, acı gibi yaygın kullanılan bazı izlekleri kullanmıştır.

Fikret'in etkilendiği diğer şiiri "*La Nuit de Mai*" Mayıs sabahı anlamına gelmektedir. Şiirlerde birbirine benzeyen asıl izlek ilham perisidir. Musset ilham perisini Mayıs Gecesi olarak kullanmış, Fikret ise ilham perisi olarak işlemiştir. "A. Musset şiirinde Mayıs Gecesi yerine İlham Perisi, Şiir Perisi deseydi şiir, içerik olarak bir şey kaybetmezdi." Bu nedenle her iki izlek de özdeş sayılabilir.

Perî-i Şi'rime

Ba'zan sesinde öyle derin bir inilti var,
Bir hadşe var ki rûhumu karşında titretir;
Hind'in zehirli goncelerinden nümûnedir
Ba'zan yanaklarındaki muhrık parıltılar.

Birlikte öyle tatlı zamânlar geçer ki rûh
İster seninle bir ebedî zevk-i imtizâc;
Ba'zan fakat, -nedir bu felâketli ihtiyâc,
Bilmem! -eder hayâlîme hep zulmetin sünûh.

Günler geçer ki paslı bulutlarla kasvetin
Bir âhenin siper gibi örter semâmızı;
Ben ağlarım bu sıkletin altında, bir sızı
Tâ kalbimin içinde çukurlar açar derin...

En ber-güzîde şi'ri fakar böyle bir zamân
İlhâm edersin; işte mükâfât-ı mihnetin!
Mısır'ın o şehriyârına benzer ki tıynetin,
Öldürmedikçe, vaslını etmezdi râye-gân.²⁸³

Fikret, şiirinde ilk önce karamsardır. Birine seslenir ve kim olduğu ilk kıtalarda belli değildir. Son kıtada bu kişinin ilham perisi olduğu ortaya çıkar. İlham perisini kişileştirir. Sesi bazen iniltili çıkar, insanın içini titretir. Yanakları Hind'in zehirli goncaları gibidir. Onunla hoş vakitler geçirir ve sonsuz bir buluşma ister. Bazen de o karanlık gibi görünür bazen de görünmez olur. Bazı günler şair, kötü günler geçirir, yüreğinde tam derin çukurlar açılmışken

²⁸³ Parlatır ve Çetin, 2020: 330.

bir anda ilham perisi belirir ve ona bir şiir armağan eder. Fikret, ilham perisine bir sevgili gibi seslenir, onunla mutlu olur ve onunla buluşmak için bekler. Onunla kavuşmak da çiledir ama çektiği çilelere değmektedir.

Musset'in şiirinde de açıkça ifade edilmeyen bir ilham perisi vardır. O da ilham perisiyle konuşur, ona benzetmeler yapar.

Gençliğin katlandığı keder ne olursa olsun
Bırak onu büyüsün, büyüsün bu kutsal yara
Kara melekler seni oluşturdu kalbinin derinliklerinde
Hiçbir şey bizi daha büyük kılamaz büyük bir acıdan
(...)
En güzel şarkılar en umutsuz olanlardır
Bilirim onlardan ölümsüz olan saf hıçkırıklardır.
(...)
Niçin kalbim böyle hızlı çarpıyor?
(...)
Kadîr Tanrı! Bütün bedenim titriyor.
(...)
Yerlerden bir yer bulalım, unutulalım orada
Evren bize ait, birlikte gidelim tek başımıza
İşte yeşil İskoçya ve kahverengi İtalya,
Ve Yunanistan, annem, orada bal ne kadar tatlıdır. ²⁸⁴

Musset şiirinde, Kara Melek'ten söz eder. Bu Fikret de ilham perisinin gelmediğinde hayatının karanlığa döndüğü şeklinde işlenmiştir. Her iki şiirde de çekilen bir acı ve ızdırıp vardır. Musset'in şiirde bütün bedeni titrer, aynı durum Fikret de ilham perisinin onun ruhunu titretmesine dönüşmüştür. Musset'in Fikret'ten farklı olarak şiirde işlediği bir kaçış vardır. Buralardan uzaklara gitmek ister. Fikret, bazı şiirlerinde bu konuyu işlese de bu şiirde buna yer vermemiştir. Ana izlekler bakımından benzerdir.

Fikret'in şiirdeki konuyu işleyişi Etkilenme Endişesi revizyon kategorilerinden "Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması" ile ilişkilendirilebilir. Musset'in ana izleğini şiirinde işleyerek şiirde farklı bir okuma gerçekleştirmiştir. Böyle yaparak onun şiirinden uzaklaşmaya, endişesini kırmaya çalışmıştır.

Fikret'in Musset'den etkilendiği bir diğer şiiri "Ey Yâr-ı Nagam-kâr!" adlı şiiridir. Musset'nin "La Nuit de Mai" adlı şiiriyle benzer izlekler vardır. Bunlar şiir perisi, ud ve çalmaktır. Ancak Fikret, onun şiirinden etkilense de şiiri ondan tamamen farklıdır. Şiirlerinin

²⁸⁴ Uçan, 2020: 209.

konusu da birbirlerine uzaktır. Bu nedenle, Fikret'in bu şiirini etkilenme endişesi bağlamında incelemek doğru olmayacaktır.

2.2.3.4. Sully Prudhomme

Fikret'in etkilendiği bir başka şair “Sully Prudhomme”dir. Şiirlerinde ahlakî konulara da yer veren Prudhomme, Fikret'in ilgisini bu açıdan çekmiş olmalıdır. Prudhomme aynı zamanda şiirinde bilimi işlemeyi de amaçlayan bir şair ve yazardır.

Mehmet Kaplan, Fikret'in Prudhomme'den “Çirkin” adlı şiiri taklit düzeyinde yazdığını ifade eder. “Çirkin” şiirini Sully Prudhomme'un *Les Solitudes*'ünde bulunan “*La Laide*”ini takliden yazmıştır. Fransız şairi, çirkinliği yüzünden bedbaht olan bir kızı tasvir eder. Fikret'in “Çirkin”i de aynı ruh halini taşır.”²⁸⁵

Fikret'in “Çirkin” adlı şiiriyle S.Prudhomme'un “*La Laide*” şiiri arasında Kaplan'ın da ifade ettiğine göre benzerlikler vardır bu bakımdan şiirleri incelemek yerinde olacaktır. *La Laide* Türkçe'ye Çirkin olarak çevrilmiştir.

Çirkin
Buruşuk hatları şişkin yüzünün
Açılır şübheli bir safvetle;
Gülüyor zannolunurken öyle,
Bir muhakkir bakışından gözünün

Zucret-i rûhu bütün fark olunur.
Başka hiçbir sebab-i zilleti yok;
O da herkes gibi, lâkin menfûr;
Âh çirkinlik !.. Evet, râhatı yok;

Ne zamân baksa bu süfliyyetine
Gerilir inleyerek a'sabı,
Çalkanır kalb-i te'essür-yâbı

En felâketli tasavvurlarla.
Tükürür gayz u tehevvrlerle
Hilkatin çehre-i sâfiyyetine!²⁸⁶

Fikret'in şiirinde çirkin biri vardır. Bu kişinin cinsiyeti ve kim olduğu belli değildir. Şiirde çirkinliğinden dolayı dışlanan ve ötekileştirilen biri vardır. Yüzünde buruşuk çizgiler ve şübheli bir saflık vardır. Aslında o herkes gibidir ama ondan iğrenilir, aşağılanır. Sebebi

²⁸⁵ Kaplan, 1993: 146.

²⁸⁶ Parlatır ve Çetin, 2020: 341.

onun çirkin olmasındandır. Çirkin olana bu dünyada rahat yoktur. O da kendisine bakınca iğrenir ve üzüntü duyar. Kendisi de dayanamaz ve büyük bir nefretle isyan eder. Özellikle kadınların çirkinliğinin toplumda dışlayıcı bir faktör olması, şiirdeki kişinin de kadın olması ihtimalini güçlendirmektedir.

S.Prudhomme'un şiirinde ise bahsedilen kişi kadındır ve çirkinlik anlatılmaktadır. Fikret'in şiirindeki anlatılan, bir birey üzerinden verilirken, Prudhomme'da daha genel bir ifade tercih edilmiştir.

Çirkin

Kadınlar, bir tek asi bile çıkıp

Kraliyetinize laf etse, aşkı lanetlersiniz,

Ah! Bir genç kızın sessizce çektiği

Eh beter aşağılama , tabiat üvey ana olup

Hakkı ve şanı olanı vermemesidir: Güzellik!

Ona bakan gözlerde aşk parıldamaz

Annesinden uzaklaşsa tehlike yoktur.

Çirkin! Gözler ona tesadüfen çevrilir;

Bahtsızlığı etrafında duvar

Delikanlılar ona niçin eşlik etsin?

(...)

Zavallı kız! Gençken yaşı unutulur

Güzellerle kardeş ve doğarken dilekleri ortak

Kalbinin düşmanı kendi suratıdır,

Sıradan övgü olarak en fazla

Yaşlı bir adam, saçlarınız ne güzel der.

Bir güzelden çektiklerimden sonra,

Senin yanında acım geçsin isterdim,

Ruhtan ibaret ve huzur dolu melek!

Niçin beni sevmek için daha çok gencim?²⁸⁷

Şiirde çirkin bir kız vardır. Kız sessizce saklanır ve her daim de aşağılanmaktadır. Onun hakkı güzellik olsa da ne yazık ki çirkin olarak doğmuştur. İnsanların bakışları o çirkin olduğu için tesadüfen ona doğru dönmektedir. Onun kalbinin düşmanı çirkinliğidir, kendi yaşlılarından da bu sebeple ayrılır, kimse onun yaşını dikkate almaz. Çirkin kızın alacağı en büyük övgü yaşlı bir adamdan saçlarının güzel olduğudur.

²⁸⁷ Yuva, 2011: 242.

Her iki şiirde de çirkinlik işlenen ana konudur. S. Prudhomme'un şiirinde bir kız vardır, Fikret'in şiirinde ise kız olduğu net olarak verilmemiştir ancak kız olduğu düşünülmektedir. Her iki çirkin kişi de toplumda dışlanmaktadır; S. Prudhomme'un şiirinde aşağılanma yoktur, açıkça ifade edilmemiştir ama insanların gözleri ister istemez çirkin kıza doğru yönelmektedir. Fikret'in şiirinde gözler çirkin kişiye bilinçli bir aşağılamayla bakar. Prudhomme'un şiirinde Fikret'ten farklı olarak kıza övgü vardır. Yaşlı bir adam kıza iltifat eder, kızın da alabileceği en fazla iltifat budur. Fikret'te böyle bir durum söz konusu değildir. Fikret'in şiirinde kişi aynaya bakarak çirkinliğinin daha da farkına varır. Çirkinlik Fikret'in şiirinde S.Prudhomme'a göre daha baskın işlenmiştir. S. Prudhomme'un şiirinde yaşlı bir kişinin onu sevmesinden muzdarip bir kişi vardır. Bu sadece bir yakınma şeklindedir. Fikret'in son kıtasında çirkin kişi, öfkeyle, nefretle, hınçla çirkinliğine isyan eder, onun isyanı S.Prudhomme'a göre daha yoğun işlenmiştir.

Her iki şiirde de benzer özelliklerin olmasının yanı sıra farklılıklar da mevcuttur. Ana temalar benzer olsa da Fikret S.Prudhomme'dan farklı bir yol izlemeye çalışmıştır. Ana konuyu alarak, şiirde ayrılıklara gitmiş, şiirden sapmaya çalışmıştır. Bu durum Etkilenme Endişesi revizyon kategorilerinden "Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması" ile ilişkilendirilebilir. Fikret, benzer bir konuyu işlemiş ancak şiirde özgün olmak için farklı bir yol izlemiştir. Şiirde çirkin kişinin kimliğinin verilmemesi, çirkinliğin daha isyankar ve yoğun işlenmesi, S.Prudhomme'dan ayrıldığı unsurlardır. Fikret, böyle yaparak taklitten kurtulmaya ve şiirde özgünlüğe ulaşmayı amaçlamıştır.

Fikret'in S. Prudhomme'dan etkilendiğini gösteren bir başka şiiri *Kılıç*'tır. Prudhomme'un *L'Epée* şiiriyle benzerlik vardır. Mehmet Kaplan da Fikret'in şiirinin Prudhomme etkisi altında yazıldığını ifade eder. Ancak bu şiirde hem François Coppée'nin hem de S.Prudhomme etkisinin olduğu görülmektedir. Şiirde kılıca övgüler vardır, kılıç şanlı ve parlaktır. Şiirlerde kılıç övülür ve ana özellik budur. Ancak şiirler ayrı düşüncelerde yazılmıştır. Uçan'a göre Fikret'in bu şiiri François Coppée, Sully Prudhomme ve J.M.Hérédia etkisindedir. Bu nedenle şiirde tek bir halefi görmek mümkün olmadığından bu şiir Etkilenme Endişesi teorisine göre incelemek doğru olmayacaktır.

2.2.3.5. Victor Hugo

Tevfik Fikret'in etkilendiği ve şiirlerinde de yararlandığı isim Victor Hugo'dur. Fikret, yazılarında Hugo'yu okuduğunu ve sevdiğini dile getirmiştir. Hugo, romantik şair ve yazardır. Şiirlerinde pek çok konuya değinen yazar genellikle toplumsal konuları işlemiştir. Fikret'in şiirlerinde pek çok açıdan Hugo'dan beslendiği görülmektedir. Gül Mete Yuva da Fikret'in

Hugo'dan etkilendiğini tespit etmiştir. Ona göre, “*Halûk'un Defteri*” ve “*Şermin*” adlı şiirlerinde Hugo'nun bakış açısına benzer bir durum söz konusudur. “Bu iki eser, *Sokakların ve Ormanların Şarkıları*'nın içinde yer alan “*Büyükbaba Olma Sanatı*” veya “*Yalnız Jeanne İçin*”deki Hugo'nun yaklaşımını hatırlatır. Her iki şair, çocukları kimi kez muhatap, bazen imge veya tema olarak alır. Fikret çocuk üzerine ve çocuk için çok yazmış ender Türk şairlerindendir; eseri bu noktada kesişir.”²⁸⁸ Yuva, Fikret'in Hugo'dan etkilendiği şiirlere “*Promete*”, “*Halûk'un Âmentüsü*”, “*Verin Zavallılara*” ve “*Perde-i Teselli*” de eklemiştir. Fikret'in, bu şiirleri V. Hugo'dan etkilenmekten ziyade esinlenme örnekleridir. Hugo'nun bakış açısıyla benzer özellikler gösterir ancak adı geçen şiirler, F. Coppée, C. Baudelaire' in etkilerini daha güçlü hissettirmektedir. Bu nedenle bu şiirlerde Hugo etkisini Etkilenme Endişesi bağlamında değerlendirmek doğru bir tespit değildir.

Fikret'in Victor Hugo'dan taklitle varacak şekilde etkilendiğini gösteren bir başka şiiri “*Hân-ı Yağma*”dır. Fikret'in şiiri Hugo'nun “*Joyeuse Vie*” şiiriyle benzer özellikler taşımaktadır. Bu şiir dilimize “*Neşeli Hayatlar*” olarak çevrilmiştir. Her iki şiirde de toplumsal eleştiri yapılmıştır.

Hân-ı Yağma

Bu sofracık, efendiler –ki iltikâma muntazır
Huzûrunuzda titriyor- şu milletin hayâtıdır;
Şu milletin ki muhtarib, şu milletin ki muhtazır!
Fakat sakın çekinmeyin, yiyin, yutun hapır hapır...

Yiyin, efendiler yiyin; bu hân-ı iştiâ sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!

Efendiler pek açsınız, bu çehrenizde bellidir;
Yiyin, yemezseniz bugün, yarın kalır mı kim bilir?
Şu nâdi-i niam; bakın kudûmunuzla müftehir!
Bu hakkıdır gazânızın, evet, o hak da elde bir...

Yiyin, efendiler yiyin; bu hân-ı zî-safâ sizin;
Doyunca, tıksırınca, patlayıncaya kadar yiyin!

Bütün bu nazlı beylerin ne varsa ortalıkta say:
Haseb, neseb, şeref, şataf, oyun, düğün, konak, saray,
Bütün sizin, efendiler, konak, saray, gelin, alay;
Bütün sizin, bütün sizin, hazır hazır, kolay kolay:...

²⁸⁸ Yuva, 2011: 202.

Yiyin, efendiler yiyin; bu hân-ı iştiâ sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!

Büyüklüğün biraz ağır da olsa hazmı yok zarar,
Gurûr-ı ihtişamı var, sürûr-ı intikâm-ı var.
Bu sofra iltifâtınızdan işte âb ü tâb umar.
Sizin bu baş, beyin, ciğer, bütün şu kanlı lokmalar...

Yiyin efendiler yiyin; bu hân-ı cân-fezâ- sizin;
Doyunca, tıksırınca, patlayıncaya kadar yiyin!

Verir zavallı memleket, verir ne varsa; mâlini,
Vücûdunu, hayâtını, ümîdini, hayâlini,
Bütün ferâğ-ı hâlini, olanca şevk-i bâlini.
Hemen yutun, düşünmeyin harâmını, helâlîni...

Yiyin, efendiler yiyin; bu hân-ı iştiâ sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!

Bu harmanım gelir sonu, kapıştırın giderayak!
Yarın bakarsınız söner bugün çatırdayan ocak!
Bugün ki mi'deler kavî, bugün ki çorbalar sıcak,
Atıştırın, tıkıştırın, kapış kapış, çanak çanak...

Yiyin, efendiler yiyin; bu hân-ı pür-nevâ sizin;
Doyunca, tıksırınca, patlayıncaya kadar yiyin!²⁸⁹

Tevfık Fikret, bu şiirde haksızlığa uğrayan halk için yönetimi eleştirmektedir. Onlar sofralarda ziyafet başındadır ve doymamaktadırlar. Onların aç gözlü olduğunu bu nedenle de doymak bilmediklerini söyler. Bu yüzden her kıtanın sonunda “Yiyin Efendiler” diye onlara iğneli bir şekilde seslenir. Şatafatlı konaklar, ziyafetler hepsi onlarındır ve şair de buna isyan eder. Onlarda gurur ve şeref kalmamıştır. Halk varını yoğunu bu ülke için verir ama onlar keyif sürmeye devam etmektedirler. Zavallı halkın sevincini, neşesini onlar alıp götürmektedir. Ancak bu böyle sürmeyecektir ve bir gün o yedikleri, içtikleri gidecek çatırdayan, yanan ocak da sönecektir. Bu nedenle de yiyin mutlaka bir gün bunlar son bulacak diye de sitem eder.

Neşeli Hayat

²⁸⁹ Parlatır ve Çetin, 2020: 556.

Haydi yağmacılar, dalavereçiler, kalleşler, sersemler, nüfuzlular!

Çabuk masanın başına geçin zevkler ortada!

Koşun! Herkes yerine!

Efendiler, yiye, için, hayat çok kısa.

Bu tav olmuş millet, bu ahmak millet,

Bütün millet sizin!

Devleti satın! Ormanları kesin! Çıkını kesin!

Depoları boşaltın, kaynakları kurutun!

Şimdi zamanıdır.

Son kuruşu alın! Alın, neşeyle, kolayca,

Toprak işçilerinden, şehir işçilerinden!

Alın, gülün, yaşayın!

(...)

Ne önemi var! Gülün! Hep şikayet mi edilecek?

İmparator, papaz, prens, prenses mi olmak lazım,

Eğlenmemek için?

Bu gözleri yaşlı, üzgün, açlıkla can çekişen millet,

Sevinmeli sizin kahkahalarınızla

Ve danslarınızla!

Boş verin! Haydi kasayı doldurun, cepleri doldurun.

Kadeh elde, şarkı söyleyin, Troplong, Sibour, Baroche!

Bu sahneyi özlemiştik.

Tıkınıp patlayın, açlık milleti boğarken,

Ve sonsuz sefaletin üzerine kurun,

Sonsuz bir ziyafet sofrası

(...)²⁹⁰

Hugo'nun şiirinde de seslenme vardır. O da şiirinde toplumsal bir eleştiri yapmıştır. Burada zengin yöneticiler ve fakir halkı karşılaştırır. Ziyafet çekin, devleti satın, ormanları kesin her şeyi darmadağın edin diye sitem eder. Halk yoksul ve mutsuz işlenmiştir.

Her iki şiir karşılaştırıldığında Fikret bu şiirde Hugo'dan geniş ölçüde etkilenmiştir. Şiirdeki seslenmeler, işlenen konular aynıdır. Zengin ve doymak bilmeyen gözü aç yöneticiler ya da zenginler ve karşısında sesi çıkmayan yoksul halk vardır. Zenginler, fakirlerin elinden alarak daha zenginleşmeye ve doymak bilmeyen vücutlara dönüşmüşlerdir. Şiirlerin ana izlekleri ve işlenişleri aynıdır. Fikret, şiirde neredeyse farklı bir yol tercih etmemiş gibi görünür. Fikret, kullandığı kelimeleri farklılaştırma yoluna gitmiş gibi görünür ama bu çabayı ileri taşımamıştır.

²⁹⁰ Yuva, 2011: 206.

“Coppée'den muktebes” diye başlayan “Baharda” gibi bir nazire bile modeliyle bu derece sıkı bağlar kurmaz; Fikret, orada, model aldığı şiirden onu bütünüyle farklılaştıran kökten bir çalışma yapar. Bu tavır, şairin Fransız şiirine yaklaşımında çoğunlukla izlediği yoldur. Yaratıcılıkta, kişisel endişesine bağlı farklılaştırma çalışması, “Hân-ı Yağma”da azalır.²⁹¹

Bu nedenle bu şiirde etkilenme endişesi göze çarpmamaktadır. Şiirin işleniş biçimi ve kullanılan ifadeler neredeyse benzerdir. Fikret, Hugo'dan sadece biçim özellikleri bakımından ayrılmıştır.

²⁹¹ Yuva, 2011: 208.

SONUÇ

Tevfik Fikret, Servet-i Fünûn'un kurucularından sayılan önemli bir şahsiyettir. Edebiyatımıza hem biçim hem de içerik açısından yenilik getirmiş ve edebiyatımızın ilerlemesine katkı sağlamıştır. İlk şiirlerinden itibaren, yeniliğe açık ve ilerlemeyi kendisine amaç edinen şair, şiirlerinde ve yazdığı yazılarında da bu tavrını göstermiştir. İlk şiirlerinde Divan edebiyatı şiir özelliklerini şiirlerinde işlemiş, olgunluk döneminde yüzünü Batıya çevirmiştir. Sevdiği ve kendisine üstad olarak gördüğü şair ve yazarlardan etkilenmiş olsa da kendi şiirini kurmayı başarmıştır.

Eğitim gördüğü Galatasaray Sultanisi ve hocaları onun şiirinin gelişip serpilmesinde önemli rol oynamıştır. Şiire, edebiyata ve sanata ilgisi olması Fikret'in hocalarından etkilenmesine ve onların yolunda ilerlemesine vesile olmuştur. İlk hocası Muallim Feyzi'yle başlayan etkilenme onu Klasik edebiyata yöneltmiştir bu nedenle Fikret'in ilk şiirleri Divan edebiyatının özelliklerini taşımaktadır. Önce farklı dergilerde yayımlanan bu şiirlerini şair sonradan *Rûbâb-ı Şikeste*'nin *Eski Şeyler* başlığı altında bir araya getirmiştir.

Şairliğinin ilk yıllarında kendisine rol model olarak seçtiği Muallim Feyzi, Abdülhak Hamit, Muallim Naci ve Recaizade Mahmut Ekrem'i taklit etmiş ve onlar gibi şiir yazmaya çalışmıştır. İlk hocası olan Muallim Feyzi etkisi altında kaldığı yıllarda Klasik Edebiyat'a bağlı kalmıştır. Fikret'in Muallim Naci, Şeyh Vasfi ve Recep Vahyi'den etkilenmesi Muallim Feyzi sayesinde olmuştur. Kendisine üstad olarak gördüğü hocasının etkilendiği, yakın durduğu ve bağlı olduğu ekolden Fikret de etkilenmiştir. Muallim Naci'nin şiirlerinden hem muhteva hem de biçim özellikleri açısından etkilenmiş, bu etkilenme Fikret'in şiirlerinde kullandığı biçim unsurlarının da zeminini oluşturmuştur. Muallim Feyzi ve onun çevresindeki şairlerin şiirlerini eski görmeye başlayan Fikret, onun etkisinden ayrılmaya başlamıştır. Fikret'in eski şiirden uzaklaşması yönünü modern şiire çevirmesine neden olmuştur. *Zemzeme* ve *Takdir-i İlhan* yazılarıyla herkesin dikkatini çeken Recaizade Mahmut Ekrem Fikret'i de etkilemiştir. R. M. Ekrem sayesinde Batı şairleriyle tanışan Fikret, bu dönemden sonra şiirlerinin mahiyetini değiştirmeyi ve modern şiirler yazmayı kendine amaç edinmiştir.

Tevfik Fikret'in yüzünü Batıya çevirmesi, Galatasaray Sultanisi'nde tanıştığı Recaizade Mahmut Ekrem sayesinde olmuştur. Fikret, Batı şairlerinden François Coppée başta olmak üzere Charles Pierre Baudelaire, Alfred de Musset, Sully Prudhomme, Leconte de Lisle, Victor Hugo ve Lamartine gibi şairlerin şiirlerini okumuş ve bazılarını da tercüme etmiştir. Batı şairlerinin şiirlerini okuması ve onlardan yaptığı şiir tercümeleri Fikret'in bakış açısının değişmesine katkı sağlamıştır. Fransız şairlerinden geniş ölçüde etkilenmiş ve

şairlerinde de onların duygu ve düşüncelerine benzer imaj, metafor ve izlekler kullanmıştır. Batı edebiyatı özelliklerini taşıyan şairlerinin pek çoğu *Rûbâb-ı Şikeste*’de yer almaktadır.

Fikret ilk dönemlerde, şairlikte hünerini göstermek ve şairliğini geliştirmek için sevdiği ve güçlü gördüğü şairlere nazireler yazmıştır. Yazdığı nazirelerin bazılarında onları yüceltmıştır. Üstad şairlerin şiirlerine nazire yazmasının nedenleri arasında kendisinin de en az onlar kadar iyi şiir yazdığını göstermesi çabası da vardır. Bu nedenle döneminde tanınmış Muallim Naci ve Recaizade Mahmut Ekrem gibi şairlere nazireler yazmıştır. Fikret, etki altında yazdığı şiirlerinde etkilenmeyi gizlemek adına şiirinde değişiklikler de yapmıştır. Bu değişiklikler Fikret’in etkilenme endişesi yaşadığı ihtimalini de beraberinde getirmiştir.

Etkilenme Endişesi, yeni şairin güçlü şairi aşma çabasını taşımaktadır. Etkilendiği şairi (selef), aşamayan yeni şair (halef) yerinde saymaya mahkumdur. Şairliğini kanıtlamak ve güçlü şair olmak isteyen ephebe (yeni şair), etkilendiği şairi aşmak zorundadır. Bu nedenle ya onun üstünlüğünü kabul ederek kendisinin de en az onun kadar güçlü şair olduğunu kanıtlamaya ya da şiirinde bazı değişikliklere giderek ondan ve onun şiirinden ayrılmaya çalışır.

Tevfik Fikret de etkilendiği şairleri aşmak ve güçlü şair olmak isteyen bir şahsiyettir. Bu nedenle o da ilk dönemdeki şiirlerinde nazire yazarak selefinin gücünü kabul etmiş ve kendisinin de en az onlar kadar iyi şiir yazdığını kanıtlamaya çalışmıştır. İlk dönemde yazdığı şiirlerin bazılarında ise selefinin şiiri eksik kalmış gibi davranarak şiirini tamamlamaya çalışmıştır. Batı edebiyatından etkilendiği dönemde Fikret yaşadığı endişeyi aşmak için genellikle şiiri farklı okumaya çalışarak şiirdeki bazı izlek ve metaforları değiştirmiştir. Şiirde farklılıklar yaparak kendi şiirini meydana getirmeye çalışmıştır.

Bu çalışmada Tevfik Fikret’in etkilendiği yerli ve yabancı şair ve yazarlar tespit edilmiştir. Fikret’in etkilenme bağlamında geçirdiği değişim ve dönüşüm göz önüne alındığında şairlerin Türk edebiyatı ve Batı edebiyatı olarak ayrı başlıklar halinde iki bölümde değerlendirilmesi kanaatine varılmıştır. Fikret’in şiirlerinin pek çoğu ele alınıp incelendiğinde onun sevdiği şair ve yazarların etkisinde kaldığı tespit edilmiştir. Çalışma boyunca Tevfik Fikret’in etkilendiği şair ve yazarlar Harold Bloom’un subjektif değerlendirmeler ve adlandırmalar sonucunda oluşturduğu; Clinamen, Tessera, Kenosis, Daimonikleşme, Askesis, Apophrades revizyon kategorilerine bağlı kalınarak incelenmiştir.

Fikret’in olgunluk döneminden önce yazdığı şiirlerinde “Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması”, “Daimonikleşme ya da Karşı Yüce” ve “Tessera ya da Tamamlama ve Antitez” kategorilerine sıkça rastlanmıştır. Selefinden etkilenen ve özgün olmak için çaba sarfeden Fikret, selefinin şiirinden ayrılmak ve kendi şiirini meydana getirmek için etkilendiği şairin

kullandığı izlekleri farklılaştırarak yanlış okuma ve yorumlama gerçekleştirir. Bu durum “Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması”dır. Selefî olarak gördüğü şairlerin şiirlerine nazire yazdığında onların gücünü kabul ederek, kendisinin de selefî kadar iyi şiir yazdığını kanıtlamaya çalışmıştır. Bu çaba, “Daimonikleşme ya da Karşı Yüce” kategorisiyle ilişkilendirilmiştir. Fikret’in şiirinde selefinin şiirinde kullanılan izlekleri ileriye taşımaya ve onları tamamlamaya çalışması ise “Tessera ya da Tamamlama ve Antitez” kategorisi altında değerlendirilmiştir.

Batılı şairlerden etkilendiği dönemde ise Fikret’in şiirlerinin pek çoğu şairin ilk döneminde de görülen “Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması” ile ilişkilidir. Etkilendiği şairin şiirindeki ana izlekleri kullanarak şiirin mahiyetini değiştirmeye çalışır. Bu değişim şairin, özgün olamama ve taklit bir şiir meydana getirme endişesinden kaynaklıdır. Taklit bir şiir meydana getirmek istemeyen Fikret, şiirde düzeltmeler yaparak selefinin şiirinden sapma yolunu seçmiştir. Şiire kendi yorumunu, yaşadığı toplumun özelliklerini ve kendi ruh halini yansıtan ifadeleri ekleyerek kendisine yeni bir şiir inşa etme amacını gütmüştür. Bu nedenle Fikret’in şiirleri selefleriyle benzer özellikler taşısa da kendine has özellikler ve unsurlar barındırmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde Fikret’in 15 şiiri ele alınarak incelenmiştir. Bu dönemdeki 3 şiirinde “Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması”, 3 şiirinde “Daimonikleşme ya da Karşı Yüce”, 2 şiirinde “Tessera ya da Tamamlama Antitez” ve 1 şiirinde ise “Kenosis ya da Tekrar ve Süreksizlik” Etkilenme Endişesi revizyon kategorilerinin özelliklerine rastlanmış ve teoriye bağlı kalınarak incelenmiştir. Etki altında kalarak yazdığı kalan 6 şiirinde ise herhangi bir endişeye rastlanmamıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Fikret’in batılı şairlerin etkisi altında kalarak yazdığı 45 şiir ele alınarak incelenmiştir. 37 şiirde “Clinamen ya da Şiirin Yanlış Okunması” revizyon kategorisinin özelliklerine rastlanmıştır. 1 şiirde “Daimonikleşem ya da Karşı Yüce”, 1 şiirde “Tessera ya da Tamamlama Antitez” revizyon kategorisinin özellikleri görülmüştür. İncelenen şiirlerin 6’sında ise herhangi bir endişeye rastlanmamıştır.

Çalışmamızın amacı, Fikret’in şiirlerinin etkilendiği şairleri tespit ederek yeni bir şiir teorisi olan “Etkilenme Endişesi” revizyon kategorilerine göre incelemektir. Fikret’in etkilendiği şairler hakkında yapılan çalışmalar, Batı edebiyatıyla sınırlı tutulmuştur. Fikret’in sadece Batı şairlerinden etkilendiğini düşünmek, onu yetiştiren ve şairliğine büyük katkısı olan ilk dönemdeki şairlerin etkisini görmezden gelmeye sebebiyet vermektedir. Bu nedenle bu çalışmada Fikret’in hayatı boyunca etkisi altında kaldığı şair ve yazarların hepsi incelenmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akay, H. (1998). *Servet-i Fünûn Şiir Estetiği*. Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Akçaoğlu, S. (1996). *Tanzimat ve Servet-i Fünûn Şairlerinin Şiir Anlayışları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akyüz, K. (1947). *Tevfik Fikret*. Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakülte Yayınları, Ankara.
- Akyüz, K. (1985). *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*. İnkilap Yayınları, İstanbul.
- Akyüz, K. (2014). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*. İnkilâp Kitabevi, İstanbul.
- Andı, M.F., Taşçıoğlu, Y. ve Yorulmaz, H. (hızl.). (1999). *Kartpostallarla Tevfik Fikret ve Çevresi*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları No: 84, İstanbul.
- Apaydın, D. (2013). “Şiirin Değişen Zihniyetinde Bir Kilometre Taşı: Makber”. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (4), 179-188.
- Arslan, F. (2012). “Tevfik Fikret Evreninde Gözden Kaçan Bir Küçük Kitap: Fuad Köprülü’nün ‘Tevfik Fikret ve Ahlakı’”. *Turkish Studies*, (7)4: 783-789.
- Atay, S. (2018). *Servet-i Fünûn Şiiri Üzerine Göstergibilimsel Bir İnceleme: Tevfik Fikret’in Şiir Evreninde Anlamsal Yapılar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atay, S. (hızl.). (2021). *Recâizade Mahmut Ekrem Bey Hayatı ve Asarı*. Kesit Yayınları, İstanbul.
- Ayvazoglu, B. (2019). *Fikret*. Everest Yayınları, İstanbul.
- Baş, S. (1997). *Cenab Şehabeddin ve Tevfik Fikret’in Şiirlerinde Tabiat Unsurları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Baudelaire, C. (2019). *Kötülük Çiçekleri* (Çev. S. Maden), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Baudelaire, C. (2019). *Paris Sıkıntısı*. (Çev. T. Yücel), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Bezirci, A. (hızl.). (1984). *Tevfik Fikret Halûk’un Defteri Şermin, Son Şiirler Bütün Şiirleri:3*. Can Yayınları, İstanbul.
- Bezirci, A. (hızl.). (1984). *Tevfik Fikret Rübâb-I Şikeste Kırık Saz Bütün Şiirleri: 2*. Can Yayınları, İstanbul.

- Bilge, R. (2006). “Şeyh Galip’ten Tevfik Fikret’e”. *Biyografya Tevfik Fikret* 7. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Bloom, H. (2008). *Etkilenme Endişesi*, (Çev. F.B. Aydar), Metis Yayınları, İstanbul.
- Bulut, B. (2020). “Tevfik Fikret’in Şiirlerinde Perspektif”. A. Kurt (Ed.). *Servet-i Fünûn Dergisi ve Servet-I Fünûn Topluluğu Edebiyatı*. Gölcük Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 213-242.
- Caudil, T. (2014). *The Kenosis Theory*.Yayımlanmamış Lisans Tezi, Kentucky Christian University, Amerika.
- Ceyhan, A. “Fikret’in Târîh-i Kadîm ve Târîh-i Kadîm’e Zeyl Şiirlerinin Meydana Getirdiği Bazı Tesir ve Reaksiyonlar”. 2. *İslami Türk Edebiyatı Sempozyumu*.
- Çağın, S. (hızl.). (2017). *Rûbab-ı Şikeste Tevfik Fikret*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Çetişli, İ. (2016). *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Çiftçi, C. (hızl.). (2012). *Mâtem-nâme ve Vaveyla*. Kevser Yayınları, İstanbul.
- Dağ, N. (2015). “Tevfik Fikret’in Şiirlerinde Kaçış ve Ütopik Özlemin İzleri”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, s.224-235.
- Dağlar, O. (2006). “Emrullah Efendi- Tevfik Fikret Anlaşmazlığı (Mekteb-i Sultani Hadisesi)”. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2): 27-47.
- Demir, K. (2013). *Tevfik Fikret’in Resmindeki Şiir, Şiirlerindeki Resim*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Doğu, A. (2008). “Yeni Şiirimizde Batıcılık ve Üç Şahsiyet”. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (7)1: 124-138.
- Elkatmış, V. (2018). “Etkilenme Endişesi Çerçevesinde Hâfız ve Fuzûlî Karşılaştırması”. *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, 1 (2): 190-218.
- Engin, E. (2003). *Ruşen Eşref Tevfik Fikret’e Dâir Hatıralar Metin- İnceleme – Şahıslar Dizini*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Enginün, İ. (2015). *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e*. Dergah Yayınları, İstanbul.
- Enginün, İ., Kerman, Z. (2011). *Yeni Türk Edebiyatı Şiir Metinleri 1 1860-1923*. Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Ercilasun, B. (2012). *Servet-I Fünun’da Edebî Tenkit*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Ertaylan, İ. (1965). *Tevfik Fikret Ma’lûmât’da*. Tevfik Fikret Derneği Yayınları, İstanbul.
- Ertaylan, İ. (1965). *Tevfik Fikret Mirsad’da*. Tevfik Fikret Derneği Yayınları, İstanbul.

- Ertaylan, İ. H. (1963). *Tevfik Fikret/Hayatı,Şahsiyeti ve Eserleri*. Emekli Öğretmenler Cemiyeti yayınları, İstanbul.
- Ertaylan, İ. H. (2011). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Fedai, Ö. (2011). “Ali Ekrem’in Şiir Demeti ve Tevfik Fikret’in Şermin Adlı Eserlerinde Çocuklara Verdikleri Eğitimin Mahiyeti”. *Turkish Studies*, 6 (3): 763-779.
- Fındıklı, E.B. (2016). “Etkilenme Korkusundan Arzu Nesnesinin Tahribine: Mimar Turgut Cansever’de Ötekinin İnşası”. *Akademik İncelemeler Dergisi*, (11)1: 145-166.
- Gökalp Alpaslan, G. (2011). “Behçet Necatigil’i Ziya Osman Saba’nın Işığında Okumak”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, (18)1: 83-100.
- Gülşen, H. (2013). “Demircilerin Grevi Şiiri ve Tevfik Fikret’te François Coppée Tesiri Üzerine Bir inceleme”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Erzurum, s.185-192.
- Gülüm, E. (2015). “Etkilenme Endişesi Bağlamında Orhan Pamuk’un Benim Adım Kırmızı Romanına Bakış Denemesi”. *Turkish Studies*, 10 (16): 579-592.
- Gülüm, E. (2015). “Harold Bloom Etkilenme Endişesi- Bir Şiir Teorisi”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4 (4): 1755-1781.
- Gürbilek, N. (2016). *Benden Önce Başkası*. Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Hayber, A., Özbay, H. (1997). *Muallim Nâci’nin Şiirleri*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- İşler, İ. (2011). *Servet-i Fünun Şiirinde Modernizm ve Modernite*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Kaplan, M. (1971). *Devir-Şahsiyet-Eser*. Dergah Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, M. (2012). *Şiir Tahlilleri 1 Tanzimat’tan Cumhuriyet’e*. Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Kara, M. (2020). “Kierkegaard Felsefesiyle Birlikte Ortaya Çıkan Bir Kavram Karmaşası: Endişe mi, Kaygı mı, Anksiyete mi, Korku mu?”. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 16: 279-308.
- Karaburgu, O. (2010). *Abdülhak Hâmid Tarhan’ın Tiyatroları Üzerinde Bir Araştırma ve İnceleme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Karaburgu, O. (2013). “Etkilenme Endişesi Bağlamında Namık Kemal ve Abdülhak Hamid Tarhan Üzerine Bir Değerlendirme”, *II. Türk Dilinin ve Edebiyatının Bugünkü Sorunları ve Çözümleri Uluslararası Sempozyumu*, 30 Mayıs- 1 Haziran 2013, İstanbul.
- Kavcar, C. (1982). “Tevfik Fikret ve Güzel Sanatlar”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 15(2): 131-150.
- Kolcu, A. İ. (1999). *Tercüme Şiirler Antolojisi*. Gündoğan Yayınları, Ankara.

- Kolcu, İ. (2007). “Fransız Şiirinden İlk Çeviriler ve Alfred de Musset’nin Türk Şairlerine Etkisi”, *Frankofoni*, 19: 75-86.
- Kolcu, İ. (2013). *Batı Edebiyatı*. Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum.
- Köprülüzâde, M. F. (1918). *Tevfik Fikret ve Ahlâkı*. Kanaat Matbaası, İstanbul.
- Man, P. (2008). *Körlük ve İlgörü*. (Çev. Aydar, F.B., Soydemir, C.), Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Nayır, N. (1995). *Tevfik Fikret*. Varlık Yayınları, İstanbul.
- Öksüz Güneş, E. (2020). “Orhan Kemal’in Şiirsel Etkilenme Endişesi”. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, (4)3: 220-234.
- Özcan, T. (2015). *Şair ve Trajedi*. Kesit Yayınları, İstanbul.
- Özdemir, F. (2015). “Cehennem Çölünde Kıyameti Beklemek”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, s.79-94.
- Özmen, K. (1999). “Tevfik Fikret ve Fransız Şiiri” *Çağdaş Türk Dili Dergisi*, 135: 25-31.
- Özmen, K. (2016). *Modern Türk Şiirinde Fransız Etkileri*. Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Özsarı, M. (2013). *Şeyh Vasefî*. Altınpost Yayıncılık, Ankara.
- Öztürk, F. (hızl.). (2020). *Rübâb-ı Şikeste*. Dün Bugün Yarın Yayınları, Ankara.
- Parlatır, İ. (1993). *Tevfik Fikret Dil ve Edebiyat Yazıları*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Parlatır, İ. (1995). *Recaî-zade Mahmut Ekrem*. Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- Parlatır, İ. (2012). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Yargı Yayınevi, Ankara.
- Parlatır, İ., Çetin, N. (hızl.). (2020). *Tevfik Fikret Bütün Şiirleri*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Parlatır, İ., Çetin, N. ve Sazyek, H. (1997). *Recaî-zade M. Ekrem Bütün Eserleri II*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Perin, C. (1946). *Tanzimat Edebiyatında Fransız Tesiri*. Pulhan Matbaası, İstanbul.
- Rauf, M. (2008). *Edebî Hatıralar*. Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Sağlam, N. (2006). “Servet-i Fünûn’a Kadar Tevfik Fikret ve Bilinmeyen Şiirleri”. *Biyografya Tevfik Fikret 7*. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Sağlam, N. (2006). “Tevfik Fikret’in Aşk ve “Tesadüf”leri”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 34(34): 157-170.
- Şahbenderoğlu, İ. (2010). *Halid Ziya Uşaklıgil’in Edebî Tenkitleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, S. (2006). “Tevfik Fikret, Parnasizm, Servet-i Fünûn ve Resim İle İlişkisi”. *Biyografya Tevfik Fikret 7*. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

- Şahin, S. (hızl.). (2005). *Tevfik Fikret, Düşünce Dergisi, Nüsha-I Mahsûsa. 1918.*, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Tanpınar, A. H. (1944). *Tevfik Fikret, Hayatı, Şahsiyeti, Şiirleri ve Eserlerinden Parçalar.* Sühulet Kitabevi, İstanbul.
- Tanpınar, A. H. (2016). Edebiyat Üzerine Makaleler, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Tanpınar, A.H. (2017). *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi.* Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Tanyu, H. (1972). *Tevfik Fikret ve Din.* İrfan Yayınevi, İstanbul.
- Tarakçı, C. (1994). *Muallim Nâcî.* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Taş, S. (2019). *Tevfik Fikret Hayâtına Dâir Hâtıralar.* Anı Yayınları, Ankara.
- Tat, M. (2015). “‘Sis’” ve “‘Canım İstanbul’” Şiirleri Çerçevesinde Tevfik Fikret ve Necip Fazıl’ın İstanbul Tasavvurları”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(11): 213-223.
- Teber, S. (2002). *Tevfik Fikret’in Melankolik Dünyası Aşiyân’daki Kâhin*, Okuyanous Yayınları, İstanbul.
- Törenek, M. (2015). “ Fikret-Halûk İlişkisi ve Şiirine Yansımaları” *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1-12.
- Tuğcu, E. (2013). *Osmanlı’nın Son Döneminde Şiir Eleştirisi.* İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tuğluk, A. (2015). “Tevfik Fikret’i Anlama Kanonunun Dışına Çıkmak: Tevfik Fikret’in Şiirlerinde Sosyal Farkındalıklar”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (3)11: 236-250.
- Tuğluk, A. (2015). *Tevfik Fikret’in Şiirlerinde İnanç Krizi ve Buhran.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman.
- Tunç, G. (2018). *Etkilenme Endişesi Kavramı ve Yahya Kemal’in Türk Şiirine Etkisi, Rüzgara Karşı Duran Şair.* Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Uçan, H. (2018). *Batı Şiiri ve Tevfik Fikret.* İz yayınları, İstanbul.
- Uçman, A. (2006). “Tevfik Fikret ve Rıza Tevfik”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 34(34): 211-235.
- Uçman, A. (hızl.). (2005). *Tevfik Fikret.* Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Uçman, A., Akay, H. (hızl.). (2015). *Rübâb-ı Şikeste.* Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Uraz, M. (1959). *Tevfik Fikret ve Kitaplarında Çıkmıyan Şiirleri.* Türk Neşriyat Yurdu, İstanbul.
- Uşaklıgil, H. Z. (2017). *Kırk Yıl.* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Uşaklıgil, H.Z. (2019). *Siyah Endişe Bir Asır Sonu Anlatısı Olarak Halit Ziya Uşaklıgil Edebiyatı.* D Aktan Küçük., M. Narcı (drl.). İletişim Yayınları, İstanbul.

- Ünaydın, R. E. (1919). *Tevfik Fikret: Hayatına Dair Hâtıralar*. Kitabhane-i Sudi Yay., İstanbul.
- Van. Bezirci, A. (hızl.). (1984). *Tevfik Fikret Geçmişten Gelen Bütün Şiirleri: I*. Can Yayınları, İstanbul.
- Yaşa, Y. (2020). *Fransız Şiir Antolojisi*. İkaros Yayınları, İstanbul.
- Yuva, G. M. (2011). *Modern Türk Edebiyatının Fransız Kaynakları*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Tuğba UMUÇ
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Yaşar Saniye Gemici Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yabancı Dil	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	75. Yıl Cumhuriyet Anadolu Lisesi (Edebiyat öğretmeni)
Çalıştığı Kurumlar	Royal Turkish Schools Yabancılar için Türkçe Öğretmeni (1 yıl 7 ay)
E-Posta	